

Հաստատված է
ԼՂՀ կառավարության 2008 թվականի
սեպտեմբերի 30-ի թիվ 655- որոշմամբ

**ԼԵՇՆԱՅԻՆ ԴԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ**

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

ՆԵՐԱՅՈՒԹՅՈՒՆ	5
Նպատակը և խնդիրները	5
Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման մոտեցումները	6
ԼՂՀ 2009-2011 թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման կազմակերպչական հիմքերը	7
Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման բարելավմանն ուղղված բարեփոխումները	7
ՍԱՍԱ. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	9
ԳԼՈՒԽ 1. ՈԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ	10
ՈԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	10
ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ	10
ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՍԿԶԲՈՒԹԵՆԵՐԸ ԵՎ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ	11
Երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքներ	11
Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները	11
ԳԼՈՒԽ 2. ԼՂՀ 2009-2011 ԹԹ ՄԺԾԾ ՍԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐՋԱՆԱԿԸ	12
ԻՐԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱՅԸ	12
Համախառն ներքին արդյունքը՝ ըստ տնտեսության առանձին ճյուղերի	12
Սպառողական գներ	14
ԳԼՈՒԽ 3. ԼՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ	15
ԼՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋՎԱՀԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	15
ԼՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ	15
ԼՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՕՏԱՐՈՒՄՑ ՄՈՒՏքԵՐԸ	18
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ	19
ՍԱՍԱԲ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	20
ԳԼՈՒԽ 4. ԼՂՀ 2009-2011 ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	21
ԳԼՈՒԽ 5. ԼՂՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՍՏԱԿՐԳ	23
5.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	23
5.2. ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	24
5.2.1. Գերակայությունները	24
5.2.2. Նպատակները	25
5.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործուները	25
5.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	26
ԳԼՈՒԽ 6. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	28
6.1 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	28
6.1.1. ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	28

6.1.2 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ	35
ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ ՍԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	
6.1.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	43
6.2 ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	46
ԳԼՈՒԽ 7. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	47
7.1 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	47
7.2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	50
7.2.1. ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ	50
7.2.2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2009-2011թթ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	51
7.3. ԳՈՅՉՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՏԵՑՈՂ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	53
ԳԼՈՒԽ 8. ԼՂՀ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	58
8.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	58
8.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	66
8.2.1. Նպատակները	66
8.2.2 Գերակայությունները	68
8.3. ԳՈՅՉՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՏԵՑՈՂ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	69
ԳԼՈՒԽ 9. ՀԱՆԳԻՄ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	75
9.1. ՄՇԱԿՈՒՅԹ	75
9.1.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	75
9.1.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	78
9.1.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	80
9.2. ՈԱՐԿԻ ԵՎ ՀԵՌՈՒՏԱՀԱՊՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐԱԿՄԱՆ ԾԱԽԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԼՈՐՏ	81
9.2.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	81
9.2.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	82
9.2.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	83
9.2.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵՎԱՍՈՒՏՆԵՐԸ	84
9.3. ՀԱՆԳԻՄ ԵՎ ՄՊՈՐՏԻ ՈԼՈՐՏ	85
9.3.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	85
9.3.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	86
9.3.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	87
ԳԼՈՒԽ 10. ԳՅՈՒՂԱՏՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	88
10.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	88
10.1.1. Գյուղատնտեսության զարգացման միտումները	88
10.1.2. Գյուղատնտեսության հիմնական խնդիրները	88
10.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	89
10.2.1 Նպատակները	89
10.2.2. Գերակայությունները	90

10.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները	90
10.3. ՈԼՈՐՏԻ ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	91
ԳԼՈՒԽ 11. ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ.....	98
11.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	98
11.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐԸ ՄԺԾՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ.....	98
11.2.1. Նպատակները	98
11.2.2. Գերակայությունները	98
11.2.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները.....	99
11.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	99
ԳԼՈՒԽ 12. 2009-2011 թթ պետական կապիտալ ծախսերի ծրագիր Ошибка! Закладка не определена.	101
ԳԼՈՒԽ 13. ԱՅԼ ճՅՈՒՂԵՐ	103
12.1. Փորր և միջին ճեռնարկաափրության գարգացում	103
12.2. Հիփորեքային վարկավորում	105
12.3. Ընդերքի օգտագործում-.....	105
12.4. Պետական գույքի պահպանում.....	106
12.5. Զբոսաշրջություն.....	106
12.6. Ստանդարտացում, չափագիտություն և սերտիֆիկացում.....	107
12.7. Էներգոհամակարգի զարգացում.....	108
12.8. Սեյսմիկ պաշտպանություն.....	109
12.9 ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՂԱՍՏՐԻ ՈԼՈՐՏ	111
12.10. ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	118
ՀԱՎԵԼՎԱԾ.....	124

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Վերջին տարիներին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տնտեսությունում արձանագրված դրական տեղաշարժերը պայմանավորված են հիմնականում LՂՀ կառավարության տնտեսական գործառույթների իրականացմամբ։ Առաջիկա տարիներին կառավարությունը կշարունակի տնտեսական միջոցառումների իրականացումը՝ պետական միջամտությունն ուղղելով եկամուտների և ռեսուրսների վերաբաշխմանն ու տնտեսության կայունացմանը։ Կառավարության այսպիսի ծավալուն սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության արդյունավետության և ամբողջականության ապահովման գրավականը գերակա խնդիրների հստակեցումն ու դրանք միջնաժամկետ (նաև՝ երկարաժամկետ) ռազմավարական ծրագրերի հենքի վրա լուծելն է։

Այդ կապակցությամբ հարկ է նշել, որ արդեն չորրորդ տարին է, ինչ LՂՀ պետական միջնաժամկետ ժամանակաշրջանը գործնքացն օրենքով ճանաչվել է ընդհանուր բյուջետային գործնքացի քաղաքացուցիչ մաս և իրականացվում է օրենքով սահմանված ընթացակարգով։

LՂՀ բյուջետային գործնքացում պետական միջնաժամկետ ժամանակաշրջան հստակ առանձնացումը ընդգծում է փաստարդի կարևորությունը, որը դառնալու է քննարկման առարկա իշխանության գործադիր և օրենսդիր մարմիններում՝ դրանով իսկ նպաստելով իշխանությունների մտադրությունների և գործողությունների թափանցիկության ապահովմանը։

Նպատակը և խնդիրները

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բյուջետային գործնքացի պրակտիկայում պետական բյուջեի նախագիծը մշակվում է մեկ տարվա կտրվածքով։ Պետական ժամանակի կառավարման առումով տարեկան կտրվածքով մշակվող և իրականացվող պետական բյուջենը ունեն որոշակի սահմանափակումներ։ Մասնավորապես, տարեկան ծրագրերի հիմքում դրվում են կարճաժամկետ մակրոտնտեսական կանխատեսումներ, իրականացվող քաղաքականությունների և տարեկան բյուջետային ժամանակի միջև կապը ժամանակային անհամապատասխանության պատճառով հստակ չէ։ Այդ պատճառով, որպես կանոն, վերահսկման առարկա է հանդիսանում ժամանակի չափը և ոչ թե ակնկալվող արդյունքը (նաև մատուցվող ծառայության որակը)։ Պետական ժամանակի քաղաքականությունը որակական առումով հստակ ձևակերպելու և իրականացնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել պետական ժամանակի ծրագրային պահանջները միջնաժամկետ (հնարավորության դեսպում՝ նաև երկարաժամկետ) հեռանկարում, որն իր հերթին ենթադրում է մակրոտնտեսական միջավայրի ակնկալվող զարգացումների, հասանելի բյուջետային միջոցների ծավալի կանխատեսելիություն։

Պետական միջնաժամկետ ժամանակի ծրագրի հիմնական նպատակը պետական ժամանակի կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացումն է։

Հստ էության, պետական ժամանակի կառավարման արդյունավետությունը գնահատվում է հետևյալ երեք հայտանիշների հիման վրա՝

(i) Համբողանուր հարկարյութետային կարգապահություն բյուջետային ռեսուրսների փաթեթը պետք է լինի հստակ և համապարփակ ձևակերպված, ձևակտրվի նախքան ըստ առանձին ուղղությունների ժամանակի բաշխումը և հիմնավորված լինի միջնաժամկետ մակրոտնտեսական կանխատեսումներով։ Ծախսերի բաշխումը հստակուն պետք է իրականացվի վերը նշված բյուջետային ռեսուրսների շրջանակներում, իսկ դրանց հետագա կատարումը՝ սահմանված ժամանակին գերակայություններին համապատասխան ընտրված ծրագրերի գծով նախատեսված բյուջետային հատկացումների սահմանաքնների շրջանակներում։

(ii) Տեղաբաշխման արդյունավետություն. պետական ծախսերը պետք է համահունչ լինեն պետական քաղաքականության գերակայություններին, և համակարգը պետք է հնարավորություն ընձեռի իրականացնել միջոցների միջոլորտային և ներոլորտային վերաբաշխում՝ նվազ գերակայություններից դեպի առավել կարևորները և ցածր արդյունավետություն ունեցող ծրագրերից դեպի բարձր արդյունավետություն ունեցող ծրագրերը:

(iii) Տեխնիկական (արտադրական) արդյունավետություն. ճյուղային նախարարությունները (գերատեսչությունները) պետք է ապահովեն արդյունավետության առավելագույն հասանելի մակարդակ, որը պետք է համադրելի լինի մասնավոր հատվածի համապատասխան ցուցանիշների հետ:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման համակարգի ներդրումը նպատակ է հետապնդում լուծել հետևյալ խնդիրները՝

- բարելավել մակրոտնտեսական հաշվեկշռվածությունը՝ ի հաշիվ ռեսուրսների իրատեսական և համապարփակ փաթեթի ձևավորման,
- նպաստել պետական ֆինանսական միջոցների հաշվին կատարվող բյուջետային հատկացումների միջոլորտային և ներոլորտային արդյունավետ վերաբաշխմանը՝ ըստ գերակա ուղղությունների,
- հնարավորինս նվազեցնել քաղաքականությունների և դրանց ֆինանսավորման միջև առկա անորոշությունները՝ նպաստելով ծրագրերի մշակման որակի բարձրացմանը,
- ըստ ոլորտների սահմանել կոչտ բյուջետային սահմանափակումներ՝ ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) համար պայմաններ և խթաններ ստեղծելով հասանելի միջոցների նպատակային և արդյունավետ օգտագործման համար,
- բարելավել բյուջետային ծրագրերի գնահատման համակարգը և մեծացնել պետական ֆինանսների կառավարման թափանցիկության աստիճանը:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման մոտեցումները

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը շարունակական գործընթաց է և, ըստ Էության, իրենից ներկայացնում է «քաղաքականությունների ձևակերպում - պլանավորում - բյուջետավորում» տրամաբանական ամբողջական շղաք: Այն հնարավորություն է ընձեռում մեղմել հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի միջև հնարավոր անհամապատասխանությունը, ինչպես նաև պետական ծախսերում կատարել առանձին քննազարդում իրականացվող պետական քաղաքականության փոփոխություններին համարժեք փոփոխություններ: Այս առումով արդարացված է, որ L.72 պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի (այսուհետ՝ ՄԺԾԾ) մշակումը (և/կամ վերանայումը), ըստ ժամանակի, նախորդում է տարեկան պետական բյուջեի նախագծի մշակմանը՝ դառնալով տարեկան պետական բյուջեների կազմման ուղեցույց:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ենթադրում է՝

- մակրոտնտեսական կայուն միջավայրին համապատասխանող բյուջետային ռեսուրսների (մուտքերի) համապարփակ և իրատեսական գնահատում,
- քաղաքականությունների իրականացման նպատակով կատարվող ծախսերի՝ վարից վեր մոտեցմամբ գնահատում,
- հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի ներդաշնակության ապահովում համապատասխան մեխանիզմների օգնությամբ:

LՂՀ 2009 - 2011 թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման կազմակերպչական հիմքերը

ԼՂՀ 2009-2011թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման գործընթացը կանոնակարգվել է «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ԼՂՀ օրենքով, ԼՂՀ վարչապետի 2008 թվականի ապրիլի 2-ի «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2009 թվականի բյուջետային գործընթացն սկսելու մասին» թիվ 108 որոշմամբ և այդ որոշման հանձնարարականների հիման վրա ԼՂՀ ֆինանսների նախարարության կողմից մշակված մեթոդական ցուցումներով:

Ըստ Էության, նման մոտեցումը խնդրին վկայում է այն մասին, որ ԼՂՀ կառավարությունը պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրը որպես բյուջետային գործընթացի բաղկացուցիչ մաս դիտելով, կարևորում է նաև վերջինիս քաղաքական նշանակությունը:

Ընթացիկ տարում, ինչպես և վերջին երեք տարիներին ԼՂՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի մշակման գործընթացը կառավարվել, վերահսկվել և համակարգվել է ԼՂՀ վարչապետի որոշմամբ ստեղծված ստորև նշված երկու մարմինների կողմից.

- ԼՂՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի՝ մշտապես գործող բարձրագույն խորհուրդ (խորհրդի նախագահ՝ ԼՂՀ վարչապետ), որն ապահովվել է ռազմավարական որոշումների կայացումը և մշակման գործընթացի վերահսկողությունը,

- ԼՂՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշակման աշխատանքները համակարգող՝ մշտապես գործող խորմը (խմբի ղեկավար՝ ԼՂՀ ֆինանսների նախարարի առաջին տեղակալ), որը ապահովվել է պետական միջնաժամկետ ծրագրի մշակման աշխատանքների համակարգումը:

Նման մոտեցումը ընդգծում է բյուջետային գործընթացում ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) մասնակցության դերը, որը նպաստել է ճյուղային մակարդակում բյուջետային ծրագրման քարելավմանը և ռազմավարական հիմնավոր որոշումների կայացմանը՝ հնարավորինս ապահովելով նախանշված քաղաքականությունների և հասանելի ֆինանսական միջոցների համապատասխանությունը: Այս համատեքստում կարևորվում է ԼՂՀ ֆինանսների նախարարության ու ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) գործողությունների փոխհամաձայնեցումը, որից մեծապես կախված է ոչ միայն ԼՂՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի և պետական բյուջեի նախագծերի մշակման որակը, այլ նաև դրանց կատարումը:

Դրա հետ մեկտեղ ԼՂՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշտապես գործող բարձրագույն խորհրդի աշխատանքներին ներգրավված են ԼՂՀ Ազգային ժողովում ներկայացված խմբակցութան և խմբի ղեկավարները: Նման մոտեցումը ապահովում է քաղաքական ուժերի մասնակցությունը բյուջետային գործընթացին արդեն իսկ ՄԺԾԾ-ի մշակման նախնական փուլում, որը հնարավորություն է ընձեռում հենց սկզբից համարել ԼՂՀ կառավարության և քաղաքական ուժերի մոտեցումները և կողմնորոշումները ԼՂՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով նախատեսվելիք առանձին ռազմավարությունների ընտրության հարցերում:

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման քարելավմանն ուղղված բարեփոխումները

Ծրագրի նպատակների իրագործումն ապահովելու համար ԼՂՀ կառավարությունն իրականացնում է բարեփոխումներ նաև ծրագրային բյուջետավորումը հանրապետությունում ներդնելու ուղղությամբ: Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխման գերակա նպատակը պետական ծախսերի տնտեսական արդյունավետության բարձրացումն է՝ ռեսուրսներն առաջնահերթ ծախսային ծրագրերին ուղղելու համար ԼՂՀ կառավարությանն աջակցելու միջոցով: Ծրագրային բյուջետավորման շրջանակներում այդ աջակցությունն իրակա-

LՂՀ 2009-2011 ԹԺԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԻԶՆԱԺԱՍՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Աացվում է ԼՂՀ կառավարությանը (և հանրությանը) պետական ֆինանսավորման դիմաց տրամադրվող ծառայությունների կամ անմիջական արդյունքների վերաբերյալ ավելի ճշգրիտ տեղեկատվություն տրամադրելու միջոցով: Հետևաբար, ծրագրային բյուջետավորումը հանդիսանում է գործիք սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության առանձին օդակնները շաղկապելու համար, ինչը կօգնի հասկանալ ծախսերի վերաբերյալ կայացված որոշումների նպատակադրությունը և ծախսային քաղաքականությունն աճբողջությամբ ուղղել կառավարության ընդհանուր նպատակների իրագործմանը:

ՄԱՍ Ա.

ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

**ԳԼՈՒԽ 1. ՈԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՆՑ
ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ**

ՈԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության հիմնական ռազմավարական գերակայությունները սահմանված են 2007 թվականի հոկտեմբերի 17-ին ԼՂՀ Ազգային ժողովի հավանությանն արժանացած՝ ԼՂՀ կառավարության գործունեության ծրագրով։ Վերը նշված փաստաթղթի համաձայն ԼՂՀ կառավարությունն առաջիկա տարիներին առավել կարևորում է պետական բյուջեի ծախսային հետևյալ գերակայությունները։

➤ սոցիալական և ժողովրդագրական մեծ նշանակություն ունեցող ծրագրերի իրագործման, կրթական և սոողապահական համակարգերում բարեփոխումների իրականացման, վերաբնակեցման գործընթացի ակտիվացման ֆինանսական ապահովում,

➤ ԼՂՀ տնտեսության և նրա առանձին ոլորտների (արդյունաբերություն, գյուղատնտեսություն, կապիտալ շինարարություն, ջրային տնտեսություն և էներգետիկա) զարգացմանը, տնտեսական կայուն աճի ապահովմանը, գրավիչ ներդրումային միջավայրի ձևավորմանը և ԼՂՀ շրջանների տնտեսական ներդաշնակ զարգացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման, ինչպես նաև փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության ֆինանսական ապահովում,

➤ օրենքի գերակայության ապահովման, պետական ծախսերի արդյունավետության և թափանցիկության բարձրացման, կռուուղիայի դեմ պայքարի և վարչարարության շարունակական բարելավման նպատակով պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների իրականացման ֆինանսավորում,

➤ ԼՂՀ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և հասարակական կարգի պահպանության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում, ԼՂՀ միջազգային ճանաչմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում։

Դրա հետ մեկտեղ հարկ է նշել, որ ինչպես կարճաժամկետ, այնպես էլ միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում կպահպանվի վերը նշված գերակայությունների համաձայն իրականացվելիք ծրագրերի ֆինանսավորման համար հանրապետության բյուջետային ռեսուրսները համարելու պահանջը՝ արտաքին աղբյուրներից տրանսֆերտների և փոխառու միջոցների ներգրավման միջոցով։

ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը ԼՂՀ կառավարության նպատակների իրագործման հիմնական գործիքներից մեկն է։ Հարկարյուջետային քաղաքականությունը ներկայացնող այս փաստաթուղթը, ոլորտների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հետ միասին, կազմում է ԼՂՀ կառավարության պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնական բովանդակությունը։

Սույն ծրագրի հարկարյուջետային քաղաքականությունը շարադրող մասը ներկայացնում է ԼՂՀ կառավարության ընդիհանուր երկարաժամկետ հարկարյուջետային սկզբունքները, միջնաժամկետ և կարճաժամկետ հարկարյուջետային ցուցանիշները և ռազմավարական ծախսային գերակայությունները։ Դրանք տնտեսական և հարկարյուջետային այն չափանիշներն են, որոնք դրվելու են ԼՂՀ 2009 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման հիմքում։

ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ

Երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքներ

Ընդունելով կայուն հարկաբյուջետային քաղաքականության անհրաժեշտությունը՝ ԼՂՀ կառավարությունը 2009-2011թթ. ՄԺԾԾ-ի մշակման ընթացքում առաջնորդվել է ԼՂՀ կառավարության գործունեության ծրագրում ամրագրված հարկաբյուջետային սկզբունքներով: Քանի որ բյուջետային մուտքերի սղությունը և ելքերի վրա ազդող գործուները սահմանափակում են կարճաժամկետ հեռանկարում այդ սկզբունքների իրագործման հնարավորությունները, ԼՂՀ կառավարությունը մտադիր է կիրառել այդ սկզբունքները երկարաժամկետ հեռանկարում: Դրանք իինք կծառայեն ընթացիկ քաղաքականությունների և ԼՂՀ կառավարության երկարաժամկետ նպատակների համաձայնեցվածությունը գնահատելու համար:

Երկարաժամկետ հեռանկարում նախատեսվում է, որ.

1. 2008-2012թթ. համախառն ներքին արդյունքի (այսուհետև՝ ՀՆԱ-ի) տարեկան իրական աճը կկազմի 14-15 %, ինչը հնարավորություն կտա 2012 թ. հանրապետությունը տեղափոխելու միջին եկամուտ ունեցող երկրթերի խումբ: Այդ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է պետական բյուջեի հարկային եկամուտների (ներառյալ՝ պետական տուրքերը) տարեկան մեծության աճ ավելի քան 2 անգամ: Ընդ որում, եկամուտների անվանական մեծության աճը գուգակցվելու է ՀՆԱ-ի նկատմամբ դրա հարաբերակցության աճով, որը պայմանավորված է լինելու հարկային վարչարարության բարելավման, ստվերային տնտեսական գործարքների կրճատմանն ուղղված համապատասխան միջոցառումների իրագործմամբ:

2. Պետական բյուջեի եկամուտների աճին գուգակելու կավելանան պետական բյուջեի ծախսերը, որոնց մեծությունը անվանական արտահայտությամբ 2008-2012թթ. կավելանա ավելի քան 70 %-ով: Բյուջետային ծախսերին բնորոշ կլինի սոցիալական ուղղվածության խորացումը: Այդ մասին կվկայի, մասնավորապես, աշխատավարձի և սոցիալական բնույթ ունեցող տրամադրերտային վճարների առաջանցիկ աճը բյուջետային այլ ծախսերի համեմատ:

Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշներ

ԼՂՀ կառավարությունը առկա ծախսային գերկայությունները համադրել է երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքների հետ՝ հաջորդ 3 տարիների ընդհանուր ծախսային մակարդակը որոշելու համար:

2009-2011թթ. կպահպանվի համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ պետական բյուջեի սեփական եկամուտների հարաբերությունը՝ 21.3%:

Հիմք ընդունելով պետական բյուջեի եկամուտների կանխատեսումային ծավալները՝ ԼՂՀ կառավարությունը ծրագրում է 2009-2011թթ. ծախսերի տարեկան մակարդակը սահմանել համապատասխանաբար ՀՆԱ-ի շուրջ 59, 57 և 56 տոկոսների չափով:

ԳԼՈՒԽ 2. LՂՀ 2009-2011 ԹԹ ՄԺԾՅ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐՁԱՆԱԿԸ

Վերջին տարիներին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում արձանագրվել է անընդմեջ տնտեսական աճ՝ 2000-2007թթ. միջինը կազմելով տարեկան 11.5%: Հատկանշական է, որ ՀՆԱ-ի տարեկան մեծությունը իրական արտահայտությամբ 2001-2007թթ. ընթացքում ավելի քան կրկնապատկվել է:

Վերջին տարիների տնտեսական զարգացումները հիմք են տալիս ենթադրելու, որ մակրոտնտեսական կայուն միջավայրը և ԼՂՀ կառավարության կողմից իրականացվող կառուցվածքային բարեփոխումները կարող են ծրագրային ժամանակաշրջանի համար ապահովել տնտեսական աճի բարձր տեմպեր (միջին տարեկան՝ 14%):

Մակրոտնտեսական կանխատեսումների հիմնական սցենարը կառուցված է ԼՂՀ կառավարության գրքունեության ծրագրի հենքի վրա և ենթադրում է դրանով նախանշված քաղաքականությունների և միջոցառումների հետևողական և ամբողջական իրագործում:

Ծրագրային ժամանակահատվածում հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.1. Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշներ

Ցուցանիշներ	2005	2006	2007	2008		2009	2010	2011
	փաստացի			ծրագիր	սպասվող	կանխատեսում		
Անվանական ՀՆԱ (մլն դրամ)	51379	61886	70791	85120	87000	103150	122300	145000
Տնտեսական աճ, %	14.1	10.1	8.8	14.8	13.8	14.0	14.0	14.0
Սղաճ, նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ, %	0.6	8.5	8.2	4.0	5.5	4.0	4.0	4.0
ՀՆԱ դեֆլյատոր, %	5.1	9.4	5.1	4.6	8.0	4.0	4.0	4.0

Ծրագրային ժամանակահատվածում հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների գծով կանխատեսվում են հետևյալ զարգացումները.

(i) Իրական ՀՆԱ-ն ունենալու է կայուն աճի միտում: Ակնկալվում է, որ 2008 թվականին կզրանցվի իրական ՀՆԱ-ի 13.8% աճ՝ ծրագրված 14.8%-ի փոխարեն: 2009-2011 թվականներին իրական ՀՆԱ-ի տարեկան աճը ծրագրվել է 14%-ի չափով:

(ii) Սպառողական գմերի ինդեքսը, ինչպես նաև ՀՆԱ-ի դեֆլյատորը կունենան կայուն վարքագիծ՝ տարեկան կազմելով 4%:

ԻՐԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾ

Համախառն ներքին արդյունքը՝ ըստ տնտեսության առանձին ճյուղերի

2005-2007 թվականներին միջին տնտեսական աճը կազմել է տարեկան 11.0 տոկոս: Այն ցուգակցվել է ՀՆԱ-ի կառուցվածքի որոշակի տեղաշարժերով: Տնտեսական աճի մեջ ներդրում են ունեցել տնտեսության գրեթե բոլոր ճյուղերը:

2008 թվականին սպասվում է 13.8 տոկոս տնտեսական աճ՝ 8.0 տոկոս դեֆլյատորի պայմաններում: 2009-2011 թվականների համար ՀՆԱ-ի միջին տարեկան աճը կանխատեսվում է 14.0 տոկոսի սահմաններում: Նման աճը կապահովվի ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին պահանջարկի մեծացման հաշվին:

Ծրագրային ժամանակահատվածում տնտեսության հիմնական ճյուղերի իրական աճերը տոկոսով ներկայացված են Աղյուսակ 2.2-ում:

Աղյուսակ 2.2. Տնտեսության իմնական ճյուղերի իրական աճերը (%)

Ցուցանիշներ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	Վհաստացի		Սպասվող	Կանխատեսում			
ՀՆԱ-ի իրական աճ	14.1	10.1	8.8	13.8	14.0	14.0	14.0
Արդյունաբերություն	-0.9	16.3	6.7	10.0	8.0	9.0	10.0
Գյուղատնտեսություն	5.6	-14.0	8.8	13.3	8.0	8.5	9.0
Շինարարություն*	37.8	39.7	18.2	16.4	17.1	20.0	22.0
ՀՆԱ-ի դեֆլյատոր	5.1	9.4	5.1	8.0	4.0	4.0	4.0

Ծանոթություն.

*-անվանական արտահայտությամբ

2007 թվականին արդյունաբերության ճյուղում գրանցվել է արտադրանքի իրական աճ՝ պայմանավորված «Հանքագործական արդյունաբերություն» և «Էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի արտադրություն և բաշխում» ճյուղերի ծավալների ավելացմամբ: 2005-2007թթ. արդյունաբերության միջին իրական աճը կազմել է 7.4%, 2008թ. սպասվում է 10.0%, իսկ 2009-2011 թվականների համար կանխատեսվում է տարեկան միջին 9.0%-ի չափով: Միջնաժամկետ հատվածում ուշադրություն կրաքա՞լի մրցունակ և արտահանման ուղղվածություն ունեցող արդյունաբերության ճյուղերի զարգացման վրա: Նաև կկարևորվի հանքահումքային ռեսուրսների օգտագործման զարգացումը, որը, հանդիսանալով LՂՀ արդյունաբերության առաջավոր ճյուղերից մեկը, զգալիորեն կնպաստի տնտեսության բարձր տնտեսական աճի: Արդյունաբերության տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի կառուցվածքի մեջ 2009-2011թթ. կանխատեսվում է միջինը 12.9%:

2007 թվականին գյուղատնտեսությունում ավելացված արժեքն աճել է ընդամենը 5.4%-ով և ապահովել ՀՆԱ-ի աճի մոտ 1.0 տոկոսային կետը: Գյուղատնտեսության ճյուղի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ վերջին տարիների ընթացքում կազմել է միջինը 17.0%: 2009-2011 թվականների համար գյուղատնտեսության ճյուղի միջին տարեկան աճը կանխատեսվում է 8.5 տոկոսի չափով: Նման աճի տեմպերը կապահովվեն կառավարության կողմից նախատեսվող միջոցառումների իրականացման շնորհիվ:

2005-2007թթ. ընթացքում շինարարության միջին տարեկան աճը կազմել է 31.9%: Շինարարության ճյուղի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի կառուցվածքում 2000 թվականի 7.4% մակարդակից աճել է մինչև 9.2%՝ 2007 թվականին: Շինարարության ճյուղում աճը 2009-2011 թվականների համար կանխատեսվում է միջինը տարեկան 19.7%:

Ծրագրային ժամանակահատվածում տնտեսության իմնական ճյուղերի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում ներկայացված է Աղյուսակ 2.3-ում: Ընդհանուր առմամբ, 2009-2011 թվականներին կանխատեսվում է ՀՆԱ-ի կառուցվածքում նյութական արտադրության իմնական ճյուղերի տեսակարար կշռի աճ (2011 թվականին այն կազմի 58.0%՝ 2007թվականի 53.2%-ի դիմաց):

Աղյուսակ 2.3. Անվանական ՀՆԱ-ի ծախսային կառուցվածքը (%)՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ)

Ցուցանիշներ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	Վհաստացի		Սպասվող	Կանխատեսում			
Արդյունաբերություն	16.0	18.4	14.8	13.6	12.5	12.9	13.3
Գյուղատնտեսություն	19.6	15.8	15.7	16.7	16.9	17.2	17.4
Շինարարություն	8.8	10.1	9.2	10.0	9.9	11.4	12.9
Տրանսպորտ և կապ	4.4	4.9	6.0	6.8	7.0	7.1	7.2
Առևտուր և հանրային սննդ	8.7	8.2	7.5	7.2	7.2	7.2	7.2
Այլ ոլորտներ	37.0	34.8	37.5	36.7	37.2	34.6	32.1
Զուտ հարկեր	5.5	7.8	9.3	9.1	9.3	9.6	9.9

L ՀՀ 2009-2011 ԹԺԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Ընդամենը ՀՆԱՌ շուկայական գներով	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
------------------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Սպառողական գներ

Վերջին տարիներին պահպանվում էին սպառողական գների աճի միտումները: Այսպես, 2000-2007 թվականներին սպառողական գների տարեկան աճը կազմել էր միջինը 4.3%: Այն իհմնականում պայմանավորված էր միջազգային գների ազդեցությամբ, մասնավորապես սղաճի վրա մեծ ազդեցություն են բողել նավթի և պարենային ապրանքների (այդ թվում՝ հացահատիկի) միջազգային գների աճը:

Տարեկան տատանումների տեսանկյունից սղաճի ցուցանիշները պահպանվել են չափավոր շրջանակներում և 2000 թվականից սկսած տարեկան կտրվածքով չեն գերազանցել 5%-ի սահմանագիծը (եթե շղիտարկենք արտաքին գործոններով պայմանավորված 2003թ., 2006թ. և 2007թ. ցնցումները):

2007 թվականին սղաճը (նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ) կազմել է 108.2%, ընդ որում պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների ինդեքսը կազմել է 114.3%, ոչ պարենային ապրանքներինը՝ 98.2%, ծառայությունների սակագներինը՝ 102.8%:

2007 թվականի փաստացի վիճակագրական և 2008 թվականի սպասվող ցուցանիշները թույլ են տալիս սղաճի ցուցանիշը 2009-2011 թվականների համար կանխատեսել 4%-ի (+/-1.5 % տատանման բույլատրելի միջակայքով) սահմաններում՝ նախկինում ծրագրված 3%-ի փոխարեն:

ԳԼՈՒԽ 3. LՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ, ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

LՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՋԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՄԺԾԾ մշակման վուլում կարևորվում է պետական եկամուտների քաղաքականության ուղղվածությունը միջնաժամկետ հեռանկարում: Հաշվի առնելով, որ պետական եկամուտների գերակշիռ մասը կազմում են հարկային եկամուտներն ու պետական տուրքերը, առավել ընդգծվում է հատկապես հարկային քաղաքականության դեբը:

2009-2011թթ. պետական եկամուտների քաղաքականությունը կիրականացվի ԼՂՀ 2008-2010թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով, ինչպես նաև ԼՂՀ Ազգային ժողովի հավանության արժանացած ԼՂՀ կառավարության գործունեության ծրագրով ամրագրված սկզբունքներին համապատասխան: Մասնավորապես.

- առաջիկա տարիներին հարկային եկամուտների հավաքագրման աստիճանի բարձրացումը, իմնականում ի հաշիվ հարկային վարչարարության բարելավման, կինի հարկաբյուջետային քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների հարաբերությունը կավելացվի տարեկան միջին հաշվով 0,3 տոկոսային կետով,

- ԼՂՀ կառավարությունը հարկային եկամուտների ավելացման իմնական նպատակին կիանի հատկաբես տնտեսական զարգացման, ինչպես նաև տնտեսության ստվերային հատվածի կրծատման հաշվի՝ բացառելով տնտեսվարող սուբյեկտների հանդեպ օրենքի պահանջներով չպայմանավորված վարչարարական ճնշումները,

- կրաքարացվի հարկային վարչարարության արդյունավետությունը,

- կձեռնարկվեն միջոցներ հարկային օրենսդրության պարզեցման և պահանջների հստակեցման ուղղությամբ,

- 2009-2011թթ. հարկային եկամուտների հավաքագրման մակարդակի բարձրացմանը կնպաստեն հարկային համակարգի բարեփոխումները՝ իմնականում ի հաշիվ ԼՂՀ հարկային մարմինների կողմից իրականացվելիք վարչարարության կատարելագործման:

2009-2011թթ. հարկային օրենսդրության հնարավոր փոփոխությունները, հարկային մարմինների կողմից իրականացվելիք վարչարարական միջոցառումները միտված կինեն այս սկզբունքներն արտացոլող նպատակների հասանելիության ապահովմանը: ԼՂՀ հարկային մարմինների կողմից 2009-2011թթ. իրականացվելիք միջոցառումները ներկայացված են հավելվածում:

LՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ

ԼՂՀ 2009-2011 թվականների պետական բյուջեների սեփական եկամուտները կանխատեսվել են համապատասխանաբար՝ 22.0 մլրդ դրամի, 26.0 մլրդ դրամի և 30.9 մլրդ դրամի չափով: Եկամուտների տարեկան ծրագրային ծավալները կապահովվեն իմնականում ի հաշիվ հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի (այսուհետև՝ հարկեր): 2009-2011թթ. ծրագրված բյուջետային մուտքերը, ինչպես նաև այս բաժնում ընդգրկված բոլոր հարկաբյուջետային ցուցանիշները ներկայացված են նոր դասակարգման՝ պայմանավորված ԼՂՀ բյուջետային օրենսդրության փոփոխությամբ: Մասնավորապես, ըստ այդ դասակարգման կապիտալի գործառնություններից ներկայացվում պետական բյուջեի

LՂՀ 2009-2011 ԹԺԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Եկամուտների կազմում և ամփոփվում են ծախսերի «ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից ստացվող մուտքեր» խմբի կազմում՝ բացասական նշանով:

Աղյուսակ 3.1. 2009-2011 թվականների համար ծրագրված բյուջետային եկամուտները (մլն դրամներով)

Եկամուտնեսակը	2009թ.	2010թ.	2011թ.
Պետական բյուջեի եկամուտներ, ընդամենը որից.	55166.2	63801.7	73660.2
Պետական բյուջեի սեփական եկամուտներ, այդ թվում. հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	22000.0 21.3	26000.0 21.3	30900.0 21.3
Հարկային եկամուտներ և պետական տուրք հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	15600.0 15.1	18800.0 15.4	22700.0 15.7
Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	5600.0 5.4	6600.0 5.4	7800.0 5.4
Այլ եկամուտներ հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	800.0 0.8	600.0 0.5	400.0 0.3

ԼՂՀ 2009-2011 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները ծրագրելիս օգտագործվել են այն մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները, որոնք էական ազդեցություն ունեն առանձին եկամուտատեսակների բազայի ձևավորման կամ հաշվարկման վրա:

Հարկերի գծով 2009-2011 թվականների բյուջետային մուտքերը ծրագրվել են՝ հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի տարեկան աճը 0.3% ապահովելու սկզբունքի հիման վրա, հիմք ընդունելով՝

ա) 2008 թվականի համար ծրագրված հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշը՝ 14.8%,

բ) 2008 թվականի համար հարկերի գծով հաստատված ցուցանիշը՝ 12.9 մլրդ դրամ:

Հաշվարկներում լրացուցիչ ենթադրվել է, որ հարկերի գծով բյուջետային մուտքերի 2008 թվականի ծրագրային մակարդակն իրատեսական է և առկա օրենսդրական նախադրյալները, կիրառվելիք վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև մակրոտնտեսական բարենպաստ զարգացումները բավարար հիմքեր կստեղծեն այն հավաքագրելու համար:

2009-2011 թվականների հարկերի հավաքագրման առաջարկվող մակարդակների իրատեսական լինելը գնահատելու համար, հարկ է դիտարկել այն բնութագրող մի քանի ցուցանիշներ:

Աղյուսակ 3.2. LՂՀ 2007-2011 թթ. պետական բյուջեների հարկերի վերաբերյալ առանձին ցուցանիշներ

Ցուցանիշներ	2007թ.	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.
	Փաստացի	Կանխատեսում			
Հարկեր (մլն դրամ)	10369.2	12900.0	15600.0	18800.0	22700.0
աճը նախորդ տարվա նկատմամբ (%-ով)	x	24.4	20.9	20.5	20.7
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	14.6	14.8	15.1	15.4	15.7

Ինչպես արդեն նշված էր, հարկերի կանխատեսումային մակարդակն ապահովելու համար ծրագրային ժամանակահատվածում առաջնային է հարկային եկամուտների հավաքագրման աստիճանի բարձրացումը: Մյուս կողմից, 2009-2011 թվականների հարկերի ծրագրային մակարդակի ապահովման որոշակի ռեզերվներ է պարունակում տնտեսության զարգացման կանխատեսվող սցենարը: 2003-2011 թվականների մակրոտնտեսական ցուցանիշների փաստացի և կանխատեսումային մեծությունների համեմատությունից կարելի է եզրակացնել, որ միջնաժամկետ հեռանկարում կատարված կանխատեսումները ոիսկային չեն:

Սղյուսակ 3.3. Մակրոտնտեսական ցուցանիշների 2003-2011թթ փաստացի և կանխատեսումային մեծությունները

Ցուցանիշը	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	Փաստ					Կանխատեսում			
Անվանական ՀՆԱ (մլն դրամ)	33834	42830	51379	61886	70791	87000	103150	122300	145000
Ամր նախորդ տարվան նկատմամբ (%)	28.0	26.4	20.0	20.4	14.4	22.9	18.6	18.6	18.6
ՀՆԱ-ի իրական աճ (%)	20.2	18.2	14.1	10.1	8.8	13.8	14.0	14.0	14.0
ՀՆԱ-ի ինդեքս-դեֆլյատոր (%)	6.5	6.9	5.1	9.4	5.1	8.0	4.0	4.0	4.0

Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարները 2009-2011թթ. համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 5.6 մլրդ դրամ, 6.6 մլրդ դրամ, 7.8 մլրդ դրամ և ՄԺԾԾ մշակման աշխատանքների շրջանակում պետական բյուջեի եկամուտների կազմում ներառվում են առաջին անգամ՝ պայմանավորված ԼՂՀ բյուջեային օրենսդրության փոփոխությամբ:

Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների գծով 2009-2011 թվականների բյուջեային մուտքերը ծրագրվել են՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների հարաբերությունը 5.4 %-ի սահմաններում պահպանելու սկզբունքի կիրառմամբ:

Սղյուսակ 3.4. Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների գծով 2008-2011թթ ծրագրային/կանխատեսումային ցուցանիշները

Ցուցանիշները	2008	2009	2010	2011
	ծրագիր	Կանխատեսում		
Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ (մլն դրամ)	4300.0	5600.0	6600.0	7800.0
Խարարերությունը՝ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	4.9	5.4	5.4	5.4

Այլ եկամուտները ներառում են իրավաբանական անձանց կապիտալում կատարված ներդրումներից ստացվող շահաբաժնները, պետական իիմնարկների հաշվեկշիռներում հաշվառվող գույքի և համայնքների վարչական սահմաններից դրւու գտնվող պետական սեփականություն համարվող հողերի վարձակալությունից ստացվող վարձավճարները, պետության տված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարները (տուկոսավճարները), բռնագրավված, տիրագուրկ, նվիրատվության կամ ժառանգության իրավունքով պետությանն անցած իիմնական միջոց կամ ոչ նյութական ակտիվ չհանդիսացող գույքի օտարումից եկամուտները, իրավախսական սահմանների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից ստացվող մուտքերը և այլ եկամուտները:

Այլ եկամուտները 2009-2011 թթ. համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 800, 600 և 400 մլն դրամի չափով՝ հաշվի առնելով գանձման համար պատասխանատու պետական կառավարման մարմինների կողմից ԼՂՀ 2009 թվականի բյուջեային գործընթացի շրջանակում համապատասխան հայտերով ներկայացված կանխատեսումները, կատարված օրենսդրական փոփոխությունները, ինչպես նաև առանձին եկամտատեսակների գծով նախորդ տարիներին արձանագրված հավաքագրման միտումները:

ԼՂՀ 2008-2010 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի շրջանակներում կատարված կանխատեսումների համեմատությամբ 2009 և 2010 թվականների հարկային և այլ եկամուտների կանխատեսումները բացարձակ արժեքով կրել են որոշակի փոփոխություններ՝ պայմանավորված՝

- կիրառված նակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումային մեծությունների փոփոխությամբ,
- փաստացի գանձումների և վիճակագրական տվյալների բազաներում 2007 թվականի համապատաս-

LՂՀ 2009-2011 ԹԺԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Խան փաստացի ցուցանիշների ներառմամբ,

1. 2008թ. պետական բյուջեով ծրագրված ցուցանիշների մեծությունների հիման վրա կանխատեսումների թարմացմամբ:

Աղյուսակ 3.5. Հարկերի և այլ եկամուտների գծով LՂՀ 2008-2010թթ. ՄԺԾԾ և 2009-2011թթ. ՄԺԾԾ մշակման ներկա փուլում կատարված կանխատեսումների տարրերությունները

Ցուցանիշներ	2009թ	2010թ	2011թ
1. Հարկային եկամուտները ըստ 2008-2010թթ. ՄԺԾԾ	14200	16500	x
Իարարերությունը՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	15.3	15.6	x
2. Հարկային եկամուտները ըստ թարմացված կանխատեսումների	15600	18800	22700
Իարարերությունը՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	15.1	15.4	15.7
3. Հարկերի գծով թարմացված և ըստ 2008-2010 թթ. ՄԺԾԾ-ի կանխատեսումների տարրերությունը	1400	2300	x
Իարարերությունը՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	-0.2	-0.2	x
1. Այլ եկամուտները ըստ 2008-2010թթ. ՄԺԾԾ	1000	1100	x
Իարարերությունը՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	1.1	1.0	x
2. Այլ եկամուտները ըստ թարմացված կանխատեսումների	800	600	400
Իարարերությունը՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	0.8	0.5	0.3
3. Այլ եկամուտների գծով թարմացված և ըստ 2008-2010 թթ. ՄԺԾԾ-ի կանխատեսումների տարրերությունը	-200	-500	x
Իարարերությունը՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	-0.3	-0.5	x

Հարկ է նշել, որ հաշվարկմերում կիրառվող տվյալների բազայի հետագա թարմացման հետ կապված հնարավոր է 2009-2011 թվականների բյուջետային եկամուտների կանխատեսումների վերանայում (2009 թվականը՝ LՂՀ 2009 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման, 2010, 2011թթ՝ LՂՀ 2010-2012թթ. ՄԺԾԾ-ի մշակման փուլում):

2009-2011թթ. բյուջետային եկամուտների կանխատեսումների հետագա ճշգրտումներում էական կիրական համար լրացնուի տեղեկությունների օգտագործումը.

- հաշվարկմերում կիրառված մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոփոխության մասին տեղեկություն,
- բյուջետային եկամուտների գանձման համար պատասխանատու մարմիններից ստացվելիք լրացնուի տեղեկություններ,
- 2007 և 2008 թվականների վիճակագրական այլ ցուցանիշներ:

LՂՀ 2009-2011 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՏՆԵՐԻ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՕՏԱՐՈՒՄԻՑ ՄՈՒՏԵՐԵՐԸ

Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից ստացվող մուտքերի գծով 2009-2011թթ. ծրագրվել է համապատասխանաբար 1000.0 մլն դրամ, 900.0 մլն դրամ և 600.0 մլն դրամ: Վերը նշված

LՂՀ 2009-2011 ԹԺԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

գումարները ծրագրվել պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի օտարումից, ինչպես նաև մասնավորեցումից ստացվող մուտքերի կանխատեսումների հիման վրա:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

Առաջիկա տարիներին ևս պետական բյուջեի ձևավորումը շարունակելու է ընթանալ բյուջետային եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցմամբ: Ստորև ներկայացվում է LՂՀ 2008-2011 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի ցուցանիշները (տես Աղյուսակ 3.6):

Աղյուսակ 3.6. LՂՀ 2008-2011 թթ. պետական բյուջեների դեֆիցիտի ցուցանիշները (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2008թ. պետական բյուջե	2009	2010	2011
		ծրագիր		
Պետական բյուջեի եկամուտները, ընդամենը	48485.4	55166.2	63801.7	73660.2
Պետական բյուջեի ծախսերը, ընդամենը	52517.6	60800.0	70200.0	80600.0
Պետական բյուջեի դեֆիցիտը	4032.2	5633.8	6398.3	6939.8
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	4.6	5.5	5.2	4.8

LՂՀ 2008թ. պետական բյուջեի դեֆիցիտը, որը կազմում է մոտ 4 մլրդ դրամ, կֆինանսավորվի հիմնականում այլ ներքին աղբյուրներից, մասնավորապես LՂՀ 2007թ. պետական բյուջեի տարեսկզբի մնացորդի միջոցների հաշվին:

Կանխատեսումների համաձայն, 2009-2011 թվականներին LՂՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը կկազմի անվանական ՀՆԱ-ի միջին տարեկան 5.2%-ը:

Կառավարությունը միջոցներ կձեռնարկի դեֆիցիտի ֆինանսավորման այլ ներքին և արտաքին աղբյուրների հստակեցման ուղղությամբ, որն էլ կներկայացվի յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի նախագծում:

ՄԱՍ Բ

**ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ԳԼՈՒԽ 4. LՂՀ 2009-2011ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը շարադրող փաստաթղթում ընդհանուր գծերով ներկայացվում էն 2009-2011թթ ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի ըստ ոլորտների քաղաքականության գերակայությունները: Այս գերակայությունները բխում են ԼՂՀ կառավարության ընդհանուր ռազմավարական գերակայությունների համատեքստից և պետք է ծառայեն որպես հիմք՝ ԼՂՀ 2009 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման համար:

Ինչպես արդեն վերը նշվել էր ԼՂՀ կառավարությունն առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է պետական բյուջեի հիմնական ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

➤ սոցիալական և ժողովրդագրական մեծ նշանակություն ունեցող ծրագրերի իրագործման, կրթական և առողջապահական համակարգերում բարեփոխումների իրականացման, վերաբնակեցման գործընթացի ակտիվացման ֆինանսական ապահովում,

➤ ԼՂՀ տնտեսության և նրա առանձին ոլորտների (արդյունաբերություն, գյուղատնտեսություն, կապիտալ շինարարություն, ջրային տնտեսություն և էներգետիկա) զարգացմանը, տնտեսական կայուն աճի ապահովմանը, գրավվիշ ներդրումային միջավայրի ձևավորմանը և ԼՂՀ շրջանների տնտեսական ներդաշնակ զարգացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման, ինչպես նաև փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության ֆինանսական ապահովում,

➤ օրենքի գերակայության ապահովման, պետական ծախսերի արդյունավետության և թափանցիկության բարձրացման, կոռուպցիայի դեմ պայքարի և վարչարարության շարունակական բարելավման նպատակով պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների իրականացման ֆինանսավորում,

➤ ԼՂՀ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և հասարակական կարգի պահպանության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում, ԼՂՀ միջազգային ճանաչմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում:

ԼՂՀ 2009-2011 թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով պետական բյուջեի ծախսերը ծրագրավորվել են համապատասխանաբար 2009թ. 60800.0 մլն դրամ, 2010թ. 70200.0 մլն դրամ և 2011 թ. 80600.0 մլն դրամ՝ հաշվի առնելով որ նոր դասակարգման կապիտալի գործառնություններից եկամուտները չեն հաշվառվում պետական բյուջեի եկամուտների կազմում և ամփոփվում են ծախսերի «ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից ստացվող մուտքեր» խմբի կազմում՝ բացասական նշանով:

Ստորև ներկայացվում է 2009-2011 թթ. կանխատեսվող պետական ծախսերի ընդհանուր պատկերը՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման խմբերի՝ առանց հաշվի առնելով ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից ստացվող մուտքեր:

**Սույուսակ 4.1. ԼՂՀ 2008-2011 թթ. պետական բյուջեների ծախսերը՝ ըստ գործառական դասակարգման
խմբերի (մյուն դրամ)**

Գործառական դասակարգման խմբերի անվանումները	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.
	հաստատված պետական բյուջեն	ծրագիր		
Ընդամենը ծախսնը	52,517.6	61,800.0	71,100.0	81,200.0
այդ թվում՝				
1 ԲՆԴՎԱՆՈՒԹ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	4,947.5	5,395.3	6,244.4	7,079.9
2 ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	43.4	45.0	46.7	48.4
3 ՀԱՍՏԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	3,228.6	3,750.0	4,355.6	5,059.1
4 ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	3,741.0	4,348.2	5,659.6	6,810.8
5 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	57.7	56.9	57.9	58.9
6 ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	125.8	125.8	127.1	128.3
7 ԱՌԱՋԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ	2,604.6	3,030.0	3,524.9	4,100.5
8 ՀԱՆԳԻՄ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	1,472.2	1,633.1	1,769.8	1,931.7
9 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	7,468.7	9,300.0	11,064.4	13,704.7
10 ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	13,726.0	16,316.0	17,586.3	18,379.7
11 ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐԻՆ ՉԴԱՍՎՈՂ ԾԱԽՍԵՐ ԵՎ ՊԱՀՈՒՍՏԱՅԻՆ ՖՈՆԴԵՐ	15,102.3	17,799.7	20,663.3	23,898.0

Ինչպես երևում է աղյուսակից, քննարկվող ժամանակահատվածում, ինչպես և նախորդ տարիներին, պետական բյուջեից կատարվելիք ծախսերի ամենամեծ ծավալները բաժին են ընկնելու «Սոցիալական պաշտպանություն» և «Կրթություն» խմբերին, համապատասխանարար՝ 24.6%-ը և 15.9%-ը:

Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման վերը նշված և մնացած մի շարք այլ խմբերի 2009-2011 թթ. պետական ծախսերի քաղաքականությունը ներկայացվում է հաջորդ գլուխներում:

ԳԼՈՒԽ 5. LՂՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՍԱԿԱՐԳ

5.1.ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությունը վերջին տարիներին իրականացնում է պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների լայնածավալ ծրագիր՝ համակարգի արդյունավետության, ծառայությունների որակի և մատչելիության, քափանցիկության և հաշվետվյալների լայնածավալ ծրագրացման ուղղությունների ընդգկմամբ, որն իրականացվում է հիմնականում պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային և գործառությային փոփոխությունների և քաղաքացիական ծառայության ներդրման ճանապարհով:

Պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային և գործառությային բարեփոխումներ

Պետական կառավարման համակարգի բնագավառում իրականացվող բարեփոխումների շնորհիվ վերջին տարիներին ձեռք բերվեցին որոշակի արդյունքներ, որոնք ապահովեցին նշակալից առաջընթաց, հատկապես պետական կառավարման առանձին մարմինների վերակազմակերպման գործընթացներում և քաղաքացիական (պետական, դատական) ծառայության ներդրման բնագավառում: Նշվածի համար հիմք հանդիսացան «Պետական կառավարչական հիմնարկների մասին», «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» ԼՂՀ օրենքները և այլ իրավական ակտերը: Նախարարությունները ներկայում իրականացնում են իրենց բնագավառի քաղաքականության ձևավորման, մոնիթորինգի և համակարգման գործառույթները, իսկ ծառայությունների մատուցման, կանոնակարգման և վերահսկողական ու տեսչական գործառույթների իրականացման իրավասությունները հիմնականում փոխանցվեցին նախարարություններում առանձնացված ստորաբաժանման կարգավիճակով ստեղծված գործակալություններին և տեսչություններին: Նշված փոփոխությունները հանգեցրին կրկնվող գործառույթների որոշակի հատվածի վերացմանը:

Բացի այդ, առանձին մարմիններ վերակազմակերպվել են պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների, որի հետևանքով կառավարչական գործառույթներ իրականացնող մարմինները տարանջատվել են պետական գործառույթներ իրականացնող մարմիններից: Պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների արդյունքում հստակեցվել են նախարարությունների կանոնադրական խնդիրները և միասնականացվել նրանց աշխատակազմների կառուցվածքները՝ ձևավորվեցին վարչություններ և բաժիններ:

Համաձայն ԼՂՀ Սահմանադրության և «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ԼՂՀ օրենքի դրույթների՝ 2008թ. ստեղծվել է ԼՂՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակը:

ԼՂՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությանը վերապահված լիազորությունների լիարժեք իրականացման նպատակով ԼՂՀ Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվեց «ԼՂՀ կառավարության կառուցվածքի մասին» ԼՂՀ օրենքը, որով ամրողացավ նախարարությունների կազմը: Նախարարություններին վերապահված լիազորություններն ու գործառույթները հստակեցնելու նպատակով ԼՂՀ կրթության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը բաժանման ձևով վերակազմակերպվեց ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարության, ԼՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության և ԼՂՀ կառավարության առընթեր սպորտի պետական կոմիտեի, ԼՂՀ տարածքային կառավարման և ներակառուցվածքների զարգացման նախարարությունը վերանվանվեց ԼՂՀ տնտեսական զարգացման նախարարության և գործառույթների մի մասը փոխանցվեց ԼՂՀ կառավարության աշխատակազմին, ԼՂՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը վերանվանվեց ԼՂՀ ֆինանսների նախարարության, տարանջատելով էկոնոմիկայի բլոկը: 2008թ. «ԼՂՀ կառավարության կառուցվածքի

մասին» ԼՂՀ օրենքում կատարվեց փոփոխություն, որով փոփոխվեց ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր պետական կառավարման մարմինների ցանկը՝ ստեղծվեցին ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր արտադրական ենթակառուցվածքների վարչությունը, զբոսաշրջության վարչությունը, կապիտալ շինարարության վարչությունը, ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր ջրային տնտեսության պետական կոմիտեն վերանվանվեց ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր ջրային տնտեսության վարչության, իսկ ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր արխիվային գործերի վարչության գործունեությունը դադարեցվեց:

Պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումներում կարևորվեց նաև դատաիրավական համակարգի բարեփոխումների իրականացումը: Համաձայն ԼՂՀ Սահմանադրության և ԼՂՀ Ազգային Ժողովի կողմից ընդունված «Դատարանակազմության մասին» ԼՂՀ նոր օրենքի իրականացվեց դատական համակարգի կառուցվածքային փոփոխություններ՝ ԼՂՀ առաջին ատյանի դատարանը վերանվանվեց ընդհանուր իրավասության դատարանի և ստեղծվեց ԼՂՀ Վերաքննիչ դատարանը: «Դատական ծառայության մասին» ԼՂՀ օրենքի /22.05.08թ. ՀՕ-22/ պահանջներին համապատասխան ստեղծման փուլում է գտնվում «Դատական դեպարտամենտ պետական կառավարչական հիմնարկը, որն կապահովի դատարաններին, դատավորների ընդհանուր ժողովին, դատարանների նախագահների խորհրդի և արդարադատության խորհրդին վերապահված լիազորությունների լիարժեք և արդյունավետ իրականացումն ու քաղաքացիական իրավահարաբերություններին նրանց մասնակցությունը:

Քաղաքացիական ծառայության ներդրում

«Քաղաքացիական ծառայության մասին» ԼՂՀ օրենքի և հարակից ենթաօրենսդրական իրավական ակտերի հիման վրա իրականացվեց քաղաքացիական ծառայության համակարգի ներդրման գործնքացը: Իրականացված բարեփոխումների շնորհիվ քաղաքացիական ծառայողները տարանջատվել են քաղաքական, հայեցողական, քաղաքացիական պաշտոններ գրադեցնող անձանցից և տեխնիկական սպասարկում իրականացնող աշխատողներից, սահմանվել են քաղաքացիական ծառայության մուտքի և ծառայությունից ազատվելու հավասար պայմաններ, ապահովվել են մասնագիտական առաջիսադացման հնարավորություններ: Այդ ընթացքում հստակեցվել են քաղաքացիական ծառայության պաշտոնների յուրաքանչյուր խմբի ընդհանուր նկարագիրը, քաղաքացիական ծառայության պաշտոններ անձանց պատասխանատվության սահմանները և քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության համակարգը:

5.2. ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԳՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄՃԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

5.2.1. Գերակայությունները

ՄՃԾԾ ժամանակահատվածում պետական կառավարման հիմնական գերակայություններից են.

- Պետական ծառայողների աշխատավարձերի բարձրացումը: Այդ առումով կարևորվում են՝
 - պետական կառավարման համակարգի բարելավման նպատակով հանրային ծառայողների վարձատրության ռազմակարության մշակումը,

- հանրային ծառայությունների ոլորտում ընդգրկված աշխատողների աշխատանքի վարձատրության համակարգի կատարելագործման և աշխատանքի վարձատրության չափերի միջև ստեղծված հարաբերակցության անհամամասնությունների կարգավորման նպատակով հանրային ծառայության

LՂՀ 2009-2011 ԹԺ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

միասնական վարձատրության համակարգի մշակումն ու համապատասխան օրենտրական դաշտի ստեղծումը,

- նյութական խրախուսման ֆոնդի ստեղծումը և աշխատանքի կատարողականի գնահատման չափորոշիչների հիման վրա աշխատողների խրախուսումը:

• Աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման համար առաջնահերթ խնդիր է նաև կառավարման մարմինների և նրանցում յուրաքանչյուր աշխատատեղի վերազինումը ժամանակակից տեխնիկայի և կապի միջոցներով:

Պետական կառավարման բնագավառում շարունակվում է իրականացվել բարեփոխումները և համակարգի կատարելագործումը, որոնք պետք է հանգեցնեն միջազգային լավագույն փորձին համապատասխանող համակարգի ձևավորմանը: Պետական կառավարման համակարգի կադրային ներուժի հետևողական ամրապնդման նպատակով անհրաժեշտ է ավելացնել համակարգում աշխատելու գրավչությունը՝ աշխատանքի որակը և աշխատավարձի մակարդակը մրցունակ դարձնելով մասնավոր հատվածին՝ միջնաժամկետ հատվածում ձեռնպահ մնալով աշխատողների թվի ավելացումից:

Առավել մեծ ուշադրություն պետք է դարձվի քաղաքացիական ծառայության համակարգում բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների ներգրավմանն ու աշխատանքային առաջխաղացման շարունակական ընթացակարգերի կիրառումն ապահովող համապատասխան համակարգի և կարողությունների զարգացմանը:

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում կարևորվում է նաև պետական կառույցների աշխատողների մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների շարունակական կատարելագործումը:

5.2.2. Նպատակները

ԼՂՀ պետական կառավարման համակարգին ուղղվող ծախսերի հիմնական նպատակը պետական ծառայողների կողմից հանրության համար առավել նատչելի, որակյալ և անաշառ ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ նախադրյալների ստեղծումն է: Այդ նպատակին հասնելու համար ամենից առաջ անհրաժեշտ է արմատավորել պետական ծառայողների ֆինանսական և իրավական պաշտպանվածությունն ապահովող հուսալի երաշխիքները, ինչպես նաև պետական ծառայողների տեսական և մասնագիտական գիտելիքների բարձրացումն ապահովելու համար կատարելագործել պարբերաբար անցկացվող պարտադիր վերապատրաստման և ատեսավորման ընթացակարգերը: Առաջնահերթ նպատակ ունի նաև պետական կառավարման մարմինների տեխնիկական վերազինումը:

5.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործուները

Պետական կառավարման համակարգում 2009-2011 թթ. իրականացվելիք ծախսերի կառուցվածքի և ծավալների վրա ազդեցություն ունեն հիմնականում հետևյալ գործուները.

1. «Քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության մասին», «Դատական ծառայության մասին», «Հարկային ծառայության մասին» և «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ԼՂՀ օրենքների պահանջների համապատասխան քաղաքացիական ծառայողների /պետական և դատական ծառայողների/, հարկային ծառայողների և հարկադիր կատարողների աշխատավարձի բնականոն աճի ապահովումը և այդ նպատակով անհրաժեշտ միջոցների նախատեսում:

2. Պետական կառավարման մարմինների բնականոն գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ միջոցների նախատեսումը՝ հիմքում ունենալով բազային բյուջեով այդ նպատակի համար ծրագրավորված ծախսերը:

Առաջիկա տարիներին անհրաժեշտությունից ելնելով հնարավոր է նաև որոշակի միջոցառումների իրականացում, որն իր ազդեցությունը կունենա յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի ծախսերը ծրագրավորելիս, մասնավորապես՝

ա) LՂՀ կառավարության 2006 թվականի մարտի 28-ի թիվ 164 որոշմամբ հաստատված գործուղման ծախսերի նորմաների վերանայում՝ կապված Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում և արտասահմանյան երկրներում հյուրանոցային և սննդի ծախսերի փոփոխության հետ,

բ) ծառայողական և սպասարկող ավտոմեքենաների սահմանաքանակին համապատասխան՝ պետական կառավարման մարմինների ծառայողական ավտոմեքենաների պահպանման ծախսերի վերանայում՝ կապված վառելիքի /քենզինի և քսայուղերի/ սակագների փոփոխության հետ,

գ) կապի և կոմունալ /էլեկտրաէներգիայի, գազի և ջրի/ ծախսերի նորմաներին համապատասխան նախատեսված ծախսերի վերանայում՝ կապված LՂՀ հանրային ծառայությունները և տնտեսական նորակցությունը կարգավորող պետական հանձնաժողովի կողմից սահմանված սակագների փոփոխության, ինչպես նաև սպառողների կողմից օգտագործվող ծավալների փոփոխության հետ:

Բացի այդ, 2009-2011 թվականների ընթացքում պետական կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի վրա ազդեցություն կարող են ունենալ նաև.

- ա) օրենսդրական փոփոխությունները,
- բ) պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային փոփոխությունները,
- գ) պետական կառավարման մարմինների աշխատողների թվաքանակի փոփոխությունը:

5.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պետական կառավարման համակարգի բնականոն գործունեության համար անհրաժեշտ պետական ֆինանսավորման ծավալների պահպանումը առաջնահերթ խնդիր է:

Ծախսերը, 2008 թվականի համեմատությամբ, 2009 թվականին կաճեն 279.3 մլն դրամով, 2010 թվականին 2009 թվականի համեմատությամբ՝ 43.1 մլն դրամով և 2011 թվականին, 2010 թվականի համեմատությամբ՝ 42.7 մլն դրամով:

Ծախսերի (անվանական արտահայտությամբ) աճը կզուգակցվի նաև ՀՆԱ-ի նկատմամբ դրանց հարաբերակցության փոփոխությամբ: Այսպես, 2008 թվականի համար ծրագրված մակարդակի դիմաց (ՀՆԱ 8.3 %) պետական կառավարման համակարգի համար պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2009-2011 ՄԺԾՇ ժամանակահատվածի համար կկազմեն համապատասխանաբար՝ ՀՆԱ-ի 7.3, 6.2 և 5.2 %-ը:

Նշված ծախսերի տեսակարար կշիռը պետական բյուջեի ծախսերի ամբողջ ծավալում կփոփոխվի հետևյալ կերպ՝ 2008 թվականի համար ծրագրավորված մակարդակի փոխարեն (13.7%) պետական կառավարման համակարգի ծախսերի տեսակարար կշիռը պետական բյուջեի ծախսերի ամբողջ ծավալում 2009 թվականին կկազմի 12.3 %, 2010 թվականին՝ 10.6 % և 2011 թվականին՝ 9.3 %:

Ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման, պետական կառավարման համակարգի ծախսերի կառուցվածքում գերակշռող ընթացիկ ծախսերն են՝ կազմելով այդ համակարգի ծախսերի 2009-2011թթ. ընդհանուր ծավալի 97.3 %-ը: Ընթացիկ ծախսերում գերակշռող մասը կազմում են աշխատանքի վարձատրությանն ուղղվող ծախսերը՝ 57.5 %:

LՂՀ 2009-2011 ԹԺ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԱԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Նշված մարմինների 2009 թվականի պահպանման ծախսերը 2008 թվականի մակարդակը ընթացիկ ծախսերի գծով գերազանցում են 284.5 մլն դրամ, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձի ֆոնդի /վրաեկով/ աճով՝ շուրջ 217.5 մլն դրամ, կապված «Զաղաքացիական ծառայողների վարձատրության մասին» ԼՂՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան քաղաքացիական ծառայողների /պետական և դատական ծառայողների/ աշխատավարձի բնականոն աճով, «Հարկային ծառայության մասին» և «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ԼՂՀ օրենքների պահանջներին համապատասխան հարկային ծառայողների և հարկադիր կատարողների աշխատավարձի բնականոն աճով, ինչպես նաև պետական կառավարման առանձին մարմիններում կառուցվածքային փոփոխությունների և գործառույթների ավելացմամբ ու նոր ստեղծված մարմինների՝ պայմանավորված աշխատողների թվաքանակի աճով:

Պահպանման համար նախատեսված մնացած ծախսերի աճը հիմնականում պայմանավորված է ԼՂՀ կառավարության կառուցվածքում կատարված փոփոխությունների հետևանքով գործադիր իշխանության նոր մարմինների ստեղծման և առանձին մարմինների վերակազմավորման, ինչպես նաև պետական կառավարման առանձին մարմինների կառուցվածքային փոփոխությունների և աշխատողների թվի ավելացման կապակցությամբ պահպանման ծախսերի նախատեսմամբ:

2010 թվականի պահպանման ծախսերը 2009 թվականի մակարդակը ընթացիկ ծախսերի գծով գերազանցում են 43.1 մլն դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձի ֆոնդի /վրաեկով/ աճով՝ կապված «Զաղաքացիական ծառայողների վարձատրության մասին» ԼՂՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան քաղաքացիական ծառայողների /պետական և դատական ծառայողների/ աշխատավարձի բնականոն աճով, «Հարկային ծառայության մասին» և «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ԼՂՀ օրենքների պահանջներին համապատասխան հարկային ծառայողների և հարկադիր կատարողների աշխատավարձի բնականոն աճով:

2011 թվականի պահպանման ծախսերը 2010 թվականի մակարդակը ընթացիկ ծախսերի գծով գերազանցում են 42.7 մլն դրամով, որը հիմնականում աշխատավարձի ֆոնդի/վրաեկով/ աճն է՝ պայմանավորված վերոնշյալ օրենքների պահանջներից բխող բնականոն աճով:

ԳԼՈՒԽ 6. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

6.1 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

6.1.1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտը դիտվում է որպես երկրի զարգացման առաջնային գերակայություններից մեկը : Որպես կրթության ապահովման և կրթության ոլորտի արդյունավետության բարձրացման նպատակով՝ կրթական բոլոր մակարդակներում իրականացվում են բարեփոխումների ծրագրեր : Ոլորտի զարգացման քաղաքականությունը նպատակառության է երկրում տնտեսական աճի և մարդկային զարգացման գործընթացների վրա :

Վերջին տարիներին կրթության ուղղվող պետական ծախսերի դիմամիկայում արձանագրվել են դրական տեղաշարժեր: Այսպես, կրթության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 2008 թվականին կազմել են ՀՆԱ-ի 8.8-ը՝ 2007 թվականի 6.2-ի դիմաց (Տես՝ այլուսակ 6.1-ը): Ըստ կրթության տարբեր մակարդակների՝ 2007 թվականին կրթության ոլորտին ուղղված պետական հատկացումների շուրջ 82.0%-ն ուղղվել է հանրակրթության ոլորտին, իսկ 3.1%-ը մասնագիտական կրթական ծրագրերի ֆինանսավորմանը, 2008 թվականին դրանք կազմեն, համապատասխանաբար՝ 82.3% և 4.5%:

Այլուսակ 6.1. Հանրակրթական և մասնագիտական կրթական ծրագրերի 2005-2008 թվականների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռ ՀՆԱ -ում

	2005թ.	2006թ.	2007թ.	2008թ.
Ընդամենը կրթություն	6.40	7.04	7.2	8.8
այդ թվում՝				
Հանրակրթական ծրագրեր	5.40	5.79	5.6	7.45
Մասնագիտական կրթական ծրագրեր	0.81	0.86	0.83	0.70

Ծանոթագրություն. Հանրակրթական ծրագրերը ներառում են տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) բնակչությունը (հանրակրթական ուսուցում, ներառական կրթություն, հասուն կրթություն և այլն), ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակորեան շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրեր: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը ներառում են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետքունական մասնագիտական կրթության ծրագրերը, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակորեան մի շարք ծրագրեր:

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

2008 թվականին հանրապետությունում պետական ֆինանսավորմանը գործում են 232 հանրակրթական դպրոցներ, որոնցում սովորում է 20755 աշակերտ՝ 2007 թվականի 21131-ի դիմաց (2007 թվականին գործել է 230 հանրակրթական դպրոց):

Վերջին տարիներին կառավարության կողմից համակարգի բարեփոխման ուղղությամբ իրականացվել են մի շարք միջոցառություններ՝ ուղղված համակարգի կառավարման ու բովանդակության բարեփոխմանը, արդյունավետության բարձրացմանն ու հանրակրթության որակի բարեկավմանը: Մասնավորապես՝

➤ Հանրակրթության ոլորտում առաջնահերթ խնդիր համարելով ուսուցիչների աշխատավարձի բարձրացումը՝ պետությունը հետևողական իրականացնում է աշխատավարձերի բարձրացման քաղաքականությունը՝ այն դիտելով որպես կրթության որակի բարձրացման գրավական: Մասնավորապես, ուսուցիչների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2006 թվականին բարձրացվել է 16.1 տոկոսով, 2007 թվականին՝ 27.1 տոկոսով, 2008 թվականին՝ 21.0 տոկոսով՝ հասցնելով շուրջ 85.7 հազար դրամի:

➤ Տնօրենների և փոխտնօրենների միջին ամսական աշխատավարձերի բարձրացման արդյունքում 2008 թվականին դրանք կհասցվեն շուրջ 83.2 հազ. դրամի, իսկ հանրակրթական հաստատությունների ուսումնաօժանդակ և տնտեսական աշխատողների աշխատավարձերը՝ 26.8 հազ. դրամի:

➤ Կրթության բնագավառի բովանդակային և կառուցվածքային բարեփոխումներն առաջ են բերել մանկավարժական կաղըների շարունակական վերապատրաստման, մասնագիտական որակի բարելավման անհրաժեշտություն, որի նպատակով զգալի միջոցներ են նախատեսվել ուսուցիչների վերապատրաստման գծով:

➤ 2006-2008 թվականներին զգալի միջոցներ են նախատեսվել 12-ամյա կրթության անցումն ապահովող հանրակրթական ծրագրերի, ուսուցիչների համար մեթոդական ձեռնարկների ձեռքբերման նպատակով:

➤ 2008 թվականին զգալի միջոցներ են նախատեսվել ավագ դպրոցների համակարգի ներորման գծով (միջոցներ են նախատեսվել ֆիզիկայի, քիմիայի և կենսաբանության լաբորատորիաների համար սարքավորումների ձեռքբերման, ինչպես նաև դպրոցական գույքի և համակարգչային սարքավորումների ձեռքբերման գծով):

➤ Իրականացվել են բոլոր դասարանների աշակերտներին անվճար դասագրքերով և ուսումնական գրականությամբ ապահովումը:

➤ «Դպրոցների ջեռուցման համակարգերի և շենքային բարենպաստ պայմանների ապահովման նպատակով՝ զգալի միջոցներ են նախատեսվել կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և կապիտալ շինարարության ուղղությամբ, ինչպես նաև վառելիքի և ջեռուցման գծով՝ կապված նոր կաթսայատների շահագործման հետ:

➤ 2006-2007 թվականներին լրացուցիչ միջոցներ են նախատեսվել գրասենյակային, այլ ծախսերի, գործուղումների և ծառայողական ուղևորությունների, կապի ծառայությունների, ջրմուղ-կոյուղուց օգտվելու վարձի, այլ կոմունալ ծախսերի, այլ ծառայությունների ձեռքբերման գծով ծախսերի աճի հետ կապված:

Կրթության որակի բարձրացման և այն տնտեսության ու հասարակության արդի պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով՝ իրականացվել են հանրակրթության բովանդակության նորացմանն ուղղված աշխատանքները: 2006-2007 ուսումնական տարվանից սկսվել է հանրակրթության պետական կրթակարգի ներդրումը՝ մասնավորապես 12-ամյա ուսուցման կազմակերպման մասով: Եռամյա տարրական կրթությունը փոխարինվել է քառամյայով, 10-ամյա կրթությունը կավարտվի 2010 թվականին, 2011 թվականին շրջանավարտ չի լինի: 2017 թվականին կավարտվի 11-ամյա ուսուցումը, իսկ 2018 թվականին հանրակրթական դպրոցը կտա 12-ամյա դպրոցի առաջին շրջանավարտը:

«Սովորողների գնահատման հայեցակարգ»-ով սկիզբ է դրվել սովորողների գիտելիքների գնահատման նոր ձևերի ներդրման աշխատանքներին: 2007 թվականին անցկացվել են «Հայոց լեզու և գրականություն» առարկայի պետական ավարտական և բուհի ընդունելության միասնական քննություններ, իսկ 2008 թվականին նույն մեխանիզմով անցկացվել են նաև «Մաթեմատիկա» և «Օտար լեզուներ» առարկաների քննությունները (միասնական քննությունների անցկացման նպատակով 2008 թվականի երկրորդ եռամսյակում լայնածավալ փորձարկում է իրականացվել հանրապետության միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթական ծրագիր իրականացնող կազմակերպություններում՝ ընդգրկելով բոլոր շրջանավարտներին): 2008 թվականին կիրականացվեն նաև միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթական ծրագիր իրականացնող կազմակերպությունների շրջանավարտների գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների, գնահատման նոր համակարգի ներդրումն ապահովող կանոնակարգային և ընթացակարգային փաստաթղթերի լրամշակման աշխատանքները :

Հանրակրության ոլորտում վերջին տարիների ընթացքում բավականաշափ աշխատանքներ են կատարվել տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների ներդրման ուղղությամբ : Մասնավորապես հանրապետության միջնակարգ դպրոցները և հիմնական դպրոցների մի մասը համարվել է համակարգչային սարքավորումներով, սակայն դրանց գերակշիռ մասը հին օգտագործման ցածր կարգի համակարգիչներ են : «Լարաբար-Տելեկոմ» ՓԲԸ կողմից սկսված է հանրակրթական դպրոցների համացանցին միացման գործընթացը, սակայն դա արդյունավետ գործունեության համար անհրաժեշտ կլինեն բարձրակարգ համակարգիչներ :

SZS-ի ներդրման ուղղությամբ աշխատանքների կարևոր մաս է կազմում դպրոցների փոխկապակցումն ինտերնետին և համադրոցական ցանցի ստեղծումը :

2005 թվականից սկսվել են ուսուցման համագործակցային մեթոդների, համակարգչային գրագիտության և առանձին առարկաների գծով ուսուցիչների վերապատրաստումները և մինչ այսօր վերապատրաստվել են շուրջ 2800 ուսուցիչներ : 2008 թվականին իրականացվել են 25 ուսուցիչների վերապատրաստումը արևմտահայ լեզվի, արևմտահայ և սփյուռքահայ գրականության ուղղությամբ :

LՂՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել «Ավագ դպրոցների համակարգի ստեղծման ռազմավարական ծրագիրը» և «Փորձնական փուլի ծրագիրը» : Ավագ դպրոցը հանդիսանում է «նախամասնագիտական» կրթություն ապահովող հիմնական օղակը, որի գործունեությունից մեծապես կախված է սովորողների մասնագիտական ճիշտ կողմնորոշումը և հետագա ուսումնառության հաջողությունը : Ինչպես նշված է «Հանրակրության պետական կրթակարգում», ավագ դպրոցը հանրակրթության վերջին օղակն է և պետք է պատրաստի սովորողներին ինքնուրույն կյանքի և աշխատանքի շուկա մտնելուն : Այսինքն, ուսուցումն ավագ դպրոցում հնարավորություն կտա ապահովել սովորողների՝ իրենց հակումներին, ընդունակություններին, կարողություններին և նախախրություններին համապատասխան նախնական, միջին կամ բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստանալը :

Հասող ընդհանուր կրթության բնագավառում պետական ռազմավարությունն ուղղված է՝ մի կողմից հաստություններում երեխաների կրթության և խնամքի որակի բարելավմանը, մյուս կողմից՝ այլընտրանքային ծառայությունների ձևավորմանը:

«Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքի համաձայն՝ հասող կրթության նպատակը կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց իրենց ընդունակություններին և կարողություններին համապատասխան և առողջությանը համարեք ուսումնական միջավայրում նրանց հասարակական հարմարեցման, ինքնասպասարկման ունակությունների ձեռքբերման, աշխատանքային, մասնագիտական գործունեության և ընտանեկան կյանքին պատրաստվածության ապահովումն է:

Առաջնարար է նկատվում նաև կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին ընդհանուր դպրոցներում ներգրավելու գործում :

Չնայած հանրակրթության ոլորտի բարելավման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումներին, նշված ոլորտում դեռևս առկա են հիմնախնդիրներ, մասնավորապես .

- կրթության որակի համապատասխաննեցումը LՂՀ հանրակրթության պետական կրթակարգով նախատեսված չափանիշներին և միջնակարգ կրթության պետական չափորոշիչներով սահմանված պահանջներին,

- ավագ դպրոցի հայեցակարգի համաձայն՝ ավագ դպրոցների ցանցի ձևավորումը, տեղաբաշխումը, դպրոցի բովանդակության համապատասխանեցումը հայեցակարգին,
- ատեսավորման (նաևկավարժական կադրերի և համրակրթական հաստատությունների) համակարգի գործունեության ապահովումը, բովանդակային սպասարկումը,
- ուսումնական հաստատությունների գործունեության գնահատման և ռեյտինգավորման համակարգի մշակումը և ներդրումը,
- սովորողների գիտելիքների, կարողությունների ու հմտությունների գնահատման չափանիշների և դրանց իրականացման մեխանիզմների մշակման և կատարելագործման ապահովումը,
- ժամանակակից ՏՀՏ միջոցներով, կրթության ժամանակակից մեթոդներին տիրապետող նաևկավարժական կադրերով կրթական համակարգի համարումը:

Հանրակրթության ոլորտում ՏՀՏ-ի կիրառության մակարդակը չի կարելի բավարար համարել. խիստ անբավարար են ուսումնական գործնականությունը կիրառվող էլեկտրոնային ճեղուարկները, օժանդակ և մերոդական նյութերը: Ուսուցիչները, այդ թվում նաև ինֆորմատիկայի ուսուցիչները, ոչ լիարժեք են տիրապետում ժամանակակից ՏՀՏ միջոցներին և դասապրոցեսում դրանց կիրառման մեթոդներին, չեն գործում առցանց և հեռավար ուսուցման համակարգերը, չի իրականացվում էլեկտրոնային փաստաթղթափոխանակությունը, բոլոր շրջանների բնակիչների համար ապահովված չեն տեղեկատվության ստացման հավասար պայմաններ :

Հիմնախնդիրներից է դպրոցի ավարտական և բուհերի ընդունելության միասնական քննությունների կազմակերպումն ու անցկացումը: Գնահատման նոր համակարգի ներդրումը կնպաստի կրթության ոլորտի տարբեր օղակների արդյունավետ համագործակցությանը, կապահովի հետադարձ կազ դպրոցի հետ, կիրանի միջնակարգ դպրոցի զարգացումը, կնպաստի նրա վարկանիշի բարձրացմանը, կրթական միասնական տարածքի ստեղծմանը: Կտարաննաշատվեն պետական ավարտական և միասնական քննություններին ներկայացվող պահանջները:

Դպրոցների որոշ մասը նորոգվել է, սակայն դեռ շատ դպրոցներ հիմնանորոգման կարիք ունեն:

Դպրոցների մեծ մասում չկան մարզական պահանջներ, լողավազաններ և ֆիզկուլտուրա դասավանդելու համար անհրաժեշտ միջոցներ:

Արտադրոցական կրթության ոլորտում ռազմավարությունն ուղղված է եղել համակարգի արդիականացմանը և զարգացման նախադրյալների ստեղծմանը: Մասնավորապես, գործունեության առաջնային ուղղություններն են եղել օրենսդրական դաշտի և կառավարման համակարգի կատարելագործումը, կադրերի մասնագիտական կարողությունների զարգացումը, նյութատեխնիկական և ուսումնանյութական հիմքի բարելավումը, ծառայությունների մատչելիության և ընդգրկվածության մեծացումը:

Հանրապետության կրթական համակարգում ներկայում գործում են 15 արտադրոցական հիմնարկներ՝ մարզական պարունակությունունեցող, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ, որոնցում ընդգրկված են շուրջ 5023 դպրոցականներ :

Նշված ոլորտի հիմնախնդիրներն են՝

- արտադրոցական կրթական ոլորտի աստիճանական զարգացումը, նորացումն ու կատարելագործումը, արտադրոցական կրթական նոր ծրագրերի մշակումը,
- կրթական ծրագրերի ուղղումը դպրոցականների հետ տարվող կրթադաստիարակչական աշխատանքների նորացմանը, անձի ձևավորմանն ու անհատականության ազատ դրսնորմանը,

LՂՀ 2009-2011 ԹԺԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

բազմաֆունկցիոնալ արտադպրոցական կրթական հաստատությունների՝ տարրերակված ծրագրով գործարկման ապահովումը,

• դպրոց-արտադպրոցական հաստատություն համագործակցության ձևերի ու միջոցների կատարելագործումը,

• արտադպրոցական կրթադաստիարակչական հաստատությունների մանկավարժների սոցիալական պաշտպանվածության բարելավումը, մանկավարժական և ղեկավար աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացումը,

• նշված հաստատություններում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխանների համար այլընտրանքային ծառայությունների զարգացումը,

• արտադպրոցական հաստատությունների հիմնանորոգումը, ջեռուցման համակարգերի վերագործարկումը, նյութատեխնիկական բազայի համալրումը :

Նախադպրոցական կրթության ոլորտում դրական տեղաշարժեր են կատարվել մանկապարտեզների ցանցի ընդլայնման ուղղությամբ: Ներկայում գործում են 35 մանկապարտեզներ, որից 14—ը պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կարգավիճակով, այդ թվում՝ 9 պետական մանկապարտեզներ ստեղծվել են 2008 թվականին: Բոլոր մանկապարտեզներում ընդգրկված են 2200 երեխաններ, որից 695-ը Ստեփանակերտ քաղաքում, որը կազմում է 31.6 տոկոսը, իսկ մանկապարտեզների թվաքանակը ընդամենը՝ 5, այսինքն ընդհանուր թվի 14.3 տոկոսը:

ԼՂՀ կառավարության կողմից պետական նախադպրոցական հիմնարկների ցանցի ընդլայնման քաղաքականությունը շարունակական է և 2009 թվականին առավելացես պետական մանկապարտեզներ կիմնադրվեն Ստեփանակերտ քաղաքում:

ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից միջոցներ են ձեռնարկվել հանրապետության տարածքում գործող պետական և ոչ պետական մանկապարտեզների գործունեությունը «Նախադպրոցական կրթության մասին» ԼՂՀ օրենքին և նրանից բխող իրավական ակտերին համապատասխանեցնելու, նրանց պետական կրթական համայնք ծրագրերով ու դրանից բխող մեթոդական ձեռնարկներով ապահովելու հարցում:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում **բարձրագույն մասնագիտական կրթության** զարգացումները պայմանավորված են «Քարձրագույն և հետքուհական մասնագիտական կրթության մասին» ԼՂՀ օրենքի դրույթներով, ինչպես նաև Բոլոնիայի գործընթացին ՀՀ բարձրագույն կրթական համակարգի միջոցով ինտեգրվելով:

Պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսուցումն իրականացվում է երկաստիճան համակարգով՝ բակալավրի և մագիստրոսի ծրագրերով, գուգահեռաբար գործել է նաև դիպլոմավորված մասնագետի կրթական ծրագրով մասնագետների պատրաստման համակարգը, որն իր վերջին շրջանավարտները տվեց 2008 թվականին: Ներկայում բարձրագույն մասնագիտական կրթությունն իրականացվում է պետական բուհերում՝ անվճար և վճարովի հիմունքներով և ոչ պետական բուհերում՝ վճարովի հիմունքներով:

Քարձրագույն կրթությամբ մասնագետների պատրաստումը պետական համակարգում իրականացվում է Արցախի պետական համալսարանում: Արցախի պետական համալսարանում ներկայում մասնագետները պատրաստվում են շուրջ 31 մասնագիտությունների գծով, ուսուցման առկա և հեռակա ձևերով, անվճար և

վճարովի հիմունքներով, ընդ որում սովորում են 5021 ուսանողներ, որոնցից շուրջ 1639-ը՝ հեռակա համակարգում, իսկ 7 ոչ պետական բուհերում՝ 2206 ուսանող: Ոչ պետական բուհերից 3-ը հավատարմագրված է: Ոչ պետական բուհերից մեկի բարձրագույն կրթական ծրագրեր իրականացնելու լիցենզիան դադարեցված է, իսկ երեք բուհերի համար դադարեցված է դիմորդների ընդունելությունը՝ լիցենզավորման պահանջները չբավարարելու համար:

2007 թվականին հանրապետությունում առաջին անգամ դիմորդները բուհական ընդունելության «Հայոց լեզու և գրականություն» առարկայի քննությանը փոխանցեցին միջնակարգ դպրոցներում կազմակերպված վերոնշյալ առարկայի միասնական քննության արդյունքը: 2008 թվականին միջնակարգ դպրոցի շրջանավարտները նույն կարգով հանձնեցին միասնական քննություններ «Հայոց լեզու և գրականություն», «Մարեմատիկա», «Օտար լեզու» /անգլերեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն լեզուներ/ և «Ուսացած լեզու և գրականություն» առարկաներից և նրանց հնարավորություն տրվեց ստացած միավորներով մասնակցել բուհական ընդունելության մրցույթին:

Մշակվել և հաստատվել են «Բարձրագույն և հետքուհական մասնագիտական կրթության մասին» LՂՀ օրենքի կիրարկումն ապահովող մի շարք իրավական ակտեր.

- «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսանողական նպաստ և պետական կրթաթոշակ տարու կարգը հաստատելու մասին»,

- «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բարձրագույն կրթության համակարգում կրեղիտային համակարգի ներդրման մասին»:

- «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների առկա ուսուցմանը 2008/2009 ուսումնական տարվա մասնագիտությունների և ընդունելության քննությունների ցանկը հաստատելու մասին»,

- «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության՝ հավատարմագրված ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների առկա ուսուցմանը 2008/2009 ուսումնական տարվա մասնագիտությունների և ընդունելության քննությունների ցանկը հաստատելու մասին»,

- «Ուսանողներին մեկ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունից մեկ որիշը փոխադրելու կարգը հաստատելու մասին»:

• 2007 թվականի սեպտեմբերից պետական բուհերում կիրառվել է մրցակցային կրթության գաղափար՝ ըստ առաջադիմության ուսանողների փոխատեղումը վճարովի ուսուցման համակարգի՝ անվճար և հակառակը:

Նշված ոլորտում նախատեսվում է նաև մշակել համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների փաթեթ՝ նպատակ ունենալով ապահովել կրեղիտներով արտահայտված կրթական արդյունքների ծրագրից ծրագիր և բուհից բուհ փոխանցման և դրանց փոխադրան հնարավորությունը:

Նախնական և միջին մասնագիտական կրթության բովանդակությունը աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով առաջադրվեց մի շարք խնդիրներ, որոնց լուծման արդյունքներն են լինելու բաց և ժողովրդավարական համակարգի ստեղծումը, կրթության շարունակականության ապահովումը, կրթական ծառայությունների մասուցման որակի բարձրացումը, հմտությունների ապահովումը՝ ըստ անհատական կարողությունների և տնտեսության ու աշխատանքի շուկայի կարիքների, ծախսերի արդյունավետության բարձրացումը, մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) տարբեր ձևերի ներառումը միասնական օրենսդրական շրջանակում, մասնագիտական ուսումնական

հաստատությունների կառավարման և ղեկավարման ռացիոնալացումը, սոցիալական գործընկերությունը, քափանցիկության և հավատարմագրման իրականացումը, ողջ կյանքի ընթացքում ուսուցման ապահովումը:

ՆՍՍԿ բարեփոխումների իրականացման հաջորդ էական քայլը հանդիսացավ «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)» և միջին մասնագիտական կրթության մասին» LՂՀ օրենքի ընդունումը : Նշված օրենքը կարգավորում է ՆՍՍԿ համակարգում պետական քաղաքականության սկզբունքները, կազմակերպա-իրավական և ֆինանսատնտեսական իհմքերը, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց իրավունքներն ու պարտականությունները:

Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթությունն իրականացվում է նախնական մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում արհեստագործական ուսումնարաններում, ինչպես նաև միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում՝ քոլեջներում: Այս կրթության նպատակը իհմնական կամ միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության իհմքի վրա նախնական մասնագիտական արհեստագործի որակավորմամբ կաղըերի (որակյալ բանվորի կամ վարպետի) պատրաստումն է:

Միջին մասնագիտական կրթությունն իրականացվում է միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում՝ քոլեջներում և ուսումնարաններում: Միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ավարտական ատեսատավորումն անցած շրջանավարտներին շնորհվում է մասնագետի որակավորում:

Ուսուցումը միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում իրականացվում է ինչպես անվճար, այնպես էլ վճարովի իհմունքներով: Ներկայումս հանրապետությունում գործող պետական միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում (քոլեջներում) և արհեստագործական ուսումնարաններում անվճար սովորում են, համապատասխանաբար, 597 և 400 սովորողներ:

Չնայած նախնական և միջին մասնագիտական կրթությանն ուղղվող գգայի միջոցներին, ոլորտում առկա են մի շարք իհմնախնդիրներ, որոնցից առավել կարևորներն են.

- ուսումնանյութական և ուսումնալարդրատոր բազայի վաստ հագեցվածությունը,
- ուսումնածրագրային և ուսումնամեթոդական նյութերով անբավարար ապահովվածությունը,
- շենքերի վերանորոգման անհրաժեշտությունը և ուսումնական հաստատությունների կայուն չեռուցման բացակայությունը,
- մասնագիտական գրականության բացակայությունը կամ բարոյապես հնացած լինելը,
- մանկավարժական կաղըերի վերապատրաստման գործընթացը,
- պրակտիկաների անցկացման բազաների բացակայությունը և այլն:

Գործնականում բացակայում է մասնագիտական կողմնորոշման կազմակերպված համակարգը: Յուրաքանչյուր ուսումնական հաստատություն ինքնուրույն է իրականացնում այդ գործառույթը, որը իհմնավորված կողմնորոշման և խորհրդատվության բնույթը չի կրում: Որպես արդյունք հաշվի չեն առնվում տվյալ անձի հակումներն ու ունակությունները, աշխատաշուկայում տիրող իրավիճակը՝ հնարավոր հետագա գրադադարության ապահովման տեսանկյունից:

6.1.2 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄՃԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

6.1.2.1 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

2009-2011 թվականների ժամանակահատվածում կրթության ոլորտում՝ համակարգի բարեփոխումների ուղղությամբ՝ իրականացվող միջոցառումները նպատակ ունեն՝ ապահովել նախատեսված հիմնական ցուցանիշների կատարումը։ Այս ուղղությամբ իրականացվող միջոցառումները դիտվում են որպես կրթության որակի բարձրացման գրավական։

Որպես հանրակրթության առաջին և սկզբնական օդակ, **նախադպրոցական կրթության որակը** բարելավելու նպատակով կապահովվի նախադպրոցական կրթության պետական չափորոշիչների ներդնումը, չափորոշիչների հիման վրա տարբեր տարիքային խնդերի համար նախադպրոցական կրթադպաստիարակչական համայիր ծրագրերի և այդ ծրագրերից բխող ծրագրամեթոդական, ուսումնական և ուսումնաօժանդակ ձեռնարկների ձեռքբերումը։

Հանրակրթության ոլորտում ծրագրային ժամանակահատվածում կշարունակվեն բարեփոխումները, որոնք նպատակ են հետապնդում լրիվ միջնակարգ կրթության որակի բարձրացումը, դրա վերահսկողության և գիտելիքների գնահատման գործուն, եվրոպական չափանիշներին համապերելի միասնական համակարգի ձևավորումն ու ներդրումը, բնակչության բոլոր խավերի համար որակյալ լրիվ միջնակարգ կրթության հավասար մատչելիության ապահովումը միջնակարգ դպրոցի բոլոր, հատկապես՝ ավագ դպրոցի մակարդակներում և համակարգի արդյունավետության շարունակական բարձրացումը։

Հանրակրթական հաստատությունների համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղղություններից մեկը առանձին գործող ավագ դպրոցների ցանցի ձևավորումն է։ Ավագ դպրոցը հանդիսանում է «նախամասնագիտական» կրթություն ապահովող հիմնական օդակը, որի գործունեությունից նեծապես կախված է սովորողների մասնագիտական ճիշտ կողմնորոշումը և հետագա ուսումնառության հաջողությունը։ Նշված համակարգի ներդրման գծով փորձնական ծրագրերի նախապատրաստական աշխատանքներն սկսվել են 2007-2008 թվականներին, իսկ հետագա տարիներին ավագ դպրոցների թիվը կը նշանակի՝ ընդգրկելով հանրապետության ամբողջ տարածքը։

«Կրթության որակի բարձրացման» ծրագրի շրջանակներում, ըստ առանձին ծրագրային ուղղությունների, կիրականացվեմ՝

• 2009 թվականի ընթացքում մոտ 20 դպրոցներում կիրակներում դպրոցական համակարգչային կենտրոններ՝ համալրված ժամանակակից համակարգչային տեխնոլոգիաներով։ Բնագիտական և օտար լեզուներ առարկաների համար կատեղծվեն հայալեզու համակարգչային ուսումնական ծրագրեր, որոնք կօգտագործվեն այդ առարկաների դասավանդման գործընթացում։

• Ուսուցիչների մասնագիտական կատարելագործում, որի նպատակն է բարելավել ուսուցիչների մանկավարժական գիտելիքներն ու հմտությունները։

2008-2009 թվականների ընթացքում օտար լեզուներ, արվեստ, ՆՉՊ, ֆիզիկական կրթություն առարկաների մոտ 400 ուսուցիչ կվերապատրաստվեն նոր առարկայական չափորոշիչների, ծրագրերի և գնահատման համակարգի կիրառման ուղղությամբ, իսկ մոտ 150 ուսուցիչ՝ SՀՀ-ի կիրառման ուղղությամբ։

• Հանրակրթության համակարգի կառավարում և արդյունավետության բարձրացում, որի նպատակն է՝
- շարունակել հանրակրթության ոլորտում բարեփոխումները,

LՂՀ 2009-2011 ԹԺԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

- բարձրացնել հանրակրթական համակարգի գործունեության արդյունավետությունը և զարգացնել հանրակրթության ոլորտի դեկավար աշխատողների գիտելիքները, հմտությունները և կարողությունները :

2008-2009 թվականներին ավագ դպրոցների փորձնական ծրագրի շրջանակներում կիրականացնել փորձնական գրադարանային ռեսուրս կենտրոններ, որոնք հիմք կհանդիսանան մյուս դպրոցներում նմանատիպ գրադարաններ ստեղծելու համար:

Նախատեսվում է նաև՝

ա/ յուրաքանչյուր տարի հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների առնվազն 20%-ի վերապատրաստում, վերառակավորում և ատեստավորում,

բ/ Կրթության բովանդակային սպասարկում և նորմատիվ դաշտի բարելավում, որը ենթադրում է առարկայական չափորոշիչների, ծրագրերի, ձեռնարկների և մեթոդական այլ նյութերի մշակում և փորձարկում, կրթության բնագավառը կանոնակարգող նորմատիվ փաստաթղթերի մշակում,

գ/ Սերողական վերապատրաստումների ապահովում, ուսումնական նյութերի տեղայնացում,

դ/ Հանրակրթական հաստատությունների բոլոր մակարդակների սովորողների ընթացիկ և ավարտական, ինչպես նաև բոլոր ընդունվողների գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների միասնական գնահատման իրականացնան համար առարկայական թեստերի, գնահատման չափորոշիչների և դրանց իրականացման մեխանիզմների մշակում և կատարելագործում, գնահատման մեթոդների հետագա կատարելագործման նպատակով փորձարարական ծրագրերի կատարելագործում,

ե/ Համակարգչային սարքավորումներով հանրակրթական դպրոցների համալրում, դպրոցներում համակարգչային ուսումնական կենտրոնների ստեղծում, կրթական էլեկտրոնային նյութերի ստեղծում, հանրակրթական դպրոցների ինտերնետային համային էջի (պորտալի) շահագործում, հեռավար ուսուցման համակարգի ներդրում, ինտերնետային ցանցերը սպասարկող մասնագետների վերապատրաստում :

ԼՂՀ քաղաքացիների կրթության համար արդիականացված շենքային պայմաններ ապահովելու նպատակով նախատեսվում է շարունակել կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման գծով աշխատանքները, նոր դպրոցական շենքերի և գաղով աշխատող կաթայատների կառուցումը:

Ներկայում ինչպես հանրակրթության համակարգը, այնպես էլ նրա անբաժանելի մաս կազմող **հասուլ կրթության** համակարգը գտնվում է բարեփոխումների փուլում: Հասուլ կրթությունը ենթադրում է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար հավասար պայմանների ստեղծումը և կարիքին համապատասխան որակյալ կրթության հնարավորություն տալը:

Արտադրոցական դաստիարակության ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կշարունակվեն արտադրոցական համակարգի և մարզառազմական ոլորտի բարեփոխումները :

Մասնավորապես նախատեսվում է իրականացնել՝

• արտադրոցական կրթական հիմնարկների տարբեր տեսակների զարգացում, կրթության բովանդակության բարելավում,

• ըստ հետաքրքրությունների դպրոցականների պահանջարկի բավարարում,

• լրացուցիչ ծառայությունների ոլորտի ընդլայնում,

• տարաբնույթ արտադրոցական և մարզառազմական ծրագրերի և միջոցառումների իրականացում:

Մարզական օբյեկտների հիմնանորոգման, շինարարության համար անհրաժեշտ կապիտալ ներդրումները նպաստավոր պայմաններ կստեղծեն բնակչության առողջ ապրելակերպի, ֆիզիկապես առողջ մարդու ձևավորման համար: Առաջիկա տարիներին պետական միջոցները կուղղվեն այս համակարգի

հաստատությունների նյութատեխնիկական բազայի ուժեղացմանը, դրանով իսկ նախադրյալներ ստեղծելով հետագա գարգացման համար:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են բնակչության բոլոր խավերի ընդունակ երիտասարդների համար մասնագիտական մակարդակի կրթական հաստատություններում ուսանելու հավասար հնարավորությունների ապահովումը և մասնագիտական կրթության մատչելիությունը բարձրացնող ծրագրերի ներդրման հիման վրա՝ ընդգրկվածության աճն ու դրա առկա խորը անհավասարության մեղմումը : Միաժամանակ, կարևորվում է մասնագիտական կրթության որակի բարձրացմանը և աշխատաշուկայի պահանջներին, երկրի կրթական ու գիտական գարգացման ռազմավարական նպատակներին և միջազգային ստանդարտներին ու Բոլոնիայի համաձայնագրի դրույթներին, դրա համապատասխանեցմանն ուղղված բարեփոխումների շարունակումը :

Հաշվի առնելով եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքին միանալու անհրաժեշտությունը, սահմանվում են LՂՀ բարձրագույն կրթության բարեփոխումների հետևյալ ռազմավարական նպատակները.

- մշակել բարձրագույն և հետքուհական կրթության համայիր վերակառուցման ռազմավարություն, միջոցառումներ և ժամանակացույց,
- խթանել ուսանողների շարժունությունը, անցումը գնահատման նոր համակարգին և բուհական ընդունելության բննությունների նոր կարգին,
- կայուն ֆինանսավորման ապահովումը՝
 - Որակի ապահովման նոր, ժամանակակից համակարգի մշակում և ներդրում,
 - Որակի ապահովման և գնահատման համակարգի հայեցակարգի մշակում և հաստատում (2008-2009),
 - Որակի ապահովման շրջանակներում եվրոպական համագործակցության խթանում,
 - Բուհերի վարկանիշային համակարգի ներդրում:

Անցումը եռաստիճան համակարգին՝

- Քակալավրի, մագիստրոսի և հետազոտողի կրթական ծրագրերի բովանդակության, որակավորման բնութագրիների և ավարտական ատեսավորման պահանջների համադրում և ներդաշնակում,
 - Քարձրագույն կրթության երկաստիճան համակարգի (քակալավր և մագիստրոս կրթական ծրագրերի) մասնագետների պատրաստման մոդելների (4+1, 4+2) մշակում և հաստատում,
 - Հետքուհական գիտակրթական ծրագրի վերակազմակերպում և համապատասխանեցում Եվրոպական կրթական 3-րդ աստիճանի հետ,
 - Հետքուհական կրթական ծրագրերի մասնագիտությունների դասընթացների ցանկի հաստատում:
- Կրթության մատչելիությունը և շարժունությունը՝
- Անցում բուհերի ընդունելության նոր համակարգի,
 - Գնահատման նոր համակարգի ամբողջական ներդրում, սովորողների համար հավասար պայմանների, միասնական չափանիշների, օրյեկտիվ գնահատման ապահովում,
 - Դպրոցական ավարտական և միասնական բննությունների վերջնական ներդրում,
 - Օտարերկրյա բուհերի և կրթաբոշակների վերաբերյալ տեղեկատվության համակարգում և տարածում,

LՂՀ 2009-2011 ԹԺ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

- Ընդգրկվածության հնարավորինս բարձր մակարդակի ապահովում,
- Ուսանողների անարգել միջրուհական տեղափոխումների և միջազգային շարժունության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում:

Կայուն ֆինանսավորումը և բուհական անկախությունը՝

- Ֆինանսական և նյութական ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության գնահատման համակարգի մշակում և ներդրում.

- Քարձրագույն և հետքուհական մասնագիտական կրթության ոլորտի բարեփոխումները խթանող ֆինանսավորման ծրագրերի (պետական բյուջեից և (կամ) վարկային միջոցներից) կազմակերպում,

- Ուսանողական նպաստների և կրթաթոշակների, ուսման վարկավորման ճկուն համակարգի ներդրում,

- Վարչական կազմի վերապատրաստում:

Ըստ մասնագիտական կրթության և ուսուցման ռազմավարության՝ Լեռնային Ղարաբաղում նախնական և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտում բարեփոխումների հիմնական նպատակներն են.

- ապահովել որակյալ մասնագետների պատրաստումը, նրանց կարողությունների և հմտությունների կայացմանն ուղղված համակարգի արդյունավետությունը,

- ապահովել ազգի զարգացման նոր մակարդակ քերող ժամանակակից անհատի ու քաղաքացու ձևավորումը, հասարակության մտավոր ներուժի և աշխատութի վերաբարությունն ու զարգացումը, նրգունակությունը և սոցիալական համախմբվածությունը, որոնք կրերեն քաղաքական կայունության և ժողովրդավարության,

- բոլորի համար ապահովել ողջ կյանքի ընթացքում հաջողության հասնելու հնարավորություններ՝ հենվելով սովորողների անհատական կարողությունների և տնտեսության ու աշխատաշուկայի պահանջների համապատասխանեցման վրա:

6.1.2.2 ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Կրթության բնագավառի զարգացումը ԼՂՀ կառավարության կողմից դիտվում է որպես տնտեսության առաջնաբացի առաջնային գերակայություն, այդ իսկ պատճառով կապահպանվի կրթության ոլորտի գերակա վիճակը 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի ողջ ժամանակահատվածում :

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտի հիմնական գերակայություն է համարվում հանրակրթությունը և նախորդ տարիների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով ամրագրված հանրակրթության գերակա վիճակը պահպանվել է նաև 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով :

Նախատեսված բարեփոխումների շրջանակում լրիվ միջնակարգ կրթությունը, ներառյալ ներդրվող եռամյա ավագ դպրոցը, կոչված է ապահովելու շրջանավարտների՝ աշխատաշուկա մտնելու պատրաստվածությունը և իրենց հակումներին ու ընդունակություններին համապատասխան մասնագիտական կրթություն ստանալու հնարավորությունը :

Լուծելով հիմնական ընդհանուր կրթության որակի բարձրացման խնդիրները՝ պետությունը, դրանով իսկ, բավարար հիմքեր է ստեղծում ավագ դպրոցում և մասնագիտական կրթության ոլորտում ընդգրկվածության մակարդակների բարձրացման համար՝ հատկապես ի հաշիվ անապահով ընտանիքների երեխաների:

Կրթության ոլորտում գերակայությունների ընտրությունը, մասնավորապես, պայմանավորվում է հանրակրթության ոլորտն իր ընդգրկվածությամբ ունի ամենամեծ շահառուների խումբը և, ըստ էության, կրթական այս մակարդակում ծառայությունները գրեթե հավասարաչափ մատչելի են սպառման բոլոր խմբերի ներկայացուցիչների համար:

Հաշվի առնելով այս գործոնները, առաջիկա տարիներին կրթության բնագավառում որպես պետության հիմնական գերակայություն է մնալու հանրակրթության ոլորտը:

Հանրակրթության ոլորտի հիմնական գերակայություն են շարունակում մնալ՝

- կրթության բովանդակային բարեփոխումը, նորմատիվ դաշտի բարելավումը,
- աշխատավարձերի բարձրացումը,
- մանկավարժական կազմերի վերապատրաստումների իրականացումը, մեթոդական սպասարկումը,
- վերապատրաստումների իրականացումը մարզերում,
- 12-ամյա կրթության և հանրակրթությունից մասնագիտական կրթության անցումն ապահովող ջյութերի և նորմատիվային փաստաթղթերի մշակումն ու ներդրումը,
- առանձին գործող ավագ դպրոցների համակարգի ներդրումը,
- գնահատման նոր համակարգի ներդրումը (սովորողների ընթացիկ և ամփոփիչ գնահատման նոր համակարգի, ավարտական և բուհի ընդունելության միասնական քննությունների աստիճանական ներդրում) :

Չնայած դպրոցների շենքային պայմանների բարելավման նպատակով LՂՀ կառավարության կողմից ձեռնարկվող միջոցառումներին, այնուամենայնիվ առաջնային են մնում կրթական հաստատությունների ուսումնական շենքերով ապահովածության, դրանց հիմնանորոգման, շենքերի պահպանության, շահագործման, կոնունալ-կենցաղային և ուսումնանյութական բազայի համարման, կարսայատների միջոցով շեռուցման կազմակերպման աշխատանքների շարունակական իրականացումը :

Հանրակրթության ոլորտում շարունակում է գերակայություն մնալ նաև **Խառուկ կրթության** համակարգը, որի բարեփոխումների ռազմավարությունը կառուցվում է հետևյալ ելակետային դրույթների հիմքի վրա.

- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար հավասար պայմանների ստեղծումը և կարիքին համապատասխան որակյալ կրթության հնարավորություն տալը,
- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները մյուսների հետ հավասար իրավունքներ ունեն հանրակրթական հաստատության ընտրության և պարտադիր պետական կրթական ծրագրերի յուրացման հարցերում,
- իրավունք ունեն օգտվելու հատուկ մանկավարժական, առողջապահական, հոգեբանական, սոցիալական և այլ ծառայություններից՝ անկախ նրանց ընտրած ուսումնական հաստատության տիպից,
- երեխայի համակողմանի բնականոն զարգացման տեսանկյունից նախընտրելի է նրա կրթության կազմակերպումը առանց ընտանիքից և հասարակությունից նրա առանձնացման:

Այս ոլորտում կարևորվում են.

- ներառական դպրոցների ցանցի զարգացումը,
- հատուկ հաստատություններում երեխաների կրթության և խնամքի որակի բարելավումը,
- հատուկ հաստատություններում իրականացվող ծառայությունների ապակենտրոնացումը :

Նշված ուղղությունները փոխկապակցված են և փոխլրացնող՝ Դրանց արդյունավետ իրականացումը հնարավոր է միայն համալիր և աստիճանական իրականացման դեպքում :

Հատուկ հաստատությունների բարեփոխումներն ընթանում են՝ համաձայն «Երեխաների իրավունքների մասին», «Կրթության մասին», «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքների՝ արժևորելով կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ուսուցման, դաստիարակության, բնականոն զարգացման և սոցիալական ինտեգրման խնդիրները:

Հաշվի առնելով վերոնշված գործոնները, առաջիկա տարիներին և կրթության բնագավառում պետության հիմնական գերակայություն է հանդիսանալու հանրակրթության ոլորտը, որին էլ կուղղվեն կրթության բնագավառին նախատեսվող պետական հատկացումների գերակշիռ մասը :

ՍԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Թեև ծրագրային ժամանակահատվածում կրթության ոլորտի ծախսերի գերակշիռ մասն ուղղվելու է հանրակրթության ոլորտ, այդուհանդերձ տնտեսությունում տեղի ունեցող կառուցվածքային փոփոխությունների պայմաններում հատուկ կարևորություն են ստանում մասնագիտական և վերապատրաստման ծրագրերի որակի բարձրացումը և համապատասխանեցումը երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման նպատակներին:

Նշված ոլորտում գերակայություն են դիտվում «Բարձրագույն և հետքուհական մասնագիտական կրթության մասին» ԼՂՀ օրենքի, ՀՀ բարձրագույն կրթական համակարգի ինտեգրման միջոցով հիմնական ուղղությունների իրականացումը՝

- համընթեռնելի և հանադրելի բարձրագույն կրթական փաստաթղթերի ներդրում,
- կրթական համակարգի վերաբերյալ տեղեկատվության պատրաստում և տրամադրում շահառուներին:

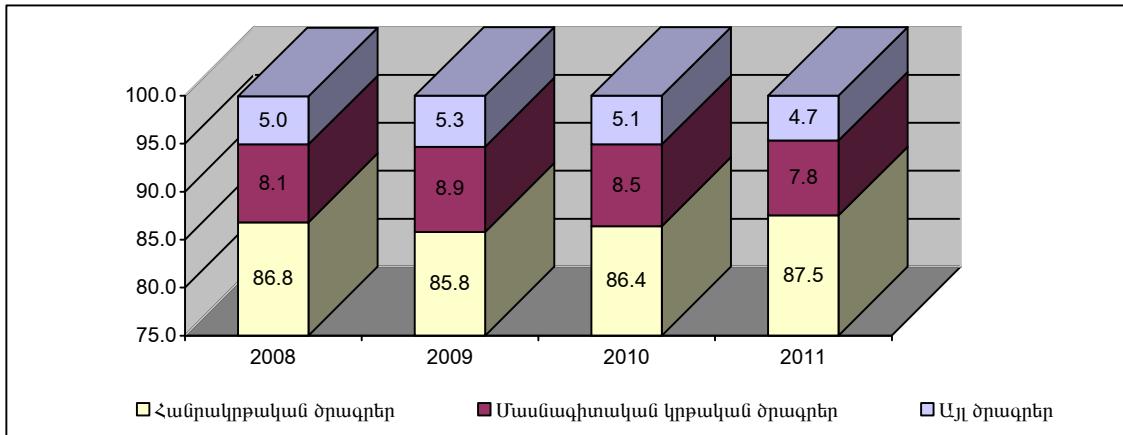
Կարևորելով նաև ՄԿՈՒ դերը՝ սահմանվել են համակարգի զարգացման միջնաժամկետ ծրագրի հետևյալ գերակայությունները.

- ՄԿՈՒ համակարգում ներդնել կրեդիտային համակարգը,
- Հնարավորինս վերանորոգել նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքերը, ապահովել ջեռուցման համակարգերի անխափան աշխատանքը,
- Հարստացնել և արդիականացնել նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ուսումնալաբորատոր, արհեստանոցային բազան,
- Ներդնել և ընդլայնել կրթական տեղեկատվական և հաղորդակցության տեխնոլոգիաներ,
- Իրականացնել ՄԿՈՒ հաստատությունների դեկավարների և դասավանդողների պարբերական վերապատրաստումներ,
- Կազմակերպել պրակտիկաները և արտադրական ուսուցումը գործատուների մոտ,
- Ապահովել մասնագիտական կրթության տարբեր մակարդակներում ստացած կրեդիտների կուտակումը եւ փոխանցելիությունը.
- Ապահովել ողջ կյանքի ընթացքում կրթության իրականացման տարրեր ձևերով /ֆորմալ, ոչ ֆորմալ, ստացված վկայականների, հավաստագրերի պետականորեն ճանաչման գործընթաց,
- Մշակել օրենսդրական և ենթաօրենսդրական իրավական եւ նորմատիվային ակտեր ոչ ֆորմալ կրթության արդյունքների ճանաչման համար,
- «Մեծահասակների կրթության մասին» ԼՂՀ օրենքի ընդունում և կիրարկում:

L ԴՀ 2009-2011 ԹԺԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՑ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հանրակրթության և մասնագիտական ծրագրերի ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ կրթական տարրեր մակարդակների, ներկայացված է Գծանկար 6.1. -ում:

Գծանկար 6.1. Կրթության բնագավառում պետական ծախսերը 2007-2011 թթ.՝ ըստ կրթական մակարդակների (% բնագավառի ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ)

Տաճորքյուն. Հանրակրթական ծրագրերը ներառում են տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթություն (հանրակրթական ուսուցում, ներառական կրթություն, հատուկ կրթություն և այլն), ինչպես նաև համբակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժմնակայրյան շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրեր: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը ներառում են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական կրթության ծրագրերը, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժմնակայող մի շարք ծրագրեր:

Թեև ինչպես 2008-2010 թվականների, այնպես էլ 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով կրթության բնագավառի հիմնական գերակայությունը հանրակրթության ոլորտն է, և ծախսերի հիմնական ուղղությունները երկու ՄԺԾ ծրագրերով փոփոխությունների չեն ենթարկվել, այնուամենայնիվ 2009-2011 թվականների ՄԺԾ-ով 2009 թվականի համար նախատեսված ծախսերը 2008-2010 ՄԺԾ-ի նկատմամբ աճել են՝ պայմանավորված ուսուցիչների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձի բարձրացումը 2009-2011 թվականների ՄԺԾ-ով կատարվել է 30.1 տոկոս աճով՝ 2008-2010 թվականների ՄԺԾ-ով 2009 թվականի համար նախատեսված 9.18 տոկոսով բարձրացման փոխարեն:

Միաժամանակ, 2009-2011 թվականների ՄԺԾ-ով լրացուցիչ միջոցներ են նախատեսվել արտադրության և միջին մասնագիտական հաստատությունների աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացման գծով:

6.1.2.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՅՎԵԼԻՔ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՍԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվող կրթության ոլորտի ծախսերի աճի հիմնական մասը կուղղվի հանրակրթության ոլորտին, որը հնարավորություն կտա ապահովելու նշված ոլորտում նախատեսված հիմնական ցուցանիշների կատարումը, ինչպես նաև համակարգի արդյունավետության բարձրացման և հանրակրթության ուսցինալացման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների շարունակումը:

Մասնավորապես 2009-2011 թվականներին նախատեսվում է՝

L ՀՀ 2009-2011 ԹԺ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

➤ բարձրացնել ուսուցիչների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը՝ 2009 թվականին 30.1 տոկոսով և հասցնել շուրջ 111.5 հազ. դրամի՝ 2008 թվականի 85.7 հազ. դրամի դիմաց, 2010 թվականին՝ 23.0 տոկոսով՝ հասցնելով 137.1 հազ. դրամի, 2011 թվականին՝ 21.5 տոկոսով՝ հասցնելով 166.6 հազ. դրամի :

➤ Վարչական անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը՝ 2009-2011 թվականներին ըստ տարիների կկազմի՝ 108.2 ; 133.1 և 161.8 հազ. դրամ։ ՈՒսումնաօժանդակ և տնտեսական անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը՝ 2009-2011 թվականներին նախատեսվում է բարձրացնել **20.0; 24.6** և **11.2 %**-ով :

➤ 2009-2011 թվականներին նախատեսվել է համապատասխանաբար 200.0, 200.0 և 250.0 մլն դրամ միջոցներ՝ հանրակրթական դպրոցների, այդ թվում նաև ավագ դպրոցների՝ գույքով, համակարգչային և լաբորատոր սարքավորումներով պահովման համար, որից 79.0, 94.8 և 113.7 մլն դրամը ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության լաբորատորիաների և համակարգչային սարքավորումների ձեռքբերման գծով ծախսեր են։

➤ Ապահովել բոլոր դասարանների աշակերտներին անվճար դասագրքերով :

➤ Նախատեսել միջոցներ հանրապետության դպրոցների ինտերնետային ցանցի սպասարկման և համակարգչային սարքավորումների պահպանման նպատակով :

➤ Հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձրլեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ուսուցիչների պակասը լրացնելու նպատակով շարունակել մանկավարժական կադրերով համարելու աշխատանքները, ինչպես նաև նախատեսել միջոցներ դպրոցականների անառաջին հանգստի կազմակերպման գծով :

➤ Նախատեսել միջոցներ քննությունների թեստերի մշակման, ավարտական և բուհի ընդունելության միասնական քննությունների, ստուգատեսների անցկացման հետ կապված։

➤ Նախատեսել միջոցներ օլիմպիադաների կազմակերպման գծով :

➤ 2009 թվականին 20%-ով բարձրացնել հասուկ դպրոցներում, ինչպես նաև ներառական կրթության մեջ ընդգրկված սովորողների սննդի կազմակերպման համար նախատեսված հաշվարկային նորմատիվը, որը գիշերող սովորողների համար կկազմի 1128 դրամ, երթևեկների համար՝ 679 դրամ, 2008 թվականի համապատասխանաբար 940 և 566 դրամի դիմաց։

➤ Նախատեսել միջոցներ կրթական հաստատությունների հիմնանորոգման, շինարարության գծով։

➤ Լրացուցիչ միջոցներ նախատեսել վառելիքի և շեռուցման ծախսերի գծով, կապված սեփական կաթսայատների միջոցով շեռուցման կազմակերպման հետ։

➤ Ապահովել դպրոցներն ուսումնական գույքով :

ՍՍՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

2009-2011 թվականներին մասնագիտական կրթության ոլորտի ծախսերը հիմնականում պայմանավորված են հետևյալ գործոններով.

• 2009-2011 թվականներին աշխատավարձերի բարձրացմամբ, որը նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում իրականացվել է հանրակրթության համակարգում նախատեսվող բարձրացումների տոկոսուներով։

• 2009 թվականին մեկ սովորողի հաշվով սննդի հաշվարկային նորմատիվի 20 տոկոսով բարձրացմամբ։

• Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՍԿՈՒ) բարեփոխումների գծով միջոցների նախատեսմամբ։

6.1.3 ՄԺԾԾ ԺԱՍՏԱԿԱԶԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

Կրթության բնագավառի պետական ֆինանսավորման ծավալների աճը և վիճակի բարելավումը դիտվելու է որպես առաջնահերթ խնդիր նաև ԼՂՀ 2009-2011 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի ողջ ժամանակահատվածում:

2009-2011 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կրթության ոլորտի գծով (ներառյալ հիմնանորոգման ծախսերը, առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվել են ծախսեր՝ 2009 թվականին 9187.2 մլն, 2010 թվականին՝ 10951.3 մլն և 2011 թվականին՝ 13590.0 մլն դրամի չափով: Ծախսերի աճը նախորդ տարիների նկատմամբ կկազմի՝ 2009 թվականին 24.7 տոկոս, 2010 թվականին՝ 19.2 տոկոս, 2011 թվականին՝ 24.1 տոկոս:

2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կրթության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2009 թվականին կկազմեն ՀՆԱ-ի 9.3%-ը, 2010 թվականին՝ 9.4%-ը և 2011 թվականին՝ 9.9%-ը:

Աղյուսակ 6.2. Կրթության ոլորտի պետական ծախսերը 2008-2011 թվականներին՝ ըստ ուղղությունների (մլն դրամ)

Խմբերի անվանումը	2008 հաստատված պետական բյուջե	ըստ 2009-2011 թթ. ՄԺԾԾ-ի		
		2009	2010	2011
ԸՆԴԱՍԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ՝	7468.7	9300.0	11064.4	13704.7
01.02 Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն, Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	5898.7	7345.3	8903.8	11287.1
03. Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	341.8	432.8	519.2	618.7
04. Բարձրագույն կրթություն	266.6	396.8	420.4	446.4
05. Ըստ մակարդակների շղասակարգվող կրթություն	273.9	375.5	449.7	529.1
06. Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	586.6	636.7	658.1	708.8
08. Կրթություն, այլ դասերին չպատկանող	101.1	112.9	113.2	114.6

Աղյուսակ 6.3 Կրթության ոլորտի պետական ծախսերը 2009-2011 թվականներին՝ ըստ գոյություն ունեցող և նոր ծրագրերի (մլն դրամով)

	2009թ.	2010թ.	2011թ.
Գոյություն ունեցող պարտավորությունների ընդհանուր ծախսերը	9274.2	11032.6	13666.1
Նոր նախաձեռնությունների ընդհանուր ծախսերը	25.8	31.8	38.6
ԸՆԴԱՍԵՆԸ	9300.0	11064.4	13704.7

Հանրակրթական ծրագրեր

Ծրագրային ժամանակահատվածում կրթության ոլորտի պետական ծախսերի ավելացումները գրեթե ամբողջությամբ ուղղվելու են հանրակրթության ոլորտ:

2009 թվականին նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթության, միջնակարգ ընդհանուր կրթության, ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրերի գծով ծախսերը 2008 թվականի նկատմամբ կաճեն 23.1 %-ով և կկազմեն

L ՀՀ 2009-2011 ԹՅԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՍՏԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

7982.0 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 85.8 %-ը: 2010 թվականին նշված ծրագրերի գծով ծախսերը 2009 թվականի նկատմամբ կաճեն -19.8 % -ով և կկազմեն 9562.0 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 86.4 %-ը, իսկ 2011 թվականի՝ 2010 թվականի նկատմամբ ծախսերը կաճեն 25.5 % -ով՝ կազմելով 11995.9 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 87.5 %-ը:

Հանրակրթության ոլորտում առաջնահերթ խնդիրներից են ուսուցիչների աշխատավարձի բարձրացումը և վերապատրաստումը: Այս ուղղությամբ իրականացվող միջոցառումները դիտվում են որպես կրթության որակի բարձրացման գրավական: Պետությունը շարունակելու է աշխատավարձերի բարձրացման քաղաքականությունը:

Աշխատավարձերի բարձրացումները կնպաստեն հանրակրթական դպրոցները որակյալ նաև ազգեներով համայնքերու գործընթացին: Բարձրացումների արդյունքում ուսուցիչների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2009 թվականին կհասցվի շուրջ 111.5 հազ. դրամի՝ 2008 թվականի 85.7 հազ. դրամի դիմաց, 2010 թվականին՝ 137.4 հազ. դրամի, 2011 թվականին՝ 166.6 հազ. դրամի:

2009-2011 թվականներին զգալի կրաքարացվի նաև հանրակրթական հաստատությունների վարչական անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը, որն ըստ տարիների կհասցվի 108.2; 133.1 և 161.8 հազ. դրամի: Կրաքարացվի նաև ուսումնաօժանդակ և տնտեսական անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը:

Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում աշխատավարձին ուղղվող միջոցները կկազմեն հանրակրթության ոլորտում ընթացիկ ծախսերի մոտ 80.9 %-ը:

2009-2011 թվականներին զգալի միջոցներ են նախատեսվել ավագ դպրոցների համակարգի ներդրման գծով:

Պետությունը շարունակելու է բոլոր դասարանների աշակերտներին դասագրքերով ապահովելու քաղաքականությունը՝ երեխաններին անվճար դասագրքերով ապահովելու համար:

Զգալի միջոցներ են նախատեսվել դպրոցների ջեռուցումը կաթսայատների միջոցով կազմակերպելու հետ կապված:

Միևնույն ժամանակ, հատուկ ուշադրություն է դարձվելու հանրակրթական դպրոցների նյութատեխնիկական բազայի բարելավմանը:

Մասնավորապես, կարևորվում են դպրոցները ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաներով համայնքերու խնդիրները: 2009 թվականին 25.0 մլն դրամ է նախատեսվել հանրակրթական դպրոցների համակարգչային սարքավորումներով ապահովման գծով: Միջոցներ են նախատեսվել նաև կրթական էլեկտրոնային նյութերի ստեղծման, հեռավար ուսուցման համակարգի ներդրման և շահագործման, ինֆորմատիկայի ուսուցիչների և կրթության ոլորտում ինտերնետային ցանցերը սպասարկող մասնագետների վերապատրաստման նպատակով:

2009 թվականին 20%-ով կրաքարացվի հատուկ դպրոցներում, ինչպես նաև ներառական կրթության մեջ ընդգրկված սովորողների սննդի կազմակերպման համար նախատեսված հաշվարկային նորմատիվը, որը գիշերող սովորողների համար կկազմի 1128 դրամ, երեսեկների համար՝ 679 դրամ, 2008 թվականի համապատասխանաբար 940 և 566 դրամի դիմաց:

Դպրոցները ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաներով համայնքերու խնդիրների լուծման ուղղությամբ նշանակալի կլինի արտաքին աղբյուրներից ակնկալվող ծրագրային օժանդակությունը:

Մասնագիտական կրթական ծրագրեր

2009-2011 թվականներին աշխատավարձերի բարձրացումը նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/ և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում իրականացվել է հանրակրթության համակարգում նախատեսվող բարձրացումների տոկոսներով : 2009 թվականին բարձրացվել է միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում մեկ սովորողի հաշվով սննդի հաշվարկային նորմատիվը :

Միջոցներ են նախատեսվել նաև բարձրագույն մասնագիտական կրթության համակարգի բարեփոխումներին աջակցության, բուհերում ուսման գործընթացի կրեդիտային համակարգով կազմակերպման, կրթության որակի ապահովման, հավաստման և որակավորումների ազգային համակարգի ներդրման գծով:

Այլ ծրագրեր

2009 թվականին այլ ծրագրերի (Արտադպրոցական դաստիարակություն, Լրացուցիչ կրթություն) գծով ծախսերը 2008 թվականի նկատմամբ կաճեն 37.1 %-ով և կկազմեն 375.5 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.0 %-ը, 2010 թվականին ծախսերը 2009 թվականի նկատմամբ կավելանան 19.7 %-ով՝ կազմելով 449.7 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.1 %-ը, իսկ 2011 թվականին ծախսերը 2010 թվականի նկատմամբ կաճեն 17.6 %-ով՝ կազմելով 529.1 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 3.9 %-ը:

2009-2011 թվականներին աշխատավարձերի բարձրացումն արտադպրոցական ուսումնական հաստատություններում իրականացվել է հանրակրթության համակարգում նախատեսվող բարձրացումների տոկոսներով :

6.2 ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում գիտությունը՝ որպես երկրի անվտանգության ապահովման, տնտեսության զարգացման, կրթության, մշակույթի և հասարակության առաջընթացի կարևորագույն գործոն, գտնվում է պետության ուշադրության ներքո: Գիտության զարգացման գործում առաջընթաց քայլ էր Արցախի գիտական կենտրոնի ստեղծումը, որի գործունեությամբ կենտրոնացվեց և առավել նպատակառուղղվեց հանրապետությունում գիտական գործունեությամբ գրադարձ կազմակերպությունների ու առանձին գիտնականների տնտեսության տարրեր ոլորտներում առավել հրատապ թեմաների ընդգրկմամբ գիտական գործունեության ծավալումը :

2008 թվականին պետական բյուջեի ծախսերում գիտության գծով ֆինանսավորվել են 6 գիտական թեմաներ՝ 20 մլն դրամ գումարով, ընդգրկելով գյուղատնտեսության, շինարարության բնական պաշարների ուսումնասիրության, ինչպես նաև բնագիտական գիտությունների զարգացման ոլորտները :

2008 թվականին որոշակի աշխատանքներ են տարվել գիտության ոլորտի զարգացման իրավական հիմքերի ստեղծման, ինչպես նաև «Արցախի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կայացման ուղղությամբ :

Արցախի գիտական կենտրոնի կայացման և հանրապետությունում գերակայություններ համարվող գյուղատնտեսության, շինարարության, բնական պաշարների ուսումնասիրության և բնագիտական ու հումանիտար գիտությունների զարգացումն ապահովելու համար կարևորվում է Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի և այլ գիտական կազմակերպությունների հետ գիտական կապերի ստեղծումը և առավել կարևորվող ու գիտական մեծ ներուժ ընդգրկվող գիտական թեմաների համատեղ ուսումնասիրությունները :

Գիտության ոլորտում նույնպես անհրաժեշտ են բարեփոխումներ, որի նպատակն է գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսության և հասարակության ստեղծումը և այդ բարեփոխումները պետք է ընթանան գիտական համակարգի կառավարման արդյունավետության բարձրացման, գիտական կազմակերպությունների աշխատանքների նորովի կազմակերպման, գիտական կադրերի նպատակային պատրաստման և տեղաբաշխման ուղղությամբ :

Գիտական թեմաների ընտրության գործում կարևորվելու է անկախ փորձագիտական համակարգի ստեղծումը, ինչը հնարավորություն կընձեռի ըստ ոլորտների առավել կարևորվող ու արդյունարար թեմաների ընտրության իրականացումը :

2009-2011 թվականներին շարունակվելու են LՂՀ պետական բյուջեից արդեն իսկ ֆինանսավորվող գիտական թեմաների, ինչպես նաև նոր թեմաների ֆինանսավորում ներքոբերյալ ծավալներով /նև դրամներով/:

	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.
1. 2008-2010թթ. ՄԺԾ-ում նախատեսված լնդիանուր չափաբանակները	15.0	30.0	30.0	
2. 2009-2011թթ. ՄԺԾ-ում նախատեսվող հատկացումները		25.8	50.7	40.3

ԳԼՈՒԽ 7. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առողջապահության համակարգի գործունեության առաջիկա տարիների ռազմավարությունն ուղղված է լինելու ապահովելու քաղաքացու առողջության պահպանման սահմանադրական իրավունքը, զարգացնել պետության կողմից երաշխավորված բնակչության համար անվճար բժշկական օգնությունը և իրական մատչելիությունը: Իրականացվող քաղաքականության հիմնական նպատակներն են՝ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը, կանխարգելումը, ախտորոշումը և բուժումը, բուժօգնության մատչելիության բարձրացումը և որակի ապահովումը: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությունը կարևորվով մարդկային կապիտալում ներդրումների առողջապահության ոլորտի դերը, երկրի զարգացման հիմնական նպատակների շրջանակներում առանձնացնում է առողջապահական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարձրացումը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առողջապահության ոլորտի 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի կազմման հիմքում դրվել են բուժօգնության և սպասարկման որակի, սոցիալական արդարության ապահովման սկզբունքները՝ նպատակ ունենալով բարձրացնել բուժօգնության մատչելիությունը, կատարելագործել ոլորտի կառուցվածքը, կառավարելիությունը և ֆինանսավորումը, բարձրացնել առաջնային բուժօգնության համակարգի դերը՝ հիմնական ուշադրություն դարձնելով բնակչության սոցիալապես անապահով անձանց կարիքների բավարարմանը:

7.1. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բնակչության ժողովրդագրական վիճակի պատկերը վերջին տարիներին կրել է որոշակի փոփոխություններ, ինչն իր ազդեցությունն է ունեցել առողջապահության ոլորտի վրա:

Մոր և մանկան առողջության պահպանումը բնակչության առողջության պահպանման կարևորագույն նախադրյալներից է և ինչպես ցոյց է տալիս միջազգային փորձը, սոցիալ-տնտեսական ամենա պայմաններում առաջին հերթին տուժում են երեխաները՝ հասարակության առավել խոցելի այն խավը, որը ապագայի կրողն է և, որի պահպանումը, հետևաբար, ամենաառաջնահերթ խնդիրներից է: Վերարտադրողական առողջության պահպանման և մայրության հովանափրության հարցերը ևս եղել և մնում են յուրաքանչյուր պետության հոգածության առարկա:

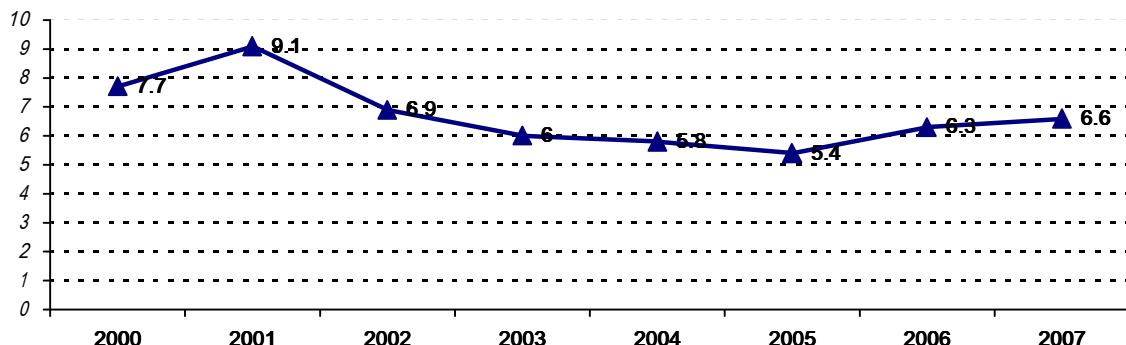
Վերջին տարիների ընթացքում ծնելիությունը որոշակիորեն նվազել է, եթե 2001 թ. LՂՀ-ում ծնվել էր 2306, 2002 թ.՝ 2190, 2003թ.՝ 2058, 2004թ.՝ 2095 երեխա, ապա՝ 2005թ. 2004 երեխա, 2006թ.՝ 2102 երեխա, 2007թ.՝ 2209 երեխա: Ծնելիության ցուցանիշը նվազել է համապատասխանաբար 16.0 մինչև 15.9-ի 1000 բնակչի հաշվով: Ըստիանուր մահացությունը աճել է 7.5-ից (2001թ.) մինչև 8.8 (2007թ.) 1000 բնակչի հաշվով, իսկ բնակչության բնական աճի ցուցանիշը նվազել է համապատասխանաբար 8.6-ից մինչև 7.1: Մանկական մահացությունը 1000 բնակչի հաշվով 2001թ. 13.9-ից նվազել է (2007թ.) 1000 կենդանածինների հաշվով /աղյուսակ N 7.1/:

Աղյուսակ 7.1 Ծնվածները, մահացածները և բնակչության հավելաճը

	2001թ.	2002թ.	2003թ.	2004թ.	2005թ.	2006թ.	2007թ.
1. Ծնվածներ՝							
բացարձակ թվով	2306	2190	2058	2095	2004	2102	2145
բատ 1000 բնակչի	17.0	16.0	15.0	15.3	14.5	15.3	15.5
2. Մահացածներ՝							
բացարձակ թվով	1075	1242	1232	1306	1260	1235	1227
բատ 1000 բնակչի	7.9	9.1	9.0	9.5	9.1	9.0	8.8
3. Բնական հավելաճ՝							
բացարձակ թվով	1231	948	826	789	744	867	918
բատ 1000 բնակչի	9.1	6.9	6.0	5.8	5.4	6.3	6.6
4. Մանկական մահացություն մինչև 1տ.՝							
բացարձակ թվով	32	27	29	37	25	31	23
բատ 1000 կենդանածնի	13.9	12.3	14.1	17.7	12.5	15.5	10.4
5. Մայրական մահացություն՝							
բացարձակ թվով	-	-	-	-	1	2	0
բատ 1000 կենդանածնի	-	-	-	-	0.5	1.0	0

Սիևնույն ժամանակ անհրաժեշտ է նշել, որ այդ ֆոնի վրա սկսած 2006 թ. նկատվում է ծննդիության ցուցանիշի աճ (1000 բնակչի հաշվով ծնվածներ՝ 2006թ.–15.3, 2007թ.– 15.5): Այդ պարագայում թեև ընդհանուր մահացության մակարդակը մնում է բարձր, այնուհանդերձ դիտարկվում է մանկական մահացության ցուցանիշի նվազում: Արդյունքում, բնակչության բնական աճի միտումը ներկայացված է ստորև:

Գծանկար 7.1 Բնակչության բնական աճը.

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բնակչության առողջական վիճակի դինամիկան վերջին տարիներին կրել է ոչ միանշանակ փոփոխություններ: Բնակչության առողջական վիճակը բնութագրող այնպիսի ցուցանիշներ, ինչպիսիք են զանազան հիվանդություններով հիվանդացությունը և մահացությունը, ենթարկվել են էական ներկառուցվածքային և տարաբնույթ փոփոխությունների:

ԼՂՀ առողջապահության ոլորտի բուժկազմակերպությունները՝ հատկապես արտահիվանդանոցային ծառայության օղակը պատշաճ մակարդակով չեն կազմակերպում առաջնային և երկրորդային կանխարգելման աշխատանքները, ակտիվ ձևով և ժամանակին չեն հայտնաբերում հիվանդությունները և իրականացնում բուժկանխարգելիչ օգնությունը: Մյուս կողմից էլ ցածր են մնում բնակչության շրջանում առողջության պահպանման վերաբերյալ բժշկահիմնիկ գիտելիքները, հիվանդները ժամանակին չեն դիմում բժիշկներին, գրադիրությունը են ինքնարուժությամբ կամ ընդհանրապես չեն բուժվում: Այդ բոլորի հետևանքով

գրանցվում են հիվանդությունների բարդացած ձևերը, ավելանում են մահվան դեպքերի թվերը՝ հատկապես սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդություններով տառապող հիվանդների մոտ:

Բնակչության համար ամենամատչելին և իր գործունեության հիմքում կանխարգելման կարևորագույն գործառույթ իրականացնող առաջնային բուժօգնության ոլորտը դեռևս գործում է անարդյունավետ, իրականացված ծառայությունների որակը բավարար մակարդակի վրա չի գտնվում: Բուժօգնության մակարդակն առաջնային օղակում զգալիորեն ետք է մնում միջազգային, իսկ նեղ մասնագիտական հատվածում՝ նաև մասնագիտացված բուժօգնության գործող ստանդարտներից:

Առկա խնդիր է դիտարկվում առողջապահության ոլորտին ուղղվող պետական ծախսերի շարունակական ավելացման պայմաններում առավել նպատակային և արդյունավետ ծախսային ուղղվածության ապահովումը, ինչպես նաև բուժօգնության ծառայությունների մատչելիության բարձրացումը: Առողջապահության ոլորտում պետական ծախսերի աճը հանդիսանում է ոլորտում իրավիճակի բարելավման առաջնահերթ ուղղություններից մեկը: Ծրագրային ամբողջ ժամանակահատվածի ընթացքում առողջապահության ոլորտի պետական ծախսերն ունենալու են աճի միտում:

Առողջապահության գերակայություններին համապատասխան առողջապահության ֆինանսավորման բարելավման հիմնական մասը ուղղվել է արտահիվանդանոցային ծառայությունների բուժօգնությանը: Հաշվի առնելով հիվանդանոցային բուժօգնության համեմատությամբ այս օղակի մատչելիության ավելի բարձր մակարդակը և բնակչությանը տարածքային առումով հասանելիության ավելի մեծ աստիճանը, վերջին տարիներին առողջապահության պետական ծախսերի ֆինանսական կառուցվածքում նախատեսվում են առաջնային բուժօգնության ֆինանսավորման աճի տեսքում՝ նպատակ ունենալով նպաստել հիվանդությունների կանխարգելմանը, վաղ հայտնաբերմանը և բուժմանը, ինչը մեծապես նպաստում է ընդհանուր հիվանդացության իջեցմանը, բնակչության առողջության ամրապնդմանը:

Սկսած 2007 թվականից պետական բյուջեով անվճար բուժօգնություն է նախատեսվել ամբողջ քնակշության համար՝ առաջնային բուժօգնության (տեղամասային թերապևտներ, մանկաբույժներ), նեղ մասնագիտացված դիսպանսերների ու կարինետների միջոցով իրականացվող մասնագիտական բժշկական օգնության և լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտությունների գծով, բոլոր կանանց համար, անկախ տարիքից և սոցիալական կարգավիճակից՝ մանկաբարձագինելողիկական օգնության գծով, իսկ երեխաների և սոցիալապես անապահով ու առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց համար՝ ստոմատոլոգիական բուժօգնության, ինչպես նաև ամբողջատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության այլ ծրագրերի (գորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննություն, դպրոցներում երեխաների բուժօգնության ապահովում և այլն) գծով:

Արտահիվանդանոցային ծառայություններ-բուժօգնության գծով 2008 թվականին նախատեսվել է 884.9 մլն դրամ՝ 2007 թվականի 553.5 մլն դրամի դիմաց կամ աճը կազմել է 59.9%: Արտահիվանդանոցային ծառայություններ բուժօգնության շրջանակներում նախատեսվել է հինգ ծրագրերի իրականացում:

Հիվանդանոցային բուժօգնության գծով 2008թ. նախատեսվել է 1157.9 մլն դրամ՝ 2007 թվականի 851.3 մլն դրամի դիմաց կամ աճը կազմել է 36.0 տոկոս: Հիվանդանոցային բուժօգնություն իրականացնող բուժիաստա-տություններում մեկ հիվանդի մեկ օրվա բուժման միջինացված արժեքը նախատեսվել է 10780 դրամ՝ 2007 թվականի 9176 դրամի դիմաց կամ աճը կազմել է 17.5 տոկոս, որը պայմանավորված է աշխատավարձերի

բարձրացմամբ, դեղորայքի, բժշկական պարագաների և լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ ծախսերի ավելացմամբ: Բժշկական անձնակազմի աշխատողների հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձը նախատեսվել է 64.3 հազ. դրամ (2007 թվականի 53.6 հազ. դրամի դիմաց), իսկ միջին բուժանձնակազմի աշխատողների հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձը՝ մինչև 42.0 հազ. դրամ (2007 թվականի 35.0 հազ. դրամի դիմաց):

Հիվանդանոցային բուժօգնության շրջանակներում 2008 թվականին նախատեսվել է տասներեք ծրագրերի իրականացում:

2006-2007թթ. հանրապետությունում համաճարակային իրավիճակը եղել է համեմատաբար հանգիստ: Չեն արձանագրվել այնպիսի վարակիչ հիվանդություններ, ինչպիսիք են մալարիան, դիֆթերիան, նորածնային փայտացումը, սուր պոլիոմիելիտը, խոլերան, բծավոր տիֆը, սիբիրյան խոցը և այլն: Որոշ հիվանդությունների առումով դիտվել է հիվանդացության նվազում՝ մալարիա, տուլարեմիա (մոտ 2,0 անգամ, գրանցվել է եզակի դեպք), իսկ վիրուսային հեպատիտը՝ նվազել է 35 դեպքով:

Մալարիայի դեմ պայքարի ծրագրի շնորհիվ 2005թ. առ այսօր հանրապետությունում հիվանդության դեպք չի գրանցվել:

Շնորհիվ իրականացված «Հանրապետական իմունիզացիոն ծրագրի 2006-2010թ» միջոցառումների՝ հնարավոր եղավ դրական տեղաշարժ արձանագրել երեխաների մոտ ինֆեկցիոն հիվանդությունների՝ պոլիոմիելիտի և դիֆթերիայի, կանխարգելման ուղղությամբ: Արդեն մի քանի տարի է, ինչ Լ24-ում չի արձանագրվել պոլիոմիելիտի ու դիֆթերիայի որևէ դեպք:

Հանրապետության առողջապահության ոլորտի առջև խնդիր է դրված զարգացնել պետության կողմից երաշխավորված բնակչության համար անվճար բժշկական օգնությունը և իրական մատչելիությունը:

7.2. ԱՌՈՂՋԱՎԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

7.2.1. ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Առողջապահության ոլորտում պետության կողմից իրականացվող ծրագրերի նպատակներն են՝
Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ոլորտում.

Ամբողջական օղակի դերի բարձրացում, կանխարգելիչ ուղղվածության ուժեղացում, բժշկական օգնության և ծառայությունների ստանալու մատչելիության ընդլայնում, արտահիվանդանոցային բուժօգնության տեսակների և դրանց տեսակարար կշռի մեծացման ապահովում:

Առաջնային օղակի կողմից հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման միջոցով հիվանդանոցային բուժօգնության բեռի բերևացում, շտապօգնության անհարկի՝ քրոնիկ հիվանդների համար տրվող կանչերի թվի նվազում:

Ամբողջական օղակի դերի բարձրացում՝ առավել ուշադրություն դարձնելով գյուղական բնակավայրերի աշխատողներին, ինչպես նաև առաջնային բուժօգնության ոլորտում որակի ապահովման ուղիների ու մեթոդների մշակում:

Բնակչի կողմից առողջության առաջնային ծառայություններ մատուցող բժշկի ազատ ընտրության գործընթացի շարունակականության ապահովում:

Հիվանդանոցային բժշկական օգնություն

Հիվանդանոցային բժշկական օգնության ոլորտում առկա խնդիրների լուծումը պահանջում է նորովի վերաբերվել հիմնախնդրին՝ այն դիտարկելով հատկապես բնակչության սոցիալապես անապահով և խոցելի

խմբերի համար առավելագույնը մատչելի և որակյալ դարձնելու տեսանկյունից: Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է:

ա/ Վերանայել արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային անհետաձգելի բուժօգնության գործող համակարգը և մոտեցումները՝ առավելագույն ուշադրություն դարձնելով վերակենդանացման բաժանմունքների արդիականացմանը:

բ/ Սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիմնական հիվանդություններից հիվանդացության և մահացության ցուցանիշների նվազեցում :

գ/ Բնակչության սոցիալական անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային որակյալ բժշկական օգնության իրականացում:

Մոր և մանկան առողջության պահպանման ապահովումը,

Կանանց և երեխաներին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարեկավում: Երեխաների բժշկական օգնության կազմակերպման անհրաժեշտ ծավալների, ինչպես նաև հիվանդությունների կանխարգելման միջոցառումների ապահովումն՝ ուղղված մանկական մահացության ու հիվանդացության ցուցանիշների նվազեցմանը:

Մայրության հովանավորումը, ծննդօգնության որակյալ ծառայությունների մատչելիության ապահովումը՝ ուղղված մայրական և շուրջնառնոյան (այբինատալ) հիվանդացության ու մահացության ցուցանիշների նվազեցմանը, ինչպես նաև վերաբերող առողջության բարեկավմանը:

Հզի կանանց վաղաժամ կրնառուտացիոն հսկողության ապահովումը, մայրական մահացության մակարդակի նվազեցումը, տնային պայմաններում ծննդաբերության դեպքերի նվազեցումը՝ ապահովելով ծննդաբերության 100% ընդգրկվածությունը ստացիոնար պայմաններում, մանկական մինչև 1 տարեկան և մինչև 5 տարեկան մահացության մակարդակի նվազեցումը, երեխաների պատվաստումների ընդգրկվածության մեծացման ապահովումը, մինչև 4 և 6 ամսական երեխաների բացառապես կրծքով սնուցման մակարդակի բարձրացման ապահովումը:

Բնակչության հիգիենիկ-հակահամաճարակային անվտանգության ապահովումը,

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բնակչության սանիտարա համաճարակային անվտանգության ապահովումը, մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար ու վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառումը, մարդու և նրա ապագա սերունդների կենսունակության համար բարենպատ պայմանների ապահովումը:

7.2.2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2009-2011 ԹԹ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

2009-2011թթ. ՄԺԾԾ շրջանակներում գերակա է շարունակում համարվել առաջնային բուժօգնության ոլորտը, իսկ ծրագրային մակարդակով՝ հատուկ կարևորվել են մոր և մանկան առողջության պահպանումը, ինչպես նաև տարափոխիկ հիվանդությունների կանխարգելման խնդիրները: Դրված նպատակների ապահովման հարցում մեծ դեր է վերագրվել առողջապահության ոլորտում պետական ծախսերի ավելացմանը, պետական ծախսերի ներդրութային վերաբաշխմանը՝ ի օգուտ առաջնային բուժօգնության օղակի, ինչպես նաև համակարգի կառավարման բարեփոխումների արդյունքում ակնկալվող արդյունավետության բարձրացմանը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առողջապահության ոլորտի ծրագրային գերակայություններն են շարունակում համարվել՝ բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովման, արտահիվանդանոցային ծառայությունների բուժօգնության դերի իրական բարձրացման, մոր և մանկան

առողջության ապահովման, սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների կանխարգելման և բնակչության սոցիալապես անապահով խավերի կարիքների բավարարման ծրագրերը:

Հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովում

Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովումը պետական կարևորագույն խնդիրներից է և երաշխավորվում է «Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքով: Այս համակարգի անխափան գործունեության ապահովումը կենսական նշանակություն ունի երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման և բնակչության առողջության պահպանման համար:

Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովման առումով՝ ծրագիրը նախատեսում է երկրում ապահովել հիգիենիկ և հակահամաճարակային հսկողությունը, բնակչության առողջության պահպանմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը, ինֆեկցիոն և զանգվածային ոչ ինֆեկցիոն հիվանդությունների կանխարգելումը, հանրային առողջապահության համակարգի զարգացումը:

Արտահիվանդանոցային ծառայություններ - բուժօգնություն

2009-2011թթ. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առողջապահության համակարգի ֆինանսավորման միջին ժամկետ ծրագրի համատեքստում առողջապահության ոլորտի գերակա ուղղություն է շարունակում դիտվել առողջապահական ծառայությունների մատչելիության բարձրացումը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությունը առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի զարգացումը դիտարկում է որպես առողջապահության համակարգի բարեփոխումների հիմքը՝ քանզի այն հանդիսանում է բնակչությանը ցուցաբերվող բժշկական օգնության հիմնական օղակը և ազգային առողջապահության համակարգի զարգացման ու բարեփոխումների ամենաարդյունավետ ճանապարհը:

Հաշվի առնելով առաջնային բուժօգնության մատչելիության ավելի բարձր մակարդակը և ազգաբնակչությանը տարածքային կտրվածքով հասանելիության ավելի մեծ աստիճանը՝ պետական բյուջեի կառուցվածքում ավելացվելու է առաջնային բուժօգնության բաժինը:

Պետական բաղաքանության գերակայություն են շարունակելու մնալ առողջապահական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության աստիճանի բարձրացումն ու դրանց որակի շարունակական բարելավումը, որի իրականացման ամենաիրատեսական ուղին, առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի շարունակական զարգացումն ու բարելավումն է: Հատուկ շեշտադրվում է առողջության առաջնային պահպանման մակարդակի գործունեության հիմքում այնպիսի կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացումը, ինչպիսիք են՝ առողջ ապրելակերպի խթանումը ամբողջ ազգաբնակչության շրջանում, սեփական առողջության նկատմամբ պատասխանատվություն կրելու վարքագծային փոփոխության ստեղծումն ու ամրապնդումը՝ որպես հիվանդությունների կանխարգելման հզոր նախապայման: Որպես գերակայություն է դիտարկվելու նաև գյուղական վայրերում առողջապահական ծառայությունների հասանելիության աստիճանի բարձրացումն ու բնակչության՝ ըստ կենսամակարդակի տարբեր խմբերի կողմից առողջապահական ծառայություններից օգտվելու հաճախականությունների միջև առկա տարբերությունների կրծատումը:

Սոր և մանկան առողջության պահպանում

Կանանց և երեխաների առողջության պահպանման, այդ թվում՝ վերարտադրողական առողջության խնդիրներին համարժեք ուշադրության ցուցաբերումը սկզբունքային նշանակություն ունի առողջ սերունդ

ունենալու և բնակչության առողջական վիճակի բարելավման առումով: Մոր և մանկան առողջության պահպանման ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է զգայիրեն ավելացնել ինչպես հիվանդանոցային, այնպես էլ առաջնային բուժօգնության հիմնարկների՝ մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության գծով պետական ծախսերը: Երեխաների բուժօգնության ուղղությամբ հատուկ ուշադրություն է դարձվելու հիվանդությունների կանխարգելման միջոցառումներին՝ ներառյալ պատվաստումների իրականացմանը:

Սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների կանխարգելման և բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ապահովման ուղղված ծրագրերը.

Սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը, հիվանդների բուժօգնության կազմակերպումը և շարունակական հսկողությունը, բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի և հիգիենայի վերաբերյալ գիտելիքների բարոգնությունը սկզբունքային նշանակություն ունի բնակչության առողջության պահպանման հարցում:

Ծրագրի նպատակն է 2009-2011 թթ. բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության և սպասարկման մատչելիության բարձրացումը և առավելագույնս ապահովումը: Նախատեսվում է բուժօգնություն ստացողների շարքում ընդլայնել սոցիալապես անապահով խմբերը ներկայացնող անձանց թիվը: Ծրագիրը նախատեսում է 2009-2011 թթ. ընթացքում իրականացնել կանխարգելիչ, ախտորոշիչ և բժշկական օգնության ամենալայն ծավալ՝ հիվանդությունների բոլոր հիմնական խմբերի գծով, առողջապահության համակարգի բոլոր օղակներում՝ առանց մասնագետների ցանկի, հաճախումների, լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտությունների թվի սահմանափակման:

Տարափոխիկ հիվանդությունների և ՍԻԱՎ/ԶԻԱՀ-ի կանխարգելումը

Անհրաժեշտ է մեծացնել ինֆեկցիոն հիվանդությունների, այդ թվում՝ տուբերկուլոզի, սեռավարակների և ԶԻԱՀ-ի կանխարգելման, վաղ հայտնաբերման և լիարժեք բուժման արդյունավետությունը:

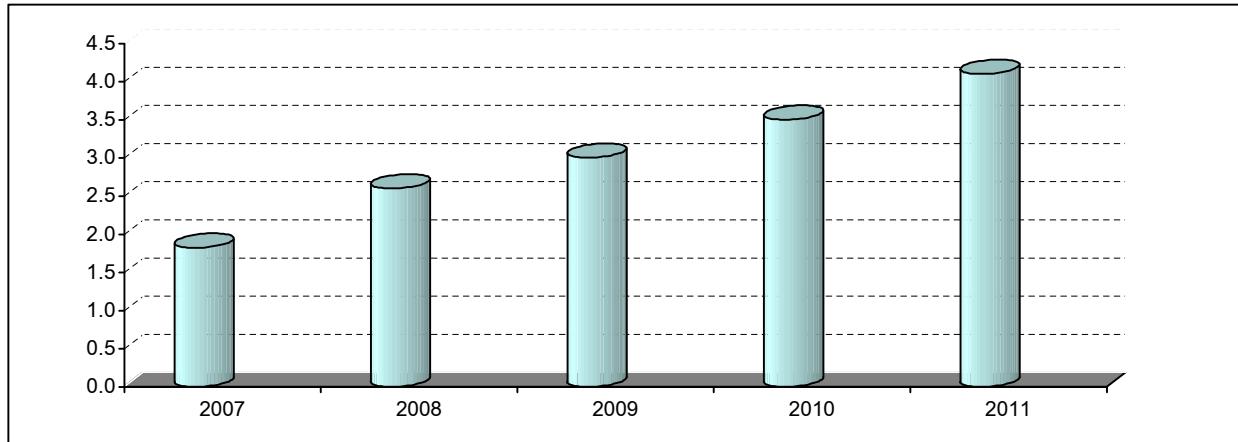
7.3. ԳՈՅՉՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Առողջապահության բնագավառի հետագա զարգացումը, մատուցվող ծառայությունների մատչելիության և որակի բարելավումն ու բնակչության առողջության վիճակը բնուրագրող ցուցանիշների լավացումը մեծապես պայմանավորված են լինելու առողջապահության ոլորտում պետական ծախսերի վարքագծով:

Ծրագրային ամբողջ ժամանակահատվածում առողջապահությունը լինելու է պետական ծախսային քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությունը տարեցտարի ավելացնելու է ոլորտի պետական ֆինանսավորման ծավալները:

2009-2011 թթ. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առողջապահության համակարգի ֆինանսավորման ծավալները միջին ժամկետ ծրագրով ևս կունենան ավելացման միտում՝ ըստ ստորև ներկայացված գծանկարի:

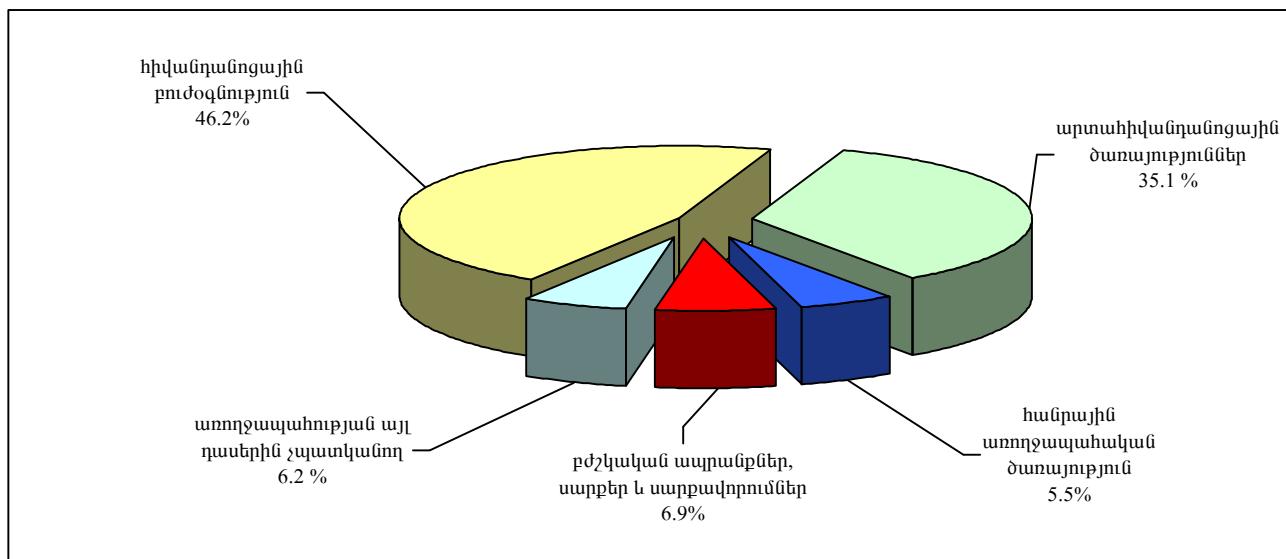
Գծանկար 7.2 Առողջապահության բնագավառին հատկացվող ֆինանսական ծավալները՝ 2007-2011 թթ. (մլրդ դրամ)

Սիջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնարար դրույթ է հանդիսացել, առկա ֆինանսական ռեսուրսների պայմաններում բնակչության սոցիալապես առավել անպաշտպան խմբերի՝ բժշկական ծառայություններից օգտվելու մատչելիության աստիճանի բարձրացումը՝ առաջնահերթ ուշադրություն դարձնելով ազգաբնակչության բուժսպասարկման վիճակի բարելավմանը, առողջության առաջնային պահպանմանը:

2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտին նախատեսվում է 2009 թվականին հատկացնել 3030.0 մլն դրամ, 2010 թվականին՝ 3524.9 մլն դրամ, 2011 թվականին՝ 4100.5 մլն դրամ: Ծախսերի աճը նախորդող տարիների նկատմամբ կկազմի՝ 2009 թվականին՝ 16.3 տոկոս կամ 425.4 մլն դրամ, 2010 թվականին՝ 16.3 տոկոս կամ 494.9 մլն դրամ, 2011 թվականին՝ 16.3 տոկոս կամ 575.6 մլն դրամ:

Գծանկար 7.3 2009թ. առողջապահության ոլորտի ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ ենթախմբերի (%)

Աղյուսակ 7.2 Առողջապահության բնագավառի պետական ծախսերը՝ ըստ գործառական դասակարգման հոդվածների

Ենթախմբերի անվանումը	2008թ. բյուջե	2009թ. ծրագիր	2010թ. ծրագիր	2011թ. ծրագիր
05.01 Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	173.1	210.0	244.2	284.0
<i>տեսակարար կշիռը բնագավառի ծախսերի նկատմամբ, %</i>	<i>6.6</i>	<i>6.9</i>	<i>6.9</i>	<i>6.9</i>
05.02. Արտահիվանդանոցային ծառայություններ մլն դրամ	894.9	1065.0	1238.6	1440.5
<i>տեսակարար կշիռը բնագավառի ծախսերի նկատմամբ, %</i>	<i>34.4</i>	<i>35.1</i>	<i>35.1</i>	<i>35.1</i>
05.03. Հիվանդանոցային ծառայություն, մլն դրամ	1222.1	1400.0	1628.2	1893.6
<i>տեսակարար կշիռը բնագավառի ծախսերի նկատմամբ, %</i>	<i>46.9</i>	<i>46.2</i>	<i>46.2</i>	<i>46.2</i>
05.04. Հանրային առողջապահական ծառայություններ, մլն դրամ	143.2	168.0	195.4	227.3
<i>տեսակարար կշիռը բնագավառի ծախսերի նկատմամբ, %</i>	<i>5.5</i>	<i>5.5</i>	<i>5.5</i>	<i>5.5</i>
05.06. Առողջապահություն, այլ դասերին չպատկանող, մլն դրամ	171.3	187.0	218.5	255.1
<i>տեսակարար կշիռը բնագավառի ծախսերի նկատմամբ, %</i>	<i>6.6</i>	<i>6.2</i>	<i>6.2</i>	<i>6.2</i>
Ընդամենը ծախսեր	2604.6	3030.0	3524.9	4100.5

Արտահիվանդանոցային ծառայություններ բուժօգնություն

Այս օդակը, որպես գերակա ուղղություն, բյուջեի ծախսերում ունի առաջանցիկ աճ:

2009թ. թվականին արտահիվանդանոցային ծառայություններ բուժօգնության գծով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 1065.0 մլն դրամ՝ նախորդ տարվա 894.9 մլն դրամի դիմաց, կամ 2008թ. համեմատ կավելանան 19.0 տոկոսով՝ 170.1 մլն դրամով, 2010թ. 1238.6 մլն դրամ, կամ 2009թ. համեմատ ավելացումը կկազմի 16.3 տոկոս, 173.6 մլն դրամ, 2011թ. 1440.5 մլն դրամ, կամ 2010թ. համեմատ ավելացումը կկազմի 16.3 տոկոս, 201.9 մլն դրամ:

2009թ. առաջնային (ամբողատոր պոլիկլինիկական) համակարգում տեղամասային բժիշկների հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձը նախատեսվում է հասցնել մինչև 90700 դրամի, 2008 թվականի 75600 դրամի դիմաց, բուժքույրերին՝ 57700 դրամի, 2008 թվականի 48100 դրամի դիմաց, իսկ ներ մասնագիտացմանը գրաղվող բժիշկների հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձը՝ 77520 դրամ (2008թ. 64600 դրամի դիմաց) բուժքույրերին՝ 46200 դրամ (2008թ. 38500 դրամի դիմաց):

2006 թվականից ամբողատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնությունը անվճար է հանրապետության ողջ բնակչության համար:

Հիվանդանոցային ծառայություններ

Հիվանդանոցային բուժօգնության գծով 2009 թ. նախատեսվում է հատկացնել 1400.0 մլն դրամ՝ 2008 թվականի 1222.1 մլն դրամի դիմաց, աճը կազմում է 14.6 % կամ 177.9մլն դրամ:

Հիվանդանոցային բուժօգնության շրջանակներում մեկ հիվանդի բուժման մեկ օրվա միջին արժեքը, 2008 թվականի 10780 դրամի դիմաց, 2009 թվականին նախատեսվում է սահմանել 12021 դրամ կամ աճը կազմում է 11.5%: Հիվանդանոցային համակարգում բժիշկների հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձը 2009 թվականին նախատեսվում է 77200 դրամ, 2008 թվականի 64300 դրամի դիմաց, իսկ բուժքույրերինը՝ 50400 դրամ, 2008 թվականի 42000 դրամի դիմաց:

2010թ. հիվանդանոցային բուժօգնությանը կուղղվի 1628.2 մլն դրամ, 2009թ. համեմատ ծախսերը կավելանան 16.3 տոկոսով կամ 228.2 մլն դրամով: 2010թ. հիվանդանոցային բուժօգնություն կստանան 13847 հազար հիվանդանոցային դեպք: Հիվանդանոցային բուժօգնության մեկ օրվա գինը կկազմի 13583 դրամ:

2011 թ. հիվանդանոցային բուժօգնությանը կուղղվի 1893.6 մլն դրամ, 2010թ. համեմատ ծախսերը կավելանան 16.3 տոկոսով կամ 265.4 մլն դրամով: 2011թ. հիվանդանոցային բուժօգնություն կստանան 13849 հազար հիվանդանոցային դեպք: Հիվանդանոցային բուժօգնության մեկ օրվա գինը կկազմի 15350 դրամ:

Հանրային առողջապահական ծառայություններ

Այս ենթախմբում նախատեսվում է հատկացնել 2009թ. 168.0 մլն դրամ, 2010թ. 195.4 մլն. դրամ, 2011թ. 227.3 մլն. դրամ: Ենթախմբի շրջանակներում ընդունված են հետևյալ ծրագրերը.

Հիգիենիկ և հակահամաճարակային ծառայություն

Դոնորական արյան հետազոտությունների գծով պետպատվեր

Այս ենթախմբում ընդունված ծրագրերի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովում, հանրային առողջության պահպանման նպատակով փորձագիտական հետազոտությունների անցկացում, ուսումնասիրություններ, լաբորատոր և գործիքային հետազոտություններ: Հիգիենիկ և հակահամաճարակային ծառայությունը իրականացնում է հանրապետության տարածքում գործող ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների (անկախ սեփականության ձևից) կողմից սանիտարահամաճարակարանական անվտանգության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների կազմակերպում, ինչպես նաև բնակչության առողջության վրա արտաքին աշխարհի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության կանխարգելում:

2009թ. «Հիգիենիկ և հակահամաճարակային ծառայություն» ենթախմբի ծրագրային ծախսերը նախատեսվում են 159.6 մլն դրամ՝ նախորդ տարվա 135.6 մլն դրամի դիմաց, կամ աճ է նախատեսվել 17.7 %: 2010թ. նախատեսվում է 186.6 մլն դրամ, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձի բարձրացմամբ, ընթացիկ այլ ծախսերի ավելացմամբ, 2011թ.՝ 218.1 մլն դրամ:

Վերոնշյալ ֆինանսական միջոցներով նախատեսվում է համաճարակարանական հետազոտություններ անցկացնել վարակային հիվանդությունների օջախներում, իրականացնել ազգաբնակչության իմունիզացիայի կատարման նկատմամբ հսկողություն, մանրէաբանական, սանիտարա-քիմիական հետազոտություններ, նախազգուշական սանիտարական հսկողություն, նախազերի հիգիենիկ փորձաքննություն, կառուցվող և վերակառուցվող օբյեկտների շահագործման ընդունում, հատուկ վտանգավոր վարակների՝ աղիքային, կաթիլային վարակիչ հիվանդությունների, խոլերայի, բրուցելյոզի, կատաղության, սիբիրախտի և այլ հատուկ վտանգավոր ինֆեկցիաների օջախներում հակահամաճարակային համայիր միջոցառումների կազմակերպում,

ԶԻԱՀ/ՄԻԱՎ կանխարգելման վերաբերյալ կազմ-լուսավորչական աշխատանքները, ոիսկի խճի անձանց հսկողությունը և հետազոտությունների անցկացումը: Վերոնշյալ ծրագրերի իրականացումը հնարավորություն կտա ապահովել **L24** բնակչության համաճարակային անվտանգությունը, նվազեցնել բնակչության հիվանդացությունը տարափոխիկ հիվանդություններից:

2009թ. «**Դոնորական արյան հետազոտություններ» ծրագրի ծախսերը նախատեսվում են 8.4 մլն դրամ՝ նախորդ տարվա 7.6 մլն դրամի դիմաց, կամ աճ է նախատեսվել 9.8 %: 2010թ. նախատեսվում է 8.7 մլն դրամ, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձի բարձրացմամբ, ընթացիկ այլ ծախսերի ավելացմամբ, 2011թ.՝ 9.3 մլն դրամ:**

Առողջապահության /այլ դասերին չպատկանող/

Այս ենթախմբի շրջանակներում իրականացվող ծրագրերին նախատեսվում է հատկացնել 2009թ.՝ 187.0 մլն դրամ, 2010թ.՝ 218.5 մլն դրամ, 2011թ.՝ 255.1 մլն դրամ, որոնցով կիրականացվեն հետևյալ ծրագրեր՝

- «**Դատարժկական փորձաքննության բյուրո» ՊՈԱԿ սուբսիդավորում,**
- **Հանրապետությունից դուրս բուժման ուղեգորված հիվանդների ճանապարհածախսի փոխառուցում**
- **L24 ԱՆ բժշկական պահեստ**
- **Բարեգործական ծրագրերի օժանդակություն**
- **Մարզիկների բժշկական հետազոտությունների անցկացման գծով պետական պատվեր**
- **Դժվարամատչելի ախտորոշիչ հետազոտությունների գծով պետական պատվեր**
- **Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանում :**

ԳԼՈՒԽ 8. L24 ՍՈՅԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

8.1. ԻՐԱՎԻՑԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն փաստաթղթի հիմքում դրվել են L24 կառավարության ծրագրով սահմանված գերակայությունները, L24 սոցիալական պաշտպանության ոլորտին վերաբերող L24 օրենքներով, L24 կառավարության որոշումներով, ծրագրերով ամրագրված քաղաքականությունը:

Ոլորտի հիմնական նպատակները և խնդիրները պայմանավորված են L24 կառավարության ծրագրի կատարմամբ և համապատասխանում են դրանով սահմանված գերակայություններին, մասնավորապես. համակարգի հասցեականությունը, համակարգի շրջանակներում առաջնահերթությունների հստակ սահմանումը, համակարգի ֆինանսական կայունությունը, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացումը և կյանքի որակի բարելավումը:

Ոլորտի առավել կարևոր միջոցառումներն են. բնակչության կենսաբոշակային ապահովության մակարդակի բարձրացումը՝ ապահովելով միջին կենսաբոշակի չափի առաջանցիկ աճը, հաշմանդամների և տարեցների սոցիալական պաշտպանության, երեխաներին ուղղված պետական աջակցության սոցիալական պաշտպանության ծրագրերի իրականացումը, բնակչության գրադարձության պետական կարգավորման խնդիրների լուծման ապահովումը, ինչպես նաև ոլորտի կաղըերի շարունակական վերապատրաստման և մերողաբանական գործունեության իրականացումը, սոցիալական պաշտպանության ոլորտում տեղեկատվական և հեռահաղորդակցության տեխնոլոգիաների կառավարման համակարգերի ներդրումը և այլն:

Սոցիալական ապահովագրության և կենսաբոշակային ապահովության բնագավառը ներառում է կենսաբոշակային ապահովության և սոցիալական ապահովագրության (պարտադիր սոցիալական ապահովագրության առանձին պետական ծրագրեր) համակարգերը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կենսաբոշակային ապահովության համակարգի շրջանակներում հանրությանը մատուցվող ծառայություններն են՝

Ապահովագրական և սոցիալական կենսաբոշակների տրամադրում՝ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երաշխավորում է քաղաքացիների սոցիալական ապահովության իրավունքի իրականացումը՝ քաղաքացիներին տրամադրելով ապահովագրական՝ տարիքային, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում տրվող, երկարամյա ծառայության, մասնակի կենսաբոշակներ: Կենսաբոշակի իրավունք տվող պայմանները և շահառուների շրջանակը սահմանված են «Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» L24 օրենքով:

Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների՝ կենսաբոշակների տրամադրում՝ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երաշխավորում է զինծառայողների և նրանց ընտանիքի անդամների կենսաբոշակային ապահովության իրականացումը՝ նրանց տրամադրելով երկարամյա ծառայության, հաշմանդամության և կերակրողին կորցնելու դեպքում տրվող կենսաբոշակներ: Կենսաբոշակի իրավունք տվող պայմանները և շահառուների շրջանակը սահմանված են «Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» L24 օրենքով:

Պարտադիր սոցիալական ապահովագրության առանձին պետական ծրագրերի շրջանակներում հանրությանը մատուցվող ծառայություններն են՝

Ժամանակավոր անաշխատունակության ու հղության և ծննդաբերության նպաստների վճարում՝ հիվանդության, հիփության ու ծննդաբերության և օրենքով սահմանված այլ դեպքերում առաջացած

ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում սոցիալական ապահովագրության ենթակա անձանց, ապահովում է ապահովագրական նպաստներով, իրավունքը և շահառումները սահմանված են «Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքերից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության մասին» L ՀՀ օրենքով:

Ծրագրերը պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երաշխավորում են պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ կատարող քաղաքացիների (վարձու աշխատողներ և ինքնուրույնարար իրենց աշխատանքով ապահովված անձանց) կորցրած եկամտի փոխհասուցում՝ հիվանդության, հղուության և ծննդաբերության, ընտանիքի հիվանդ անդամի խնամքի և օրենքով սահմանված այլ պատճառներով առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում: L ՀՀ կառավարության 2007թ. դեկտեմբերի 25-ի N 722 որոշման համաձայն՝ հղուության և ծննդաբերության նպաստ է սահմանված նաև չաշխատող կանանց համար:

Սոցիալական քարտերի համակարգի ներդրումը ամրագրված է «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» L ՀՀ օրենքով և կապված է ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման հետ, ինչն առաջացնում է ինքնաշխատ տեղեկատվական բազաներում անձանց նույնականացնելու եզակի և անվտանգ միջոցի անհրաժեշտություն: Սոցիալական քարտերի համակարգի ներդրման շրջանակներում մատուցվող ծառայություններն են:

քաղաքացիներին սոցիալական քարտերի հատկացում (սոցիալական քարտերի տեղեկատվական քազայի վարում և շահագործում)` «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» L ՀՀ օրենքի և L ՀՀ կառավարության 2003 թվականի մարտի 16-ի թիվ 85 որոշման համաձայն,

տեղեկատվական բազաներում սոցիալական քարտերի համարների կիրառումը և տեղեկատվական բազաների միջև տվյալների ինքնաշխատ փոխանակությունն ապահովող միջոցառումների իրականացում՝ L ՀՀ կառավարության 2005 թվականի հոկտեմբերի 11-ի թիվ 405 որոշման համաձայն:

Զքաղվածության բնագավառում պետական քաղաքականությունը նպատակառության է լրիվ և արդյունավետ զբաղվածության ապահովման՝ աշխատանքի խթանման, զբաղվածության խրախուման, բնակչության եկամուտների ավելացման և հավաքագրված միջոցների բաշխման արդարացի մեխանիզմների ներդրման միջոցով: Զքաղվածության բնագավառը կանոնակարգվում է «Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին» L ՀՀ օրենքով և դրա կիրարկումն ապահովող L ՀՀ կառավարության որոշումներով և L ՀՀ սոցիալական ապահովության նախարարի հրամաններով:

Աշխատանքի կարգավորման բնագավառում պետական նպատակառության քաղաքականությունը նպաստում է աշխատանքի արտադրողականության բարձրացմանը և աշխատանքի որակի բարելավմանը: Աշխատանքի խթանման համար առանձնահատուկ նշանակություն ունի աշխատանքի առողջ և անվտանգ պայմանների ապահովումը, սոցիալական գործնկերության զարգացումը, աշխատանքի բնագավառում օրենսդրության կիրառումը, աշխատանքային իրավահարաբերությունների նկատմամբ հսկողություն իրականացնող մարմնի՝ աշխատանքի պետական տեսչության գործունեության կատարելագործումը: Աշխատանքի ոլորտում բարեփոխումների իրականացումը կնպաստի պետության դերի բարձրացմանը, գործարարության ընդլայնմանը, ինչպես նաև ներդրումային իրավիճակի զարգացմանն ու խորացմանը:

Ընտանիքի և երեխաների հիմնահարցերի բնագավառում պետական քաղաքականությունը իրականացվում է «Երեխայի իրավունքների պաշտպանության մասին» L ՀՀ օրենքի, «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» L ՀՀ օրենքի համաձայն:

Իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում մատուցվում են գիշերօքիկ հաստատություններում և ընտանիքներում խնամվող առանց ծնողական խնամքի մնացած, կյանքի դժվարին իրավիճակներում հայտնված, խնամքի և դաստիարակության անբարենպաստ պայմաններում գտնվող երեխաներին սոցիալ-հոգեբանական, բժշկական, իրավական, խնամքի և դաստիարակության ծառայություններ:

Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության և հասարակությունում նրանց խնտեգրման նպատակով անհրաժեշտ է շարունակել նրանց նկատմամբ ուղղված նպատակային ծրագրերը և ապահովել «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» L ՀՀ օրենքով սահմանված երաշխիքների տրամադրումը, մասնավորապես շափահաս դարձած երեխաներին բնակելի տարածքով, ինչպես նաև բնակարանների կահավորման համար անհրաժեշտ գույքով, կենցաղային սարքավորումներով և այլ պիտույքներով ապահովումը:

Սոցիալական աջակցության բնագավառ

Պետական նպաստներ

L ՀՀ-ում պետական նպաստների համակարգը սոցիալական ոլորտում իրականացվող միջոցառումներից է, որն ընդգրկում է անապահով և պետական հոգածության կարիք ունեցող սոցիալական խավերին: Պետական նպաստների համակարգը գործում է արդեն 10 տարուց ավելի, որով սահմանված են 4 տեսակի նպաստներ՝ առանձին խմբերի մինչև 18 տարեկան երեխաներին, միայնակ մայրերին, մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի և մինչև 1 տարեկան երեխաներին սննդով ապահովման համար արվող նպաստներ և այս տարիների ընթացքում տեղի ունեցած փոփոխությունները, նպաստառուների թվի շարժը խոսում է ծրագրի հասցեականության մեծացման մասին, որի նպատակն է սոցիալապես անապահով ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանն աջակցելը, ինչպես նաև բարելավել L ՀՀ ժողովրդական վիճակը: Վերջին երկու տարիների ընթացքում պետական նպաստների տրամադրման համար L ՀՀ պետական բյուջեում նախատեսված միջոցների ավելացում է կատարվել, որը պայմանավորված է նպաստառուների թվաքանակի ավելացմամբ և նպաստների չափերի բարձրացման հետ: Մասնավորապես, 2008 թվականի հունվարի 1-ից կրկնակի բարձրացվել են առանց ծնողական խնամքի մնացած, միակողմանի ծնողազորկ, 1-ին կարգի հաշմանդամների երեխաներին վճարվող նպաստների չափերը, շուրջ 30%-ով ավելացվել է մինչև 1 տարեկան երեխաներին սննդով ապահովման համար տրվող նպաստները, միաժամանակ պետական նպաստներ են սկսվել տրամադրվել մինչև 2 տարեկան երեխա խնամող բոլոր մայրերին՝ ավելացնելով նաև նրանց համար սահմանված նպաստը 28.5%-ով: L ՀՀ 2008թ. պետական բյուջեում նախատեսված է 1616.4 մլն. դրամի ծախսեր, որը 2007թ. համեմատ ավելացվել է 554.9 մլն. դրամով կամ 52.3%-ով:

Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ

Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի չափը 2008 թվականի հունվարի 1-ից բարձրացել է կրկնակի անգամ, հավասարվելով 70000 դրամի (2007 թվականի 35000 դրամի փոխարեն): L ՀՀ 2008թ. պետական բյուջեում նախատեսված է 178.8մլն. դրամի ծախսեր, որը 2007թ. համեմատ ավելացվել է 94.7մլն. դրամով: Այն նպաստել է 2008 թվականի ընթացքում նպաստը ստացող անձանց թվի մեծացմանը:

Ծննդիության և բազմազավակության խթանում

Ընտանիքը, որպես հասարակության կառուցվածքային միավոր, կրում է նրանում տեղի ունեցող գարգառումների դրոշմը: Ընտանիքի նկատմամբ իրականացվող պետական քաղաքականության մշակումը և հետևողական իրագործումը պետության կարևորագույն գործառույթներից է, հատկապես կարևորվում է

Երիտասարդ ընտանիքներին պետական աջակցության ցուցաբերումը՝ բնակարանային իրավունքի, աշխատանքի, ուսման, բժշկական օգնության և սոցիալական ծառայությունների նատչելիության ապահովումը:

ԼՂՀ-ում բնակչության թվաքանակի աճին նպաստելու, աճող սերնդի նյութական ապահովությունն ու դաստիարակությունը բարելավելու և բազմազավակ ընտանիքների բարեկեցությունը բարձրացնելու նպատակով 1998-99թթ. ընտանիքում ծնված 4-րդ և հաջորդ երեխայի անվամբ բացվել են նպատակային ժամկետային ավանդներ 320000 ԱՄՆ դոլարի չափով, իսկ սկսած 2000 թվականի հունվարի 1-ից իրականացվում է ծնելիության և բազմազավակության խթանման ծրագիրը:

Նշված ծրագրով՝

- 2001-2007թթ. հանրապետության ընտանիքներում ծնված յուրաքանչյուր երրորդ և հաջորդ երեխաների (3641 երեխայի) անվամբ բացվել է 3368100 ԱՄՆ դոլարի չափով նպատակային ժամկետային ավանդներ՝ ծնողներին վճարելով ավանդի մեկամսյա հասանելիք տոկոսները,

- 2001-2007թթ. հանրապետությունում բնակվող 5 և ավելի մինչև 18 տարեկան երեխաներ ունեցող ընտանիքներին տրամադրվել է 114.9 մլն. դրամ, մեկ երեխայի հաշվով ամսական 60 ԿՎտ/ժ էլեկտրաէներգիայի դրամական փոխհատուցում,

- ընտանիքներում չորրորդ և հաջորդ երեխայի ծնվելու դեպքում ընտանիքի բոլոր հանրակրթական դպրոց հաճախող երեխաներին յուրաքանչյուր ուսումնական տարվա համար 2001-2006թթ. տրամադրվել է 17.6 մլն. դրամի չափով դասագրերի վարձակալության փոխհատուցում,

- 2003-2007թթ. հանրապետության շրջաններում բնակվող 9 ընտանիքներում, որտեղ ծնվել են ընտանիքի 10-րդ և հաջորդ երեխաներ, միանվագ վճարվել են 5000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ՝ նրանց սոցիալ-տնտեսական պայմանների բարելավման համար: Ընդամենը վճարվել է 22.5 մլն. դրամ:

- 2001-2003թթ. հանրապետության շրջաններում բնակվող 7 և ավելի մինչև 18 տարեկան երեխաներ ունեցող 50 ընտանիքի համար կառուցվել է նոր բնակելի տուն և իրականացվել են 206.1 մլն. դրամի շինարարական աշխատանքներ: Սկսած 2004թ. հունվարի 1-ից բնակելի տներ են կառուցվում հանրապետությունում բնակվող 6 և ավելի մինչև 18 տարեկան երեխաներ ունեցող ընտանիքների համար: 2004-2007թթ. բնակելի տներ են կառուցվել 97 ընտանիքների համար և իրականացվել են 599.7 մլն. դրամի աշխատանքներ: Ընդամենը 2001-2007թթ. հանրապետությունում կառուցվել է 147 բնակելի տներ և ծախսերը կազմել են 1002.9 մլն. դրամ,

2001-2007թթ. հանրապետությունում իրականացվող ծնելիության և բազմազավակության խթանման ծրագրով, ըստ տարիների, LՂՀ պետական բյուջեից ծախսվել են՝ 2001թ. 412.1 մլն. դրամ, 2002թ. 356.5 մլն. դրամ, 2003թ. 396.4 մլն. դրամ, 2004թ. 437.2 մլն. դրամ, 2005թ. 503.8 մլն. դրամ, 2006թ. 353.2 մլն. դրամ և 2007թ. 400.1 մլն. դրամ:

2008թ. հունվարի 1-ից վերանայվել է հանրապետությունում գործող ծնելիության և բազմազավակության խթանման ծրագրով իրականացվող միջոցառումների սկզբունքները: Մասնավրապես ընտանիքներում 3-րդ, 4-րդ և հաջորդ երեխայի ծննդյան դեպքում բացվում են ժամկետային ավանդներ՝ 3-րդ երեխայի անվամբ 500.0 հազ. դրամ, 4-րդ և հաջորդ երեխայի անվամբ՝ 700.0 հազ.դրամի չափով, ինչպես նաև ծնողներին միանվագ հատկացվում են համապատասխանարար 500.0 հազ. և 700.0 հազ.դրամի չափով գումարներ: Հանրապետությունում բնակվող 5 և ավելի անշափահաս երեխաներ ունեցող ընտանիքների ծախսած

Էլեկտրաէներգիայի վարձը վճարելու համար տրամադրվում են ամենամսյա դրամական օգնություն՝ յուրաքանչյուր երեխայի հաշվով 1.2 հազ. դրամ: 6 և ավելի անշափահաս երեխա ունեցող ընտանիքների համար կառուցվում են նոր բնակելի տներ, որն իրականացվում է կապիտալ ներդրումների ծրագրով: Նշված ծրագրով 2008թ. նախատեսված է 959995.7 հազ. դրամի չափով ծախս, որից՝ 924000.0 հազ. դրամը ժամկետային ավանդների բացման և ծնողներին միանվագ գումարների հատկացման նպատակով (780 երեխայի հաշվով), 35995.7 հազ.դրամ՝ Էլեկտրաէներգիայի դիմաց տրվող դրամական օգնություն (2470 երեխայի հաշվով): Ընդհանուր ծախսների աճը 2007թ. (602572.6հազ.դրամ) համեմատ կազմում է 653875.1 հազ. դրամ:

Այլ սոցիալական ծրագրեր

«Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» ԼՂՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաները իրավունք ունեն ստանալու նվազագույն սոցիալական չափանիշներին համապատասխան բնակելի տարածություն:

Համաձայն ԼՂՀ կառավարության 2003թ. թիվ 347 որոշմամբ հաստատված «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների և առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց հաշվառման կարգը հաստատելու մասին» կարգի ԼՂՀ-ում իրականացվում է առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների կենտրոնացված հաշվառում: Հանրապետությունում հաշվառված են 66, իսկ բնակարանային հերթի համար՝ 32 առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներ: Համաձայն ԼՂՀ կառավարության 2004թ-ի հուլիսի 30-ի թիվ 274 որոշմամբ հաստատված «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին բնակարանների տրամադրելու կարգի» առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին ԼՂՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տրամադրվում է բնակարանի կամ բնակելի տան մեկ սենյակի չափով առանձնացված բնակելի տարածություն: 2007թ. բնակարանի կարիք ունեցող 2 երեխաների համար օրենքով սահմանված կարգով տրամադրվել են բնակարաններ և ծախսերը կազմել են 9.3 մլն. դրամ: 2005-2007թթ. ԼՂՀ-ում բնակվող 9 առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներ ապահովվել են բնակարաններով: 2008 թվականից առաջին անգամ նախատեսվել են հատկացված բնակարանների կահավորումը՝ 2000.0 հազ.դրամի սահմաններում: Նշված ծախսների համար 2008թ. պետական բյուջեով նախատեսված են 26000.0 հազ. դրամի ծախսներ՝ 13 երեխայի հաշվով:

Երեխաների խնամքի և պաշտպանության իրականացման նպատակով պետական աջակցություն «Երեխաների գիշերօրիկ խնամքի և պաշտպանության հաստատություն հանդիսացող ՊՈԱԿ-ներին»

ԼՂՀ կառավարության 2008թ. մարտի 18-ի N 223 որոշմամբ ԼՂՀ սոցիալական ապահովության նախարարության համակարգում ստեղծվել է «Երեխաների խնամքի և պաշտպանության N1 գիշերօրիկ հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն», իսկ ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայության տակ գործող Քաշարադի գիշերօրիկ դպրոցը վերակազմակերպվել է ԼՂՀ սոցիալական ապահովության նախարարության համակարգում գործող «Երեխաների խնամքի և պաշտպանության N2 գիշերօրիկ հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության:

ԼՂՀ երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունների տիպերի սահմանումը թույլ է տալս նոր այլնտրանքային հաստատությունների առկայություն: Նման այլնտրանը է երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօրիկ հաստատությունը (այսուհետ՝ գիշերօրիկ հաստատություն):

Ի տարբերություն մանկատների, որտեղ երեխայի խնամակալը օրենսդրությամբ սահմանված կարգով մանկատունն է, այս հաստատություններում երեխաները արդեն իսկ կարող են ունենալ խնամակալ:

Գիշերօքիկ հաստատություններ կարող են տեղափորվել.

- առանց ծնողական խնամքի մնացած այն երեխաները, որոնք ունեն խնամակալ,
- սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաները, որոնց ծնողները կամ միակ ծնողը չունեն երեխային խնամելու և դաստիարակելու հնարավորություն:

Գիշերօքիկ հաստատության գործունեության առարկան ու նպատակն առանց ծնողական խնամքի մնացած, ինչպես նաև սոցիալապես անապահով ընտանիք՝ մինչև 18 տարեկան երեխաների խնամքի և դաստիարակության ապահովումը, սոցիալ-հոգեբանական վերականգնման աշխատանքների իրականացումը, նրանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանն աջակցելը, նրանց՝ սննդով, հագուստով և կենցաղային իրերով ապահովումը, հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում ուսուցման կազմակերպումը, բժշկական օգնության կազմակերպումն է:

Գիշերօքիկ հաստատությունների համար անհրաժեշտ սննդի, հագուստի, կոշկեղենի, փափոկ գույքի և մասնագետների կազմը սահմանվել է ԼՂՀ կառավարության 2008թ. ապրիլի 15-ի «Գիշերօքիկ հաստատությունների խնամքող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» թիվ 286 որոշմամբ:

Երիտասարդ ընտանիքներին պետական աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով, 2008թ. հունվարի 1-ից նորաստեղծ ընտանիքներին հատկացվում է ամուսնության միանվագ նպաստ 300.0 հազ. դրամի չափով: 2008թ. ԼՂՀ պետական բյուջեով ծրագրի իրականացման համար նախատեսվել է 450000.0 հազ. դրամի ծախս, սակայն տարվա ընթացքում նորաստեղծ ընտանիքների թվաքանակի ավելացման կապակցությամբ՝ ծախսերը ավելացվել են:

2008թ-ից հանրակրթական դպրոց առաջին դասարան հաճախող երեխաներին նախատեսված է 20.0 հազ. դրամի չափով միանվագ դրամական օգնության տրամադրում, իսկ ծրագրի ծախսերը կազմում են 49.0 մլն.դրամ:

Տարեցների սոցիալական սպասարկման և խնամքի ծառայությունների տրամադրումը ուղղված է տարեցների սոցիալական պաշտպանության ապահովմանը, որը պետության հիմնական խնդիրներից մեկն է: Սոցիալական պաշտպանության ապահովման միջոցներից է սոցիալական սպասարկման և խնամքի ծառայությունների տրամադրումը: Սիամնակ տարեցների և հաշմանդամների սոցիալական սպասարկումն իրականացվում է շուրջօրյա խնամքի հաստատությունում՝ ԼՂՀ սոցիալական ապահովության նախարարության ենթակայության «Ստեփանակերտի տուն-ինստերնատ» ՊՈԱԿ-ում:

Կենսաքոշակային ապահովություն

Ապահովագրական կենսաքոշակների վճարմանն ուղղված 2007թ. փաստացի միջոցները կազմել են՝ 3859.3 մլն. դրամ, իսկ 2006թ.՝ 3351.4 մլն. դրամ կամ աճել են 15.1 %-ով:

2006-2007թ.թ. ապահովագրական կենսաքոշակների վճարմանն ուղղված միջոցների աճը պայմանավորված է եղել ապահովագրական ստաժի մեջ տարվա արժեքի բարձրացմամբ (2007 թվականին այն կազմել է 230 դրամ, 2006 թվականի 180 դրամի փոխարեն), որի արդյունքում միջին կենսաքոշակի չափը 2007 թվականին կազմել է 14300 դրամ, 2006 թվականի՝ 12200 դրամի դիմաց կամ աճել է 17.2 %-ով և ուղեկցվել է ապահովագրական կենսաքոշակառուների թվաքանակի նվազմամբ:

Սոցիալական կենսաքոշակների վճարմանն ուղղված միջոցները՝ 2006 թվականին կազմել են 161.2 մլն. դրամ, 2007 թվականին՝ 159.9 մլն. դրամ, կամ 0.8 տոկոսով պակաս, և ուղեկցվել է սոցիալական կենսաքոշակ ստացողների թվաքանակի նվազմամբ:

Աճել են նաև սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամներին վճարվող կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցները: 2007 թ. այն կազմել է 309.6 մլն.դրամ, 2006 թ. 288.5 մլն.դրամի դիմաց, այսինքն՝ ծախսերը աճել են 7.3 %-ով:

Աճի միտումները արդյունք են և կենսաթոշակառուների թվաքանակի և միջին կենսաթոշակի աճի, ինչն էլ իր հերթին արդյունք է սպայական անձնակազմի պաշտոնական դրույքաչափերի աճի, որից հաշվարկվում է կենսաթոշակը:

Չարբային գինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամներին վճարվող կենսաթոշակների հիմնական ցուցանիշները վերջին 2 տարիներին արձանագրել են նվազման միտում:

Ներեւ 2006 թվականին այս ծրագրով ծախսը կազմել է 113.6 մլն.դրամ, ապա 2007 թվականին այն կազմել է 98.2 մլն.դրամ կամ 13.5 տոկոսով պակաս:

Նվազումը արդյունք է կենսաթոշակառուների քանակի նվազման: Միաժամանակ՝ անփոփոխ է մնացել բազային կենսաթոշակի չափը, որից հաշվարկվում են այս կենսաթոշակները:

Ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստ

Ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստի փաստացի ծախսը 2006թ. կազմել է 121.9 մլն. դրամ, 2007թ.՝ 85.5 մլն. դրամ, ինչը պայմանավորված է ժամանակավոր անաշխատունակության օրերի նվազմամբ:

Թաղման նպաստի վճարում աշխատող քաղաքացիների մահվան դեպքում

2006-2007թ.թ.-ին աշխատողի մահվան դեպքում տրվող թաղման նպաստի ընդիանուր ծախսը նվազել է 36.4 %-ով, կազմելով համապատասխանաբար 275.0 հազ.դրամ և 175.0 հազ.դրամ:

Հղիության և ծննդաբերության նպաստի վճարում

2006-2007 թվականներին նպաստի ընդիանուր ծախսը աճել է 48.5%-ով՝ կազմելով համապատասխանաբար 146.0 մլն. դրամ և 216.8 մլն. դրամ:

Աճը պայմանավորված է ծնունդների քանակի և բնակչության աշխատանքային եկամուտների աճով (որից կախված է նպաստի չափը):

Զքաղվածության բնագավառ

Զքաղվածության բնագավառում կարևորվում են օրենսդրական փոփոխությունների շարունակականությունը, աշխատաշուկայի կառուցվածքի որակական և քանակական փոփոխությունները:

Աշխատանք փնտրող անձանց թվաքանակը հանրապետությունում 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է 3263 մարդ, որոնցից 2986-ը կանայք են: Նրանց 92.1 %-ը կամ 3004 մարդ ստացել են գործազուրկի կարգավիճակ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ այդ ցուցանիշը նվազել է 1.4%-ով:

Գործազուրկների թվի մեջ մեծ է քաղաքային բնակչության տեսակարար կշիռ՝ շուրջ 76.3%: Հատկապես գործազուրկների թվաքանակի առավելացույն աճ է գրանցվել Ասկերանի, Մարտակերտի և Շուշիի շրջաններում՝ համապատասխանաբար՝ 12.5%, 12.7% և 12.8%:

Գործազուրկների տարիքային ցենզը հետևյալն է. գործազուրկների թվի 33.2%-ը պատկանում է 30-50 տարիքային խմբին՝ նախորդ տարվա 49.1%-ի փոխարեն, 52.6%-ը՝ 22-30 տարիքային խմբին՝ նախորդ տարվա 40.9%-ի փոխարեն, 5.5%-ը՝ 18-22, նախորդ տարվա 4.5%-ի փոխարեն, 8.7%-ը՝ 50-ից բարձր տարիքային խմբին, նախորդ տարվա 5.5%-ի փոխարեն:

Դիտարկելով գործազուրկների կրթական ցենզը, արձանագրենք, որ բարձրագույն կրթություն ունեցողները կազմել են գործազուրկների ընդիանուր թվի 16.2%-ը, նախորդ տարվա 12.3%-ի փոխարեն, միջին

մասնագիտական կրթություն ունեցողները՝ 31 %, նախորդ տարվա 27.8%-ի փոխարեն, մնացած մասը կամ 52.8 %-ը կազմել են միջնակարգ կրթություն ունեցողները:

2007թ. ընթացքում աշխատանքի են տեղափորվել 106 մարդ, որից 78-ը՝ գործազուրկ: Աշխատանքի տեղափորվածների 81.1 %-ը կանայք են: 2006թ. ընթացքում աշխատանքի են տեղափորվել 235 մարդ, որից 117-ը՝ գործազուրկի կարգավիճակով: Աշխատանքի տեղափորվածների թիվը աշխատանք փնտրողների թվաքանակի մեջ կազմել է՝ 2006թ՝ 6.2%, 2007թ՝ 3.2%: Խնդիրը կայանում է նրանում, որ գործատուների շրջանում սոցիալական փոխգործակցության մակարդակը բավականին ցածր է: 2006 թ. համեմատությամբ 2007թ. մասնագիտական ուսուցման մեջ ընդգրկվածների թվաքանակը նվազել է: 2006 թվականին այն կազմել է 196 մարդ՝ աշխատանք փնտրողների շուրջ 5.1%-ը, 2007թ՝ 160 մարդ՝ կազմելով աշխատանք փնտրողների 4.9%-ը:

2008 թվականին 2007 թվականի համեմատությամբ զբաղվածության պետական ծրագրերի իրականացմանն ուղղած ֆինանսական միջոցները ավելացել են մոտ 44 %-ով:

2005-2006թթ.-ին գործազրկության մակարդակը նվազել է 0.1 տոկոսային կետով, իսկ 2006-2007թթ.-ին՝ 1.0 տոկոսային կետով: 2005-2006թթ.-ին աշխատանք փնտրողների թվի նվազման տեմպը կազմել է 13.5, իսկ 2006-2007թթ.-ին՝ 14.2: 2005-2006թթ.-ին գործազրկությունների թվի աճի տեմպը կազմել է 1.3, իսկ 2006-2007թթ.-ին այն նվազել է 15.6 %-ով:

Աշխատանքի կարգավորման բնագավառ

Առաջիկա տարիներին նախատեսվում է ԼՂՀ-ում աշխատողների անվտանգության և առողջության պահպանության նորմերի և նորմատիվների մշակմանն ու ներդրմանն ուղղված համապատասխան աշխատանքների իրականացման, աշխատանքի բնագավառում օրենսդրական դաշտի կատարելագործման, աշխատանքային իրավահարաբերությունների նկատմամբ պետական հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնող մարմնի՝ աշխատանքի պետական տեսչության գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով պետական հսկողության և վերահսկողության մեխանիզմների կատարելագործում:

2005-2007թթ. իրականացվել է 340 ծրագրային և 7 ըստ անհրաժեշտության ստուգում: Ծրագրային ստուգումների քանակը համապատասխանաբար աճել է՝ 2006թ. 2005թ.-ի նկատմամբ 37 տոկոսով, 2007թ. 2006թ-ի համեմատությամբ ավելի քան 3 անգամ (2005թ.՝ 49, 2006թ.՝ 67, 2007թ.՝ 224): 2007թ. ծրագրային ստուգումները 2005-2007թթ. անցկացված ստուգումների մեջ կազմել են 65.9%:

Աշխատավարձի կարգավորման բնագավառ

Ներկայումս գոյություն ունեն լրուման ենթակա խնդիրներ, որոնք առնչվում են աշխատողների աշխատավարձի մակարդակի, նյութական խրախուման, սոցիալական պաշտպանվածության համակարգերի անհամապատասխանությանը նրանց ունեցած լիազորություններին և պարտականություններին:

Աշխատավարձի պետական կարգավորման քաղաքականությունը կնպաստի բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը:

Աշխատանքի վարձատրության մակարդակի, վարձատրության մեխանիզմների, կառուցվածքի և աշխատավարձի նկատմամբ սահմանվող հավելումների ու հավելավճարների համակարգերի ռազմավարական որոշումները համապատասխանում են վարձատրության միջազգային մոտեցումներին և ԼՂՀ աշխատանքային օրենսդրի պահանջներին:

Վերջին տարիների ընթացքում իրականացվել են մի շարք տնտեսական և օրենսդրական քարեփոխումներ:

Աշխատավարձի քաղաքականությունը նպաստակառությած է պետական և մասնավոր հատվածների աշխատանքի վարձատրության մակարդակների միջև առկա տարբերության կրճատմանը, որը կարելի է իրականացնել փուլային տարբերակով՝ հաշվի առնելով երկրի մակրոտնտեսական ցուցանիշները:

2005 թվականին հունվարի 1-ից հանրապետությունում նվազագույն աշխատավարձը սահմանվել է 15000 դրամ՝ աճելով նախկին 10000 դրամ նվազագույն ամսական աշխատավարձի նկատմամբ 50 տոկոսով, 2007 թվականի հունվարի 1-ից այն կազմել է 20000 դրամ՝ 2005թ. նկատմամբ աճելով 33 տոկոսով, իսկ 2008 թվականի հունվարի 1-ից նվազագույն ամսական աշխատավարձը սահմանվել է 25000 դրամ՝ նախորդ տարվա նկատմամբ աճելով 25 տոկոսով:

Աշխատողների միջին ամսական անվանական աշխատավարձի չափը 2002 թվականին հանրապետությունում կազմել է 29673 դրամ, իսկ 2007 թվականին՝ 68610 դրամ, որը 2002 թվականի նկատմամբ աճել է 2.3 անգամ, իսկ 2006 թվականի նկատմամբ՝ 21.0 տոկոսով:

2005 թվականին նվազագույն ամսական աշխատավարձը կազմել է միջին ամսական աշխատավարձի 29.3 %, 2006 թվականին՝ 26.4 %, իսկ 2007 թվականին՝ 29.1%:

Քաղաքացիական ծառայողների բազային աշխատավարձը 2004 թվականի հունվարի 1-ից սահմանվել է 20000 դրամ: 2006 թվականի հունվարի 1-ից քաղաքացիական ծառայողների բազային աշխատավարձի չափը 2004-2005թթ. գործող 20000 դրամի փոխարեն աճել է 50 %-ով և դարձել 30000 դրամ, 2007 թվականի հունվարի 1-ից՝ 35500 դրամ, աճելով 18.3 %-ով, 2008 թվականի հունվարի 1-ից այն դարձել է 40000 դրամ՝ աճելով 2007 թվականի նկատմամբ 12.7%:

Հաշմանդամներին մատուցվող ծառայությունների բնագավառ

Վերջին տարիներին ընդունվել են իրավական ակտեր, որոնք նպաստում են հաշմանդամների ինտեգրմանն ու նրանց համար մատչելիության ապահովմանը:

Բարեկավել է վիճակը հաշմանդամներին պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տրամադրվող պլոտերաբուժիկ և վերականգնողական պարագաների առումով: Ընդլայնվել է վերականգնողական պարագաների ցանկը, որոնք հաշմանդամներին տրվում են պետական պատվերի շրջանակում, ավելացվել են ծավալները:

8.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶՈՒՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՎԱԾՈՒՄ

8.2.1.Նպատակները

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի առանձին բնագավառների նպատակներն են:

Կենսաբոշակային ապահովության բնագավառում՝ բարեկավել կենսաբոշակառուների սոցիալական վիճակը, մեղմել տարիքի պատճառով առաջացած անաշխատունակության հետևանքով եկամտի կորստյան ոինքը և աշխատող բնակչության և կենսաբոշակառուների կենսամակարդակների տարբերությունը:

Կենսաբոշակային համակարգի նպատակը Լ24 Սահմանադրության 39-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի իրականացումն է՝ ծերության (տարիքի), հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքերում անձի սոցիալական պաշտպանվածությունը ապահովելը, վերը նշված պատճառներով առաջացած

անաշխատունակության դեպքում եկամտի կորստյան ռիսկը և աշխատող բնակչության և կենսաբոշակառուների կենսամակարդակների տարբերությունը մեղմելը:

Պարտադիր սոցիալական ապահովագրության բնագավառում՝ ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքերից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության նպատակն է հիվանդության, հղության և ծննդաբերության և օրենքով սահմանված այլ դեպքերում առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում փոխհատուցել ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքերից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության ենթակա անձանց՝ վարձու աշխատողների և ինքնուրույնաբար իրենց աշխատանքով ապահոված անձանց, ժամանակավոր անաշխատունակության պատճառով կորցրած եկամուտը:

Սոցիալական քարտերի ներդրման բնագավառում՝ տեղեկատվության փոխանակության ինքնաշխատ համակարգերի ամբողջական ներդրումը, ինչը հնարավորություն կտա պարզեցնել քաղաքացիների սոցիալական իրավունքների իրականացման ընթացակարգերը, մեծացնել սոցիալական պաշտպանության ծրագրերի հասցեականությունը և զարգացնել համապատասխան պետական կառավարման մարմինների ու նրանց ստորաբաժանումների ինստիտուցիոնալ կարողությունները:

Պետական նպաստների տրամադրման և ծնելիության խթանման բնագավառի նպատակն է՝ ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանն աջակցելը, ընտանիքների կողմից կատարվող լրացուցիչ ծախսերի մասնակի հատուցումը, ինչպես նաև L.2 ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը:

Զքաղվածության բնագավառի հիմնական նպատակն է՝ բնակչության լրիվ և արդյունավետ զքաղվածության ապահովման համար պայմանների ստեղծումը, ինչը ենթադրում է աշխատաշուկայի պահանջներից ելնելով գործազրկների և հաշմանդամների աշխատաշուկայում մրցունակության բարձրացումը, երիտասարդների և կանանց զքաղվածության խթանումը, աշխատուժի ներքին և արտաքին տեղաշարժի միանական կարգավորումը, զքաղվածության պետական ծառայությունները քաղաքացիների և գործատուների համար առավել գրավիչ և բափանցիկ դարձնելը:

Մասնագիտական կողմնորոշման, տեղեկատվության և խորհրդատվության ծառայությունների մատուցման նպատակն է՝ աջակցել ավագ դպրոցի աշակերտներին (14-16 տարեկան անձինք) և երիտասարդներին շուկայի պահանջարկին համապատասխան մասնագիտության ընտրության հարցում և բարձրացնել նրանց մրցունակությունն աշխատաշուկայում, դրանով իսկ մեղմել կրթության և զքաղվածության ոլրութների անհավասարակշռությունը: Երիտասարդների համար ստեղծել հնարավորություն՝ օգտվելու աշխատաշուկայի պահանջարկի, ուսուցման ու կրթության ոլրութում նոր մոտեցումների, հնարավորությունների, ուսումնական հաստատությունների և ուսուցում իրականացնող կազմակերպությունների վերաբերյալ տեղեկատվությունից, կարիերայի պլանավորման և աշխատանքի խորհրդատվությունից:

Աշխատավարձի կարգավորման բնագավառի նպատակն է՝ աշխատանքի արդյունավետության աճի, աշխատանքի վարձատրության պետական երաշխիքների ապահովումը ու աշխատողների իրավունքների օրենսդրական պաշտպանվածության ամրապնդումը:

Այս նպատակի ձեռք բերման համար բարեփոխումները պետք է իրականացնել հետևյալ ուղղություններով՝

- նվազագույն աշխատավարձի մեծության որոշման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել միջազգային իրավունքի նորմերով սահմանված մեխանիզմները, որոնցից կարևորագույնը կենսապահովման նվազագույնի մեծությունն է: Այս բնութագրում է 1 մարդու սպառման նվազագույն թույլատրելի մակարդակը,

հետևաբար նման չափորոշիչի օգտագործման համար պետք է պաշտոնապես սահմանել կենսապահովման նվազագույն բյուջեի չափը, որը կարտացով նարդու ֆիզիոլոգիական նվազագույն պահանջմունքները պարենային և ոչ պարենային ապրանքների և ծառայությունների սպառման գծով,

- հավասար աշխատանքի դիմաց հավասար վարձատրության սկզբունքը կյանքի կոչելու նպատակով պետք է բարեփոխել հանրային ծառայողների աշխատանքի վարձատրության գործող մեխանիզմները:

Ընտանիքի և երեխաների հիմնահարցերի բնագավառի նպատակն է՝ կանաց և երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանությունը, սոցիալական պաշտպանվածության ապահովումը՝

- մինչև 18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքի, դաստիարակության, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացման համար նպաստավոր պայմանների ապահովում, երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանություն, նյութական ու կենցաղային պահանջմունքների բավարարում, սոցիալ-հոգեբանական և բժշկական վերականգնման աշխատանքների իրականացում,

- գիշերօրիկ հաստատություններում խնամվող մինչև 18 տարեկան երեխաների վերադարձ կենսարանական, ինչպես նաև խնամատար ընտանիքներ, սոցիալական որբության երևոյթի կանխարգելում,

- գիշերօրիկ հաստատություններում շրջանավարտների սոցիալական պաշտպանություն և նրանց սոցիալապես անապահովության կանխարգելում, գիշերօրիկ հաստատությունների շրջանավարտների համար հետագա կյանքի ինքնուրույն կազմակերպման և հասարակությանը նրանց ինտեգրելու համար բավարար պայմանների ստեղծում,

- 6-18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած, ծնողների խնամքից զրկվելու վտանգի տակ գտնվող, ինչպես նաև աճի և զարգացման համար անբարենպաստ և վտանգավոր կենսապայմաններում գտնվող երեխաների հիմնախնդիրների սոցիալական ախտորոշում, երեխաների հիմնախնդիրներով զբաղվող կազմակերպությունների հետ համատեղ սոցիալ-հոգեբանական և մանկավարժական գործնական աջակցություն դժվար իրավիճակներում հայտնված երեխաներին և նրանց ընտանիքներին,

Տարեցներին նատուցվող ծառայությունների բնագավառի նպատակն է՝ տարեցների սոցիալական պաշտպանությունը՝ նրանց կյանքի որակի բարելավումը և մասնավորապես տարեցների այն խնդիրի, որոնք միայնակ են կամ սոցիալակապես անապահով, չունեն օրենսդրությամբ նախատեսված խնամողներ և խնամքի, սոցիալական սպասարկման ու հոգածության կարիք են զգում: Բնագավառի նպատակներից է նաև Հայրենական մեծ պատերազմի վետերանների, հաշմանդամ դարձած զինծառայողների, ինչպես նաև զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքների սոցիալական պաշտպանության բարելավումը, նրանց տրամադրվող դրամական օգնությունների չափերի պարբերաբար բարձրացումը:

Հաշմանդամներին նատուցվող ծառայությունների բնագավառի նպատակն է՝ հաշմանդամների բժշկասոցիալական վերականգնման, հաշմանդամներին պրոբեզությունիկ պարագաներով ապահովման, այդ պարագաների վերանորոգման, նրանց համար հավասար հնարավորությունների ստեղծման ու հասարակություն ինտեգրման ծառայություններ, որոնց հիմնական շահառություղը հաշմանդամի կարգավիճակ ունեցող L24 քաղաքացիներն են: Մասնավորապես նախատեսվում է ընդլայնել 2008թ. սկսած L24 պաշտպանության ժամանակ առաջին խնդիր հաշմանդամ դարձած անձանց ձեռքի կառավարման ավտոմեքենաների տրամադրման, ինչպես նաև առողջարանային և հանգստյան տների ուղեգրերի հատկացման ծրագրերը:

8.2.2 Գերակայությունները

2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերից առաջնահերթությունը տրվում է հետևյալ ծախսային ուղղություններին՝ սոցիալական և ապահովագրական կենսաքրոշակներ, զինծառայողների և նրանց ընտանիքի անդամների կենսաքրոշակներ, պետական նպաստներ, տուն-ինտերնատների պահպանում, տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում, հաշմանդամներին պրոբեզօարքոպետիկ պարագաներով ապահովում, զբաղվածության պետական նպատակային ծրագրերի իրագործում, ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավում (ծննդյան խթանման ծրագրի իրագործում, երիտասարդ նորաստեղծ ընտանիքներին պետական աջակցության ցուցաբերում):

Գերակա ծրագրերն ուղղված են բնակչությանը պետական նպաստներով և կենսաքրոշակներով ապահովմանը, տարեցներին ծառայությունների մատուցմանը, հաշմանդամների ինտեգրմանը հասարակությանը, բնակչության զբաղվածության ապահովմանը, որոնք բխում են «Պետական կենսաքրոշակների մասին», «Երեխանների իրավունքների մասին», «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխանների սոցիալական պաշտպանության մասին», «ԼՂՀ հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին», «Բնակչության զբաղվածության մասին» ԼՂՀ օրենքներից և ԼՂՀ կառավարության առանձին որոշումներից:

Աղյուսակ8.1. Ծախսերի համեմատական աղյուսակ 2008թ. պետական բյուջեի և 2009-2011թթ. ՄԺԾԾ միջև ըստ ենթախմբերի (հազ. դրամ)

Բաժնի/խմբի անվանումը	2007թ. փաստացի	2008թ. բյուջե	2009թ	2010թ	2011թ.
Սոցիալական պաշտպանություն, այդ թվում	8984738.5	13725963.6	16316003.9	17586282.7	18379664.7
Վաստառողություն և անաշխատունակություն	48448.3	52885.0	132511.2	142584.1	150855.0
Ծերություն	4534733.7	7633915.1	9013280.0	9526991.6	9517183.4
Հարազատին կրոցրած անձինք	211.0	1015.0	1040.0	1130.0	1220.0
Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	2252390.3	4220329.2	4891342.1	5488271.5	6183718.0
Գործազրկություն	65729.5	123695.2	159364.9	197238.7	225791.4
Սոցիալական հասուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1692845.3	1108425.6	1291472.1	1331199.9	1331952.9
Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	390380.4	585698.5	826993.6	898866.9	968944.0

8.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒԽԵՑՈՂ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վատառողջություն

1.«Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական իիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում» ծրագրի ծախսերը 2009-2011թթ. աճել են համապատասխանաբար 1.7 մլն., 1.5 մլն., 1.5 մլն. դրամով (2008թ. պետական բյուջեով 7.5 մլն. դրամ):

Անաշխատունակություն

1. «Հաշմանդամներին պրոբեզօարքոպետիկ պարագաներով ապահովում և աշքի պրոբեզօավորում» ծրագրի ծախսերի աճը 2009թ. կկազմի է 7.5 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 29.2 մլն. դրամ), 2010թ.՝ 1.1 մլն. դրամ, իսկ 2011թ.՝ 0.0 3 մլն. դրամ նվազում:

2. «Ստեփանակերտի պրոբեզօարքոպետիկ կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության սուբյեկտավորումը 2009-2011թթ. կաճեն համապատասխանաբար 5.5, 2.5, 1.8 մլն. դրամով (2008թ. 16.2 մլն. դրամ):

3. «Տեսողությունից հաշմանդամություն ունեցող անձանց «Արև» համակարգով ուսուցանում և համակարգչային տեխնիկայով ապահովում» ծրագրի ներդրում, որով նախատեսվում է 2009-2011թթ. 5, 10, 15 շահառությունից ուսուցում, որոնց ծախսերը կկազմեն 5.0, 10.0, 15.0 մլն. դրամ:

4. «Չեղոքի կառավարման ավտոմեքենաների ճեղքերում» ծրագրի ծախսերը 2009-2011թթ. կկազմեն 60.0 միլիոնական դրամ:

Ծերություն

1. «Սպայական անձնակազմի գինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաբոշակներ» ծրագրի ծախսերի աճը 2009-2011թթ. համապատասխանաբար կազմում է 59.3 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 496562.0 հազ. դրամ), 17.5 մլն. դրամ, 0.5 մլն. դրամ, որը պայմանավորված է նրանով, որ ճշտվել են բազային ցուցանիշները և հաշվի են առնվել նախորդ տարվա նկատմամբ կենսաբոշակառությունից թվի աճի տեմպերը: Միաժամանակ բարձրացվել է միջին ամսական կենսաբոշակի չափը, որի հաշվարկման հիմքում ըստ տարիների դրվել է աշխատանքային միջին ամսական կենսաբոշակների չափերի տարբերությունը՝ 3700 դրամ, 5700 դրամ, 5400 դրամ, արդյունքում միջին ամսական կենսաբոշակի չափը, առանց բաղման և վճարման ծառայության ծախսերի, կկազմի համապատասխանաբար 64200 դրամ (2008թ.՝ 60500 դրամ), 69900 դրամ, 2011թ.՝ 75300 դրամ:

2. «Հարքային գինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաբոշակային ապահովում» ծրագրի ծախսերը 2009թ. աճում են 5.8 մլն. դրամով, 2010թ.՝ 25.6 մլն. դրամով, 2011թ. նվազում են 16.7 մլն. դրամով (2008թ. պետական բյուջեով 155918.5 հազ. դրամ), որը պայմանավորված է հետևյալով. նախորդ տարիների շաբաթային գինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների թվաքանակի նվազեցման դինամիկայից ելնելով, 2009թ. և 2011թ. համար՝ իրականացվել է տվյալ խմբի կենսաբոշակառությունից թվաքանակի նվազեցումները: Միաժամանակ բարձրացվել է բազային կենսաբոշակի չափը ըստ տարիների՝ 2009թ. 800 դրամով (2008թ. պետական բյուջեով 5000 դրամ), 2010-2011թթ. համար այն նախատեսվում է հասցնել համապատասխանաբար 7000 դրամ, 8000 դրամ, արդյունքում միջին ամսական կենսաբոշակի չափը, առանց բաղման և վճարման ծառայության ծախսերի, ըստ տարիների համապատասխանաբար կկազմի 20500 դրամ (2008թ.՝ 17700 դրամ), 24500 դրամ, 28000 դրամ:

3. «Սոցիալական կենսաբոշակներ» ծրագրի ծախսերի աճը 2009-2011թթ. համապատասխանաբար կազմում է 83.9 մլն. դրամ, 62.1 մլն. դրամ, 75.8 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 278675.6 հազ. դրամ), որը պայմանավորված է հիմնական կենսաբոշակի նոր չափերի սահմանմամբ՝ 2009թ.՝ 7950 դրամ (2008թ.՝ 6800 դրամ), 2010թ.՝ 9290 դրամ, 2011թ.՝ 10870 դրամ:

4. «ԼՂՀ օրենքներով, ԼՂՀ Նախագահի իրամանագրերով և ԼՂՀ կառավարության որոշումներով նշանակված կենսաբոշակներ և ամենամյա դրամական պարզեատրումներ ու կենսաբոշակի տարբերության հատուցում» ծրագրի ծախսերի նվազումը 2009թ. կազմում է 4.8 մլն. դրամ և աճը 2010-2011թթ.՝ համապատասխանաբար 2.1 և 2.0 մլն. դրամ, (2008թ. պետական բյուջեով 22000.0 հազ. դրամ), որը պայմանավորված է դատավորների պետական կենսաբոշակների չափերի փոփոխությամբ, ինչպես նաև դրամական պարզեատրում ստացող անձանց թվաքանակի հստակեցմամբ:

5. «Ստեփանակերտի տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ ծառայությունների զննան գծով պետական պատվեր» ծրագրի ծախսերի աճը 2009-2011թթ. համապատասխանաբար կազմում է 13.9 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 70000 հազ. դրամ), 7.6 մլն. դրամ, 8.3 մլն. դրամ:

6. «Ապահովագրական կենսաբոշակներ» ծրագրի ծախսերի աճը 2009, 2010թթ. համապատասխանաբար կազմում է 1172.0 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 6547574.3 հազ. դրամ), 392.9 մլն. դրամ, 2011թ.՝ նվազել

է 78.6 մլն. դրամով, որոնք պայմանավորված են նրանով, որ հիմք է ընդունվել 31.12.07թ. դրությամբ առկա թվաքանակը՝ 23410 մարդ, հիմնական կենսաբոշակի չափը՝ 2009թ.՝ 7950 դրամ, 2010թ.՝ 9290 դրամ, 2011թ.՝ 10870 դրամ, ապահովագրական ստաժի մեկ տարվա առժեքը 2009թ.՝ 455 դրամ, 2010թ.՝ 555 դրամ, 2011թ.՝ 645 դրամ, 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամներին տրվող հիմնական կենսաբոշակի նկատմամբ հավելման չափերը քողովն է գործող չափերով: Վերոգրյալ ցուցանիշներով հաշվարկված ծախսից ելնելով միջին ամսական կենսաբոշակի չափերը կկազմեն՝ 2009թ.՝ 27500 դրամ (2008թ.՝ 23800 դրամ), 2010թ.՝ 33200 դրամ և 2011թ.՝ 38600 դրամ: 2011թ կենսաբոշակի միջին ամսական չափը 2008թ. նկատմամբ կազի 62.2 %-ով:

7. «Ապահովագրական կենսաբոշակների վճարման հետ կապված փոստային ծառայությունների ծեռքբերում» ծրագրի ծախսերի աճը 2009-2010թթ. համապատասխանաբար կազմում է 49.2 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 63184.7 հազ. դրամ), 2010թ.՝ 5.9 մլն. դրամ, 2011թ. նվազում է 1.2 մլն. դրամով, որը պայմանավորված են կենսաբոշակների վճարմանը ուղղված ընդհանուր ծախսերի հետ (հաշվարկվում է ընդհանուր ծախսերի 1.5 %-ի չափով):

Հարազատին կորցրած անձինք

1. «Թաղման նպաստի վճարում առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստաժ ունեցող գործազրկի մահվան դեպքում» ծրագրով 2009թ. կպահպանվի 2008թ. մակարդակը (540.0 հազ. դրամ), 2009, 2010թթ. կազի 90.0 հազարկան դրամով:

2. «Թաղման նպաստի վճարում աշխատող քաղաքացիների մահվան դեպքում» ծրագրով 2008թ. պետական բյուջեով նախատեսված է 475.0 հազ. դրամ, 2009-2011թթ. 500.0 հազ. դրամ: Թաղման նպաստի չափը կազմում է 25.0 հազ. դրամ, որը փոփոխությունների չի ենթարկվի:

Ընտանիքի անդամներ և զավակներ

1. «Միանվագ սոցիալական ապահովագրության վճարներ ԼՂՀ պաշտպանության և փրկարարական ծառայության ժամանակ հաշմանդամ դարձած զինծառայողներին, փրկարար ծառայողներին և զոհված (մահացած) զինծառայողների ու փրկարար ծառայողների ընտանիքներին» ծրագրով 2009 ծախսերի աճը կազմում է 6.7 մլն. դրամ, 2010-2011թթ. 4.7 միլիոնական դրամ:

2. «Պետական նպաստներ» ծրագրով նախատեսված է ծախսերի աճ, որը հիմնականում պայմանավորված է նպաստառուների թվաքանակի և նպաստների չափերի ավելացման հետ: Ըստ տարիների ծախսերը կկազմեն՝ 2201.6 մլն. դրամ, 2573.1 մլն. դրամ, 2958.1 մլն. դրամ:

3. «Պետական աջակցություն առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2009-2011թթ. բնակարաններ տրամադրել համապատասխանաբար 10, 3, 3 շահառուի: Հատկացվելիք բնակարանների կահավորման ծախսերը կկազմեն 2009թ.՝ 20.0 մլն դրամ, 2010 և 2011թթ. 6.0 մլն դրամ (2008թ. նախատեսվել էր 26.0 մլն. դրամ՝ 13 շահառուի համար):

4. «Հղության և ծննդաբերության նպաստ» ծրագրով 2009-2011թթ. ծախսերի աճը համապատասխանաբար կազմում է 172.5. մլն. դրամ, 186.9 մլն. դրամ, 248.2 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 359653.2 հազ. դրամ), որը պայմանավորված է միջին օրական նպաստի չափի բարձրացմամբ, ինչը պայմանավորված է բնակչության աշխատանքային եկամուտների աճով, և հղության և ծննդաբերության օրերի թվի ավելացմամբ՝ կապված ծնելիության աճով: Ծախսերում ընդգրկված են նաև չաշխատող կանաց համար սահմանված հղության և ծննդաբերության նպաստի գումարները:

5. «ԼՂՀ ծնելիության խթանման» ծրագրով նախատեսվում է 2009թ. հունվարի 1-ից ընտանիքում երեխայի ծննդյան թվի հաջորդականությամբ պայմանավորված նպաստի չափը 1-ին և 2-րդ երեխայի ծննդյան

հետ կապված կկազմի 100.0 հազ. դրամ (2008թ. 70.0 հազ. դրամ), 3-րդ երեխայի դեպքում՝ 500.0 հազ. դրամ, իսկ 4-րդ և հաջորդ երեխա ունենալու դեպքում՝ 700.0 հազ. դրամ, որը կներառվի «Ծննդյան խթանման» ծրագրի մեջ։ Միաժամանակ նշված ծրագրից 2009 թ. կհանվի 5 և ավելի մինչև 18 տարեկան երեխաներ ունեցող ընտանիքներին տրամադրվող էլեկտրաէներգիայի դիմաց տրամադրվող դրամական օգնությունը՝ տեղափոխելով այն պետական նպաստների համակարգը։ 6 և ավելի մինչև 18 տարեկան երեխաներ ունեցող ընտանիքների համար բնակելի տների կառուցման աշխատանքները կիրականացնի LՂՀ քաղաքաշինության նախարարությունը՝ կապիտալ ներդրումների ծրագրի ծախսերով։

2009-2011թթ. նախատեսվում է ծննդյան խթանման համար հատկացնել համապատասխանաբար 1154.8մլն. դրամ, 1190.9մլն. դրամ և 1227.0մլն. դրամ։

6. «Վարժական հավաքների և զինծառայության և փրկարարական ծառայության ընթացքում մահացած (զոհված) զինծառայողների ու փրկարար ծառայողների հուղարկավորության, գերեզմանների բարեկարգման, տապանաքարերի պատրաստման և տեղադրման հետ կապված ծախսերի փոխհատուցում» ծրագրով նախատեսվում է 2009թ. 9.8 մլն. դրամ աճ և հետագա տարիներին 2009թ. մակարդակի պահպանում։

7. «Երեխաների խնամքի և պաշտապանության N1 գիշերօրիկ հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության ծախսերը նախատեսվում են. 2009թ.՝ 51.1 մլն. դրամ, 2010թ.՝ 57.4 մլն. դրամ և 2011թ.՝ 68.6 մլն. դրամ, իսկ «Երեխաների խնամքի և պաշտապանության N2 գիշերօրիկ հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության ծախսերը կկազմեն՝ 2009թ.՝ 47.3 մլն. դրամ, 2010թ.՝ 54.2 մլն. դրամ և 2011թ.՝ 65.0 մլն. դրամ։

8. «Չոհված(նահացած) զինծառայողների նպաստառու երեխաներին միանվագ դրամական օգնության տրամադրում» ծրագրի 2009-2011 թթ. ծախսերը կկազմեն՝ 25.9 մլն. դրամ, 24.4 մլն. դրամ և 22.8 մլն. դրամ։ Ծախսերի նվազումը պայմանավորված է երեխաների թվաքանակի նվազմամբ։

9. «Նորաստեղծ ընտանիքներին ամուսնության միանվագ նպաստի տրամադրում» ծրագրի ծախսերը 2009-2011թթ. կկազմեն 300.1 մլն. դրամ, 300.2 մլն. դրամ և 300.2 մլն. դրամ։

10. «Միանվագ դրամական օգնության տրամադրում LՂՀ հիշարժան օրերի կապակցությամբ տրամադրում» ծրագրի ծախսերը 2009-2011թթ. կնվազեն 8.2, 3.0, 2.2 մլն. դրամով (2008թ.՝ 27.2 մլն. դրամ), ինչը պայմանավորված է շահառուների թվի նվազմամբ։

11. «Առաջին դասարան հաճախող երեխաներին տրամադրվող միանվագ դրամական օգնություն» ծրագրի ծախսերը 2009-2011թթ. կկազմեն՝ 44.0 մլն. դրամ, 46.0 մլն. դրամ և 48.0 մլն. դրամ։

Գործազրկություն

1. «Զեռնարկատիրական գործունեությամբ գրաղելու նպատակով պետական գրանցման համար գործազրկներին և աշխատանք փնտրող չգրաղված հաշմանդամներին տրամադրվող ֆինանսական աջակցություն» ուղղված է խթանելու փոքր և միջին թիզնեսի զարգացմանը, ինչպես նաև աջակցելու նոր աշխատատեղերի ստեծման գործընթացին։

Այս ծրագրով նախատեսվում է գործազրկներին տալ ֆինանսական աջակցություն 2009թ.՝ 495 հազ. դրամ (18 անձի), 2010թ.՝ 550 հազ. դրամ (20 անձի), 2011թ.՝ կպահպանվեն 2010թ. չափերը։

2. «Աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի ընդունելիս աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին» ծրագրով նախատեսվում է 2009թ. ընդգրկել 25 անձի և 2008 թ. պայմանագրով շարունակվող՝ 3 անձի (9900.0 հազ. դրամ), 2010թ. ընդգրկել 30 և 2009 թ. պայմանագրով շարունակվող՝ 10 անձի

(16200.0 հազ. դրամ), 2011թ. ընդգրկել 30 և 2010 թ. պայմանագրով շարունակվող՝ 10 անձի (18600.0 հազ. դրամ): Ծրագրի ծախսերի աճը ըստ տարիների կկազմեն 3.9, 6.3, 2.4 մլն. դրամ:

3. «Ապահովագրական ստած չունեցող կամ մինչև մեկ տարվա ապահովագրական ստած ունեցող գործազրկ անձանց մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում» ծրագրի ծախսերի աճը ըստ տարիների կկազմեն 8.2, 5.4, 3.8 մլն. դրամ:

4. «Ապահովագրական ստած չունեցող կամ մինչև մեկ տարվա ապահովագրական ստած ունեցող աշխատանք փնտրող չգրադադար հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցում, աշխատանքային ունակությունների վերականգնման կազմակերպում» 2009-2011թթ. ծրագրով նախատեսվում է ավելացնել մեկ անձի միջին տարեկան ծախսը (ներառյալ կրթաբոշակը)՝ 170.0 հազ.դրամ, հետագայում ավելացնելով միայն LՂՀ նվազագույն աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված ծախսերը: Ծրագրի ծախսերը ըստ տարիների կազմեն՝ 700.0, 900.0 և 38.0 հազար դրամով:

5. «Գործազրկության նպաստի վճարում» ծրագրով ծախսերի աճը 2009-2010թթ. համապատասխանաբար կազմում է 11.4 մլն. դրամ, 17.8 մլն. դրամ, 17.8 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով նախատեսվել է 95445.0 մլն. դրամ), որը պայմանագրով կազմում է LՂՀ նվազագույն ամսական աշխատավարձի բարձրացմանք (գործազրկության նպաստի չափը հաշվարկվել է LՂՀ նվազագույն ամսական աշխատավարձի 60%-ի չափով): Այդ տարիների համար գործազրկության նպաստ ստացողների թիվը նախատեսվել է 650 մարդ՝ 2008թ. 700 մարդի դիմաց:

6. «Առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստած ունեցող գործազրկության մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում» ծրագրով նախատեսվում է ծախսերի 8.2, 5.6, 4.0 մլն. դրամով աճ:

7. «Գործազրկության այլ վայր աշխատանքի գործողելու կապակցությամբ նյութական ծախսերի հատուցում» ծրագրով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2.0, 0.4 և 0.4 մլն. դրամով:

8. «Առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստած ունեցող հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցում, աշխատանքային ունակությունների վերականգնման կազմակերպում» ծրագրով 2008թ. պետական բյուջեով հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցմանը հատկացվել է 1680.0 հազ.դրամ (12 հաշմանդամի համար): 2009-2011թթ. ծրագրով նախատեսվում է ավելացնել մեկ անձի միջին տարեկան ծախսը (ներառյալ կրթաբոշակը)՝ 170.0 հազ.դրամ, հետագայում ավելացնելով միայն LՂՀ նվազագույն աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված ծախսերը: Ծախսերի աճը 2009-2011թթ. կկազմեն 20.0, 904.0, 54.0 հազ. դրամ:

9. «Երկարամյա ծառայության և արտոնյալ պայմաններով կենսաբոշակ ստացող աշխատանք կնտրող չգրադադար անձանց վերամասնագիտացում» ծրագրով նախատեսվում է ավելացնել մեկ անձի միջին տարեկան ծախսը (ներառյալ կրթաբոշակը)՝ 170.0 հազ.դրամ, հետագայում ավելացնելով միայն LՂՀ նվազագույն աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված ծախսերը: 2009-2011 թթ. ծախսերի աճը կկազմեն 600.0, 550.0, 36.0 հազ. դրամ:

10. «Աշխատաշուկայի հետազոտման և կանխատեսման աշխատանքների կազմակերպում» ծրագրով նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի սահմանել 1000,0 հազ. դրամ:

Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերի չպատկանող)

1. «Վետերանների պատվովճարներ» ծրագրով ծախսերի աճը 2009թ. կազմում է 43.8 մլն. դրամ, և նվազումը 2010-2011թթ. համապատասխանաբար՝ 12.2 մլն. դրամ և 11.4 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 55363.6 հազ. դրամ), որը պայմանագրով կազմում է պատվովճարի ամսական չափի 10.0 հազ.դրամով բարձրացմանք

(2008թ. պետական բյուջեով՝ 10.0 հազ. դրամ): Հաշվարկներում հաշվի է առնվել նաև պատվովճար ստացողների թվաքանակի նվազումը:

2. «Արտոնյալ խմբերի քաղաքացիներին դրամական օգնության տրամադրում» ծրագրով ծախսերի աճը 2009-2011թթ. կազմում է համապատասխանաբար 154.1 մլն. դրամ, 20.8 մլն. դրամ, 6.8 մլն. դրամ (2008թ. պետական բյուջեով 588634.1 հազ. դրամ), որը արդյունք է տրվող դրամական օգնության ամենամյա չափերի շուրջ 20 %-ով աճի, ինչը իր հերթին պայմանավորված է հանրային առանձին ծառայությունների սակագների թանկացման հետ:

Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)

1. «Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարում» ծրագրի ծախսերի աճը 2009թ. կկազմի 15.6 մլն. դրամ (2008թ. 198.7 մլն. դրամ), 2010թ.՝ 15.4 մլն. դրամ, իսկ 2011թ.՝ 15.8 մլն. դրամ:

2. «Առողջարանային բուժման ուղեգործություն» ծրագրի ծախսերը 2009թ. կազմեն 20.0 մլն դրամով, 2010, 2011թ. կպահպանվի 2009թ. մակարդակը:

ԳԼՈՒԽ 9. ՀԱՆԳԻՄ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ

9.1. ՄՇԱԿՈՒՅԹ

Մշակույթի ոլորտում 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն 10 ծրագրերի իրականացմանը: Նշված ծրագրերը կիրականացվեն 9 պետական կառավարման մարմինների միջոցով, որոնց համար որպես մշակույթի քաղաքականություն իրականացնող գլխադասային մարմին հանդիսանում է ԼՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը:

9.1.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴՐՆԵՐԸ

Մշակույթի ոլորտում ընդգրկված պետական կառավարման մարմինները և կազմակերպությունները ԼՂՀ կառավարության վարած մշակութային քաղաքականությանը համապատասխան իրականացնում են մշակութային ժառանգության (այդ թվում՝ նյութական և ոչ նյութական) պահպանության, պաշտպանության, ուսումնասիրության, արվեստի ստեղծագործությունների տարածման ու զարգացման, մշակութային միջոցառումների ծրագրավորման ու իրականացման, հանրության ստեղծագործական ներուժի վերարտադրման պայմանների ապահովման և այլ ծառայություններ:

ԼՂՀ կառավարության մշակութային քաղաքականությունը մշակվում է ոլորտի պետական լիազոր (գլխադասային) մարմնի՝ ԼՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության կողմից և իրականացվում պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների կողմից, մասնավորապես՝ 9 գրադարանների (այդ թվում՝ 7-ը՝ շրջանային), 7 թանգարանների (այդ թվում՝ 6-ը՝ վարչակազմների ենթակայությամբ), 2 թատրոնների (այդ թվում՝ 1-ը՝ վարչակազմի ենթակայությամբ), 17 համերգային կազմակերպությունների (այդ թվում՝ 8-ը՝ վարչակազմների ենթակայությամբ):

Ոլորտի խնդիրներն և զարգացման ուղղություններն են՝

- ♦ մշակութային ժառանգության պահպանությունը.

պատմամշակութային անշարժ հուշարձանների, մշակութային արժեքների և ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ուսումնասիրման, պահպանման և օգտագործման համայիր ծրագրերի մշակումը և իրականացնումը, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում գտնվող մշակութային արժեքների հաշվառումը.

- ♦ արվեստի և մշակութային ժամանակակից ենթակառույցների զարգացումը և մշակութային գործընթացների խրանումը.

ստեղծագործական գործունեության ազատության ապահովում՝ դեբյուտային գործընթացների խրախուսումը, մշակութային կազմակերպությունների ստեղծագործական գործունեության աջակցումը, այդ թվում՝ ստեղծագործական պատվերների իրականացումը, նյութատեխնիկական բազայի արդիականացման ապահովումը.

- ♦ մշակույթի համաշափ զարգացումը.

շրջաններում մշակույթի զարգացման ծրագրի մշակումը, մշակույթի ապակենտրոնացման (դեպի շրջաններ) քաղաքականության շարունակականության ապահովումը.

- ♦ տեղեկատվական քաղաքականության իրականացումը.

մշակութային ժառանգության հանրահոչակման, հասարակության համար հաղորդակցվելու մատչելիության ապահովման և քարոզչական ծրագրերի իրականացման միջոցով մշակույթի դերի բարձրացումը,

քաղաքացիական հասարակության և հասարակական բարքերի ու բարոյահոգեբանական կերտվածքի ձևափորմանը նպաստելը:

Խնդիրների մյուս շրջանակն առնչվում է պետական ֆինանսական միջոցների օգտագործման արդյունավետության բարձրացման հետ:

Վերջին երկու տարիների ոլորտի (համակարգի) զարգացման միտումները

2006-2007թթ. թվականների ընթացքում համակարգում իրավահարաբերությունների, իրավական դաշտի կարգավորման նպատակով մշակվել են՝ օրենքներ, L.ՂՀ կառավարության որոշման նախագծեր և իրավական ակտերի այլ նախագծեր: L.ՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը պետական կառավարման այլ մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների համագործակցությամբ իրականացրել է մշակութային համահայկական բազմաթիվ տարածքային միջոցառումներ, մրցույթներ:

Բարեգործական հիմնադրամների աջակցությամբ, ինչպես նաև L.ՂՀ պետական բյուջեի միջոցներով L.ՂՀ շրջաններում վերանորոգվել են մշակութային օբյեկտները:

Անցկացվել է հորելյանական միջոցառումներ, փառատոններ, մրցույթներ և այլ կարգի միջոցառումներ:

Արտերկրի մի շարք պետությունների հետ իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ՝ համերգներ, ցուցահանդեսներ, հյուրախաղեր և այլն:

2006-2007թթ. ընթացքում մշակույթի ոլորտում իրականացվել են մի շարք նոր ծրագրեր, որոնց իրագործման նպատակով պետության կողմից հատկացվել է ֆինանսական միջոցներ, ինչպես նաև շարունակվել են մինչ այդ գործող երկարաժամկետ ծրագրեր՝ ֆինանսական ընդլայնումով: Ֆինանսական ցուցանիշները մեկ տարվա կտրվածքով պահպանվել կամ աճել են /ըստ ուղղությունների/.

Գրադարաններ

Ոլորտում ընդգրկված են L.ՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության ենթակայության 8 գրադարանները, որոնց սուբյեկտավորման իրականացումը ներառում է նշված գրադարանների հիմնական գործառույթների ընդգրկումությունը բնութագրող հետևյալ ցուցանիշները՝ տարածքային առումով՝ ք. Ստեփանակերտը և հանրապետության 7 շրջանները, ընթերցողների տարիքային խճերի առումով՝ մանկապատանեկան և մեծահասակներ, ըստ տվյալ գրադարանի հավաքածուի գրականության ու տեղեկատվության բովանդակության՝ բազմաթիվ կամ մասնագիտացված ուղղվածության:

2007 թվականին նախատեսված ֆինանսական միջոցները նպատակառությունների մասնականացմանը և համալրմանը :

Թանգարաններ

Ներկայումս թանգարանային ոլորտում ընդգրկված են 7 երկրագիտական թանգարաններ: Թանգարանային հավաքածուներում ընդգրկված թանգարանային առարկաները ներկայացնում են հայկական մշակույթն ու արվեստը՝ մարդկության քաղաքակրթության ձևափորման ակունքներից մինչև մեր օրերը, ինչպես նաև Արցախի բնաշխարհը:

2007թ թանգարանային այցելուների քանակը կազմում է 49172 մարդ:

Արվեստ (թատերարվեստ, երաժշտարվեստ, պարարվեստ)

Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի և պարարվեստի ավանդույթների պահպանումը և զարգացումը իրականացվում է 18 թատերահամերգային կազմակերպությունների միջոցով:

ԼՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության համակարգում գործող 2 քատրոններում ցուցադրվել է 75 ներկայացում՝ 13463 հանդիսատեսով: Համակարգում գործող 17 համերգային կազմակերպությունները կազմակերպել են 99 համերգ՝ 27255 հանդիսատեսով:

Սիջազգային մշակութային համագործակցության կարևորագույն և անբաժանելի մասն են կազմում Հայաստան- Սփյուռք-Արցախ մշակութային կապերը, որոնք իրականացվում են «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» համահայկական փառատոնի ծրագրերի շրջանակներում:

Պատմամշակութային հուշարձանների պահպանություն

Ոլորտի հիմնական խնդիրներն են պատմամշակութային անշարժ հուշարձանների ուսումնասիրումը, դրանց վերականգնման ու պահպանության համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի ստեղծումը, ինչը պետական քաղաքականության մի մասն է կազմում: Սա ոչ միայն կարող է էապես նպաստել հայագիտության այդ բնագավառի զարգացմանը, պատմամշակութային ժառանգության պահպանմանը, այլև Արցախում գրուաշրջության զարգացման գործընթացին, որը հանրապետության զարգացման գերակա ուղղություններից է:

Պատմամշակութային անշարժ հուշարձանների պահպանության ոլորտն ընդգրկում է պատմամշակութային անշարժ արժեքների հայտնաբերումը, պետական հաշվառումը, դրանց անխարդության ապահովումը, ամրակայումը, նորոգումը, վերականգնումը և նպատակային օգտագործումը: Հանրապետության տարածքում ներկայումս հաշվառված են շուրջ 2000 հուշարձաններ՝ դրանցում զգալի մաս են կազմում եկեղեցիները և խաչքարերը:

Մշակութային և երիտասարդական միջոցառումներ

2007 թ. անցկացվել է հորելյանական միջոցառումներ, հուշ-երեկոներ, փառատոներ, մրցույթներ և այլ կարգի միջոցառումներ: Արտերկրի մի շարք պետությունների հետ իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ՝ համերգներ, ցուցահանդեսներ, հյուրախաղեր և այլն:

Մշակութային միջոցառումների համար նախատեսված հատկացումները նպատակառության մեջ հորելյանների, ցուցահանդեսային գործունեության, թատերահամերգային կազմակերպություններին ստեղծագործական պատվերների տրամադրմանը և այլ մշակութային ծրագրերի իրականացմանը:

2008 թվականից հանրապետական նշանակության միջոցառումները ապակենտրոնացվել են դեպի շրջաններ՝ «Տրնդեն» ազգային սոոնք անցկացվել է Հայութիքի, Մարտակերտի և Ասկերանի շրջաններում: Տարածքային համագործակցության հիմնական խնդիրներն առնչվում են ԼՂՀ շրջաններում մշակութային կյանքի աշխուժացմանն ու զարգացմանը: Համերգային հյուրախաղերի, հանրապետական միջոցառումների տեղափոխումը ԼՂՀ շրջաններ կնպաստեն շրջանների բնակչության գեղագիտական զարգացմանը ու ազատ հանգստի կազմակերպմանը:

Պետական երիտասարդական քաղաքականության գործառույթներից են՝ երիտասարդության դաստիարակության, կրթության, աշխատանքի, կենցաղի, զինվորական ծառայության, ազատ ժամանակի կազմակերպման, առողջության պահպանման, երիտասարդության սոցիալական պաշտպանվածության, ստեղծագործական ներուժի բազմակողմանի զարգացման և հասարակության քաղաքական, տնտեսական, սոցիալ-մշակութային կյանքին գործուն մասնակցության համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը:

Չնայած վերջին տարիների ընթացքում երիտասարդական ոլորտում իրականացված բազմաթիվ աշխատանքներին՝ զգալի թվով առաջնահերթ կարևորություն ունեցող հիմնախնդիրներ տակավին լուծված չեն:

Ստեղծված իրավիճակը հնարավոր է շտկել միայն համալիր ծրագրերի մշակման և դրանց հետևողական իրականացման ճանապարհով:

ԼՂՀ մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը պետական կառավարման այլ մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների համագործակցությամբ իրականացրել է 11 երիտասարդական միջոցառում, 1 երիտասարդական հավաք և 1 երիտասարդական համաժողով: Ինչպես նաև թվով 7 անգամ աջակցել է երիտասարդական տարրեր կազմակերպություններին՝ թե ԼՂՀ տարածքում, թուր կայանալիք միջոցառումների՝ ապահովելով երիտասարդների մասնակցությունը: ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության, երիտասարդական կառույցների հետ համագործակցելով ԼՂՀ երիտասարդները մասնակցել են 1 երիտասարդական համաժողովի, 1 համահայկական հավաքի, 1 փառատոնի:

Երիտասարդական և ուսանողական կառույցների հետ համագործակցելու նպատակով ստեղծվել է երիտասարդական կազմակերպությունների և ուսանողական միությունների խորհուրդ, որտեղ ընդգրկվել են 8 երիտասարդական և 10 ուսանողական կառույցներ:

Ոլորտի հիմնական խնդիրներն առնչվում են անհատի և հասարակության ստեղծագործական ներուժի խթանման, երիտասարդության ոլորտում պետական աջակցության ցուցաբերման, իրավական հիմքերի մշակման, օրենսդրական դաշտի ստեղծման հետ: Միևնույն ժամանակ՝

- երիտասարդական դաշտի ձևավորման և ամրապնդման համար նոր ծրագրերի ներդրմանը.
- ԼՂՀ շրջաններում երիտասարդության կյանքի աշխուժացմանը, համատեղ ծրագրերի անցկացմանը.
- միջազգային երիտասարդական ծրագրերի մասնակցությանը:

9.1.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԱՌՈ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄՃԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑԱՏՎԱԾՈՒՄ

9.1.2.1. Նպատակները

Մշակույթի ոլորտի 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծրագիրը միտված է ապահովելու մշակույթի տարրեր բնագավառներում հետևյալ նպատակների իրականացմանը՝

- Լեռնային Ղարաբաղում գտնվող հայոց մշակութային ժառանգության ամբողջական տեղեկույթի ամփոփում, պատմամշակութային հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնման և օգտագործման երկարաժամկետ ծրագրերի կազմում, ոչ նյութական մշակութային ժառանգությունը սերունդներին փոխանցելու ապահովում, պետական թանգարաններում և գրադարաններում մշակութային արժեքների պահպանության համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծում,
- արվեստի ոլորտներում երիտասարդ ստեղծագործական ներուժի հայտնաբերում, ժամանակակից մշակութային արտադրանքի, կայուն զարգացման և մրցունակության ապահովում,
- մշակույթի բնագավառում տեղեկատվական-հաղորդակցական նոր տեխնոլոգիաների և էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի ներդրում, միացյալ ավտոմատացված ցանցի զարգացում և միասնական մշակութային դաշտի ձևավորում, մշակութային ժառանգության հասանելիության, տեղեկատվական ռեսուրսներին քաղաքացիների մատչելիության ապահովում,
- մշակույթի ապակենտրոնացման (դեպի մարզեր) քաղաքականության շարունակականության ապահովում, շրջաններում մշակութային կյանքի աշխուժացում, միջշրջանային կապերի ամրապնդում,

շրջաններից բնակչության արտահոսքի կանխում, մշակութային ծառայություններից օգտվելու և մշակութային գործունեության իրականացման ապահովում:

9.1.2.2. Գերակայությունները

Մշակույթի ոլորտի զարգացման հիմնական գերակա ուղղություններն են.

• Ծրջաններում մշակույթի զարգացման ապահովում, համերգային կազմակերպությունների հյուրախաղերի կազմակերպում, շրջանների ժողործիքների համույթների գործունեությունը խթանող ծրագրերի իրականացում, փառատոնների, մրցույթների կազմակերպում:

• Սոցիալ-ստեղծագործական պատվերների և արվեստի ստեղծագործությունների պատվիրման և ձեռքբերման համակարգի ընդլայնում ու զարգացում արվեստի նոր ձևերի և ուղղությունների ներդրմամբ:

• Մշակութային ժառանգության թվանշանացում, տեղեկատվական շտեմարանների և միացյալ ավտոմատացված ցանցի ստեղծում:

• Նյութական և ոչ նյութական մշակութային արժեքների հավաքածուների համալրում, պահպանություն, պաշտպանություն և հանրահոչակում:

• Պատմական հուշարձանների պահպանություն, ամրակայում, նորոգում, վերականգնում, բարեկարգում և օգտագործում, հուշարձանների կարաստի վարում:

• Թանգարանների, գրադարանների, թատերահամերգային կազմակերպությունների նյութատեխնիկական բազայի ապահովում:

Գերակայություններն ըստ ծախսային ծրագրերի

Գրադարաններ

Գրադարանային հավաքածուների համալրում:

Գրադարանային հավաքածուների օգտագործման մատչելիության ապահովում:

Գրադարանային հավաքածուների պահպանություն, հնատիպ գրքերի վերականգնում:

Գրադարանների գործառույթներում ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման գործընթացի ապահովում:

Գրադարանային մրցունակ համակարգերի հետազոտում ու ներդրում, առաջավոր փորձի փոխանակում և կայունություն պատրաստում:

Թանգարաններ

L2Z բանգարանային հավաքածուների հրապարակման /ցուցադրությունների, տպագիր, էլեկտրոնային եղանակներով/ մատչելիության ապահովում, նոր մշտական ցուցադրությունների իրականացում:

L2Z բանգարանային հավաքածուների պահպանության ապահովում, թանգարանային առարկաների վերականգնում և կոնսերվացում:

Թանգարանային հավաքածուների համալրում:

Թանգարանային հավաքածուների կառավարման էլեկտրոնային համակարգի ստեղծման գործընթացի ապահովում:

Մշակութային արժեքների պահպանություն (արտսահանում, ներմուծում)

Մշակութային արժեքների հայտնաբերում, հաշվառում, տվյալների շտեմարանացում:

Շարժական մշակութային արժեքների փորձագետների պատրաստում, որակավորում:

Մշակութային շարժական ժառանգության տեղեկատվական շտեմարանի ստեղծում :

Պատմամշակութային հուշարձանների պահպանություն

Վերակառուցման կարիք ունեցող հուշարձանների տեխնիկական վիճակի մոնիթորինգ, դրանց պահպանական գոտիների ուսումնասիրում, ըստ վտանգվածության աստիճանի հուշարձանների դասակարգում, օգտագործման նպատակահարմարության ծրագրերի մշակում և իրականացում:

Հուշարձանների ուսումնասիրությունների, պեղումների և վերականգնման երկարաժամկետ ծրագրերի մշակում և ըստ տարիների իրականացման ապահովում

Արվեստ

Ստեղծագործական պետական պատվերների և արվեստի ստեղծագործությունների գնման համակարգի զարգացում, թատերահամերգային կազմակերպությունների խաղացանկի և երկացանկի համալրում դրամատիկական, երաժշտական երաժշտադրամատիկական նոր ստեղծագործություններով:

Փառատոնների ու մրցույթների իրականացման, հյուրախաղային գործունեության ապահովում, ստեղծագործական կողեկտիվների, անհատ կատարողների փոխանակման համար պայմանների ստեղծում:

Լ24 շրջաններում թատերահամերգային կազմակերպությունների հյուրախաղերի կազմակերպում, շրջանների ազգագրական համույթների, թատերական խմբերի, կիրառական արվեստի վարպետների գործունեությանը խթանող դրամաշնորհային ծրագրերի իրականացում, մարզային մշակույթի օրերի, փառատոնների, մրցույթների, ցուցահանդեսների, մանկապատանեկան մշակութային միջոցառումների կազմակերպում:

Ազգային ոչ նյութական մշակութային ժառանգության հավաքում, զարգացում և տարածում, ազգագրության և բանահյուսության ժողովածուների հրատարակում, ազգային ծեսերի, ավանդական տոնակատարությունների, ժողովրդական ստեղծագործության և արհեստագործության ցուցահանդես-վաճառքների կազմակերպում:

9.1.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդրող գործունեությունները

- Նվազագույն աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված աշխատավարձերի բարձրացում,
- մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգման և հուշարձանների վերականգնման համալիր ծրագրի իրականացումը,
- մշակութային ծառայություններից օգտվող շահառուների թվի աճի հետ կապված՝ ծառայությունների ֆինանսավորման ընդլայնումը,
- մշակութային միջոցառումների ընդլայնումը:

9.1.3. ՄԺԾԾ ԺԱՍՄԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի նկատմամբ՝ կտառանվի 0.71-0.89% շրջանակներում:

2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտին նախատեսվում է ուղղել՝ 2009 թվականին 954.3 մլն դրամ, 2010 թվականին՝ 1028.4 մլն դրամ, 2011 թվականին՝ 1132.9 մլն դրամ:

9.2. ՈԱՌԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՏԱՀԱՎՈՐՆՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՅԱԿՄԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԼՈՐՏ

9.2.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հեռուստատեսության և ռադիոյի ոլորտում 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն 3 ծրագրերի իրականացմանը՝ 2 պետական կառավարման մարմնի միջոցով:

Հանրային հեռուստառադիոլնկերությունը, որը գործունեություն է իրականացնում հեռուստահաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման բնագավառում, 2007թ. պատրաստել և հեռարձակել է օրական 3 ժամ հեռուստահաղորդումներ ԼՂՀ տարածքում:

Պետության կողմից սուբյեկտավորվող 3 ժամ հաղորդումների հետ միասին, Հանրային հեռուստառադիոլնկերությունը հեռարձակել է նաև օրական 0.3 ժամ տևողությամբ առևտրային և վճարովի քաղաքական գովազդ:

2008 թվականին Հանրային հեռուստառադիոլնկերությունը շարունակել է 2007 թվականից սկսած՝ հեռուստառադիոլնկերության տեխնիկական վերազինման գործընթացը: 2007թ. ընկերության տեխնիկական վերազինմանն է ուղղվել 9064,4 մլն դրամ: Նշված միջոցները ուղղվել են ժամանակակից թվային հեռուստատեխնիկայի ձեռքբերմանը, իսկ 11568,4 մլն. դրամը՝ տաղավարային սրահների վերանորոգմանը, դրանց համար արտադրատնտեսական գույքի ձեռքբերմանը: Տեխնիկական վերազինման արդյունքում հնարավորություն է ստեղծվել հեռուստառադիոլնկերության երերում ապահովել հաղորդումների ժամանակից որակ, ավելացնել սեփական արտադրության հաղորդումների քանակը, կրճատել տեխնիկական միջոցների շահագործման ծախսերը և խնայված միջոցների հաշվին բարելավել աշխատակիցների սոցիալական վիճակը:

Հանրային հեռուստառադիոլնկերությունը, որը գործունեություն է իրականացնում ռադիոհաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման բնագավառում, 2007թ. պատրաստել և հեռարձակել է օրական 3 ժամ ռադիոհաղորդումներ ԼՂՀ տարածքում, իսկ 2008թ. նույնպես պատրաստվում և հեռարձակվում է օրական 3 ժամ ռադիոհաղորդումներ ԼՂՀ տարածքում:

2007 թվականին «Հանրային հեռուստառադիոլնկերություն» ՓԲԸ-ն իր կողմից պատրաստած հաղորդումները հեռարձակել է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում:

2007-2008թ. հեռուստահաղորդումների ընդհանուր ժամերի մեջ թեմատիկ ուղղությունների տեսակարար կշիռը

hh/h	Հեռուստահաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները	Տեսակարար կշիռը ընդհանուր ժամերի մեջ (%)	
		2007թ. փաստացի	2008թ. նախատեսված
11	Լրատվական վերլուծական	51	51
22	Սոցիալ-տնտեսական, հասարակական-քաղաքական	15	17
33	Մշակութային	5	5
54	Հոգևոր	7	3
65	Երաժշտական	12	10
66	Առողջապահական	3	2
99	Մանկապատանեկան, երիտասարդական, կրթական, մարզական	7	12

2007-2008թ. ռադիոհաղորդումների ընդհանուր ժամերի մեջ թեմատիկ ուղղությունների տեսակարար կշիռը

hh/h	Ռադիոհաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները	Տեսակարար կշիռը ընդհանուր ժամերի մեջ (%)	
		2007թ. փաստացի	2008թ. նախատեսված
11	Լրատվական վերլուծական	75	75
22	Սոցիալ-տնտեսական, հասարակական-քաղաքական	9	9
33	Մշակութային	9	9
44	Հոգևոր	3	3
55	Երաժշտական	4	4

2008թ. բացի հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստումից և հեռարձակումից, ոլորտում իրականացվել են նաև հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների արխիվացման և պահպանման, հեռուստաֆիլմների արտադրության, ռադիոհեռուստատեսության պահուտային բազայի պահպանման, հասարակական կարծիքի ուսումնաիրման աշխատանքներ:

2007թ. Հանրային հեռուստառադիոընկերությունը իրականացրել է մշակութային և պատմական արժեք ներկայացնող հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների արխիվացման աշխատանքներ, որոնք իրականացվել են պետական պատվերի տեղադրմամբ: Ընդհանուր առմամբ 2007 թվականին արխիվացվել են 80 ժամ հեռուստահաղորդումներ և 50 ժամ ռադիոհաղորդումներ, 2008 թվականին կիրականացվեն ավելի մեծ ժամանակաշրջաններ:

2007թ. արխիվացվել են հանրային հեռուստառադիոընկերության կողմից պատրաստված պատմական և մշակութային արժեք ներկայացնող արխիվային ֆոնդերում պահպանվող հաղորդումների մի մասը, ինչպես նաև ռադիոյի ճայնադարանի մշակույթի մեծերի, քաղաքական ու հասարակական գործիչների ճայնագրությունները, որոնք տեղափոխվել են ժամանակակից կրիչների վրա: Այն հնարավորություն ընձեռեց ոչ միայն կրճատել ժամաները, այլև այդ հարստությունը ապահովագրել հնարավոր տեխնիկական ոչնչացումից և որակի անկումից:

2008թ. հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման ժավամները 2007թ. համեմատ չեն ավելացել:

Հեռարձակման աշխատանքները կատարվում է «Արցախսկապ» ՓԲԸ-ի միջոցով:

**9.2.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ
ՄՃԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ**

9.2.2.1. Նպատակները

Հանրային հեռուստառադիոընկերությունն իր 2009-2011 թվականների գործունեության ընթացքում առաջնորդվելու է հետևյալ նպատակների իրականացմամբ.

- Ապահովել քաղաքական, տնտեսական, կրթական, մշակութային, մասնկապատանեկան, գիտալուսավորչական, հայոց լեզվի և պատմության, մարզական, զվարճայի և հանրության համար կարևոր ու նշանակալից այլ տեղեկատվությունը ազատորեն ստանալու LՂՀ քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքը:

- Հեռուստադիտողներին և ռադիոհունկնդիրներին մատուցել այնպիսի հաղորդաշարեր և հաղորդումներ,

որոնցում հաշվի են առնվում հանրապետության տարբեր շրջանների, հասարակական տարբեր շերտերի ու սոցիալական խմբերի շահերը:

• Ապահովել բնակչության լայն խավերին իուզող և նրանց կողմից պարզաբանում պահանջող խնդիրների վերաբերյալ հաղորդումներ և լրատվություն:

• Ապահովել բնակչության անկողմնակալ, հավաստի և օպերատիվ տեղեկատվությամբ:

• Բնակչության լայն խավերի շրջանում հեռուստատեսության և ռադիոյի դերը և նշանակությունը խրախուսող գործունեության իրականացում, հեռուստատեսության և ռադիոյի կողմից տրամադրվող տեղեկատվության նկատմամբ ունկնդիրի վստահության ավելացում:

9.2.2.2. Գերակայությունները

Հանրային հեռուստառադիոընկերության խորհրդի 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի քաղաքականության հիմքում դրված է «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» LՂՀ օրենքով խորհրդին ամրագրված գործունեության ծավալման համար անհրաժեշտ ծրագրերի իրականացումը:

Հանրային հեռուստառադիոընկերությունն իր 2009-2011 թվականների գործունեության ընթացքում առաջնորդվելու է հետևյալ խնդիրների իրականացմամբ.

• Ապահովել «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» LՂՀ օրենքով պահանջվող հեռուստատեսային օրական 3 ժամ և ռադիոյի օրական 3 ժամ հաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման ծավալները,

• Ապահովել Հանրային հեռուստառադիոընկերության կողմից պատրաստվող և հեռարձակվող հաղորդումների բազմազանությունը,

• Ապահովել Հանրային հեռուստառադիոընկերության հաղորդումների սփռումը հանրապետության ամբողջ տարածքում:

2009-2011 թվականներին Հանրային հեռուստառադիոընկերության գարգացման հիմնական ուղղություններն են.

• Հեռարձակվող հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների ընդհանուր ծավալում բնակչության լայն խավերին մատչելի հայալեզու, սեփական և հայրենական արտադրության հաղորդումների քանակի ավելացումը,

• Տեխնիկական վերագինման միջոցով Հանրային հեռուստառադիոընկերության արտադրական ծախսերի կրճատումը և աշխատակիցների սոցիալական վիճակի բարելավումը,

9.2.2.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

2009-2011 թվականներին հեռուստատեսության և ռադիոյի ոլորտին ուղղվող հատկացումները կավելանան 77.7 մլն դրամով: Ելնելով ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունից և գերակայություններից՝ ծախսերի ավելացումը հիմնականում կուղղվի պահպանման ծախսերի ավելացմանը:

9.2.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱԿԱՀԱՏՎԱԾՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍՅՑԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հեռուստատեսության և ռադիոյի ոլորտին նախատեսվում է 2009-2011 թվականներին ուղղել՝ 205.4 մլն դրամ, 228.0 մլն դրամ, 265.4 մլն դրամ: Ծախսերի աճը կկազմի՝ 2009 թվականին՝ 9.4 տոկոս աճ 2008 թվականի նկատմամբ, 2010 թվականին՝ 11 տոկոս աճ 2009 թվականի նկատմամբ, 2011 թվականին՝ 16.4 տոկոս աճ 2010 թվականի նկատմամբ:

2009-2011 թվականներին «ԼՂՀ հանրային հեռուստառադիոլումբներություն» ՓԲԸ ծրագրերով նախատեսվող բյուջետային հատկացումների բաշխումը ներկայացված է ստորև.

(մլն դրամ)

	2007 փաստ.	2008 բյուջե	2009 ծրագիր	2010 ծրագիր	2011 ծրագիր
Հեռուստառադիոհաղորդումներ ընդամենը,	164.0	187.7	205.4	228.0	265.4
Հեռուստառադիոհաղորդումներ	148.9	166.8	182.5	202.6	235.8
Առդիոհաղորդումներ	15.1	20.9	22.9	25.4	29.6

Հիմք ընդունելով Հանրային հեռուստառադիոլումբներության հիմնական գերակայությունները և նպատակները՝ 2009-2011 թվականներին առաջնահերթությունը կտրվի շարունակական աշխատանքների հետևյալ ուղղություններին.

1. Հանրային հեռուստառադիոլումբների՝ հեռուստատեսության գծով, պատրաստում և հեռարձակում (օրական 3 ժամ՝ 9 թեմատիկ ուղղություններով):
2. Հանրային հեռուստառադիոլումբների՝ ռադիոի գծով, պատրաստում և հեռարձակում LՂՀ տարածքում (օրական 3 ժամ՝ 7 թեմատիկ ուղղություններով):
3. Հանրային հեռուստառադիոլումբներության մշակութային և պատմական արժեք ներկայացնող հաղորդումների արխիվացում՝ (համապատասխանաբար):
4. LՂՀ հեռուստառադիոտեսության պահուստային բազայի պահպանում:
5. Հանրային հեռուստառադիոլումբների վերաբերյալ հասարակական կարծիքի ուսումնասիրություն:

Ոլորտի պետական հատվածի եկամուտները

Բացի պետական բյուջեից ստացվող միջոցների հաշվին իրականացվող հեռուստառադիոհաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման աշխատանքներից, իրականացվում են նաև հովանավորչական հաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման, առևտրային գովազդի հեռարձակման և վերահեռարձակման ծառայություններ:

2009-2011թթ. ոլորտի ընկերությունները կշարունակեն իրականացնել վերոնշյալ գործունեության տեսակները և միաժամանակ աշխատանքներ կտարվեն դրանցից ստացվող եկամուտների ծավալների ավելացման ուղղությամբ:

Վճարովի ծառայություններից ստացված եկամուտներն ուղղվում են ընկերությունների տեխնիկական վերագինմանը, ինչպես նաև աշխատակիցների վարձատրմանը:

9.3. ՀԱՆԳՍԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՈԼՈՐՏ

9.3.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Սպորտի ոլորտի 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծրագրի իրականացումը ենթադրում է մի շարք հիմնական խնդիրների լուծում, որոնք ներկայում գտնվում են ԼՂՀ ԿԱ սպորտի պետական կոմիտեի ուղարկության կենտրոնում: Այդ խնդիրները հետևյալն են:

- զանգվածային ֆիզկուլտուրային, առողջարարական համայնքային, շրջանային, հանրապետական միջոցառումների անցկացում.

- հանրապետական փառատոնների անցկացում.

- մարզաձևերի զարգացում.

- օլիմպիական և պարալիմպիկ խաղերին, ՀՀ, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններին ԼՂՀ մարզիկների մասնակցություն.

- հաշմանդամների տարբեր խմբերի շրջանում ֆիզկուլտուրային- առողջարարական աշխատանքների հետագա բարելավում.

- ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի ու առողջ ապրելակերպի արմատավորման քարոզությանն ուղղված համային միջոցառումների և ծրագրերի իրականացում.

- ոլորտը կարգավորող իրավական ակտերի մշտական գործընթացի կազմակերպում.

- ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի բնագավառում բարեփոխումներ կատարելու.

- սպորտի ծրագրերի պահանջներից բխող հիմնահարցերին, խնդիրներին ծանոթանալու նպատակով հանրապետական, շրջանային համայնքային սեմինար-խորհրդակցությունների անցկացում.

- բնակչության, մասնավորապես ուսումնական հաստատություններում, ֆիզիկական դաստիարակության անընդհատությանը, հայրենիքի պաշտպանությանը պատրաստ երիտասարդությանը նպաստող միջոցառումների անցկացում:

Մարզաձևերի զարգացման նպատակով 2008թ. պետական բյուջեով մարզական միջոցառումների անցկացման համար հատկացված գումարների աճը զգալիորեն նպաստել է մարզիկների մարզական վարպետության բարձրացմանը. ի հաշիվ ԼՂՀ, ՀՀ առաջնություններին, միջազգային մրցումներին մասնակցության բանակների ավելացմանը:

2008թ. ԼՂՀ պետական բյուջեով հատկացված միջոցներով անց են կացվել 21 ԼՂՀ առաջնություններ՝ մասնակցությամբ 1231 մարզիկների, ԼՂՀ հավաքական թիմերը մասնակցել են ՀՀ 44 առաջնությունների՝ մասնակցությամբ 329 մարզիկների, 13 մարզիկ մասնակցել են 9 միջազգային մրցաշարերի:

Անց են կացվել նախազորակոչային և գրակոչային տարիքի երտասարդական հանրապետական մարզական խաղեր, ՀՀ նախագահի մրցանակի համար «Լավագույն մարզական ընտանիք» հանրապետական մրցույթ, «Առողջ ապրելակերպ», «Հուսո Գավաթ», «Ազգային փառատոն»:

ԼՂՀ-ում գործում են 10 մանկապատանեկան մարզադպոց, որոնց 193 մարզական խմբերում մարզվում են 2400 պատանիներ և աղջիկներ:

Նշված մարզադպոցներում աշխատում են 98 մարզիչ-մանկավարժներ:

Հիմնականում ԼՂՀ հավաքական թիմերը համայնքում են մարզադպոցների մարզիկներից:

Վերջին 2 տարիներին նկատվում է մարզադպոցներում ուսումնամարզական խմբերի և պարապողների թվի աճ: Մարզադպոցների գործունեությունը արդյունավետ դարձնելու, պարապողների համար անհրաժեշտ

պայմաններ ստեղծելու նպատակով LՂՀ կառավարությունը 2008 թվականին միջոցներ է տրամադրել երկու մարզադպրոցների մարզաքանությունները վերանորոգելու համար

9.3.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄՃԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

9.3.2.1. Նպատակները

LՂՀ հանգստի և սպորտի ոլորտի հիմնական նպատակներն են.

• բնակչության առողջության ամրապնդումը, անհատի ներդաշնակ զարգացումը, աշխատունակության բարձրացումն ու երկարակեցության ապահովումը.

• տարիքային և սոցիալական տարրեր խմբերի անձանց համար ֆիզիկական դաստիարակության անընդհատությունը և ֆիզիկական կուտուրայով և սպորտով զբաղվելու մատչելիությունը.

• հայրենիքի պաշտպանությանը պատրաստ երիտասարդությանը ֆիզիկական պատրաստականության ապահովումը.

• բարձրակարգ մարզիկների պատրաստումը, օլիմպիադական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում և այլ միջազգային մրցասպարեզներում երկրի վարկանիշի բարձրացման նպատակով LՂՀ հավաքական թիմերի և մարզիկների մասնակցության ապահովումը:

9.3.2.2. Գերակառությունները

LՂՀ 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով LՂՀ հանգստի և սպորտի ոլորտի հիմնական գերակայություններն են.

• օլիմպիական հերթափոխի և բարձրակարգ մարզիկների պատրաստումը,

• բնակչության ֆիզիկական դաստիարակության ապահովումը.

• LԵԽՆԱՅԻՆ Ղարաբաղի Հանրապետությունում գործող մանկապատանեկան մարզադպրոցներում աշխատող մարզիչ-մանկավարժների, դեկավար կազմի, ինչպես նաև ազգային հավաքական թիմերում ընդգրկված մարզիկների և մարզչական անձնակազմի սոցիալական վիճակի բարելավումը.

• ֆիզկուլտուրային-առողջարարական զանգվածային, հանրապետական և շրջանային միջոցառումների անցկացումը.

• հաշմանդամային սպորտին, մարզական-հասարարական կազմակերպություններին /ֆեդերացիաների/ /պետական աջակցությունը.

• մարզադպրոցներին, հանրակրթական դպրոցների և հասարակական կազմակերպություններին /մարզական/ /ֆեդերացիաներին անհրաժեշտ մարզագույքով ապահովումը:

9.3.2.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

LՂՀ 2009-2011 թվականներին LՂՀ հանգստի և սպորտի ոլորտին ուղղվող հատկացումների աճը հիմնականում պայմանավորված է.

• մարզաձևերի զարգացման նպատակով LՂՀ մարզական ֆեդերացիաներին պետական աջակցման գումարի ավելացմամբ.

• ուսումնամարզական հավաքների անցկացման ծախսերի նախատեսում:

9.3.3. ՄԺԾՅ ԺԱՍՏԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ԼՂՀ 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով ԼՂՀ սպորտի ոլորտի /առանց կառավարման ապարատի ծախսերի/ նախատեսվում է ուղղել՝ 2009թվականին 132.7 մլն դրամ, 2010 թվականին՝ 152.3 մլն դրամ, 2011թ. 166.8 մլն դրամ: 2009թ. ծախսերը ավելացվել է 12.4 %-ով 2008 թվականի հաստատվածի նկատմամբ, 2010թ. ավելացել է 14.7 %-ով 2009 թվականի նկատմամբ, 2011 թվականին ավելացել է 9.5 %-ով 2010 թվականի նկատմամբ:

ԳԼՈՒԽ 10. ԳՅՈՒՂԱՏՆԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

10.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկը՝ գյուղատնտեսությունը, տայիս է հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի ավելի քան 15.7 %-ը: Ներկայում գյուղատնտեսության ոլորտում ձևավորվել է շուկայական հարաբերություններով կարգավորվող ազատական տնտեսական համակարգ, որը ներառում է գյուղացիական տնտեսություններ, գյուղատնտեսության սպասարկման, գյուղմթերքների իրացման ու վերամշակման բազմաթիվ մասնավոր ընկերություններ:

2007թ. գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի կառուցվածքում 61.8 տոկոսը կազմում է բուսաբուծության համախառն համախառն արտադրանքը, իսկ 38.2 տոկոսը՝ անասնաբուծությանը:

10.1.1. Գյուղատնտեսության զարգացման միտումները

Ելներվ ոլորտի առանձնահատկություններից և երկրի պարենային անվտանգության խնդիրներից, կարևորվում է անցումային ժամանակաշրջանում գյուղատնտեսության պետական աջակցության քաղաքականությունը՝ ուղղված գյուղատնտեսության ոլորտում իրավական հիմքի ձևավորմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսվարողների համար գործունեության և ներդրումների բարենպաստ պայմանների ապահովմանը, ենթակառուցվածքների զարգացմանը, պարենային ու սննդամթերքի անվտանգության ապահովմանը և այլն:

Հանրապետության գյուղացիական տնտեսությունների, գյուղատնտեսությամբ գրաղվող այլ տնտեսվարող սուբյեկտների գործունեության և վարչող քաղաքականության արդյունքում 2007 թվականին գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը կազմել է 23812.5 հազ. դրամ, ինչը 2006թ. համեմատությամբ, համարելի զներով, աճել է 8.8 տոկոսով:

Վերջին տարիներին որոշակի աշխատանքներ են իրականացվել հացահատիկի, բանջարաբոստանային մշակաբույսերի և կարտոֆիլի սերմացումների, հանքային պարարտանյութերի, բույսերի պաշտպանության քիմիական միջոցների մատակարարման ուղղությամբ: Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածքները 2007թ. կազմել են 50.5 հազ. հա: 2006թ. համեմատ 2007թ. ավելացել է բուստանային մքերքների արտադրությունը՝ 80.1 տոկոսով: Վերջին տարիներին նկատելիորեն ակտիվացել է խաղողի և պտղատու այգիների հիմնան գործընթացը: 99.8 տոկոսով ավելացել է պտղի, իսկ 114.2 տոկոսով խաղողի արտադրության ծավալները:

2007թ. նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելացել է ինչպես կենդանիների գլխարանակը (քացի խոզերի), այնպես էլ անասնաբուծական մքերքների արտադրության ծավալները: Խոշոր եղջերավոր անասունների գլխարանակը ավելացել է 0.8, այդ թվում՝ կովերինը՝ 1.3, ոչխարներինը՝ 8.7, թռչուններինը՝ 3.3 տոկոսով: Մեծացել են որոշ անասնապահական մքերքների արտադրության ծավալները, այդ թվում՝ միար՝ 13.4, բուրդը՝ 1.2 տոկոսով:

10.1.2. Գյուղատնտեսության հիմնական խնդիրները

Գյուղատնտեսության բնագավառում L24 կառավարության քաղաքականությունն ուղղված է հանրապետության պարենային անվտանգության ապահովման, գյուղի սոցիալական զարգացման, գյուղացու եկամուտների առաջանցիկ ավելացման ռազմավարական նպատակների իրականացմանը:

Գյուղատնտեսության զարգացման հիմնական խնդիրներն են.

- ագրարային բարեփոխումների խորացումը, շուկայական ենթակառուցվածքների զարգացումը և տնտեսվարման ձևերի կատարելագործումը,

- պարենամթերքի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության մակարդակի բարձրացումը, սննդի անվտանգության և հիմնական պարենային մթերքների ինքնարավության նվազագույն մակարդակի ապահովմամբ պարենային անվտանգության հիմնախնդրի լուծումը,
- գյուղատնտեսությունում առկա արտադրական ներուժի՝ հողային, ջրային, աշխատանքային, գիտատեխնիկական ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործմամբ արտադրության ինտենսիվիկացման հիմնախնդրի լուծումը,
- բուսաբուծության ճյուղում ագրոտեխնիկայի առաջադիմական համակարգի ներդրումը, սերմնաբուծության, սելեկցիայի, բույսերի պաշտպանության և կարանտին միջոցառումների արդյունավետ իրականացման ապահովումը,
- անասնապահության ոլորտում տոհմային գործի, արհեստական սերմնավորման համակարգի զարգացումը ու անասնաբուժական ծառայության աշխատանքների բարելավումը,
- գյուղատնտեսական հումքի վերամշակման, ճյուղը սպասարկող և սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացմամբ նպաստելը:

10.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄՃԾՅ ԺԱՄՄԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.2.1 Նպատակները

Գյուղատնտեսությունում 2009-2011 թվականներին վարվող քաղաքականությունը կնպատակառուղիվ ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմամբ, որի հիման վրա պայմաններ կստեղծվեն գյուղատնտեսության հետագա զարգացման և ընդլայնված վերարտադրության կազմակերպման, գյուղացիական տնտեսությունների իրական եկամուտների ավելացման, հաճրապետության պարենային ապահովության և պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացման համար:

Գյուղատնտեսության ոլորտում 2009-2011 թթ. միջնաժամկետ ծրագիրը կապահովի հետևյալ կոնկրետ նպատակների իրականացումը.

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքի անկորուստ ստացում - բույսերի վնասակար օրգանիզմների բազմացման, զարգացման ու տարածման հետազոտությունների և պայքարի աշխատանքների կազմակերպման միջոցով դրանց տարածման շրջանակների նվազեցում և հետագա կանխարգելում,
- ներմուծվող և արտահանվող անվտանգ բուսական և կենդանական ծագումով մթերքներով բնակչության ապահովում, կարանտին անվտանգության ապահովում, կարանտին օրգանիզմների և կենդանական ծագում ունեցող մթերքի, հումքի և կենդանիների միջոցով հաճրապետության տարածք վարակիչ հիվանդությունների ներթափանցման կանխարգելում,
- կենդանիների և մարդու համար ընդիանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանություն, գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության բարձրացում,
- կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելիչ պատվաստումների և տոհմասելեկցիոն աշխատանքների կազմակերպում,
- գյուղացիական տնտեսություններին բարձրորակ սերմերով ապահովում, առաջնային սերմնաբուծության համակարգի ներդրման աջակցում, բույսերի սելեկցիոն նոր սորտերի պաշտպանություն, բարձր վերարտադրության սերմերի որակի զնահատում,
- գյուղացիական տնտեսությունների իրական եկամուտների և գյուղատնտեսությունում համախառն ներքին արդյունքի ավելացում,

• գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացումն ԱԱՀ-ով՝ հարկման հետ կապված բացասական երևույթների մեղմացում և գյուղատնտեսական մթերքներ արտադրողներին պետական աջակցության ցուցաբերում:

Գյուղատնտեսության ոլորտում պետական քաղաքականության նպատակներն ու գերակայությունները համահունչ են L24 գյուղատնտեսության զարգացման ռազմավարական հիմնախնդիրներին, որոնք ուղղված են գյուղատնտեսությունում առկա ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործման միջոցով գյուղատնտեսության զարգացմանը:

10.2.2. Գերակայությունները

2009-2011 թվականներին գյուղատնտեսության ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը նպատակադրություններու է գյուղատնտեսական ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրերի իրագործմանը, գիտահետազոտական աշխատանքների ընդլայնմանը, նոր տեխնոլոգիաների ներդրմանը, կրթական, տեղեկատվական և խորհրդատվական ծառայությունների ծավալների մեծացմանը և գյուղատնտեսության զարգացմանը նպաստող այլ միջոցառումների իրականացմանը: Նշված քաղաքականության իրականացման համար նախատեսվում է 2009-2011 թվականներին L24 պետական բյուջեով նախատեսվող ծախսերը նպատակադրությունների գերական նշանակություն ունեցող հետևյալ ծրագրերի իրականացմանը.

- տոհմա-սելեկցիոն և սերմնաբուծական աշխատանքների կատարում, տոհմային գործի կազմակերպում, արհետական սերմնավորման միջոցառումներ,
- բույսերի պաշտպանություն և գյուղատնտեսական կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումներ,
- գիտակրթական, տեղեկատվական և խորհրդատվական ոլորտի ամրապնդում ու զարգացում:

10.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

L24 կառավարության կողմից վարվող քաղաքականությունից ենթակա 2008-2010թթ. ՄՃԾ-ի համեմատ 2009-2011թթ. ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող հիմնական գործոնն է հանդիսանում պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձի աճը՝ նվազագույն աշխատավարձի շեմը՝ 2009թ. 30.0 հազ. դրամ, 2010թ.՝ 37.37 հազ. դրամ, իսկ 2011թ. 41.56 հազ. դրամ նախատեսումը, որի հետևանքով L24 պետական բյուջեով հաստատված ծախսերի համեմատ 2009-2011թթ. կավելանան հատկացվող գումարների ծավալները:

L24 գյուղատնտեսության բնագավառում կատարվող ծախսերի փոփոխության վրա ազդող գործոնները պայմանավորված են ինչպես գյուղատնտեսության ներճյուղային կառուցվածքային փոփոխություններով, այնպես էլ մակրոտնտեսական իրավիճակով ու բնատնտեսական պայմաններով: Մասնավորապես կատարվող ծախսերի վրա ազդում են հետևյալ հիմնական գործոնները:

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածքների և գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակի ավելացումը,
- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ու կենդանիների հիվանդությունների պարբերական բռնկումները,
- սահմանակից պետություններից գյուղատնտեսական կենդանիների ու մշակաբույսերի հիվանդությունների և վնասատուների ներքափանցման վտանգի մշտական առկայությունը,
- բնական անբարենպաստ իրավիճակով պայմանավորված աղետները (ցրտահարություն, կարկտահարություն, երաշտ և այլն),

- ծրագրերի իրականացման համար անհրաժեշտ նյութական ռեսուրսների գների բարձրացումը :

10.3. ՈԼՈՐՏԻ ԳՈՅՉՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գյուղատնտեսության ուղղվածական խնդիրների լուծման շրջանակներում պետությունն իրականացնում է հետևյալ գործառույթները.

- օրենսդրական հիմքերի ստեղծում, ազատ մրցակցության ապահովում,
- գյուղատնտեսական հողերի մոնիթորինգ և պահպանություն,
- անասունների և բույսերի համաճարակային և կարանտին հիվանդությունների կանխարգելում,
- ոլորտի գիտատեխնիկական ապահովում, տեղեկատվական և խորհրդատվական ծառայությունների աջակցություն,

ե) զարգացման ծրագրերի ընդունում և դրանց իրականացման պայմանների ապահովում:

2009-2011թթ ՄԺԾԾ-ով գյուղատնտեսության ոլորտին ուղղվող ծախսերի կանխատնումները համապատասխանաբար կկազմեն 2009թ.՝ 2750000.0 հազ. դրամ, 2010թ.՝ 3199690.5 հազ. դրամ, 2011թ.՝ 4299781.6 հազ. դրամ, այդ թվում պետքյուջեից՝ 2009թ.- 2200000.0 հազ. դրամ, 2010թ.- 2861588.6հազ. դրամ, 2011թ.-3780647.6 հազ. դրամ:

Մնացած գումարները կներդրվեն ԼՂՀ գյուղի և գյուղատնտեսության աջակցության հիմնադրամի կողմից՝ նախկինում տրամադրած վարկերի վերադարձման և հովանավորների միջոցների հաշվին:

Գյուղատնտեսության ոլորտում 2009-2011թթ միջնաժամկետ ծրագիրը կապահովի հետևյալ ծրագրերի իրականացումը.

ԲՈՒՅՍԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները.

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բուսասանիտարական վիճակի մոնիթորինգ,
- վնասատուների ու հիվանդությունների զարգացման կանխատեսում, ախտորոշում, վնասվածության տարածվածության արեալի ճշգրտում, ահազանգում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց իրազեկում վնասակար օրգանիզմների դեմ պայքարի միջոցառումների կիրառման մասին,
- իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց հողային, արտադրական, առևտրային ու պահեստային տարածքներում բույսերի պաշտպանության միջոցառումների իրականացման գործում աջակցություն և մասնագիտական խորհրդատվություն,
- բույսերի պաշտպանության կենտրոնացված պայքարի միջոցառումների ծրագրերի մշակում և դրանց իրականացման նկատմամբ վերահսկողություն,
- բունանյութերի և ազդոքիմիկատների մեջ ազդող նյութի չափերի որոշում,
- հողերի անալիզ և քարտեզագրում :

Վերոհիշյալ արդյունքներին հասնելու համար նախատեսվում է ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարում ավելի շատ ցանքատարածքներում ուսումնասիրություններ կատարել, իսկ բունանյութերի ազդող նյութի որոշման նապատակով լաբորատոր փորձաքննության ենթարկել հանրապետության տարածքում իրացվող և օգտագործվող բունանյութերի նմուշները:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հանրապետությունում առայսօր չեր իրականացվում հողերի ազդոքիմիկական անալիզ և քարտեզագրում, որը բացասարար էր անդրադառնում բույսերի պարարտացման

սխեմաների մշակմանը, «Բույսերի պաշտպանություն» ՊՈԱԿ-ի բազայի վրա նախատեսվում է ստեղծել ազրոքիմիական լաբորատորիա՝ նշյալ աշխատանքների իրականացման համար:

Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ

Ծրագրի նպատակն է հանրապետությունում իրականացնել առավել զանգվածային տարածված և վտանգավոր օրգանիզմների դեմ բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ:

Ծրագիրը նախատեսվում է իրականացնել 3 բաղադրիչներով.

1. **Պայքար մկնամման կրծողների դեմ:** Այս բաղադրիչով նախատեսվում է կենտրոնացված կարգով թունանյութերը ձեռքբերել և տրամադրել գյուղական համայնքներին, իսկ բույսերի պաշտպանության աշխատանքներն իրականացնել գյուղացիական տնտեսությունների միջոցով, որի համար գյուղացիական տնտեսություններին կտրամադրվի անհրաժեշտ խորհրդատվություն և կիրականացվի համապատասխան վերահսկողություն: Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում պայքարի միջոցառումները կիրականացվեն տարեկան 2 անգամ:

2. **Պայքար մորեխանմանների դեմ:** Նշված ծառայությունը կիրականացվի կենտրոնացված կարգով, ինչպես գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածություններում, այնպես էլ խոտհարքներում, արոտներում և այլ հողատեսքներում: ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում է բույսերի պաշտպանության միջոցառումներում ընդգրկել՝ 2009թ.- 2000 հեկտար, 2010թ.- 2000 հեկտար և 2011թ. – 2500 հեկտար հողատարածքներ :

3. **Պայքար հացահատիկի գնայուկ բզեզի դեմ:** Նշված ծառայությունը կիրականացվի կենտրոնացված կարգով, հացահատիկային մշակաբույսերի ցանքատարածություններում: ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում է բույսերի պաշտպանության միջոցառումներում ընդգրկել՝ 2009թ.՝ 1165 հա, 2010թ.՝ 2500 հա, 2011թ.՝ 3000 հա ցանքատարածքներ, որին բյուջեից կհատկացվեն համապատասխան գումարներ :

Բույսերի պաշտպանության միջոցառումների մեջ ընդգրկվող տարածությունների ընտրության հիմքում ընկած են հետևյալ սկզբունքները.

1. Բույսերի առավել վճասակար օրգանիզմներով վարակված տարածաշրջանները,

2. Հիմնական հացահատիկային մշակաբույսերի մշակությամբ գրադարձ տարածաշրջանները:

Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների շնորհիվ հնարավոր կիմի կանխել վնասատու օրգանիզմների գործունեությունը և նվազագույնի հասցնել դրանց տարածման արեալը, որը նախապայման կհանդիսանա անկորուստ բերքի ստացման համար, զգալիորեն կրարելավվի գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքների բուսասանիտարական վիճակը և շուրջ 60-80%-ով կնվազի վնասակար օրգանիզմների պատճառած վնասը:

Ծրագրի իրականացումը կապահովվի լրացուցիչ բերքի ստացում, որը կբարձրացնի գյուղացիների (հողօգտագործողների) իրական եկամուտները :

Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացման և աշխատանքների կազմակերպման քննազարդում պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման Ֆինանսավորում

Բույսերի ազրոտեխնիկայի, սերմնաբուծության, ցանքաշրջանառության և պարարտանյութերի ճիշտ օգտագործման կազմակերպումը պետությունը կպատվիրակի համայնքների ղեկավարներին և համայնքների ու գյուղատնտեսների հետ կկնքվեն 2009թ. 80, 2010, 2011թթ.- 146 պայմանագրեր:

Ծրագրով 2009թ. նախատեսվում է հատկացնել 50000.0 հազ. դրամ, 2010, 2011թթ. համապատասխանաբար՝ 120888.0 հազ. դրամ, 141036.0 հազ. դրամ :

ՄԵՐՄՆԱԲՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՈՐՏԱՓՈՐՁԱՐԿՈՒՄ

Բուսաբուծության կայուն զարգացման տեսակետից կարևորագույն միջոցառումներից մեկը՝

1. Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սորտերի (հիբրիդների) տնտեսական օգտակարության պետական փորձարկումների և դրանց արդյունքների հիման վրա արտադրության մեջ լավագույն սորտերի ներդրման կազմակերպումն է: Այդ աշխատանքներն ունեն շարունակական բնույթ և համապետական մասշտաբով ապահովում են հայրենական և արտերկրների սելեկցիոն ների կողմից բուծված արդյունավետ սորտերի օգտագործման և այդ նվաճումների իրավական պաշտպանության խնդիրների լուծումը:
 2. Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սերմերի որակի լաբորատոր անալիզի և սերմերի հավաստագրման գործընթացի կանոնակարգումը :
 3. Սելեկցիոն նվաճումների (բույսերի սորտեր, կենդանիների ցեղեր) պետական գրանցամատյանի վարում, «Սելեկցիոն նվաճումների պահպանության» ԼՂՀ օրենքի ապահովման նպատակով կարևորագույն նշանակություն ունի բույսերի նոր սորտերի և կենդանիների նոր ցեղերի պետական գրանցամատյանի վարումը և դրա հիման վրա սելեկցիոն նվաճումների պահպանության գործընթացի կանոնակարգումը:
 4. 2009թ. և հետագա տարիներին նախատեսվում է ավելացնել փորձարկվող մշակաբույսերի և սորտերի քանակը, սերմերի լաբորատոր անալիզի նմուշները և ստեղծել երկրորդ սորտափորձարկման տեղամաս : Դրա հետ կապված կավելանան
 - նյութատեխնիկական միջոցների լրացուցիչ ձեռքբերման ծախսերը
 - մասնագետների և սպասարկող անձնակազմի թվաքանակը
 - դաշտային և լաբորատոր աշխատանքների անցկացման ծախսերը :
- Այս խնդիրների լուծման ուղղությամբ նախատեսվող միջոցառումներն են՝
- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի պետական սորտափորձարկումը
 - սերմերի ծլունակության և մաքրության լաբորատոր անալիզը
 - սերմերի հավաստագրման կանոնակարգում և փաստաթղթավորում
 - սելեկցիոն նվաճումների (բույսերի սորտեր, կենդանիների ցեղեր) վերաբերյալ պաշտոնական տեղեկատվության հրապարակում

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԹՅՈՒՆ, ՏՈՀՄԱԲՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱԿԱՍԱՍԱՐԱԿԱՅԻՆ ՍԻԶՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ

Ծրագրի իրականացման նպատակն է կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների համաճարակային վիճակի բարելավումը, մարդու և կենդանիների համար ընդհանուր հիվանդություններից բնակչության պաշտպանումը:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում կրաքարանա հակահամաճարակային միջոցառումների արդյունքում պատվաստված կենդանիների վարակամերժության (ինունայնության) մակարդակը և կկատարվի գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների ախտորոշումը լաբորատոր մեթոդներով :

Նշված արդյունքներին հասնելու համար նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

➤ շիճուկամոնիտորինգ (սերոնոնիտորինգ)՝ կատարվում է հակահամաճարակային միջոցառումների իրականացումից հետո, որի հիման վրա գնահատվում են առանձին հիվանդությունների դեմ կատարված կանխարգելիչ պատվաստումների արդյունքները,

➤ գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների տեսակներին պատվաստանյութերի համապատասխանության գնահատում,

➤ պատվաստանյութերի և ախտորոշիչ նյութերի պահպանություն՝ սահմանված նորմերին համապատասխան,

➤ անասնաբուժական պետական տեսչության կողմից ներկայացված փորձանմուշների ախտորոշում և եզրակացության տրամադրում,

➤ հակահամաճարակային մոնիթորինգի իրականացում,

Հանրապետությունում անասնաբուժական հակահամաճարակային կայուն իրավիճակ ապահովելու, ինչպես նաև մարդկանց և կենդանիների ընդհանուր վարակիչ հիվանդությունները կանխելու նպատակով հանրապետությունում իրականացվում են ամենամյա հակահամաճարակային պարտադիր միջոցառումներ:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում (2009-2011թթ.) գյուղատնտեսական կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների դեմ հակահամաճարակային միջոցառումների մեջ նախատեսվում է ընդգրկել կենդանիների և մարդկանց համար առավել վտանգավոր հետևյալ 14 հիվանդությունները՝

1. Բրուցելյող - խոշոր եղջերավոր անասուններ, մանր եղջերավոր անասուններ, խոզեր, միասմբակավորներ
2. Տուբերկուլյոզ - խոշոր եղջերավոր անասուններ
3. Սիրիբախտ - խոշոր եղջերավոր անասուններ, մանր եղջերավոր անասուններ, խոզեր, միասմբակավորներ
4. Դաբաջ - խոշոր եղջերավոր անասուններ, մանր եղջերավոր անասուններ
5. Բրադոզ - մանր եղջերավոր անասուններ
6. Սալմոնելյոզ - խոշոր եղջերավոր անասուններ, խոզեր
7. Կարմրախտ - խոզեր
8. Առեսկի - խոզեր
9. Կատաղություն - շներ
10. Գեղնախտ - խոշոր եղջերավոր անասուններ
11. Էմկար - խոշոր եղջերավոր անասուններ
12. Պաստերելյոզ - խոշոր եղջերավոր անասուններ, մանր եղջերավոր անասուններ, խոզեր
13. Ժանտախտ - խոզեր, բոչուններ

14. Լեպտոսայիրող - խոշոր եղջերավոր անասուններ :

Կարանտինային և հասուկ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումն ու վերացումը ներառում է հետևյալ համայիր միջոցառումների միաժամանակյա և հաջորդական իրականացումը՝

ա) պատվաստուկների և այլ հակահամաճարակային միջոցառումների համար անհրաժեշտ պարագաների ձեռքբերում,

բ) հակահամաճարակային պատվաստումներ և ախտորոշիչ հետազոտումներ:

Ծրագրերի իրականացման արդյունքում հակահամաճարակային միջոցառումների մեջ ՍԺԾԾ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարում ամբողջությամբ կրնդգրկվեն խ.ե.ա., մ.ե.ա. ու խոզերը, ինչպես նաև թռչունները :

Միաժամանակ նախատեսվում է.

- տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից իրացվող կենդանական ծագման մթերքների որակի ստուգում,

- շրջանների տարածքում առկա հակահամաճարակային իրավիճակի մասին ամենամսյա հաշվետվությունների կազմում,

- անասնագլխաքանակի առկայության և շարժի մասին տեղեկատվության հավաքագրում,

- շրջանի տարածքում կենդանիներից մարդկանց փոխանցվող վարակիչ հիվանդությունների առումով տիրող անասնահամաճարակային իրավիճակի մասին LՂՀ առողջապահության նախարարության շրջանային սանհիտարական հակահամաճարակային կայաններին իրազեկում՝ բնակչության շրջանում կանխարգելիչ և հակահամաճարակային միջոցառումներ կազմակերպելու և իրականացնելու համար,

- հարկադիր սպանդի ենթակա վարակակիր անասունների դիակիզում, ինչպես նաև սուր վարակիչ հիվանդությունների բացահայտման դեպքում անասնապահական շինությունների ախտահանում :

Ծրագրերի իրականացումը կնպաստի հանրապետության տարածքում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ կայուն հակահամաճարակային վիճակի ստեղծմանը, անասնարուժանի-տարական տեսակետից բարորակ անասնապահական մթերքի և հումքի արտադրության ապահովմանը, կենդանիների և մարդու համար ընդիհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանությանը :

Անասնապահության զարգացումը նրա վերարտադրության և գենոֆոնդի պահպանումը, ինչպես նաև նոր, բարձր մթերատու անասունների ընտրասերումն ու օգտագործումն ապահովելու նպատակով հանրապետությունում նախատեսվում է.

- 2009-2011թթ. ծրագրով տարեկան իրականացնել 1500 գլուխ կովերի արհեստական սերմնավրում,

- սոնհային գործում օգտագործելով կատարելագործված մեթոդները, բարձր մթերատու կենդանիների սաղմի փոխապատվաստման (տրանզիլանտացիա) եղանակով կատարել՝ 2009թ. - 35, 2010թ. - 80, 2011թ. - 100 գլուխ կովերի մոտ :

2009թ. Ստեփանակերտի քաղաքային և շրջանային «Անասնարուժական սպասարկման կայան» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների կողմից կիրականացվի գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների ախտորոշման և հակահամաճարակային միջոցառումների գծով պետական պատվեր - 142165.5 հազ. դրամ

Անասնաբուժական ծառայության, հակահամաճարակային միջոցառումների, կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման աշխատանքների կազմակերպման բնագավառում պետության կողմից համայնքի դեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում

Ծրագրով նախատեսված հակահամաճարակային կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման, ախտորոշման և այլ անասնաբուժական ծառայությունների իրականացումը պետությունը կապատվիրակի համայնքների դեկավարներին և համայնքների ու անասնաբույժների հետ կկնքվեն 161 պայմանագրեր, որի համար նախատեսվում է հատկացնել ՄԺԾԾ 2010թ. - 133308.0 հազ. դրամ, 2011թ. - 155526.0 հազ. դրամ :

Տոհմաբուժություն

ԼՂՀ-ում տավարաբուժության զարգացման նպատակով 2009-2011թթ. նախատեսվում է արտերկրից գնված բարձր մթերատու հղի երինջները «Տոհմային կայան» ՓԲԸ-ի միջոցով խնամել ու ստանալ տոհմային մատղաշներ և այն լիզինգի ձևով տրամադրել հանրապետության ֆերմերային տնտեսություններին՝ կարնատվությունը բարձրացնելու և լրացուցիչ միևնույն ստանալու նպատակով :

ԱՅԼ ԾՐԱԳՐԵՐ

Ենթաշրջանային ծրագրերի իրականացում

Ծրագրով նախատեսվում է հանրապետության սահմանամերձ ենթաշրջանների համայնքների համաշափ զարգացման ապահովումը, որը հնարավորություն կտա արդյունավետ օգտագործել առկա բնա-տնտեսական ներուժը, աստիճանաբար հաղթահարել սահմանամերձ և լեռնային գոտիների յուրացման անհամամասնությունը՝ համեմատած հարթավայրային տարածաշրջանների հետ :

Աշնազան մշակաբույսերի սերմերի ապահովագրական ֆոնդի ստեղծում

Այդ ծրագրով, ի կատարումն «Սերմերի մասին» ԼՂՀ օրենքի պահանջների, նախատեսվում է ՄԺԾԾ 2011թ. ձեռքբերել 3000 տ. աշնազան մշակաբույսերի սերմեր, որը յուրաքանչյուր տարի կթարմացվի և կիրականացվեն դրանց պահպանման ժախսերը:

Քարձը մթերատու երինջների ձեռքբերում

Ծրագրով նախատեսվում է ՄԺԾԾ 2009թ. արտերկրից գնել 90, 2010-2011թթ 100 գլուխ բարձր մթերատու հղի երինջներ: Այդ նպատակով նախատեսվում է պետքուջենց հատկացնել 2009թ. 127500.0 հազ. դրամ 2010-2011թթ. 142500.0 հազ. դրամ :

Սերմնաբության զարգացման նախատակով վոխիատուցում

Սկսած 2009 թվականից նախատեսվում է հացահատիկի նախահիմնային սերմեր արտադրողներին սահմանել լրացման, որը հնարավորություն կտա նրանց ծախսերի մասնակի հատուցմանը և պայմաններ կստեղծվի հիմնային սերմեր արտադրողներին առանց վնասի աշխատելու և հանրապետության սերմային ֆոնդը թարմացնելու համար :

Աև զե կատարութերին աջակցություն

Ծրագրի նպատակն է՝ ցանքաշրջանառության կիրառումը և գյուղատնտեսության մշակաբույսերի բերատվության բարձրացումը, որի համար ՄԺԾԾ-ի յուրաքանչյուր տարում նախատեսվում է կատարել 10000 հա սև ցեղի աշխատանքներ՝ հողօգտագործողներին տրամադրելով 1 հա-ի դիմաց 35.0 հազ. դրամի ֆինանսական աջակցություն:

Եզրակացութեանի արտադրության սուրսիդավորում

Եզրակացորենի արտադրության ծավալները ավելացնելու նպատակով նախատեսվում է այդ կուլտուրայի մինչև 20 հա մշակությամբ գրաղվողներին տրամադրել փոխհատուցում՝ յուրաքանչյուր հեկտարի համար 35000 դրամի չափով :

Պարարտաճյութերի և սերմերի սուրսիրավորում

Ծրագրով նախատեսվում է ՄԺԾԾ-ի յուրաքանչյուր տարում նյութական աջակցություն ցուցաբերել հանրապետության գյուղացիական տնտեսություններին և հողօգտագործողներին՝ պարարտաճյութերի և սերմերի ձեռքբերման նպատակով:

«Տնհմային կայան» ՓԲԸ օյութատեխնիկական բազայի ստեղծում

Ծրագրով նախատեսվում է. «Տնհմային կայան» ՓԲԸ-ի նյութատեխնիկական բազան ամրապնդելու նպատակով 2009թ. ձեռքբերել 46678.5 հազ. դրամ գումարի սարքավորումներ :

Խորհրդատվական և տպագրական ծառայություններ

1. Գյուղական խորհրդատվական ծառայություններ

Այդ ծրագրով նախատեսվում է 2009-2011թթ. իրականացնել

- Հանրապետության գյուղատնտեսական արտադրությամբ գրաղվող սուբյեկտների, այդ թվում գյուղացիական ու ֆերմերային տնտեսությունների մասնագիտական և մարքեթինգային աջակցության կարիքների բացահայտում:

- Ազրարային արտադրության արդյունավետության և շահութաքերության բարձրացման նպատակով ուսուցողական ծրագրերի և նոր տեխնոլոգիաների փորձացուցադրական միջոցառումների մշակում ու անցկացում:

- Ոլորտի՝ համապատասխան մասնագետների ներգրավմամբ, խորհրդատվական աշխատանքների կազմակերպում, համակարգում, սեմինարների անցկացում:

ՄԺԾԾ-ի յուրաքանչյուր տարում նախատեսվում է հատկացնել 11000.0 հազ. դրամ :

2. Տպագրական ծառայություններ

- Ծրագրով նախատեսվում է L24 գյուղատնտեսության նախարարության պաշտոնական թերթի հրատարակում :

Գյուղատնտեսական տեխնիկայի համարանիշերի և հատուկ փաստաթղթերի պատվիրում

Ծրագրը կիրականացվի L24 գյուղատնտեսության նախարարության կողմից, որի նպատակն է գյուղատնտեսական տեխնիկայի ամենամյա տեխնոնման, գրանցման, հաշվառման և պետ. համարանիշերի տրման աշխատանքների իրականացումը:

Ծրագրով նախատեսվում է 2009- 2011թթ. այդ աշխատանքների կատարման համար ձեռքբերել անհրաժեշտ հաշվառման քարտեր, տեխսզննման կտրոններ, տեխսանձնագրեր և պետհամարանիշեր:

Վարկավորման ծրագրերի իրականացում

Ծրագրով նախատեսվում է L24 գյուղի և գյուղատնտեսության աջակցության հիմնադրամի միջոցով վարկավորել՝ պարարտաճյութերի ձեռքբերումը, աշնանացանի աշխատանքները, պետական պահուստային հողերի վարձակալներին, գյուղտեխնիկայի ներկրման և լիզինգով տրամադրումը, գյուղտեխնիկայի վարկային տոկոսների փոխհատուցումը :

ԳԼՈՒԽ 11. ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

11.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Դիտարկումները ցույց են տվել, որ ԼՂՀ ջրային պաշարները բավարար են ոչ միայն ներքին պահանջները բավարարելու համար, այլև վաճառելու: Պարզապես ելնելով մեր երկրի աշխարհագրական դիրքից՝ այժմ դրանք դուրս են գալիս հանրապետության տարածքից: Մակերեսային ջրերն անհրաժեշտ է ամբարել և օգտագործել այն ժամանակ, երբ մենք ջրի կարիք ունենք, իսկ գարնանային անձրևների և սեղավների ժամանակ՝ խուսափել դրա հասցրած վնասներից: Հսկայական ջրի պաշար ունենալով՝ մեր շատ բնակավայրեր այսօր գրկված են այդ կենսական ռեսուրսից:

ԼՂՀ տարածքում առկա ջրային ռեսուրսների պատկերը հետևյալն է. գոյություն ունեցող 13 խոշոր հիմնական գետերից (որոնք պատկանում են Քուր և Արաք գետերի ավազանին) Արցախի տարածքում դրանց երկարությունը 285 կմ է, որոնց ջրի հոսքը կազմում է միջին հաշվով 72.8 մ³/վրկ և, համապատասխանաբար, օրվա կտրվածքով՝ 6.3 մլն խոր.մ, տարվա կտրվածքով՝ 2.3 մլրդ.խոր.մ (75 տոկոսի ապահովածության դեպքում 1.725 մլրդ.խոր.մ):

Ոռոգման համակարգերը՝ մոտ 540 կմ (ներառյալ 217 կմ Քաշաթաղի շրջանը) ընդհանուր երկարությամ՝ հողային 378.0 կմ - 70%, քետոնապատ, 32.4 կմ - 6%, մետաղյա խողովակաշար 130 կմ - 24%, ոռոգման ջրանցքներից, որոնց տակ ոռոգման ենթակա պոտենցիալ հողատարածքները կազմում են մոտ 13500 հա, որից պայմանագրային դաշտ է բերված մոտ 2250 հա - 17%: Հանրապետության տարածքում առկա մեծ ջրամբարներից, որոնց ընդհանուր ծավալը կազմում է 635մլն. խոր. մ, որից Սարսանգ-600, Մատաղիս-20, Խաչեն 15 ոռոգման համար այսօր ԼՂՀ տարածքում ոռոգման նպատակով օգտագործվում է միայն Խաչենի ջրամբարը և մի շարք ներհամայնքային փոքր ջրամբարներ: Հողի սեփականաշնորհումից հետո հանրապետությունում վճարովի ջրօգտագործման կիրառումը, որի շնորհիվ նախատեսվում էր կատարել համակարգի շահագործումն ու պահպանումը, հանգեցրեց նրան, որ անհրաժեշտ միջոցների բացակայության պատճառով չէր իրականացվում պատշաճ շահագործում, ինչն էլ պատճառ հանդիսացավ համակարգի տեխնիկական վիճակի կտրուկ վատթարացմանը և փլուզմանը:

Նկատի ունենալով, որ ներկայիս իրավիճակում գյուղատնտեսության զարգացումը և պարենային ինքնարավարումը ռազմավարական խնդիր է, իսկ բնակչության մի զգալի մասը զրադարձ է հողագործությամբ, ապա այդ ճյուղի արդյունավետությունը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ են համապատասխան ներդրումներ հանրապետության ոռոգման համակարգը հիմնովին վերակառուցելու նպատակով:

11.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԳՈՒ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾՅ ԺԱՄՄԱԿԱՀԱՎԱԾՈՒՄ

14.2.1. Նպատակները

Ջրային տնտեսության ոլորտի հիմնական նպատակներն են՝

- ✓ Պետական սեփականություն հանդիսացող ջրային համակարգերի կառավարման ու անվտանգ օգտագործման ապահովումը.
- ✓ Ջրային համակարգերի ներդրումային քաղաքականության մշակումն ու իրացումը, ինչպես նաև ներդրումային ծրագրերի փորձաքննության կազմակերպումը.

- ✓ Զրային տնտեսության ոլորտի ընկերությունների գործունեության փոխադրումն առևտուրային սկզբունքների վրա.
- ✓ Համակարգի ձեռնարկությունների գործունեության արդյունավետության բարձրացումը.
- ✓ Զրային համակարգի արդյունավետ օգտագործման նկատմամբ վերահսկողության իրականացումը.
- ✓ Շուրջօրյա ջրամատակարարման ապահովումը.
- ✓ Համակարգի կազմակերպությունների կառավարման համակարգի բարելավումը՝ ի հաշիվ շահագործման և պահպանման ծախսերի կրճատման, կորուստների նվազեցման և վարձավճարների հավաքագրման մակարդակի բարձրացման:

11.2.2. Վերակայությունները

Զրային տնտեսության ոլորտի հիմնախնդիրներին են վերաբերում համապատասխան կազմակերպությունների միջոցով ոռոգման ջրի մատակարարման, ինչպես նաև ջրի կորուստների կրճատման ապահովումը, ուստի պահանջված ֆինանսական միջոցները առաջնահերթ կուղղվեն՝

1. ջրամատակարարման հուսալիության և գրաֆիկների պահպանման, գործընթացին,
2. հաշվառման համակարգի և ընկերությունների ֆինանսական վիճակի բարելավմանը,
3. ոռոգման համակարգի վերականգնմանը և զարգացմանը,
4. գործող ներտնտեսային ցանցերի վերականգնմանը,
5. մասնավոր կառավարման և մասնավոր կառավարիչներ ներգրավելու ուղղությամբ տարվող աշխատանքների նախապատրաստմանը:

2009-2011 թվականների ողջ ժամանակահատվածում առաջնահերթությունը կտրվի գոյություն ունեցող ծրագրերին:

11.2.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Զրային տնտեսության ոլորտի 2009-2011 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի մակարդակի վրա ազդող հիմնական գործոններն են՝

1. իրականացվելիք աշխատանքների ծավալը՝ վերականգնվող ջրատարերի երկարությունը, վերականգնվող ջրամբարների քանակը և այլն.
2. իրականացվելիք աշխատանքների տեսակը՝ պահպանում, ընթացիկ նորոգում, հիմնանորոգում, կառուցում և այլն.
3. զրային տնտեսության ընկերությունների սուբսիդավորման ծավալների առումով՝ մատուցվող ծառայությունների ծավալը, սակագները, վճարի հավաքագրման ցուցանիշը, ջրի կորուստների մակարդակը և այլն:

11.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՄԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

2009-2011թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտի զարգացման կարևորագույն նպատակների իրագործման նպատակով կուղղվեն համապատասխան գումարներ:

Սեծածավալ ներդրումներ կիրականացվեն Ստեփանակերտ քաղաքի ջրամատակարարման համակարգի արդիականացման նպատակով :

ԼՂՀ շրջանների շրջկենտրոնների և գյուղական համայնքների մեծ մասը զրկված են մաքուր ջրի ջրամատակարարումից: Գործող զրային համակարգերը կառուցվել են վաղուց և վերանորոգման սուր կարիք

ունեն, իսկ մի շարք համայնքներում ընդհանրապես ջրամատակարարման համակարգերը բացակայում են: Նշված խնդիրների լուծման համար 2009-2011թթ. ՄԺՇ-ում նախատեսվել են համապատասխան գումարներ:

ԳԼՈՒԽ 12. 2009-2011 թթ պԵՏԱԿԱՆ ԿԱՎԻԺՈՒԱԼ ԾԱԽՄԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

12.1. 2003 - 2008թ. ԻՒՄՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԳՈՒՄՆԵՐԸ

2003-2008 թթ. LՂՀ պԵՏԱԿԱՆ բյուջեից ֆինանսավորված կավիժուալ ծախսերը տատանվել են ՀՆԱ նկատմամբ 6,9-11,5%-ի շրջանակներում: Միևնույն ժամանակ, պԵՏԱԿԱՆ բյուջեի ընդամենը ծախսերի կառուցվածքում կավիժուալ ծախսերի մասնաբաժինը տատանվել է 18,6-24,7 %-ի շրջանակներում:

Աղյուսակ 12.1.1 LՂՀ պԵՏԱԿԱՆ բյուջեի կավիժուալ ծախսերը 2002 - 2007թ.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	ՎԻԱՍՏՈՎԻ					ԲՅՈՒՋԵ
Ընդամենը կավիժուալ ներդրումներ մլն. դրամ	2771,9	2939,5	3979,1	5600,0	7602.4	9780.3
%՝ պԵՏՐՅՈՒՉԵՔԻ ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	22,5	20,3	19,7	20,5	24.7	18.6
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	8,2	6,9	8,0	9,0	10.7	11.2

Ոլորտների միջև կավիժուալ ծախսերի բաշխման և ծրագրերի առաջնահերթությունների վերաբերյալ որոշումների կայացման գործընթացում LՂՀ կառավարությունը հնարավորինս ճգտել է առաջնորդվել պԵՏԱԿԱՆ քաղաքականության գերակայություններով՝ դրանք արտացոլելով պԵՏԱԿԱՆ ծախսերի, մասնավորապես, կավիժուալ ծախսերի ծրագրերում:

12.2. ԿԱՎԻԺՈՒԱԼ ԾԱԽՄԵՐԻ ԾՐԱԳՐՄԱՆ ԱԿԳՐՈՒՆՔՆԵՐԸ

2009-2011 թթ. կավիժուալ ծախսերը ծրագրելիս LՂՀ կառավարությունը, հաշվի առնելով մակրոտնեսական և հարկաբյուջետային շրջանակներից բխող ընդհանուր սահմանափակումները, առաջնորդվել է հետևյալ սկզբունքներով:

- կառավարության քաղաքականության նպատակներին և գերակայություններին համապատասխանություն,
- անվտանգության, ռազմավարական նշանակության և տարածաշրջանային մրցունակությանը նպաստող խնդիրների լուծում,
- մասնավոր հատվածի զարգացմանը (ներդրումների ներգրավմանը) նպաստում և տնտեսական աճի խրանում,
- պԵՏՈՒԹՅԱՆ կողմից ստանձնած որոշակի (ներդրումային բնույթի) պարտավորությունների կատարում,
- կավիժուալ ծախսերի առանձին ծրագրերի նպատակների և արդյունքների որոշակիություն, հատակություն և հիմնավորվածություն:

12.3. 2009-2011թթ. պԵՏԱԿԱՆ ԿԱՎԻԺՈՒԱԼ ԾԱԽՄԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

2009-2011 թթ. պԵՏԱԿԱՆ միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվում է կավիժուալ ծախսերի գծով իրականացնել 51779.1 մլն դրամ հատկացումներ՝ 2009թ.՝ 15000.0 մլն դրամ, 2010 թ.՝ 17223.0 մլն դրամ և 2011 թ.՝ 19556.2 մլն դրամ (տե՛ս աղյուսակը):

Աղյուսակ 12.3.1. ԼՂՀ 2008-2011թթ. պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերը

	2008	2009	2010	2011
	բյուջե	2009-11 ՄՃԾԾ		
Ընդամենը կապիտալ ծախսեր				
մլն. դրամ	13,152.3	15,000.0	17,223.0	19,556.2
%՝ պետրյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	25.0	24.3	24.2	24.1
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	15.1	14.5	14.1	13.5

ԼՂՀ տնտեսությունն առայժմ գտնվում է կառուցվածքային փոփոխությունների փուլում և ծրագրելով նման մակարդակի կապիտալ ծախսեր կառավարությունը, նախ և առաջ, հաշվի է առել այն հանգամանքը, որ մի շաբթ ոլորտներում մասնավոր հատվածի ներգրավումը զրեթե անհավանական է և պետական կապիտալ ծախսերը պետք է հանդիսանան մասնավոր ներդրումներին փոխարացնող ու խթանող՝ հնարավորինս բացառելով մասնավոր ներդրումների դրւսմղման հնարավորությունը:

ԳԼՈՒԽ 13. ԱՅԼ ՇՅՈՒՂԵՐ

13.1 ՓՈՔՐ ԵՎ ՍԻԶԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի զարգացման 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրն ուղղված է «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» L24 օրենքի պահանջների կատարմանը, համաձայն որի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցությունն իրականացվում է տարեկան ծրագրերով, որը մշակվում է նշված օրենքով սահմանված հիմնական ուղղություններին համապատասխան՝ ելնելով զարգացման գերակայություններից:

1. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի բնդիանոր նկարագիրը.

Կարևորելով փոքր և միջին ձեռնարկատիրության (ՓՄՁ) ոլորտի դերը երկրի տնտեսության զարգացման, նոր աշխատատեղերի ստեղծման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման, հասարակության միջին խավի ձևավորման, երկրում սոցիալական և քաղաքական կայունության ապահովման գործում, L24 կառավարությունը ՓՄՁ ոլորտը համարում է երկրի տնտեսության զարգացման գերակա ուղղություններից մեկը և շարունակական քայլեր ձեռնարկում ոլորտի պետական աջակցության և զարգացման ուղղությամբ:

L24-ում ՓՄՁ զարգացման քաղաքականությունն ու ռազմավարությունն ուղղված է ՓՄՁ պետական աջակցության հիմնական ուղղությունների իրականացմանը, L24 տնտեսական, սոցիալական և քաղաքական զարգացման գործում ՓՄՁ սուբյեկտների ներուժի լիարժեք օգտագործմանն ու դրանց դերի բարձրացմանը, ՓՄՁ սուբյեկտների գործունեության և զարգացման համար բարենպաստ միջավայրի ապահովմանն ու դրա արդյունքում ՓՄՁ սուբյեկտների թվաքանակի ավելացմանը, նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը և երկրում բնակչության միջին խավի ձևավորմանը:

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը երկրի դիմանիկ զարգացող ոլորտներից նեկան է: Տարեցտարի ավելանում է ՓՄՁ սուբյեկտների թվաքանակը, որի հետ մեկտեղ մեծանում է նրանց ազդեցությունը տնտեսական զարգացման գործընթացների վրա:

Երկրի տնտեսական զարգացման մակարդակը բնութագրող ամենակարևոր ցուցանիշի՝ ՀՆԱ-ի մեջ, ՓՄՁ ոլորտի մասնակցության 2007 թվականի ցուցանիշը կազմում է շուրջ 32.0%: 2007թ. ընթացքում հանրապետությունում ստեղծվել են շուրջ 450 նոր ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ՝ ապահովելով ավելի քան 600 նոր աշխատատեղեր:

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի բնդիանոր խնդիրները.

Զարգացման միտումների հետ մեկտեղ ՓՄՁ ոլորտում առկա են մի շարք հիմնախնդիրներ, որոնց դեռ շարունակում են բախվել ՓՄՁ սուբյեկտները: Այդ հիմնախնդիրները պայմանավորված են ինչպես օրյեկտիվ, այնպես էլ սուբյեկտիվ գործուներով, մասնավորապես, ՓՄՁ սուբյեկտների համար ֆինանսական (վարկային) միջոցների անմատչելիությամբ, գործարար տեղեկատվության, խորհրդատվության ստացման ու կաղըերի մասնագիտական ուսուցման հարցերում առկա դժվարություններով, ՓՄՁ սուբյեկտների արտադրանքի (ծառայությունների) շուկաներ առաջնային հետ կապված խնդիրներով, ինչպես նաև սկսնակ գործարարների համար ձեռնարկատիրական գործունեություն ծավալելու հետ կապված գործարար հմտությունների պակասով:

ՓՄՁ ոլորտի զարգացման և պետական աջակցության նպատակներն են.

- 1 ՓՄՁ պետական աջակցության ընդլայնումը և դրա շարունականության ապահովումը,
- 2 ՓՄՁ սուբյեկտների աջակցության համապատասխան ենթակառուցվածքների ստեղծումը և ամրապնդումը,
- 3 ՓՄՁ սուբյեկտների ֆինանսական և ներդրումային հնարավորությունների ընդլայնումը,

- 4 ՓՄՁ սուբյեկտների նորարարական և ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրմանն աջակցությունը,
- 5 ՓՄՁ սուբյեկտների՝ գործարար ուսուցողական, տեղեկատվական և խորհրդատվական ծառայություններից օգտվելու հնարավորությունների ընդլայնումը,
- 6 Գործարարությամբ զբաղվելու հնարավորությունների ընդլայնումը, մասնավորապես՝ սկսնակ գործարարների համար:
- 7 ՓՄՁ սուբյեկտների թվաքանակի ավելացումը՝ դրա հաշվին նոր աշխատատեղերի ստեղծումը:

ՓՄՁ ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

ՓՄՁ ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի (տվյալ դեպքում Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը պետական աջակցության տարեկան (2009թ., 2010թ. և 2011թ.) ծրագրերի) գծով ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները պայմանավորված են ինչպես ՓՄՁ պետական քաղաքականության արդյունավետ իրականացմամբ (ՓՄՁ սուբյեկտների թվաքանակի ավելացում՝ դրա հաշվին նոր աշխատատեղերի ստեղծում և հասարակության միջին խավի ծնավորում), այնպես էլ ՓՄՁ պետական քաղաքականության իրականացման հետ անմիջական առնչություն չունեցող գործոնների առկայությամբ (բնակչության տեղաշարժեր, բնակչության սոցիալական կառուցվածքի փոփոխություն և այլն):

ՓՄՁ ոլորտի հետագա զարգացման, մասնավորապես ՓՄՁ ոլորտում իրականացվելիք ծրագրերի գծով ծախսային գործոնների ազդեցության մեղմման նպատակով տարեցտարի ընդլայնվում է ՓՄՁ ոլորտին ուղղված պետական աջակցության շրջանակները:

Գոյուրյուն ունեցող ծախսային պարտավորությունները

Գոյուրյուն ունեցող ծախսային ծրագրերի իրականացումը մեծապես կնպաստի ՓՄՁ ոլորտի գերակայությունների և ՓՄՁ ոլորտի զարգացման և պետական աջակցության ծրագրային նպատակների իրականացմանը, որի արդյունքում ակնկալվում է .

- LՂՀ-ում գործարար ակտիվության բարձրացում.
- ՓՄՁ սուբյեկտների ֆինանսական և ներդրումային հնարավորությունների ընդլայնում.
- ՓՄՁ սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրում.
- ՓՄՁ սուբյեկտներին առևտրային բանկերի կողմից տրամադրված վարկերի տոկոսադրույթների սուբյեկտավորում.

- ՓՄՁ սուբյեկտների լիգինգային ծառայություններից օգտվելու հնարավորությունների ստեղծում և ընդլայնում.

- ՓՄՁ սուբյեկտների գործարար տեղեկատվական, խորհրդատվական և ուսուցողական ծառայություններից օգտվելու հնարավորությունների ընձեռում և ընդլայնում.

- LՂՀ շրջաններում գործարար ակտիվության բարձրացում, ՓՄՁ-ի սուբյեկտների թվաքանակի ավելացում և դրանց հաշվին նոր աշխատատեղերի ստեղծում.

- ՓՄՁ սուբյեկտների մրցունակության բարձրացում և նրանց կողմից բողարկված արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների քանակական և որակական աճ,

- նորարարություններ և ժամանակակից տեխնոլոգիաներ կիրառող ՓՄՁ սուբյեկտների հիմնադրմանն աջակցություն՝ վեճչութային, լիգինգային և ֆինանսավորման այլ մեխանիզմների կիրարկմանը,

- LՂՀ-ում գործարարությամբ զբաղվելու հնարավորությունների ընդլայնման նպատակային այլ ծրագրերի իրականացում:

Ծրագրի իրականացման համար 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսված է 2009թ. համար՝ 1000.0մլն դրամ, 2010թ. համար՝ 900.0մլն դրամ և 2011թ. համար՝ 900.0մլն դրամ:

13.2 ՀԻՓՈԹԵՔԱՅԻՆ ՎԱՐԿԱՎՈՐՈՒՄ

Հիփոթեքային վարկավորմամբ բնակարան /բնակելի տուն/ ձեռք բերելու կամ վերանորոգելու պետական աջակցությունն իրականացվում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության քաղաքացիների բնակարանային պայմանների բարելավմանը նպաստելու և բնակարանային շինարարության զարգացումը խթանելու նպատակով:

Հիփոթեքային վարկավորմամբ բնակարան /բնակելի տուն/ ձեռք բերելու կամ վերանորոգելու ֆինանսական աջակցության ծրագիրը ներառում է.

- բանկերի կողմից տրվող հիփոթեքային վարկերի տոկոսադրույթների մասնակի սուբյեկտավորումը,
- բանկերի կողմից տրվող հիփոթեքային վարկերի կանխավճարների նպատակային փոխառության տրամադրումը,
- հիփոթեքային վարկավորմամբ իրացնելու նպատակով բնակարանների /բնակելի տների/ կառուցումը:

Ծրագրի իրականացման համար 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսվում է 2009թ. համար՝ 1000.0 մլն. դրամ, 2010թ. համար՝ 1200.0 մլն. դրամ և 2011թ. համար՝ 1400.0 մլն. դրամ:

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության և հիպոթեքային վարկավորման համար LՂՀ 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2009թ. համար՝ 1500.0 մլն. դրամ, 2010թ. համար՝ 2166.6 մլն. դրամ և 2011թ. համար՝ 3055.5 մլն. դրամ:

13.3 ԸՆԴԵՐՁԲ ՕԳՏԱՎՈՐԾՈՒՄ

LՂՀ տնտեսական զարգացման և օտարերկրյա ներդրումների խթանման համար գերակա խնդիր է հանդիսանում LՂՀ ընդերքի օգտագործումը, որի համար անհրաժեշտ են ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրություններ: Հաշվի առնելով ընդերքի ուսումնասիրության համար մասնավոր ընկերություններին ու կազմակերպություններին անհրաժեշտ տեղեկատվության տրամադրումը և «Ընդերքի մասին» LՂՀ օրենսգրքի 18-րդ հոդվածը՝ 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսվում է.

-օգտակար հանածոների հանքավայրերի որոնումը և գնահատումը.

-տարրեր որոնողական, որոնողահետախուզական և հետախուզական զիտահետազոտական խմբերի կողմից մինչ այժմ կատարված երկրաբանական ուսումնասիրությունների ֆոնդային փաստացի նյութերի հավաքագրում, համակարգում և գիտական վերլուծություն, ինչպես նաև ընդերքի մասին տեղեկատվության կուտակում և պահպանում:

Միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսվում է նաև՝

1. Օգտակար հանածոների հանքավայրերից և հանքաերևակումներից, որոնք տվյալ տարին ներկայացնում են պրակտիկ հետաքրքրություն, նմուշառում և հետագա ուսումնասիրություններ ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական զիտությունների իմստիտուտի քիմիական լաբորատորիայում:
2. Երկրաբանական ֆոնդից Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օգտակար հանածոների մասին տեղեկատվության տրամադրում՝ երկրաբանական ուսումնասիրության կամ հանքավայրերի շահագործման նպատակով:
3. Երկրաբանական ֆոնդի վարում և տեղեկատվության տրամադրում հանքավայրերի երկրաբանական կառուցվածքի, այնտեղ գտնվող օգտակար հանածոների պարունակության և շահագործման պայմանների մասին, որոնք գտնվում են երկրաբանական հաշվետվություններում, քարտեզներում և այլ նյութերում:

4. Հանքավայրերի շահագործման լիցենզիա ստանալու նպատակով ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց տեղեկատվության տրամադրում հաստատված պաշարների կամ կանխատեսվող ռեսուրսների մասին:
5. Հանքավայրերի շահագործման աշխատանքային նախագծերի տեխնիկական և տեխնոլոգիական փորձաքննության անցկացում:
6. Պետական ծրագրերով նախատեսված՝ ընդերքի շահագործման և ուսումնասիրության հետ կապված այլ աշխատանքների իրագործում:

Միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով պահանջվող ծախսերը կուղղվեմ L.2 երկրաբանական լաբորատորիայի աշխատողների պահպանման ծախսերին, որը 2009 թվականին կկազմի 7500.0 հազ. դրամ, 2010 թվականին՝ 7800.0 հազ. դրամ, 2011 թվականին՝ 8000.0 հազ. դրամ:

13.4 ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

2007 թվականի պետական գույքի պահպանման ծրագրի ընդհանուր գումարը կազմել է 2042.2 հազ. դրամ, 2008 թվականին նախատեսված է՝ 2912.0 հազ. դրամ: 2009-2011 թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսվում է պետական գույքի պահպանման ծախսեր՝ 12000.0 հազ. դրամի չափով, որից 2009 թվականին՝ 4000.0 հազ. դրամ, 2010 թվականին՝ 4000.0 հազ. դրամ, 2011 թվականին՝ 4000.0 հազ. դրամ:

13.5 ԶԲՈՍԱԾՐՁՈՒԹՅՈՒՆ

2. ԶԲՈՍԱՀՐՁՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԱԿԱՐԱԳԻՐԸ

Զբոսաշրջությունը Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսության առավել դիմամիկ զարգացող ուղղություններից է, և որպես պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունք, «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքով հայտարարված է որպես գերակա ճյուղ:

Հիմք ընդունելով «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» L.2 օրենքի պահանջները և նպատակ ունենալով բարձրացնել մատուցվող զբոսաշրջային և հյուրանոցային ծառայությունների որակը, մոտեցնել դրամք միջազգայնորեն ընդունված նորմերին, ոլորտում հավասար և բարենպաստ գործարար պայմաններ ստեղծել գործունեություն իրականացնելու համար:

ԶԲՈՍԱՀՐՁՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՎԱՐԴԱՑՄԱՆ ՄԻՄՈՍՆԵՐԸ

Վերջին տարիներին, շնորհիվ զբոսաշրջության ոլորտում վարվող պետական քաղաքականության, ինչպես նաև շահագրգիռ կողմերի՝ պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, մասնավոր հատվածի և բնակչության համագործակցության, զբոսաշրջությունը Լեռնային Ղարաբաղում արձանագրում է այցելուների թվի կայուն և դիմամիկ աճ: Եթե 2006թ. Լեռնային Ղարաբաղ այցելուների քանակը կազմեց 3294, ապա 2007թ. այն հասավ մոտ 4666-ի: Զբոսաշրջիկների ընդհանուր թվաքանակից 1446 մարդ կամ 31% հանրապետություն են այցելել ԱՄՆ-ից, 933 մարդ կամ 20% Ֆրանսիայից, 380 մարդ կամ 8.1% Իրանից, 318 մարդ կամ 6.8% Կանադայից:

ԶԲՈՍԱՀՐՁՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԽԱՆԻՔՆԵՐԸ

Լեռնային Ղարաբաղում զբոսաշրջության կայուն զարգացում և Լեռնային Ղարաբաղ այցելող զբոսաշրջիկների թվի դիմամիկ աճ հնարավոր է ապահովել միայն հետևյալ խնդիրների լուծման դեպքում:

ա) զբոսաշրջային արդյունքի որակի և մրցունակության բարձրացում,

բ) զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների զարգացում,

գ) Լեռնային Ղարաբաղի՝ որպես զբոսաշրջային բարենպաստ, զրավիչ և ապահով երկրի նկարագրի ձևավորում,

դ) գրոսաշրջության ոլորտում առավել մանրակրկիտ և արդյունավետ մարքեթինգային քաղաքականության իրականացում,

ե) վիճակագրական տվյալների հավաքագրման և մշակման արդյունավետ համակարգի ներդրում,

զ) տրանսպորտային համակարգի բարելավում, մուտքի ելքի մատչելիության բարձրացում,

է) մարդկային ռեսուրսների զարգացում,

ը) հանրային առողջության և անվտանգության ապահովում,

թ) գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավում, գրոսաշրջավայրերի արդյունավետ կառավարում:

Զրուաշրջության ոլորտի հիմնական նպատակներն են՝

Սեծացնել գրոսաշրջության ներդրումը ազգային եկամտի ավելացման, համաշափ տարածքային զարգացման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման գործընթացում՝ պայմանավորված.

1) գրոսաշրջային այցելությունների քանակի աճով,

2) գրոսաշրջությունից ստացված եկամտի ավելացմանը,

3) աշխատատեղերի ստեղծմամբ:

Զրուաշրջության ոլորտում գերակա ուղղություններն են՝ ներգնա և ներքին գրոսաշրջության զարգացումը, ինչը ամրագրված է նաև «Զրուաշրջության և գրոսաշրջային գործունեության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքում:

Զրուաշրջության ոլորտում գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրեր են՝

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում Զրուաշրջության ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերի իրականացումը մեծապես կնպաստի Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում գրոսաշրջության կայուն զարգացմանը՝ գրոսաշրջային ծառայությունների որակի բարձրացման, ժամանակակից բարձրարդյունավետ ու մրցունակ գրոսաշրջային արդյունքի ձեռավորման ու միջազգային գրոսաշրջային շուկա արտահանման միջոցով:

Ծրագրի իրականացման համար 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսված է հատկացնել համապատասխան գումարներ:

13.6 ԱՍԱՆԴԱՐՏԱՅՑՈՒՄ ՉԱՓԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍԵՐՏԻՖԻԿԱՑՈՒՄ

2008 թվականի ստանդարտացման, չափագիտության և սերտիֆիկացման ոլորտում իրականացվող պետական ծրագրով ներառում էր՝

- նախարարությունների և գերատեսչությունների պետական գնումների նախապատրաստական աշխատանքներ - 4136.4 հազ. դրամ

- «Ստանդարտացման, չափագիտության և սերտիֆիկացման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ն սննդամթերքի փորձարկումների լարորատորիայի համար սարքավորումների ձեռքբերում-15000.0 հազ. դրամ:

Ստանդարտացման, սերտիֆիկացման և չափագիտության ոլորտի 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերը ուղղված են «Ստանդարտացման մասին», «Չափումների միասնականության ապահովման մասին», «Համապատասխանության զնահատման մասին» ԼՀՀ օրենքների պահանջների ապահովմանը:

Նպատակները

Ստանդարտացման, չափագիտության և սերտիֆիկացման ոլորտներում 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերը նպատակ ունեն՝

ա/ ստանդարտացման ոլորտում՝

-Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական ստանդարտներում արտադրանքի, աշխատանքների /գործընթացների/ և ծառայությունների որակի նկատմամբ պարտադիր պահանջների

կատարելագործումը, որոնք կապահովեն արտադրանքի, աշխատանքների ու ծառայությունների անվտանգությունը, շրջակա միջավայրի, բնակչության կյանքի, առողջության և գույքի պահպանումը, ինչպես նաև արտադրանքի տեխնիկական ու տեղեկատվական համատեղելությունը և համափոխարինելությունը.

-Լ2Z տարածքում միջազգային /տարածաշրջանային/, միջազգեական ստանդարտների, կիրառումը, տեխնիկական կանոնակարգերի մշակում և հաստատում,

-արտադրանքի /ծառայությունների/ տեխնիկական պայմանների փորձաքննության իրականացումն ու պետական գրանցումը:

թ/ չափագիտության ոլորտում՝

-Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում չափումների միասնականության ապահովումը.

- չափման միջոցների վերահսկողության կազմակերպումը և իրականացումը.

- սահմանված ժամկետներում չափման միջոցների, ստուգաչփում և վկայագրում.

- չափման միջոցների տեսակի պետական, տեսչական փորձարկումների կատարումը:

գ/ սերտիֆիկացման ոլորտում՝

-սերտիֆիկացման մարմինների, փորձարկման լաբորատորիանների /կենտրոնների/ հավատարմագրման աշխատանքների կազմակերպումը.

-արտադրանքի /ծառայությունների/ սերտիֆիկացման, համապատասխանության հավաստման համար գնահատման աշխատանքների կազմակերպումը.

-հավատարմագրված սերտիֆիկացման մարմինների և փորձարկման լաբորատորիանների /կենտրոնների/ տեսչական վերահսկողության իրականացումը.

13.7 ԷՆԵՐԳՈՀԱՍՏԱԿԱՐԳԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄ

Էներգետիկան ունի ռազմավարական նշանակություն երկրի անկախության, անվտանգության և տնտեսության կայուն զարգացման համար: Էներգետիկ համակարգը դիտվում է որպես տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքի հիմնական մասերից մեկը: Այդ իսկ պատճառով էներգետիկայի զարգացումը կարևորվում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության արդյունաբերության, տրանսպորտի և սոցիալ-տնտեսական զարգացման համար: Էներգետիկայի բնագավառում իրականացվող քաղաքականության հիմնահարցերից մեկը հանդիսանում է՝ ժամանակակից էներգետիկ սարքավորումների կիրառմամբ ապահովել ցածր գներով հուսալի էներգամատակարարում՝ բոլոր սպառողների կարիքները բավարարելու համար՝ միևնույն ժամանակ խթանելով երկրում էներգախնայությունը:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված լինելով երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, մեծ ուշադրություն է ցուցաբերում ՀԱԵԿ-ի անվտանգության բարձրացման միջոցառումներին և վերականգնվող էներգետիկայի զարգացմանն ուղղված ծրագրերին:

Նպատակներ

Ինչպես նշվեց, էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված է երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանն, որոնք իրենց հերթին հանդիսանում են տնտեսության կայուն զարգացման հիմնական գործոնն:

Ուստի՝ 2009-2011թթ միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի ոլորտի հիմնական նպատակները կմնան.

- Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կայուն տնտեսական զարգացմանը նպաստելը,

- Էներգետիկայի բնագավառի անվտանգության ողջամիտ մակարդակի ապահովումն, այդ թվում.

➤ ներկրվող և տեղական էներգետիկ պաշարների տարատեսականացման և արտադրական հզրությունների առավելացույնս օգտագործման ապահովումը,

➤ տեղական էներգետիկ պաշարների, էներգիայի այլընտրանքային աղբյուրների արդյունավետ օգտագործումը և դրան ուղղված տնտեսական ու իրավական մեխանիզմների կիրառումը:

2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով էներգոհամակարգի զարգացմանը կուղղվեն համապատասխան գումարներ:

13.8 Մեխանիկ պաշտպանություն

Սեյսմիկ պաշտպանության 2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրն ուղղված է ԼՂՀ տարածքում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման երկարաժամկետ պետական համալիր ծրագրի իրականացմանը:

Իրավիճակի նկարագրություն

Սեյսմիկ ուժեղ իրադարձությունների և դրանց հետ կապված մարդկային զոհերի, ինչպես նաև տնտեսական և սոցիալական ցնցումների վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ մենք մոտ ենք այն սահմանին, երբ սեյսմիկ ռիսկի քանակական փոփոխությունները կիանգեցնեն դրա նոր որակին: Այս նոր որակը կապված կլինի զանգվածային զոհերի, մեծ տարածքով ավերածությունների, կենսաապահովման գծերի շարքից դուրս գալու, կառավարության կողմից քաղաքացիներին և համաշխարհային հանրության կողմից ուժեղ երկրաշարժից տուժած պետությանը գործուն օգնություն ցուցաբերելու դժվարությունների բարձր հավանականության հետ: Այսպիսի հեռանկարն առանձնապես իրական է տնտեսական դժվարություններ կրող և սեյսմաակտիվ գոտում տեղակայված այնպիսի երկրների համար, ինչպիսին է Հայաստանը և Լեռնային Ղարաբաղը:

Մոնիթորինգի արդյունավետության բարձրացման նպատակով կատարվում են կայանների ու սարքավորումների արդիականացում:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքի սեյսմիկ վտանգի, ռիսկի գնահատման և սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման ասպարեզում՝

- ԼՂՀ տարածքի և հարակից տարածների ընթացիկ սեյսմիկ վտանգի գնահատման և զգայի երկրաշարժերի նախապատրաստման հետադարձ վերլուծությամբ օրինաչափությունների բացահայտման նպատակով կատարվել են սեյսմոլոգիական, երկրաֆիզիկական, երկրադինամիկական, երկրաքիմիական տվյալների բազայի լրացում, հավաքագրում, մշակում, վերլուծություն և մեկնաբանում,

- Հիմնվելով մոնիթորինգի տվյալների, նրանց մշակման, վերլուծության, մեկնաբանության զգայի երկրաշարժի տեստային արդյունքների վրա կազմվել են ընթացիկ սեյսմիկ վտանգի ամենօրյա ամփոփագրեր և ամփոփ տեղեկագրեր (պարբերաբար՝ շաբաթը մեկ անգամ) Հայաստանում և տարածաշրջանում՝ ընթացիկ սեյսմիկ վտանգի մակարդակի և տեղի ունեցած երկրաշարժերի վերաբերյալ:

Արևելյան ծառայության գործունեությունը կանոնակարգող օրենսդրական դաշտը և միջազգային համագործակցությունը

«Սեյսմիկ պաշտպանության Արևելյան ծառայություն» ՊՈԱԿ-ը իր լիազորությունների սահմաններում իրականացնում է ԼՂՀ սեյսմիկ պաշտպանության համակարգի կառավարումն ու պատասխանատվություն է կրում տարածաշրջանի սեյսմիկ վտանգի գնահատման, նրա կանխատեսման և սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման համար, առաջնորդվելով «Սեյսմիկ պաշտպանության մասին» ԼՂՀ օրենքով և կառավարության մի շարք

որոշումներով, առանձնապես «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման մասին» LՂՀ կառավարության 2000թ. դեկտեմբերի 26-ի, թիվ 264 որոշման:

Արևելյան ծառայությունը «ԱՊԱԾ» գրքակալության հետ աշխատանքներ է իրականացնում մի շարք միջազգային ծրագրերում, ինչպիսին են՝

- Երկրակեղեկի գեոդեզիական չափումներ (GPS) ԱՄՆ-ի NASA և UNAVCO կազմակերպությունների հետ:

- Երկրաբինական տվյալների համակարգում և վերլուծություն (READINESS) Գերմանիայի GFZ կազմակերպության հետ:

- Իրանի Իսլամական Հանրապետության ՍՇ և ՍՄ ինստիտուտի հետ:

- ճապոնիայի (Կորե) Աղետների վտանգի նվազեցման Ասիական կենտրոնի հետ:

- Կափիֆորնիայի նահանգի, (ԱՄՆ) Արտակարգ իրավիճակների կառավարման գրասենյակի հետ, HAZUS ծրագրով:

Հիմնական գերակայությունները և խնդիրները

Բնագավառի առջև դրված են երեք հիմնական խնդիրներ՝

1. Սեյսմիկ վտանգի մոնիթորինգի ապահովում:

2. Սեյսմիկ վտանգի և ռիսկի գնահատում:

3. Սեյսմիկ ռիսկի նվազեցում:

Նշված խնդիրները լրիտերու նպատակով է պայմանավորված 2009-2011թթ. ՄԺԾԾ քաղաքականության ներքոնշված հետևյալ հիմնական ուղղությունները:

Ոլորտում իրականացվելիք ծրագրի ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

ԼՂՀ տարածքում օրյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոններով պայմանավորված սեյսմիկ ռիսկը մնում է քարձր մակարդակի վրա:

ՄԺԾԾ-ի ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրեր

Ի կատարումն ԼՂՀ տարածքում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման երկարաժամկետ (30 տարվա) պետական համայիր ծրագրի՝ «ԱՊԱԾ» ՊՈԱԿ-ի հիմնական գերակայությունները և առաջնահերթ խնդիրները 2009-2011թթ. ժամանակահատվածում հետևյալն են.

- ԼՂՀ տարածքում երկրորդական բնական վտանգ ներկայացնող գոտիների՝ սողանքների տեղազննում, հետազոտությունների տրամադրում ԼՂՀ կառավարությամբ.

- ԼՂՀ բնակավայրերի, կարևոր կենսաապահովման և վրարավունակ օբյեկտների տարածքների սեյսմիկ միկրոշրջանացում, կառույցների տեխնիկական վիճակի, հետազոտության աստիճանի գնահատում:

- Ասկերան, Մարտակերտ և Հաղորդ քաղաքների միկրոշրջանացում՝ գլխավոր հատակագծի կազմման համար:

- ԼՂՀ միջին հզրության ջրամբարների պատվարների տարածքների սեյսմոտեկտոնական պայմանների ճշգրտում, մանրամասն սեյսմիկ շրջանացում, ելակետային սեյսմիկ վտանգի վերագնահատում, պատվարի և հարակից տարածքների փաստացի խոցելիության աստիճանի որոշում, քարտեզագրում, բացրողումների վերացման նպատակով եզրակացությունների և առաջարկությունների տրամադրում:

- Ստեփանակերտ քաղաքի թվով 12 բարձրահարկ շենքերի տեխնիկական վիճակի հետազոտություն, խոցելիության աստիճանի գնահատում և ամրացման համար նախագծերի տրամադրում:

- Արցախի երեխաների մոտ սրբեային հիվանդությունների կանխման, մեղմացման, աղետների ժամանակ ճիշտ և ստույգ կողմնորոշվելու հմտությունների դրսնորման, սրբեային վիճակներին նախապատրաստվածության բարձրացման ու դրանով պայմանավորված հոգեմարմնական հիվանդությունների կտրուկ նվազեցման նպատակով մանկական հոգեբանական կենտրոնի ստեղծում:

Ազգային դիտացանցի վերազինման և զարգացման համար սարքավորումների ձեռք բերում և տեղադրում:

2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրում ընդգրկվել է «ԱՊԱԾ» գործակալության «Սեյսմիկ պաշտպանության արևելյան ծառայություն» ՊՈԱԿ սուրսիդավորում՝ 2009 թվականին՝ 4100,0 հազ. դրամ, 2010 թվականին՝ 4500,0 հազ. դրամ, 2011 թվականին՝ 4900,0 հազ. դրամ:

13.9 ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՍՏՐԻ ՈԼՈՐՏ

2009-2011թվականներին նախատեսված միջոցառումների իրականացումը կնպաստի գույքային իրավունքների առաջին պետական գրանցման աշխատանքների իրականացմանը. հողի հարկի և գույքահարկի արդարացի դրույքաչափերի սահմանմանը, անշարժ գույքի շուկայի զարգացմանը և այլն:

ԼՂՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեն 2007 թվականի ընթացքում լրիվությամբ պահպել է անշարժ գույքի կադաստրի զարգացման համարի ծրագրով նախատեսված թվով 14 և Քաշարայի շրջանի անշարժ գույքի կադաստրի ստեղծման համարի ծրագրով, ինչպես նաև ընթացիկ գործունեության արդյունքներով նախատեսված աշխատանքները:

«ԼՂՀ 2007 թվականի պետական բյուջեի մասին» ԼՂՀ օրենքով և Քաշարայի շրջանի անշարժ գույքի կադաստրի ստեղծման համարի ծրագրով նախատեսված 280.0 մլն դրամի չափով ֆինանսական միջոցների հաշվին կոմիտեի ղեկավարությամբ իրականացվել են 277.0մլն դրամի չափով ծրագրային աշխատանքներ:

ԼՂՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի աշխատակազմի տարածքային ստորաբաժանումների կողմից գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման, գույքի և դրա նկատմամբ իրավունքների ու սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման ծառայությունների դիմաց գանձվել է. 112034.0 հազար դրամ:

Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցում կատարելու համար ընթացիկ գործունեության արդյունքում պետական բյուջեն է մուտքագրվել 31463.0 հազ. դրամ պետական տուրք:

2008 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված միջոցների հաշվին կոմիտեի ղեկավարությամբ նախատեսվում է իրականացնել 12 ծրագրային աշխատանքներ, որոնց իրականացման համար նախատեսված է 372555.0 հազար դրամ:

2009-2011 թվականներին կադաստրի ոլորտի միջնաժամկետ ծախսային ծրագրում անշարժ գույքի շուկայում առկա հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ նախատեսված ծրագրերի և նոր ծրագրային աշխատանքների հետ մեկտեղ կարևորվել է նաև այնպիսի միջոցառումների իրականացումը, որոնք ուղղված են շուկայական հարաբերությունների պայմաններում անշարժ գույքի շուկայի զարգացման համար բարենպաստ միջավայրի ստեղծմանը և համակարգի գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը:

13.9.1. Իրավիճակի նկարագրություն

Հաշվառման որբուում կատարվել են հետևյալ աշխատանքները.

2005-2007թվականին իրականացվել են ԼՂՀ 83 համայնքների պետական սեփականություն հանդիսացող հողերն անհատույց սեփականության իրավունքով համայնքներին փոխանցելու համար անվանացանկերի և հատակագծերի պատրաստման աշխատանքներ, ամփոփվել, հաստատվել են

կառավարության որոշումներով, և արդյունքում հողերի սկզբնական հաշվառման նյութերը սահմանված կարգով հանձնվել են համայնքների ղեկավարներին:

2006-2007թթ. կազմվել են հանրապետության 158 համայնքների հողերի օգտագործման ժամանակավոր սխեմաները և հաստատվել կառավարության համապատասխան որոշումներով:

«Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման մասին» ԼՂՀ օրենքի պահանջներն ապահովելու նպատակով իրականացվել են ԼՂՀ Քաշարադի շրջանի 53 համայնքների վարչական սահմանների ուսումնասիրման, ճշգրտման, նկարագրման համաձայնեցման, վարչական տարածքներում ընդգրկված հողերի գույքագրմամբ քարտեզագրական նյութերի բարմացման, հողերի սկզբնական հաշվառման և հողային հաշվետվությունների կազմման աշխատանքներ, արդյունքում համայնքների վարչական սահմանների նկարագրությունները, սահմանների հատակագծերը և հողային հաշվետվությունները (հաշվեկշիռները) հաստատվել են ԼՂՀ կառավարության որոշումներով:

Կադաստրային քարտեզագրման գրաֆիկական նյութերի հիման 2004-2007թթ. հանրապետության 163 համայնքներում ավարտվել են հողերի սկզբնական հաշվառման և հողային հաշվետվությունների կազմման աշխատանքները, որոնց ընթացքում ճշգրտվել է նշված համայնքների հողային փոնդի առկայությունն ըստ նպատակային նշանակության, սեփականության սուբյեկտների ու հողատեսքերի: Լրացվել են այդ համայնքների հաշվառման գրեթե և հանձնվել համայնքների ղեկավարներին՝ հողերի ընթացիկ հաշվառում իրականացնելու համար:

Կազմվել է ԼՂՀ հողային փոնդի տարեկան հաշվետվությունը/ հողային հաշվեկշիռը/ 2008 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ սահմանված կարգով կառավարության հաստատմանը ներկայացնելու համար:

2008թ իրականացվում են Շահումյանի շրջանի 18 համայնքների վարչական սահմանների ուսումնասիրման, ճշգրտման, նկարագրման համաձայնեցման, վարչական տարածքներում ընդգրկված հողերի գույքագրմամբ քարտեզագրական նյութերի բարմացման, հողերի սկզբնական հաշվառման և հողային հաշվետվությունների կազմման աշխատանքներ: Արդյունքում հողային փոնդը կրասակարգվի ըստ նպատակային և գործառնական նշանակության, հողատեսքերի, սեփականության իրավունքի սուբյեկտների: Հաշվառման աշխատանքներն անընդհատ և լիարժեք կատարելու արդյունքում կկանոնակարգվի պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև տեղեկատվության հավաքագրման, փոխանակման և տրամադրման գործընթացը :

Քարտեզագրում

2000-2007թթ. ընթացքում իրականացվել են կադաստրային քարտեզագրման աշխատանքներ հանրապետության բոլոր շրջանների 163 գյուղական համայնքներում և քաղաքային համայնքներում շուրջ 95000 անշարժ գույքի միավորների և 5295.0 հա տարածքի նկատմամբ և դրան գուգահեռ թվայնացվել ու ստեղծվել են այդ համայնքների կադաստրային քարտեզները: Արդյունքում ձեռք են բերվել անշարժ գույքի միավորների նկատմամբ գրաֆիկական և տեքստային տվյալներ: Բոլոր կադաստրային թվային քարտեզները տրամադրվել են համայնքներին և պետական կոմիտեի տարածքային ստորաբաժանումներին առաջին պետական գրանցման աշխատանքները սահմանված կարգով իրականացնելու համար:

2009-2011թթ. հանրապետության համայնքներում նախատեսվում է իրականացնել կադաստրային քարտեզագրման աշխատանքներ մոտ 4000.0 հա-ի տարածքի նկատմամբ:

Միաժամանակ հաշվի առնելով կապիտալ շինարարության և անշարժ գույքի շուկայի ակտիվացման տեմպերը՝ մի շարք համայնքներում առաջ է գալիս կադաստրային քարտեզների բարմացման խնդիր: Դրանք հիմնականում այն համայնքներն են, որտեղ քարտեզագրումն ավարտվելուց հետո համայնքի տարածքում

իրականացվել են պետական նշանակության քաղաքաշինական կամ ճանապարհաշինական աշխատանքներ, որտեղ եղել են մեծ թվով նոր հողիատկացումներ, աճուրդներ, ինչպես նաև վարձակալությամբ տրամադրված հողամասեր:

2008թ. ընթացքում իրականացվում են կաղաստրային քարտեզագրման աշխատանքներ հանրապետության Շահումյանի և Քաջարաղի շրջանների գյուղական և քաղաքային համայնքներում:

Անշարժ գույքի կաղաստրային գնահատում և շուկայի համակարգված ռիտարկումներ

2007թվականի համար գերակա խնդիր էր գույքահարկի բազաների ձևավորումը: Աշխատանքների շրջանակներում տարածքային ստորաբաժանումների կողմից գնահատվել են 2714 միավոր շենքեր, շինություններ, այդ թվում Ստեփանակերտում՝ 1564 միավոր:

Ձևավորված գույքահարկի բազաները տրամադրվել են տեղական ինքնակառավարման մարմններին: Հանրապետությունում 2004 թվականի համեմատությամբ 2007 թվականին ձևավորված գույքահարկի հարկման բազաներն ավելացել են 1690 միավորով (Ստեփանակերտում՝ 966 միավորով):

2004 թվականի համեմատությամբ, գույքահարկի հարկման բարմացման արդյունքում, շենքերի, շինությունների գույքահարկն ըստ միջինացված մոտավոր հաշվարկների կավելանա շուրջ 16.6 մլն դրամով, այդ թվում Ստեփանակերտ քաղաքում՝ շուրջ 11,7 մլն դրամով:

Գույքահարկի հարկման բազայի վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ բազմաքնակարան բնակելի շենքերի բնակարանների և անհատական բնակելի տների ընդհանուր քանակի 83,3%, այդ թվում Ստեփանակերտ քաղաքում 47,7% կաղաստրային արժեքները չեն գերազանցում 3մլն դրամը, որի հետևանքով համաձայն «Գույքահարկի մասին» ԼՂՀ օրենքով սահմանված արտոնության, գտնվում են հարկման դաշտից դուրս:

ԼՂՀ կառավարության 2006 թվականի հունվարի 24-ի N 42 որոշմամբ սահմանված կարգով յուրաքանչյուր ամիս տեղական ինքնակառավարման մարմնները կաղաստրի տարածքային ստորաբաժանումներ պետք է ներկայացնեն տեղեկություններ գույքահարկով հարկվող օրյեկտ հանդիսացող շենքերի, շինությունների ընթացիկ հաշվառման, այն է՝ նոր կառուցված, ավարտվածության, հարկայնության, գործառնական և նպատակային նշանակության փոփոխություններ ունեցող, ինչպես նաև քանդված կամ վերացված շինությունների վերաբերյալ: Որոշմամբ սահմանված կարգով տեղեկությունների տրամադրումը չի կրում պարբերական բնույթ, իսկ ստացվող տեղեկությունները հիմնականում թերի են կամ միայն ներկայացվում են տեղեկատվության փոփոխությունների բացակայության վերաբերյալ:

2007թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ 2008-2010 թվականների գույքահարկի ձևավորման ծրագրային աշխատանքների շրջանակներում, տարածքային ստորաբաժանումների կողմից գնահատվել են 20538 միավոր շենք, շինություններ՝ 74614 մլն դրամ կաղաստրային արժեքով, որի գույքահարկը կազմում է 49,5մլն դրամ:

Իրականացվել են անշարժ գույքի շուկայի ուսումնասիրություններ, որոնց արդյունքում ամսական, եռամայակային, կիսամյակային և տարեկան կտրվածքներով պատրաստվել են անշարժ գույքի շուկայի վիճակի և գնային իրավիճակի վերլուծական ժողովածումներ, որոնց համառոտագրերը հրապարակվել են մամուլում և տրամադրվել պետական մարմիններին: ԼՂՀ ազգային վիճակագրական ծառայությանը տրամադրվել են անշարժ գույքի շուկայի վիճակի և գնային իրավիճակի վերաբերյալ ամփոփ տվյալներ:

Հանրապետությունում անշարժ գույքի շուկայի 2007 թվականի վերլուծությունների հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ անշարժ գույքի շուկան ունի զարգացման և գների աճման միտումներ: Վերջին տարիների

կտրվածքով, անշարժ գույքի նկատմամբ իրականացված գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցումների քանակական փոփոխման դիմամիկան աճման միտում ունի:

Այսպես, 2004 թվականին արձանագրվել են անշարժ գույքի նկատմամբ իրականացված գործարքներից ծագող իրավունքների 2075, 2005 թվականին՝ 4235, 2006 թվականին՝ 4841, իսկ 2007թ-ին՝ 6500 պետական գրանցումները: 2007 թվականին անշարժ գույքի նկատմամբ իրականացված գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցումների քանակների տոկոսային աճը կազմել է 34,3% (1659 միավոր), այդ թվում շրջաններում՝ 7.7% (214 միավոր): Մեծ է գրավադրման գործարքների քանակական աճը. 2004 թ. կատարվել է գրավի (հիփոքերի) իրավունքի 325 պետական գրանցում, 2005թ.՝ 398 գրանցում, աճը 2004թ. համեմատ կազմել է 22,5%, 2006թ.՝ 514 գրանցում, աճը 2005թ. համեմատ կազմել է 29,1%, 2007թ.՝ 829 գրանցում, աճը 2006թ. համեմատ՝ 61.3%:

2007թ. գրանցվել են շուրջ 2238 հեկտար մակերեսով գյուղնշանակության հողամասերի վարձակալության գործարքները: Ըստ գույքի տեսակների ամենամեծ աճն արձանագրվել է հասարակական նշանակության շինուառունների նկատմամբ իրականացված գործարքներում՝ 30,9%, աճի բարձր տեմպեր են գրանցվել նաև անհատական բնակելի տների նկատմամբ իրականացված գործարքներում՝ 28,8%:

2007թվականին գնային ինդեքսների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ բազմաբնակարան բնակելի շենքերի բնակարանների շուկայական գների տարեկան միջին աճը Ստեփանակերտ քաղաքում կազմել է 44,4 %, շրջաններում՝ 34,1%, իսկ անհատական բնակելի տների շուկայական գների տարեկան միջին աճը Ստեփանակերտ քաղաքում կազմել է 42,5%, շրջաններում՝ 31,8%: Անշարժ գույքի շուկայի ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ 2003 թվականից անշարժ գույքի քաղաքացիական շրջանառության գործընթացի ակտիվացման վրա էական ազդեցություն են ունեցել՝

ա) սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական իրավիճակի որոշակի կայունացումը,

բ) քաղաքաշինական և ներդրումային ծրագրերի իրականացումը,

գ) օրենսդրական դաշտի որոշակի կարգավորումը,

դ) հողային նոր օրենսգրքից բխող նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունումը:

Ենթային Ղարաբաղի Հանրապետության գյուղատնտեսական հողատեսքերի որակական հաշվառման և հողերի կադաստրային գնահատման բնագավառի զարգացման. ծրագրի շրջանակներում 2007թվականին ավարտվել են գյուղատնտեսական հողատեսքերի գնահատման աշխատանքները Ասկերանի, Մարտունու, Մարտակերտի, Շուշիի շրջաններում և Ստեփանակերտ քաղաքում: Այդ աշխատանքները 2008թ. իրականացվում են Հաղորդի, Ջաշարաղի և Շահումյանի շրջաններում:

Գրանցում

Մինչ օրս կատարվել է շուրջ 113995 միավոր անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցում, որից 85448 միավորը՝ առաջին պետական գրանցման աշխատանքների շրջանակներում:

Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների առաջին պետական գրանցման աշխատանքներն իրականացվել են հանրապետության 139 համայնքներում, այդ աշխատանքներն ավարտվել են 131 համայնքներում: Առաջին պետական գրանցման աշխատանքները 2008 թվականին կշարունակվեն հանրապետության մոտ 29 համայնքներում: Արդյունքում անշարժ գույքի սեփականատերերին ու օգտագործողներին անհատույց, պետական բյուջեի միջոցների հաշվին կտրամադրվեն անշարժ գույքի սեփականության /օգտագործման/ իրավունքի գրանցման վկայականներ:

«2007 թվականի պետական բյուջեի մասին» ԼՂՀ օրենքով սահմանված անշարժ գույքի զարգացման ծրագրի շրջանակներում որպես պետական և համայնքային սեփականություն գրանցվել է 539 միավոր անշարժ գույք: Նշված աշխատանքների իրականացման համար 2007թվականի պետական բյուջեով նախատեսված էր 15263.2 հազար դրամ, որը կատարվեց 100%-ով, իսկ 2008 թվականի նախատեսված ֆինանսավորման գումարը կազմում է 8050.0 հազար դրամ:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության 1999 թվականի հունիսի 15-ի «Անշարժ գույքի և դրա նկատմամբ գրանցված իրավունքների և սահմանափակումների մասին տեղեկատվության տրամադրման կարգը հաստատելու մասին» N 118 որոշման 5-րդ կետի պահանջների համաձայն՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի աշխատակազմի տարածքային ստորաբաժանումների կողմից 2007 թվականի ընթացքում անվճար տրամադրվել է շուրջ 349 տեղեկանք և կադաստրային գործերի փաստաթղթերի 1019 պատճեններ:

Ստեփանակերտ քաղաքում կադաստրային (արխիվային) գործերի փաստաթղթերի էլեկտրոնային արխիվների ստեղծման աշխատանքները սահմանվել են որպես կադաստրի պետական կոմիտեի համար 2007 թվականի գերակա խնդիրներից մեկը: Ստեփանակերտ քաղաքի տարածքային ստորաբաժանման կողմից կատարվել է 4484 կադաստրային գործերի արխիվացում, որի արդյունքում ծածկագրվել, մուտքագրվել, տեսաներածվել և մշակվել են կադաստրային գործերի 180828 փաստաթղթեր:

Անշարժ գույքի կադաստրի տեղեկատվական բանկի ստեղծում և ԼՂՀ անշարժ գույքի կադաստրի վարման ավտոմատացում

Անշարժ գույքի գրանցման ավտոմատացված համակարգի ներդրում, զարգացում և տեղեկատվական բանկի ստեղծում ծրագրով նախատեսված ֆինանսավորման գումարը 2007թվականին կազմել է 19450.4հազ. դրամ: 2008թվականին այն նախատեսվում է 20300.0հազար դրամի չափով:

Անշարժ գույքի գրանցման ավտոմատացված համակարգի ներդրման կարևորագույն և աշխատատար փուլերից են էլեկտրոնային արխիվների ստեղծման աշխատանքները:

Անշարժ գույքի կադաստրային գործերի էլեկտրոնային արխիվների ստեղծման աշխատանքներն իրականացվում են 2006թվականից: 2006-2007-2008թվականներին կադաստրային գործերի էլեկտրոնային արխիվների ստեղծման ուղղությամբ կատարված աշխատանքները բերված են ստորև.

Տարի	Մուտքագրված կ.գ. բանակը	Մուտքագրված կ.գ.էջ	Տնաաներածված կ.գ. էջ	Տնաաներածված կ.գ. բանակը
2006 թ.	4050	88120	170262	14530
2007թ	22399	682288	346808	21400
առ 30.06.2008 թ.	15097	448180	201310	11622

Անշարժ գույքի կադաստրի վարման ավտոմատացման նպատակով նախորդ տարիներին ներդրվել և շահագործվում են՝

- ✓ Հողերի գնահատման, անշարժ գույքի եւ անշարժ գույքի շուկայի համակարգված դիտարկումների ու շուկայի վերլուծության ավտոմատացված համակարգը:
- ✓ Աշխարհագրական անվանումների քարտադրանի ավտոմատացված համակարգը :
- ✓ Ինտերնետ միջավայրում անշարժ գույքի նկատմամբ գրանցված իրավունքների եւ սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման ավտոմատացված համակարգը :

- ✓ ACCESS համակարգը բոլոր ստորաբաժանումներում (անշարժ գույքի կադաստրի տեղեկատվական բանկի ստեղծում, կադաստրային գործերում առկա փաստաթղթերի ծածկագրում, մուտքագրում, տեսաներածում և մշակում, սեփականատերերի տվյալների մուտքագրում):
- ✓ Անշարժ գույքի հասցեների ռեեստրի վարման ավտոմատացված համակարգը:

ԳԵՂԵՂԵԿԻԱՆ ԱԺԽԱՍՏԱՑԲԱՆԵՐ

Գեղեղիայի ոլորտում 2007 թվականին իրականացվել է՝

Լ2Z Պետական բարձունքային I և II դասի ցանցերի՝

ա) I դասի 90,22 գծ.կմ նիվելիրացում,

բ) II դասի 382,2 գծ.կմ նիվելիրացում:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման համաձայն երկու կառավարությունների համագործակցության շրջանակներում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում իրականացվել են WGS-84 համաշխարհային գեղեղիական կոորդինատային համակարգում 106 (0-ական դասի՝ 1, 1-ին դասի՝ 10, 2-րդ դասի՝ 95) կետերի ստեղծման աշխատանքներ: Կադաստրի պետական կոմիտեն վերը նշված աշխատանքները իրականացրել են ժամանակակից արբանյակային և թվային բարձր ճշտության գործիք-սարքավորումներով ու տեխնոլոգիաներով:

13.9.2 Հիմնական խնդիրները

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում համակարգի հիմնական խնդիրներն են հանդիսանում՝

Վերջին տարիներին գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման, ինչպես նաև գույքի և դրա նկատմամբ գրանցված իրավունքների և սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման ծառայությունների նկատմամբ պահանջարկի զգայի աճն առաջացնում է նաև իրավունքների պետական գրանցման և տեղեկատվության տրամադրման գործառույթների իրականացման մեխանիզմների կատարելագործման անհրաժեշտություն: Չնայած անշարժ գույքի կադաստրի վարման ավտոմատացված համակարգի ստեղծման և ներդրման առումով իրականացված աշխատանքների մեծ ծավալին, դեռևս լուծված չեն գույքի նկատմամբ գրանցված իրավունքների և սահմանափակումների վերաբերյալ միասնական էլեկտրոնային համակարգի, տեղեկատվական բանկի ստեղծման, գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման արդյունքում կադաստրային տվյալների փոփոխությամբ պայմանավորված տեղեկատվական հոսքերի անընդհատության ապահովման խնդիրները:

Քարտեզագրման ոլորտի համար կարևորագույն խնդիր է հանդիսանում մեկ քարտեզագրական (հանույթային) հիմքը որպես բազային՝ սկզբունքի ներդրումը, աշխարհագրական անվանումների միասնական տեղեկատվական բանկի ստեղծումը, վարումը և գրանցման ավտոմատ համակարգի ներդրումը, բազային քարտեզագրական հյութերի ստացման նպատակով օդա- և տիեզերահանույթների իրականացումը, ֆուտուլանմերի և օրթոֆոտոքարտեզների ստեղծումը, պետական մասշտաբային շարքի քարտեզները արդի վիճակում պահպանելը, երկրատեղեկատվական համակարգի մշակումը և ներդրումը, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հիմնարար քարտեզագրական ստեղծագործությունների ստեղծումը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական գեղեղիական ցանցն արդիական վիճակում պահպանելու համար անհրաժեշտ է պարբերաբար՝ յուրաքանչյուր տարի, ուսումնասիրել և տեղանքում հետազննել ցանցի բոլոր կետերի ֆիզիկական վիճակը և այդ տվյալների հիման վրա կազմել տեխնիկական նախագիծ, որտեղ պետք է ներկայացվեն վնասված կետերի նորոգման, ոչնչացված կետերի վերականգնման,

դիտարկման և այդ տվյալների մշակման, հավասարակշռման, կատալոգների կազմման աշխատանքների ծավալները և դրանց իրականացման ֆինանսական միջոցները:

ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի կարևորագույն խնդիրներից է իրականացվող աշխատանքների բափանցիկության և մատչելիության ապահովումը, բաց և հրապարակային աշխատանքը, ինչպես նաև ազգարնակչության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների դեկավարների իրազեկումը, տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացումը:

Անշարժ գույքի շուկայում գնագոյացմանը համահունչ կադաստրային գնահատման կարգերի սահմանման նապատակով անհրաժեշտություն է առաջացել անշարժ գույքի կադաստրային արժեքի հաշվարկման համար կիրառել շուկայական մերողների վրա հիմնված սկզբունքներ, հողամասը և դրա վրա կառուցված շինությունները դիտարկել և գնահատել որպես անշարժ գույքի մեկ միասնական միավոր: Անշարժ գույքի շուկայական մերողների վրա հիմնված միասնական գնահատման կարգերի մշակման նպատակով իրականացվում են համակարգված դիտարկումներ, որի հիմնական խնդիրն է հանդիսանում անշարժ գույքի շուկայի գնային իրավիճակի վերաբերյալ վերլուծական տեղեկատվության ապահովումը, անշարժ գույքի կադաստրային գնահատման կարգերի կատարելագործման վերաբերյալ առաջարկությունների մշակում՝ հողամասերի և շենքերի ու շինությունների միասնական գոտիների սահմանների նկարագրում, տարածագնահատման միասնական գոտիականության գործակիցների և բազային արժեքների դուրս բերում, ինչպես նաև անշարժ գույքի կադաստրային միասնական գնահատման բանաձևերի մշակման և հետագա կատարելագործման առաջարկությունների ներկայացում:

13.9.3. Ոլորտի հիմնական նպատակները, գերակայությունները և ծախսերի վրա ազդող գործոնները

13.9.3.1 Նպատակը

1. Անշարժ գույքի միասնական կադաստրի ավտոմատացված համակարգի և դրա արդյունավետ կառավարման մեխանիզմների ներդրում:
2. Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների գրանցման ժամանակի էական կրճատում,
3. Անշարժ գույքի ու նրա նկատմամբ գրանցված իրավունքների եւ սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության (ինչպես տարածական, այնպես էլ իրավական) տրամադրման ժամանակի զգալի կրճատում:
4. Հասարակությանն անշարժ գույքի տեղեկատվական բանկի մատչելիության ապահովում (Բնտերնետի միջոցով):
5. Հանրապետության պետական, տարածքային և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, տնտեսության տարբեր ճյուղերին, ինչպես նաև գիտության, կրթության, պաշտպանության և այլ բնագավառներին ժամանակակից պահանջներին համապատասխանող՝ հայերեն լեզվով ստեղծված քարտեզագրական նյութերով ապահովում:
6. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական գեղեցիկական ցանցի արդիական վիճակում պահպանում:
7. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում անշարժ գույքի կադաստրի վարման վերաբերյալ իրազեկման բարձրացում:
8. Անշարժ գույքի շուկայի իրավիճակի փոփոխությունների բացահայտում և կադաստրային գնահատման կարգերի կատարելագործում:

9. Անշարժ գույքի 2011-2013 թվականների հարկման բազաների ձևավորում, LՂՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով անշարժ գույքի հարկման բազաների ամփոփում, տրամադրում հարկային և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին:

13.9.3.2 Հիմնական գերակայությունները

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում անշարժ գույքի միասնական կադաստրի վարման համակարգի ներդրում և դրա արդյունավետ կառավարման ապահովում:

Գեղողեղիայի և քարտեզագրության ոլորտի կառավարման արդյունավետության բարձրացում:

Հողաշխարարության և հողային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետ համակարգի ձևավորում:

Պետական և համայնքային սեփականություն համարվող հողերի օտարման և օգտագործման արամադրման հրապարակային սակարկությունների մեխանիզմների կատարելագործում, հողի շուկայի ձևավորման աջակցություն :

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտում (համակարգում) իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Կադաստրի պետական կոմիտեի ՄԺԾԾ հայտում ներառված ծրագրերի իրականացման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ոչ միայն կոմիտեին վերապահված լիազորությունների լիարժեք իրականացման անհրաժեշտությամբ, այլև ոլորտի աշխատանքները կանոնակարգող նորմատիվ իրավական ակտերի և ստանձնած պատավորությունների պահանջներով:

Հաշվի առնելով ոլորտի հիմնական գերակայությունները և նպատակները՝ 2009-2011 թվականների ՄԺԾԾ-ով նախատեսվում է 2009թ. 410.0 մլն. դրամ, 2010թ. 460.0 մլն. դրամ և 2011թ 518.4 մլն. դրամ:

13.10. ՎԻճԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

13.10.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» LՂՀ օրենքի դրույթների, LՂՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունը, որպես հանրային շահին ուղղված գործառույթներ իրականացնող պետական մարմին, պատասխանատու է տնտեսության և հասարակության մեջ տեղի ունեցող երևույթների, գործընթացների և դրանց արդյունքների վերաբերյալ վիճակագրական տեղեկատվության համակարգի կազմակերպման և պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, իրավաբանական անձանց, պետական հիմնարկներին և միջազգային կազմակերպություններին, ինչպես նաև հանրությանը վիճակագրական ամփոփ տեղեկատվությամբ ապահովման համար:

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» LՂՀ օրենքի դրույթների՝ LՂՀ տարածքում պետական վիճակագրության իրագործման հիմքը պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա և տարեկան ծրագրերն են: Պետական վիճակագրական գործունեության ուղղությունները սահմանվում են համար մշակվում է Եռամյա ծրագիր, իսկ այդ ուղղությունների իրագործումն ապահովող միջոցառումների որոշման համար՝ Տարեկան Ծրագիր:

Եռամյա ծրագիրը հաստատվում է՝ LՂՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ LՂՀ կառավարության ներկայացմանք, տարեկան ծրագիրը (այսուհետ՝ ծրագիր)՝ LՂՀ վիճակագրության պետական խորհրդի կողմից՝ պետական բյուջեի հաստատումից հետո մեկամսյա ժամկետում:

Ծրագիրը սահմանում է ԼՂՀ ԱՎԾ, ինչպես նաև մյուս պետական մարմինների և այլ կազմակերպությունների՝ ԼՂՀ ԱՎԾ կողմից ընդհանուր համակարգման միջոցով իրականացվող պետական վիճակագրական հաշվառման մեջ ընդգրկված ցուցանիշների (և դրանց հաշվարկման, մշակման, ամփոփման, հրապարակման աշխատանքների) ցանկը, ինչպես նաև դրանց հաշվառման կատարելագործմանն ուղղված աշխատանքները:

Ծրագիրը մշակվում է վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների պահանջարկի ուսումնասիրության հիման վրա, քանի որ երկրի ազատական տնտեսակարգին անցման պայմաններում տեղի ունեցող սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները, տնտեսությունում տեղի ունեցող արագ տեղաշարժերը սկզբունքային անհրաժեշտություն են առաջացրել վիճակագրական տեղեկատվություն սպառողներին (օգտագործողներին) ապահովելու առավել ճշգրիտ, արժանահավատ և ժամանակի չափանիշներին համապատասխանող վիճակագրական հրապարակումներով:

Վիճակագրության կարեռագույն նպատակներից մեկը սպառողներին (օգտագործողներին), շուկայի պահանջարկին համապատասխանող, վիճակագրական արտադրանք տրամադրելն է :

Արդի հասարակությունում վիճակագրության առանձնահատկությունը բնութագրվում է այլ ոլորտների նկատմամբ տեղեկատվության ոլորտի առաջանցիկ զարգացման պահանջով, հետևաբար և՝ տեղեկատվական գործունեության և համակարգերի առաջանցիկ արժեքավորմամբ (բանկացմամբ):

Պետական վիճակագրությունը հիմնականում իրականացվում և համակարգվում է ԼՂՀ ԱՎԾ կողմից: Այն իրավական տեսանկյունով միասնական համակարգ է, կազմակերպական և վարչատարածքային բաժանման (կամ տեղեկատվության հավաքագրման) տեսանկյուններով՝ երկաստիճան:

ԼՂՀ ԱՎԾ 2006-2007 թվականների զարգացման միտումներն ըստ «Պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրի»

«2006 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրում» ներառված 296 ծածկագրերով (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 1514) վիճակագրական աշխատանքները հիմնականում կատարվել են սահմանված ժամկետներում և պարբերականությամբ:

Ծրագրով նախատեսված տեղեկատվահրատարակչական գործունեության մասով 2006 թվականին ԼՂՀ ԱՎԾ կողմից հրապարակվել են 44 անուն՝ ընդհանուր առնամբ 1500 տպաքանակով և մոտ 170.0 հազ. էջ ընդհանուր ծավալով վիճակագրական նյութեր, այդ թվում՝ 3 վիճակագրական ժողովածուներ:

«2007 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրում» ներառված 293 ծածկագրերով (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 1546) վիճակագրական աշխատանքները հիմնականում կատարվել են սահմանված ժամկետներում և պարբերականությամբ:

Ծրագրով նախատեսված տեղեկատվահրատարակչական գործունեության մասով 2007 թվականին ԼՂՀ ԱՎԾ կողմից հրապարակվել են 45 անուն՝ ընդհանուր առնամբ 2536 տպաքանակով և մոտ 167.3 հազ. էջ ընդհանուր ծավալով վիճակագրական նյութեր, այդ թվում՝ 3 վիճակագրական ժողովածուներ:

ԼՂՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից կատարվող բոլոր աշխատանքներն իրականացվել են ԼՂՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին:

Սիամամանակ, համաձայն ծրագրի, հրապարակվել են նախատեսված 4 անուն վիճակագրական տեղեկագրեր (ամսական, տարեկան պարբերականությամբ՝ 28), 5 վիճակագրական-վերլուծական ժողովածուներ և 1 տեղեկատվական եռամսյակային գեկոյց (սպարբերականությամբ՝ 4), 29 օպերատուլ տեղեկություններ, 11 մամլր հաղորդագրություններ (պարբերականությամբ՝ 25):

Ֆինանսական ցուցանիշների շրջանակում վերջին տարիների զարգացման միտունները ներկայացված են ներքևում բերված աղյուսակում.

/հազ. դրամ/

	2006թ.	2007թ.
ԼՂՀ պետական բյուջեով ԼՂՀ ազգային վիճակագրական ծառայությամբ հատկացված ֆինանսական միջոցները	70141.0	82377.9
ԼՂՀ պետական բյուջեով ԼՂՀ ԱՎԾ աշխատակազմի Քաշաթաղի շրջանային բաժնին հատկացված ֆինանսական միջոցները	8223.5	9026.3
ԼՂՀ 2005թ. մարդահամարի նյութերի մշակման, անփոփման և հրապարակման ծախսեր	13886.5	

Լեռնային Դարաքաղի Հանրապետությունում պետական վիճակագրության առջև ծառացած խնդիրները

ա) միջազգային, ֆինանսական, տնտեսական, հասարակական և այլ կազմակերպությունների կողմից ընդունված, ինչպես նաև ազգային չափանիշներին համապատասխան վիճակագրության միասնական մեթոդաբանության ապահովումը,

բ) տնտեսական ու հասարակական գործընթացների և դրանց արդյունքների վերաբերյալ վիճակագրական տեղեկատվության համակարգի կազմակերպումը և համակարգումը,

գ) պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, կազմակերպություններին (այդ թվում՝ միջազգային), գիտակրթական հաստատություններին, լրատվամիջոցներին, ինչպես նաև հանրությանը ամփոփ տեղեկատվությամբ ապահովումը,

դ) վիճակագրական տեղեկատվական աղբյուր հանդիսացող փաստաթղթերի ձևերի մշակման համակարգումը,

ե) վիճակագրական տեղեկատվության արժանահավատության, ամբողջականության ապահովումը, ներառյալ այդ նպատակով վիճակագրական սկզբնական (անվանական) տվյալների անանունության (գաղտնիության) պահպանման նկատմամբ վերահսկողության կազմակերպումն ու իրականացումը,

գ) վիճակագրական աշխատանքների կազմակերպման համար անհրաժեշտ վիճակագրական բիզնես (ձեռնարկատիրական) ռեգիստրի վարումը և դրա պարբերական արդիականացումը,

է) տեխնիկատնտեսական և սոցիալական տեղեկատվության դասակարգիչների մշակումը և դրանց ներդաշնակեցումը (այդ թվում՝ շարունակական կատարելագործման միջոցով) միջազգայնորեն ընդունված ու կիրառվող դասակարգումների հետ:

Սույն ենթակետում թվարկված խնդիրների իրագործումը, թե ուղղակիորեն և թե անուղղակիորեն, պայմանավորված է նաև ուղղակիորեն ծրագրերի մոնիթորինգի իրականացման համար անհրաժեշտ ցուցանիշների կազմի ու բովանդակության, ինչպես նաև դրանց հաշվարկային մեթոդաբանությունների կատարելագործման ու միջազգայնորեն երաշխավորված ու կիրառվող մեթոդաբանությունների հետ ներդաշնակեցման հիմնադրույթով:

13.10.2.ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՄԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՅՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՍԿԱՏՎԱՑՈՒՄ

13.10.2.1.Նպատակները

Վիճակագրության ոլորտի հիմնական նպատակն է. հանրապետության սոցիալ-տնտեսական գործընթացների, բնակչության և նրա կենսագործունեության ոլորտների վերաբերյալ տվյալների պարտադիր հավաքագրումը, մշակումը, կուտակումը, ամփոփումը, պահպանումը, ինչպես նաև վերլուծությունը, փոխանակումը և վիճակագրական տեղեկատվության տրամադրումը:

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» ԼՂՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի դրույցների՝ ԼՂՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունը, պետական վիճակագրության իրագործման բնագավառում իր գործունեությունն իրականացնում է հիմք ընդունելով պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրով սահմանված հիմնական ուղղությունները, և այդ ուղղությունների առարկայական իրագործման ենթատեսությունը պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերով սահմանված միջոցառումները:

Ծրագիրը ներառում է երկրի տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական և բնապահպանական իրավիճակի դիտարկման համար անհրաժեշտ վիճակագրական տեղեկատվության ցանկը (հավաքագրման աղբյուրները, ներկայացման և աշխատանքի կատարման (ցուցանիշի մշակման) ժամկետները և հրապարակումները, որտեղ պետք է տեղադրվեն վերջիններս)՝ հաշվի առնելով առկա ռեսուրսների սահմանափակումները, վիճակագրական տեղեկությունները տրամադրողների վրա դրվող պարտականությունների ծավալը և ծախսերի արդյունավետությունը:

Ծրագրով նախատեսված գործունեության ուղղություններն ու միջոցառումները պետք է հաշվի առնեն երկրի ցուցանիշների համարելիությունը միջազգային վիճակագրական չափանիշներին, երկարաժամկետ միջակայրում միտումները բացահայտելու տեսանկյունով ապահովեն դրանց հնարավոր կայուն պարբերականությունը և տարեկան կտրվածքով պետական վիճակագրությանը հատկացվող ռեսուրսների հետ համաշխափությունը:

13.10.2.2.Գերակայությունները

Պետական վիճակագրության բնագավառում 2009-2011թթ. գերակայությունները նախատեսվում են եռամյա ծրագրով և, ընդհանուր առմամբ, կարելի է ձակերպել հետևյալ կերպ:

ա) վիճակագրության միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանման համատեքստում շարունակել վիճակագրության ինստիտուցիոնալ վերափոխման գործընթացները, հետամուտ լինելով նաև վիճակագրական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրական համապատասխան փոփոխությունների իրականացմանը.

բ) վիճակագրական մեթոդաբանության շարունակական կատարելագործման, միջազգային չափանիշների հետ դրա ներդաշնակեցման ու միասնականացման, ինչպես նաև վիճակագրական ցուցանիշների միջազգային համարելիության ապահովման նպատակով շարունակել և ընդլայնել Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության հետ համագործակցությունը.

գ) վիճակագրական տվյալների որակի եւ թափանցիկության ապահովման նպատակով շարունակել տեղեկատվության տարածման միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրման ու կիրառման աշխատանքները (մասնավորապես՝ ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից մշակված Տվյալների

տարածման հատուկ ստանդարտի), ինչը ենթադրում է նաև Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական ինտերնետային էջի անխափան շահագրքում եւ տեղեկատվության կազմի ու որակի, ինչպես նաև մեթոդաբանական տվյալների պարբերական արդիականացում.

դ) վիճակագրության մեթոդաբանության գարգացմանը գուգընթաց շարունակել ներկայումս գործող վիճակագրական դիտարկման փաստաթղթերում արտացոլված ցուցանիշների կազմի ու բովանդակության վերանայման, վիճակագրական դիտարկման փաստաթղթերի միասնականացման աշխատանքները՝ միաժամանակ նպատակ ունենալով նվազագույնի հասցնել տեղեկատվության որակի, ամբողջականության և արժանահավաստության վրա վերջինիս հնարավոր բացասական ազդեցությունները.

ե) համարել, արդիականացնել եւ ամբողջականացնել (նվազագույնը՝ ամենամյա պարբերականությամբ) բիզնես-ոեգիստրի տվյալների բազան (իրավաբանական անձանց և անհատ ձեռնարկատերների մասով) և որպես դրա հետևանք՝ աստիճանական անցում կատարել տեղեկատվության հավաքագրման ընտրանքային եղանակների ներդրմանն ու կիրառմանը.

զ) շարունակել տեխնիկատնտեսական և սոցիալական տեղեկատվության դասակարգման ու կողավորման միասնական համակարգի մասը կազմող ազգային դասակարգիչների մշակման ու ներդրման (այդ թվում՝ վիճակագրության համար տարածքային միավորների ընդհանրական դասակարգչի, անհատական սպառման՝ ըստ նպատակների դասակարգչի, վիճակագրական միավորների դասակարգչի և այլն), ինչպես նաև արդեն իսկ պետական վիճակագրությունում ներդրված ու կիրառվող դասակարգիչների կատարելագրության աշխատանքները.

է) անցում կատարել վարչական ռեգիստրների միջոցով տեղեկատվության հավաքագրման մեխանիզմի ամբողջական կիրարկմանը՝ հաշվի առնելով պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերով սահմանված համապատասխան աշխատանքների իրականացման ապահովումը.

ը) տեղական (համայնքային) վարչական ռեգիստրների (այդ թվում՝ համայնքների անձնագրերի) ներդրմանը եւ վարմանը գուգընթաց կատարելագործել եւ ընդլայնել տարածքային վիճակագրության վարման համար անհրաժեշտ ցուցանիշների կազմն ու բովանդակությունը.

թ) շարունակել գենդերային կտրվածքով վարվող վիճակագրության ամբողջականացմանն ուղղված աշխատանքները.

ժ) ցուցանիշների նախապատրաստման օպերատիվության ապահովման նպատակով աշխատանքներ իրականացնել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրմամբ և կիրառմամբ տեղեկատվության էլեկտրոնային հավաքագրման ուղղությամբ.

ժա) վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) պահանջարկի առավել ամբողջական և օպերատիվ բավարարման նպատակով ընդլայնել վիճակագրական իրավաբակումների (տեղեկագրեր, ժողովածուներ եւ այլն) կազմը, բովանդակությունն ու թեմատիկ ընդգրկումը՝ ընդլայնելով նաև տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ տարածման հնարավորությունները.

ժթ) կատարելագործել վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) համար Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական ինտերնետային էջից ժամանակի իրական ռեժիմով անփոխ:

Ծախսերի վրա ազդող գործոնները

Լ24 ազգային վիճակագրական ծառայությանը վերապահված խնդիրների և դրանց իրականացման ֆինանսական ապահովման տեսանկյունից՝ որպես ծախսերի ավելացման հիմնական գործոններ, որոնք կարող

Են ապդել 2009-2011թթ. ծախսերի վրա, թերևս կարելի է նշել պետական կառավարման մարմնի համակարգին բնորոշ հասուկ գործոններ, որոնք տարանջատվում են.

- Երկրի զարգացման առումով առանցքային նշանակություն ունեցող ռազմավարական բնույթի ծրագրերի իրականացման և մոնիթորինգի փուլերում կատարվելիք լրացուցիչ աշխատանքների ծավալը,

- տնտեսավարող սուբյեկտների քանակի աճը, ինչն անհրաժեշտություն կառաջացնի յուրաքանչյուր տարի համապատասխան փոփոխություններ կատարել նաև պետական վիճակագրական դիտարկման դաշտում ընդգրկված կազմակերպությունների և անհատ ձեռնարկատերերի համակցություններում: Ասվածը հիմնավորվում է նրանով, որ համաձայն պետական ռեգիստրում գրանցված իրավարանական անձանց և անհատ ձեռնարկատերերի քանակների վերաբերյալ տվյալների, 2005-2007թթ. ժամանակահատվածում, վերջիններիս քանակի աճը կազմել է, միջինը, տարեկան համապատասխանաբար՝ 2.7% և 2.8%,

- նշվածից բացի, գործոնների շարքում, թերևս, առանձնահատուկ տեղ է գրավում նաև միջազգային մեթոդաբանության, ինչպես նաև վարչական վիճակագրություն իրականացնող համապատասխան մարմինների կողմից կիրառվող մեթոդաբանությունների «փոփոխականությունը», ինչը որակական և քանակական փոփոխությունների անհրաժեշտություն կառաջացնի համապատասխան վիճակագրական ցուցանիշների հավաքագրման, մշակման, ամփոփման և հրապարակման վարույթներում:

Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքի դրույթների՝ պետական վիճակագրական գործունեության ուղղությունները սահմանվում են պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրի հիման վրա, որը ներառում է պետական վիճակագրական գործունեության հիմնական ուղղություններն ըստ երկրի տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական և բնապահպանական բնագավառների:

2009-2011թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով պետական վիճակագրության բնագավառի զարգացմանը կուղղվեն համապատասխան գումարներ:

**ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ
ՂԵԿԱՎԱՐ - ՆԱԽԱՐԱՐ**

Ա. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ԼՂՀ 2009-2011 թվականների պետական բյուջեների հարկային եկամուտների հավաքագրումն ապահովող՝

ԼՂՀ հարկային մարմինների կողմից իրականացվելիք միջոցառումները

Միջոցառումը	Միջոցառման բաղադրիչները	Միջոցառման իրականացումն ապահովող կատարման ենթակա աշխատանքները
I. Մշակել և ներդնել հաշվետվորյունների մշակման ուղղականացումը	1. Գնահատել ինքնազմահատման համակարգի գնահատում, դրա հիման վրա վերհսկել ինքնազմահատման համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ միջոցառումները: 1.2. Մշակել ինքնազմահատման համակարգի ներդրման ուղղակարույրյուն (ներառյալ հաշվետվորյունների մշակման գործընթացը, ԼՂՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետական մարմիններից, բանկերից և կազմակերպություններից (այսուհետ՝ երրորդ անձինք) ստացված տեղեկությունների համադրումը և հարկ վճարողների սպասարկումը): 1.3. Նախաձեռնել անհրաժեշտ օրենսդրական փոփոխություններ և սահմանված կարգով ներկայացնել ԼՂՀ Ազգային ժողով, այդ բվում՝ կարգապահ հարկ վճարողների ինստիտուտը զարգացնելու նպատակով սահմանել կարգապահ հարկ վճարողների իրատեսական չափանիշներ և բարեկանացնել ծջորտման հնարավորություն ընձեռելով կարգապահ հարկ վճարողներին, միաժամանակ ծջորտման գործընթացը կապերով կամերադ ուսումնակիրությունների արդյունքների հետ:	
	2. Կատարելագործել հաշվետվորյունների մշակման գործընթացը և համակարգերը	2.1. Հաշվետվորյունների ներկայացման և մշակման գործընթացի ուսումնակիրության արդյունքում առկա խնդիրների վերհսկում և անհրաժեշտ միջոցառումների իրականացում: 2.2. Հաշվետվորյունների ներկայացման և մշակման համակարգի աստիճանաբար արդիականացում և հետագայում ավտոմատացում: 2.3. Հարկային նարմին ներկայացվող հաշվետվորյունների մշակման ավտոմատացված համակարգի ներդրմանը զուգահեռ հարկային հաշվարկների ձևերի, թվի և բովանդակության վերանայման անհրաժեշտության գնահատում: 2.4. ԱԱՀ-ի վարչարարության կատարելագործման նպատակով առաջարկությունների ներկայացում, մասնավորապես。 ա. քննարկել ԱԱՀ-ի դաշտում գործող և հարկային հաշիվներ դրսություն գորող հարկ վճարողներին ՀՎՀՀ շնորհելուց քաշի ԱԱՀ-ով գործելու իրավունք վերապահող հերթական համարների շնորհման նպատակահարմարության հարցը, բ. ԱԱՀ-ի մասով հանդիպակաց ստուգումների մեխանիզմների կիրառման նպատակով ստեղծել տվյալների բազա/ներ/ և ծրագրեր, գ. ԱԱՀ-ի փոխհատուցման գործընթացում կեղծիքների նվազեցման նպատակով ներդնել հարկային հաշիվների համադրման արդյունավետ համակարգ, դ. Կատարել պարբերական համարություն՝ ժամանակին ԱԱՀ հաշվարկներ չներկայացնող հարկ վճարողներին հայտնաբերելու համար: 2.5. Խրանել հարկային մարմին փոստով հաշվետվորյունները ներկայացնելու գործընթացը:
	3. Բարձրացնել 3-րդ անձանցից ստացված տեղեկությունների կիրառման արդյունավետության բարձրացման նպատակով «Երրորդ անձանց կողմից տեղեկությունները ներկայացնելու կարգը հաստատելու մասին» օրենքի նախագծի ներկայացում:	3.1. Երրորդ անձանցից ստացվող տեղեկությունների կիրառման արդյունավետության բարձրացման նպատակով «Երրորդ անձանց կողմից տեղեկությունները ներկայացնելու կարգը հաստատելու մասին» օրենքի նախագծի ներկայացում:
II. Բարձրացնել հարկ վճարողների սպասարկման մակարդակը	1. Մշակել հանրային իրազեկման և հարկ վճարողների ուսուցման համապարփակ քարոզարշավներ	1.1. Հարկային ծառայության կողմից մշակված օրենսդրական և ընթացակարգային համապատասխան նախագծերը հասարակական քննարկումների պարտադիր ներկայացման համար ընթացակարգի սահմանում: Նախատեսվում է այդ քննարկումներն իրականացնել մինչև այլ գերատեսչությունների նախագծերը: 1.2. Հարկ վճարողների պարզաբանումների տրամադրման ընթացակարգի սահմանում: 1.3. Պարբերական մամր հաղորդագրությունների տարածման, ասուխների կազմակերպման ստվորույթի ներդրման նպատակով կանոնակարգի մշակում: 1.4. «Հարկային ժամ» մշտական հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդումների հեռարձակում: 1.5. Հարկային օրենսդրության մատչելի մասուցման նպատակով էլեկտրոնային մեջիահոլովակների /CD-ների/ պատրաստում, ինչը իր մեջ կներառի պատկերավոր օրինակների հարկ վճարողների առանձին խմբերի համար: 1.6. Ինտերնետային կայքի ստեղծում: 1.7. Հարկային ծառայության ինտերնետային կայքում հարկային հաշվետվորյունների-հաշվարկների դատարկ ձևադրերի տեղադրություն: 1.8. Հարկային հսձախ հնչող հարցերի ու դրանց պատասխանների տվյալների բազայի տեղադրություն ինտերնետային կայքում: Այն օգնելու է միատեսակ պատասխաններ ապահովելում:

L ՀՀ 2009-2011 Թ:Թ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԻՋՆԱԺՄԱՍՎԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Միջոցառումք	Միջոցառման բաղադրիչները	Միջոցառման իրականացումն ապահովող կատարման ենթակա աշխատանքները
		<p>1.9. Հարկ վճարողների իրազեկվածության աստիճանի բարձրացման և հարկատուների սխալների կանխարգելման նպատակով առավել հաճախ բույլ տրվող սխալների տեղեկատուի ստեղծում:</p> <p>1.10. Հարկային օրենսդրության փոփոխությունների ամենամյա համառոտագիր իրապարակում հարկային ծառայության ինտերնետային կայքում:</p>
III. Խստացմել պատասխանատվության միջոցները կանխամտածված և շարամտորեն հարկային օրենսդրությունը խսխտողների նկատմամարք		<p>1.1. Ներկայացմել առաջարկություններ կանխամտածված և չարամտորեն հարկային կարգապահության խախտումների համար նախատեսված պատասխանատվության միջոցների խստացման վերաբերյալ, այդ թվում՝</p> <p>ա. ուսումնասիրել «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 31-րդ հոդվածով սահմանված վաղեմության ժամկետի վերաբերյալ միջազգային փորձը և դրա հիման վրա ներկայացնել առաջարկություն վաղեմության ժամկետի վերաբերյաման վերաբերյալ,</p> <p>բ. «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 24-րդ հոդվածով նախատեսված պատասխանատվության նորմը կիրառել ոչ թե չմուծված հարկի ընդհանուր գումարի նկատմամբ, այսինքն՝ անկախ նախապես վճարման վաստից,</p> <p>գ. ԼՂՀ կառավարություն ներկայացմել առաջարկություններ՝ ԼՂՀ պետական բյուջեի հանդեպ պարտքեր կուտակած և չվճարած հարկ վճարողների պատասխանատվության բարձրացման վերաբերյալ,</p> <p>դ. վերանայել բարցված աշխատողների համար գործող պատասխանատվության դրույթները:</p>
IV. Ներդնել ֆիզիկական անձանց գույքի և եկամուտների հայտարարագրման մասին» ԼՂՀ օրենքի նախագծի ներկայացում:		<p>1.1. «Ֆիզիկական անձանց գույքի և եկամուտների հայտարարագրման մասին» ԼՂՀ օրենքի կիրարկումն ապահովելու նախապատրաստական աշխատանքների իրականացման ծրագրի մշակում:</p> <p>1.3. «Ֆիզիկական անձանց գույքի և եկամուտների հայտարարագրման մասին» ԼՂՀ օրենքից բխող և դրանց կիրարկումն ապահովող նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունում, այդ թվում՝</p> <p>ա. օրենսդրական փոփոխություններ, այդ թվում՝ «Ֆիզիկական անձանց հայտարարագրման ենթակա գույքի և եկամուտների հարկային հսկողության մասին» ԼՂՀ օրենքի նախագծի մշակում,</p> <p>բ. ԼՂՀ կառավարության որոշումներ և այլ ենթաօրենսդրական ակտեր:</p> <p>1.4. Հայտարարատու հանդիսացող ֆիզիկական անձանց գույքին և եկամուտներին վերաբերող տեղեկատվական բազայի ստեղծում և համադրող, դասակարգող չափանիշների սահմանում ու համապատասխան ծրագրերի մշակում՝ ներառյալ 3-րդ անձնությունների մասով:</p>
V. Ավտոմատացմել մշակման գործընթացները և մշակել նոր ծրագրային ապահովումներ	1. Ստուգման ենթակա կազմակերպությունների ընտրության չափանիշների որոշում, տեխնիկական առաջարկանքների սահմանում:	<p>1.1. Ստուգման ենթակա կազմակերպությունների ընտրության չափանիշների որոշում, տեխնիկական առաջարկանքների սահմանում:</p> <p>1.2. Ստուգման ենթակա կազմակերպությունների ընտրման ավտոմատացված համակարգի համակարգչային ծրագրի մշակում:</p>
VI. Հարկային օրենսդրության դրույթների պարզեցում և հստակեցում		<p>1.1. Ուսումնասիրել առանձին հարկատեսակների մասին օրենքներում առկա բացերը և դրա հիման վրա հաճապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ ներկայացնել ԼՂՀ Ազգային Ժողով, այդ թվում՝</p> <p>ա. հարկ վճարողների կողմից՝ Քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված համատեղ գործունեություն իրականացնելու դեպքերի հարկման մեխանիզմների հստակեցում,</p> <p>բ. հարկային օրենսդրության իմաստով «անձնական գույք» հասկացության հստակեցում,</p> <p>գ. «Առնեսական գործունեության» որակման խնդիր լուծում,</p> <p>դ. մշակել ՀԴՄ-ի շահագործման հետ կապված հասարակության վերահսկողության մեխանիզմ՝ ներառյալ առաջարկելով քաղաքացիների անձնական շահագործվածության գործոնը,</p> <p>ե. հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեության առանձին տեսակների համար նախատեսված դրույթաշափերի ինդեքսավորում,</p> <p>գ. հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեության առանձին տեսակների հարկման այլընտրանքային մեխանիզմների առաջարկում,</p> <p>է. ԼՂՀ-ում կենսարոշակային բարեփոխումների ներքո պարտադիր տցիալական ապահովության վճարը որպես «հարկ» սահմանելու հարցի քննարկում,</p> <p>ը. շահարաժենների հարդիմ շահորժահարկով և եկամտահարկով:</p> <p>թ. գործունեության առանձին տեսակների՝ ինտերնետ ակումբների, տարսի ծառայությունների, հյուրանոցների և համանման այլ ծառայությունների հարկման մեխանիզմների կատարելագործում:</p>

ԼՂՀ 2009-2011 Թ:Թ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԻԶՆԱԺԱՍՄԱԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Միջոցառումք	Միջոցառման բաղադրիչները	Միջոցառման իրականացումն ապահովող կատարման ենթակա աշխատանքները
VII. Փոքր ծեռներեցու- թյան նկատմամբ մեղմ հարկային վարչարա- րության կիրառում		<p>1.1. Փոքր թիգնեսի համար հարկային հաշվետվորյունների ու այլ պահանջվող տվյալների բանակորյան և պարբերականության կրծատում:</p> <p>1.2. Փոքր ու միջին ծեռնարկատիրության սուբյեկտների դասակարգման նոր համակարգի մշակում ու ներդրում հարկային օրենսդրության կիրառման նպատակով:</p>
VIII.Գործող հարկային օրենսդրության միա- տեսակ կիրառում		<p>1.1. Հարկային օրենսդրության կիրառման խնդիրների բացահայտում, կատարված գնահատման հիման վրա անհրաժեշտ օրենսդրական նախագծերի մշակում և սահմանված կարգով ներկայացում ԼՂՀ Ազգային ժողով, այդ թվում՝ ԼՂՀ-ում գործող հարկային արտոնությունների ազդեցության գնահատում հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության վրա և դրանց կրճատման վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացում:</p>
IX.Հսկողական մե- խանմանների կատա- րելագործում	1.Ոխսկային շափանիշնե- րի վրա հիմնված ստուգ- ման ենթակա հարկ վճա- րողների ընտրության հա- մակարգի ներդրում	<p>1.1. Մշակել ոխսկային շափանիշների վրա հիմնված ստուգման ենթակա հարկ վճարողների ընտրության համակարգ՝ անհրաժեշտության դեպքում նախատեսելով համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ, այդ թվում՝</p> <p>ա. բարելավել ստուգումների ընտրության շափանիշների համակարգը,</p> <p>բ. ներդնել ոխսկի վրա հիմնված ստուգումների ընտրության ավտոմատացված համակարգ:</p> <p>1.2. Ստուգումների համակարգված նախապատրաստում, իրականացում և հաշվետվական համակարգի ներդրում:</p> <p>ա. հսկողական բոլոր գործիքների վերաբերյալ առանձին ուղղուցույնների պատրաստում,</p> <p>բ. ստուգմանը նախորդող վերլուծական աշխատանքների որակի բարձրացում:</p>
	2.Կամերալ ուսումնասի- րությունների ներդրում	<p>2.1. Ներդնել կամերալ ուսումնասիրությունների համակարգ և սահմանել կամերալ ուսումնասիրությունների հստակ շափանիշներ:</p> <p>2.2. Կամերալ ուսումնասիրությունները ներդնել որպես ստուգումներին նախորդող պարտադիր գործիք և ապահովել կամերալ ուսումնասիրությունների արդյունքների արդյունավետ իրացումը:</p>
	3.Հսկողական գործիքնե- րի արդյունավետության բարձրացում	<p>3.1. Ուսումնասիրել և գնահատել ստուգումների բնագավառը կանոնակարգող օրենսդրությամբ հարկային մարմններին ընձեռնված լիազորությունների կիրառման արդյունավետությունը:</p> <p>3.2. Կատարված ուսումնասիրության հիման վրա մշակել առաջարկություններ, այդ թվում՝ հսկողական գործիքների արդյունավետության բարձրացման նպատակով՝</p> <p>ա. բարձրացնել օրենքով նախատեսված դեպքերում հսկիչ գնումների իրականցման արդյունավետությունը,</p> <p>բ. առաջարկություններ ներկայացնել հարկային մարմնի կողմից տնտեսավարող սուբյեկտների տարածքների կապարակներման արդյունավետության բարձրացման նպատակով,</p> <p>գ. գնահատել ՀԴՄ-ներ չկիրառող տնտեսավարող սուբյեկտի գործունեության կասեցման դեպքերը և դրանց արդյունավետությունը:</p> <p>3.3. ՀԴՄ-ների սպասարկման կենտրոնների նախագետների հետ հանատել «ՀԴՄ-ներին ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» ԼՂՀ կապարության որոշման հստակեցում և համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների պատրաստում:</p> <p>3.4. Ներկայացնել առաջարկություններ հարկային օրենքը բազմակի և կոպտորեն դեպքում պատասխանատվության միջոցների խստացման վերաբերյալ, ներառյալ բազմական աշխատող ունենալու դեպքը: Դա հանդիսանալու է որպես ինքնագնահատման /հարկերի կամավոր վճարում/ համակարգի անհրաժեշտ տարր:</p> <p>3.5. Հարկային նարմնին նախարննության գործառույթի վերապահում:</p>
X.Հարկային ապառ- ների կրճատում	1.Կուտակված հարկային ապառների նվազեցում	<p>1.1. Գնահատել չկատարված հարկային պարտավորությունների պաշարը, վերլուծել դրանց առաջացման պատճառը և մշակել կոնկրետ միջոցառումներ կուտակված ապառների կրճատման ուղղությամբ, այդ թվում՝</p> <p>ա. բարձրացնել արգելադրման աշխատանքների արդյունքում չճճարված հարկային պարտավորությունների բռնագանձման հայցերը ներկայացնելու արդյունավետությունը և սահմանել գնահատման շափանիշները,</p> <p>բ. վերլուծել ընթացիկ ապառների առաջացման պատճառները, այդ վերլուծության հիման վրա մշակել ապառների կրճատման ուղղմավարություն և սահմանել տարեկան ցուցանիշներ:</p>
XI.Գյուղատնտեսության ոլորտը ԱԱՀ-ով հարկելու մեխանիզմ- ների մշակում և ներդրում		<p>1.1. Գյուղատնտեսության ոլորտում ավելացված արժեքի հարկի արտոնության վերացման հետևանքով այդ ոլորտում՝ ԱԱՀ-ով շահակվող շեմի, նվազեցված ոլորտաշահի սահմանում:</p> <p>1.2. Գյուղատնտեսության ոլորտում փոքր և միջին տնտեսությունների համար՝ ավելացված արժեքի հարկին փոխարինող՝ հարկման այլընտրանքային մեխանիզմի սահմանում:</p> <p>1.3. Գյուղատնտեսության ոլորտում օրենքով սահմանված կարգով գրանցված հարկ վճարողների կազմակերպա-իրավական նոր ձևերի և հարկային նարմնում</p>

ՀՆՀ 2009-2011 Թ:Թ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԻՇՆԱԺՄԱՍՎԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Միջոցառումք	Միջոցառման բաղադրիչները	Միջոցառման իրականացումն ապահովող կատարման ենթակա աշխատանքները
XII. Ստվերային տնտեսության ծավալների կրճատում	1. Ապօրինի ծեռնարկատիրության դեմ ուղղված պայքար	<p>հաշվառման համարի (ՀՎՀՀ) տրամադրման հարցերի կանոնակարգություն:</p> <p>1.1. Ապօրինի ծեռնարկատիրական գործունեությամբ զբարվելու դեպքերի բացահայտում, կանխում, գործող օրենսդրությամբ ընձեռված հնարավորությունների լիարժեք օգտագործում և զանձվող տուգանքների բացարձակ գումարների ավելացում, մասնավորապես՝ ա. ՀՊԾ և իրավասության մարմինների միջև գործող օրենսդրության շրջանակներում համապատասխան միջոցառումների իրականացում և փոխամազործակցության խորացում, ապօրինի ծեռնարկատիրական գործունեությամբ զբարվելու դեպքերը կանխելու, իսկ բացահայտման դեպքում՝ պատժամիջոցներ կիրառելու և հասարակությանը իրագեկելու միջոցառումներ,</p> <p>բ. հետևողական աշխատանքներ իրականացնել անապրանք փաստադրելու դրուսքման դեպքերի բացահայտման, օրենսդրությամբ նախատեսված համապատասխան պատասխանատվորթյան միջոցների կիրառման, նշանակած երևույթի հետագա բացառումն ուղղությամբ,</p> <p>գ. «ԱԱՀ-ի մասին» ԼՂՀ օրենքի 20-րդ հոդվածով սահմանված տեղեկությունների և ԼՂՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ծեռքբերքած այլ տեղեկությունների վերլուծության արդյունքում ի հայտ բերել այն տնտեսավարող սուբյեկտներին, որոնք իրականացնում են գործունեություն (որուս են գրել հարկային հաշիվ կամ այլ հաշվարկային փաստաթուղթ), սակայն սահմանված ժամկետից 2 և ավելի ամիս հաշվարկներ չեն ներկայացրել կամ ներկայացրել են գրյական հաշվարկներ և արգելանք դնել նրանց բանկային հաշիվների վրա,</p> <p>դ. արժութային հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրության բնագավառում հակոռական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացում,</p> <p>ե. մշակել ցածր աշխատավարձով հարկ վճարողների ավտոմատացված հայտնաբերման և ընտրության կարգ՝ աշխատանքի վարձատրության ստվերային սիմեաներ կիրառող կազմակերպություններին հայտնաբերելու նպատակով:</p> <p>1.2. Ապօրինի ծեռնարկատիրության դեպքերի բացահայտման ուղղված աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման նպատակով համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների իրականացում, այդ թվում՝</p> <p>ա. մատուկարարված ապրանքների կամ մատուցված ծառայությունների գծով հաշվարկային փաստաթուղթ չտրամադրելու համար սահմանված պատժամիջոցի խստացում՝ հաշվարկային փաստաթուղթեր դրուս չգրելու պատասխանատվորթյան նորմը տարածելով ինչպես մաստակարարի, այնպէս էլ կազմակերպություն և անհատ ծեռնարկատեր հանդիսացող գնորդների վրա (բացառելով «Չուկայից ծեռքբերում» հասկացությունը),</p> <p>բ. հարկային մարմիններին հնարավորություն ընձեռել առանց ապրանքների մաստակարարման և ծառայությունների մատուցման հաշվարկային փաստաթուղթը դրուս գրած տնտեսավարող սուբյեկտների բանկային հաշիվների նկատմամբ արգելանք դնել՝ անկախ տվյալ անձի հարկային պարտավորությունների առկայությունից,</p> <p>գ. ապահովել անշարժ գույքի, ավտոմեքենաների վաճառքի, միջնորդային գործունեության, քաղաքացիների բնակարանների վերանորոգման, «ռեալետիտորական» աշխատանքներ իրականացնողների նկատմամբ հարկաման նեխսանիզմների կիրառումը,</p> <p>դ. ուսումնասիրել գործող օրենսդրության շրջանակներում անապրանք փաստաթուղթեր դրուս գրող հարկ վճարողների նկատմամբ կիրառվող պատասխանատվորթյուն սահմանող դրույթները և այդ ուսումնասիրության հիման վրա առաջարկություններ ներկայացնել ԼՂՀ կառավարության այն անձանց պատասխանատվորթյունը խստացնելու վերաբերյալ, որոնց կողմից իրականացված գործադրներն ունեն Քրեական օրենսգրքի 189 և 325 հոդվածների հայտանիշեր՝ թնարկման առարկա դարձնելով արագացված գործընթացով դաստական կարգով բանկային հաշիվների նկատմամբ արգելանք դնելու հարցը,</p> <p>ե. ուսումնասիրել անհատ ծեռնարկատերերի գրանցման և դրանց կողմից փարձու աշխատողներ պահելու ԼՂՀ ոմ միջազգային փորձը և անհրաժեշտության դեպքում կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում ԼՂՀ կառավարություն ներկայացնել առաջարկություններ՝ անհատ ծեռնարկատերերի կողմից վարձու աշխատողներ պահելու թվի սահմանափակումների վերաբերյալ,</p> <p>գ. վերլուծել ապօրինի ծեռնարկատիրության և զնակերպված աշխատողների բացահայտման ուղղված աշխատանքները և դրանց հիման վրա ԼՂՀ կառավարություն ներկայացնել առաջարկություններ:</p>
	2. Զենմարկատիրական գործունեության առարկաների շրջանառության փաստաթորթավորում (ապրանքների իրական գների ձևակերպման, դրանց ծավալների և իրացման շրջանառու-	<p>2.1. Ապրանքների և ծառայությունների իրական գների, դրանց ծավալների և իրացման շրջանառությունների թերիայտարագրման բացահայտում, կանխում, գործող օրենսդրությամբ ընձեռված հնարավորությունների լիարժեք օգտագործում և զանձվող տուգանքների բացարձակ գումարների ավելացում, մասնավորապես՝</p> <p>ա. հսկից գնումների և ուսումնասիրությունների լայնամասշտար կիրառում և դրանց արդյունավետության բարձրացում՝ դրանք պարտադիր կիրառելով որպես ստուգման նախորդը գործիք.</p> <p>բ. ապրանքների և ծառայությունների իրական գների, դրանց ծավալների և իրացման շրջանառությունների թերիայտարագրման բացահայտման ուղղված աշխատանքների մասին ԼՂՀ կառավարության հաշվետվորթյան ներկայացում:</p> <p>2.2. Ծինարարության ոլորտում հակոռական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացում:</p>

ԼՂՀ 2009-2011 Թ:Թ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԻԶՆԱԺԱՄԱՍՎԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Միջոցառումք	Միջոցառման բաղադրիչները	Միջոցառման իրականացումն ապահովող կատարման ենթակա աշխատանքները
թյունների թերթայտարարագրման բացահայտում	թյունների թերթայտարարագրման բացահայտում	<p>2.3. Ապրանքների և ծառայությունների իրական գների, դրանց ծավալների և իրացման շրջանառությունների հայտարարագրման բարելավմանն ուղղված օրենսդրական փոփոխություններ, այդ թվում՝</p> <p>ա. «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 22 և 28 հոդվածների կիրառման կարգի պարզեցում՝ կապված գների տարրերության հիմնավորման հետ, բ. մատակարարվող ապրանքների, մատուցվող ծառայությունների, կատարված աշխատանքների գործարքների համար հաշվարկային փաստարությ սահմանված կարգով դուրս չգրելու համար «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 28 հոդվածով նախատեսված համապատասխան պատժամիջոցների կիրառման համար որպես գործարքի իրականացման հիմք ընդունել երրորդ անձի (գնորդի) հայտարարությունը, գնումը, ծառայության մատուցումը, աշխատանքների կատարումը հաստատող փաստարդությունը:</p>
3.Հարկային մարմնի կողմից տնտեսավարող սուբյեկտների հարկային պարտավորությունների անողակի եղանակերով հաշվարկման մեխանիզմների կիրառում	3.Հարկային մարմնի կողմից տնտեսավարող սուբյեկտների հարկային պարտավորությունների անողակի եղանակերով հաշվարկման մեխանիզմների կիրառում	<p>3.1. Անուղղակի եղանակներով հարկային պարտավորությունների հաշվարկման մեխանիզմների օրենսդրությամբ սահմանված հնարավորությունների առավելագույն օգտագործում և հետևողական կիրառում:</p> <p>3.2. Դատարանների օրյեկտիվ ուշադրությանը արժանացնել «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի կիրառման դեպքերին:</p> <p>3.3. Հարկային մարմնի կողմից տնտեսավարող սուբյեկտների հարկային պարտավորությունների անողակի եղանակներով հաշվարկման մեխանիզմների կատարելագործում, այդ թվում՝</p> <p>ա. ԼՂՀ կառավարություն ներկայացնել առաջարկություններ՝ հարկային մարմնի կողմից իրականացվող չափագրումների (խրոնամետրաժի) գործնական կիրառման արդյունավետության բարձրացման վերաբերյալ, բ. մշակել մեխանիզմներ անհատույց ստացված ակտիվների գնահատման, ինչպես նաև «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի կոնկրետ դեպքերի կիրառման նպատակներով, գ. հարկային օրենադրության մեջ ներդնել «տրանսֆերտային գնագոյացում» հասկացություն՝ նպատակ ունենալով սահմանափակել «գնային խաղերը» խոշոր հարկ վճարողների կողմից, դ. հարկային մարմնի կողմից տնտեսավարող սուբյեկտների հարկային պարտավորությունների անողակի եղանակներով հաշվարկման մեխանիզմների կատարելագործման նպատակով օրենսդրական փոփոխությունների կատարման արդյունքում ձեռք բերված արդյունքների գնահատում:</p>
4. ԼՂՀ տարածք ներմուծվող և արտահանվող ապրանքանյութական արժեքների նկատմամբ հսկողության ուժնացում	4. ԼՂՀ տարածք ներմուծվող և արտահանվող ապրանքանյութական արժեքների նկատմամբ հսկողության ուժնացում	4.1. Հսկիչ կետերում չափման միջոցների տեղադրում, անհրաժեշտ պահեստային տարածքներով ապահովում: